

2781.
6.

501—
**RÉGI-MAGYAR
KÖNYVTÁR.**

SZERKESZTI
HEINRICH GUSZTÁV.

XXIII.—24

ÁNYOS PÁL VERSEI

BEVEZETÉSSSEL ÉS JEGYZETEKKEL KÍSÉRVE

KIADTA

CSÁSZÁR ELEMÉR

*

Ára 4 K 50 f.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten megjelent:

Bánóczi József. Kisfaludy Károly és munkái.

Kisfaludy Károly arcképével. Két köt. Füzve 9 kor 60 fill.

Vászonba kötve 11 kor. 20 fill.

Csató Pál szépirodalmi munkái. Az író arcképével

és életrajzával. Füzve 7 kor. 20 fill. Vászonba kötve 8 kor.

Erdélyi János. Tanulmányok. Füzve 6 kor. Vászonba

kötve 7 kor. 20 fill.

Ferenczi Zoltán. Petőfi Sándor életrajza. Három

kötet. Füzve 13 kor. Vászonba kötve 16 kor.

Félbörkötésben 20 kor.

Gobineau gróf. A renaissance. Történelmi jelenetek.

Ford., előszóval és jegyzetekkel ellátta Székely István.

I. kötet. Savonarola. — Cesare Borgia. Füzve 3 kor.

Vászonkötésben 4 kor. 50 fill.

II. kötet. II. Julius. — X. Leo. — Michelangelo. Füzve

3 kor. Vászonkötésben 4 kor. 50 fill.

Harasztli Gyula. A francia lyrai költészet fejlődése.

Füzve 2 kor. Vászonkötésben 3 kor. 50 fill.

— **Molière élete és művei.** Két kötet. Füzve 9 kor.

Vászonba kötve 12 kor.

Imre Sándor. A néphumor a magyar irodalom-

ban. Füzve 2 kor. Vászonba kötve 2 kor. 80 fill.

— **Irodalmi tanulmányok.** Két kötet. Füzve 9 kor.

Vászonba kötve 12 kor.

Péterfy Jenő összegyűjtött munkái. A Kaszelik-alapítványból kiadja a Kisfaludy-Társaság.

I. kötet. Füzve 4 kor. Vászonkötésben 5 kor. 50 fill.

II. kötet. Füzve 4 K 50 f. Vászonkötésben 6 K.

III. kötet. Füzve 5 K 50 f. Vászonkötésben 7 K.

Sebestyén Gyula. A magyar honfoglalás mondái.

Millenniumi díjjal jutalmazott pályamű. I. kötet. Füzve

6 K. Vászonkötésben 7 K 60 f.

II. kötet. Füzve 6 K. Vászonkötésben 7 K 60 f.

Vadnai Károly. Irodalmi emlékek. Füzve 6 K.

Vászonkötésben 7 K 60

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV.

23.

ÁNYOS PÁL VERSEI

BEVEZETÉSEL ÉS JEGYZETEKSEL KÍSÉRVE

KIADTA

CSÁSZÁR ELEMÉR.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1907.

465469

MAGY. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

1961

FRANKLIN TÁRSULAT NYOMDÁJA,

ELŐSZÓ.

ÁNYOS költeményeinek első teljes kiadását csak most, a költő halála után több mint százhusz esztendővel, veszi a magyar közönség. Az eddigi kiadások egy vagy más tekintetben hiányosak voltak: BATSÁNYI egy pár költeményt nem tudott megszerezni, másokat a censurától való félelmében mellőzött, ABAFI pedig csak ÁNYOS verseit adta ki, költői leveleit külön kötetben akarta közrebocsátani, a mely azonban mind eddig nem jelent meg.

A költemények elrendezésében és közlésében követett eljárásomról a *Jegyzetek* élén számolok be, itt csak egy-két megjegyzést akarok tenni a bevezető életrajzra és a jegyzetekre.

Az életrajz egy nagyobb, sajtóra kész Ányos-monographiának kivonata. Ez szolgáljon magyarázatul, ha az olvasó egy-két az irodalmi köztudattal ellenkező vagy épen ismeretlen adatot talál benne, a nélkül, hogy a forrást idézném, s ez mentse, hogy Ányos élete és költészete között nincs meg előadásomban a kapcsolat. Az említett értekezésben pontosan számot adok minden adatomról, s nemcsak Ányos életét kívánom olyan pontosan megrajzolni, a mennyire forrásaim engedik, hanem egyéniségének fejlődését is, hogy így költészetét egyfelől életének mozzanataiból, másfelől egyéniségéből értessem meg.

Jegyzeteim a philologusok számára készültek, első sorban

tehát a költemények *szövegére* vonatkoznak, a kéziratokat, kiadásokat közlik, változatokat nyújtanak, itt-ott a költemények eredetére vagy sorsára vetnek világot, egy-egy czélzását magyarázzák. Minden homályos vonatkozásnak fölfedezésére nem mertem vállalkozni, mert ÁNYOS, mint a korabeli írók általában, tömérdek mythologiai és classikus-történet nevet hint el verseiben, s ezeknek megfejtése egyrészt igen nagy tért foglalt volna el, másrészt e nevek jelentése a szakember előtt úgysis ismeretes. A laikus közönség pedig a közkézen forgó *Ókori Lexikon*ból pontos és kimerítő értesülést szerezhet róluk.

Budapesten, 1907. április 14-én.

Császár Elemér.

ÁNYOS PÁL.

I.

ÁNYOS Pál, a Fajszi és Vámosi ősrégi nemes család sarja, 1756. deczember 28-án született Veszprém vármegyében, Nagy-Esztergárott. Szülei, ÁNYOS Ferencz és Gadóczy RÖTH Klára, Istvánnak kereszteltették; a Pál nevet szerzetbe léptekor vette föl. Atyja jómódú közép-birtokos volt s első sorban gazdaságának élt. Azok a hatalmas uradalmak, melyeket az Ányos-család egy félezred éven át szerzett, hol donatio révén, hol zálogként, a XVIII. század közepén már jobbára idegen kézen voltak, s a család ezen ágának birtokában nem maradt sokkal több, mint az esztergári uradalom, a melyet a család legügyesebb őse, GERGELY mester, ZSIGMOND királytól 1401-ben kapott. Ez is hosszú ideig idegen birtokost uralt, és ÁNYOS Ferencznek úgy kellett visszaszereznie az ESTERHÁZYaktól. De ha az egykori hatalomnak fénye tűnőben is volt, s az a 24 falú, a mely a XVI. század elején ÁNYOS Agatha hozományául szolgált, csak emlékként szállott apáról fiúra: ÁNYOS Ferencz, a ki fiatal korában katonáskodott, később pedig saját kezével művelte parlagon kapott földeit, lankadatlan szorgalmával és törhetetlen akaratajával újra fölvirágoztatta a családot.

Fiait gondosan neveltette. Istvánt, a mint tanuló-

korba lépett, feleségének anyjához, Gadóczy RÖTH Sándorné, szül. HRABOVSKY Annához küldte Komáromba. Ott tanulta meg a kis István a betű-vetés mesterségét, és fölváltva Komáromban, Veszprémben, Győrött járta a gimnázium osztályait a minor parvától a syntaxisig. Az 1770/71. és a következő iskolai esztendőt Pápán töltötte, elvégezte a pálos-szerzetesek jóhírű intézetében a gimnázium legfőbb két osztályát, a poesist és rhetorikát, s ezzel az egész gimnáziumi tanfolyamot. Megtanult jól latinul — a Ratio Educationis előtt ez volt a gimnáziumi tanításnak legfőbb, jóformán egyetlen célja — de az utolsó két esztendőben a pálosok tanítványa lévén, a kik gondot fordítottak a reális tudományokra, valamint az anyanyelv művelésére is, némi földrajzi ismeretekre is tett szert s megtanult magyarul fogalmazni.

A szünidő elteltével, 1772. október 15-én, belépett a pálos-szerzetes rendbe, abba a magyar eredetű szerzetes rendbe, a melynek tagjai két éven keresztül tanárai, vezetői voltak. Úgy látszik, szíve sugallatát követte, legalább az irodalomtörténet semmi olyan *hiteles* adatra nem tud hivatkozni, a mely e természetes magyarázattal ellenkeznék. Azok az anekdoták, a melyekkel azt iparkodtak bizonyítani, hogy Ányos gyermekies daczból öltötte magára az egyházi ruhát, nyilván költöttek, s ha családi hagyomány gyanánt terjesztik is, kétségtelenül jóval későbbi eredetűek.

A novitiusi esztendőt Mária-Nosztrán töltötte, ugyanott ismerkedett meg, ha ekkor még csak futólag is, VIRÁG Benedekkel. Beöltözésének első évfordulóján, 1773. okt. 15-én, letette az egyszerű fogadalmat. A következő 1773/74. iskolai esztendőt a pálosok pápai főiskoláján töltötte, a hol TÁNCZ Menyhérttől, az ismert drámaírótól, illetőleg másolótól, philosophiát hallgatott. Bevégezvén

a philosophiai cursus első esztendejét, e folyam két tantárgyából, a logikából és metaphysikából nyilvános vitatkozást állott ki, s védelmezett tételei még abban az esztendőben nyomtatásban is megjelentek. Ez a *Conclusiones ex Logica et Metaphysica* című, négy számozatlan lapra terjedő latin nyelvű irat Ányosnak első nyomtatásban megjelent műve (1774.).

A fiatal szerzetes-növendék szorgalmával és tehetségével annyira megnyerte a rend vezetőinek elismerését, hogy a következő iskolai esztendőre nem hagyták Pápán, hanem a nagyszombati egyetemre küldték philosophiát hallgatni. Itt két esztendeig az egyetem nagyhírű tanárainak, köztük KATONA Istvánnak, a híres történettudósnak, és DUGONICS Andrásnak, előadásait hallgatta nagy szorgalommal, s nemcsak iskolai kötelességeinek tett eleget, hanem szellemét a megszabott tanulmányokon kívül önképzéssel is művelte. Nagy buzgalommal olvasta a régi római költők műveit, különösen OVIDIUS költeményeit, TACITUS történeti munkáit, meg CICERO szónoklatait és leveleit, s ép oly szeretettel az egyetlen magyar költőt, a kit kora ismert, GYÖNGYÖSI Istvánt, a *Murányi Venus* és a *Poraiból megéledett Phoenix* hírneves szerzőjét. A költők olvasása közben kedvet kapott maga is verselni, s így mire 1776-ban szorgalma jutalmául megkapta a philosophiai kartól az egyetem legmagasabb kitüntetését, a doktori fokozatot, szerzete körében, első sorban egykorú pap-társai, már úgy ismerték, mint kiváló versszerzőt. Eleinte ugyan csak fordított, főkép OVIDIUSBól, és költői leveleket írt barátainak GYÖNGYÖSI versformájában, de ez a baráti kör, VIRÁG Benedek, KRESKAY Imre, HÉRITS Vincze és MÁRTON László, már úgy ünnepelték őt, mint a zsongedező magyar költészetnek dicsőségre született művelőjét.

1776 őszén a pálos provincialisnak, GINDL Gáspár-nak, parancsára, beiratkozott az egyetem theologiai karára. Az év végén vagy a következő elején az a gondolata támadt, hogy költői tehetsége felől olyan írónak véleményét kérje ki, a ki maga is elismert költő, s a kit nem tesz irányában elfogulttá a baráti szeretet. Alkalmat e gondolatra valószínűleg BARCSAY Ábrahámnak, a bécsi testőr-írók népszerű tagjának Nagy-Szombatba való érkezése keltette, a ki ebben az időben a testőrségből már kilépve, mint dragonyos kapitány a katonaságnál szolgált, s ezredével Nagyszombatba került. A mint BATSÁNYI, ÁNYOSnak első biographusa írja: «Múzsájának első zsongéjét Bartsai Ábrahám úrral közlötte; kérvén egy kis levélben, hogy nézné által, és mondaná meg azután neki magyarul: ha méltó volna-e tovább is fáradsa, és remélhetne-e hasznos előmenetelt a magyar poézisban?»

BARCSAY nemcsak elismeréssel nyilatkozott ÁNYOS próbáiról, hanem tanítványává, majd barátjává fogadta. Megismertette barátainak költői műveivel és technikájával, megnyerte ÁNYOST a francziások legnagyobb újításának, a páros rímnek, s figyelmét a franczia nyomokon járó költői termékek felé irányozta. ÁNYOS előtt, mikor megismerkedett BARCSAY, BÁRÓTZI, BESSENYEI és ORCZY műveivel, egészen új világ tárult föl, új gondolatok, új érzések, új formák s az eddig lappangó költői szikra lánggra lobbant lelkében. Az eddigi alkalmi verselőből és fordítóból igazi költő lett, a ki már nem mindennapi élményeket foglal költői levelekbe, hanem hangulatait és érzéseit énekli meg.

A mesterével kötött barátság rövid pár hónap alatt olyan bensővé fejlett, hogy bár a következő iskolai év elején el kellett válniok, végig kísérte őket egész életükön.

BARCSAY Erdélybe ment, ÁNYOS pedig az 1777-ben Budára áthelyezett egyetemet követte.

Itt élt 1781-ig, míg theologiai tanulmányait befejezte. Szorgalmas munkában telt el ez a négy esztendő, s valódi üdülés volt ÁNYOSnak az a pár hét, a melyet évenként ősz elején szüleinél vagy jó barátainál töltött. Mélázó, elmélkedésre hajló kedélyének jól esett a Bakony hatalmas rengetegeiben bolyongani, gyönyörködni az erdő szépségeiben, a mely ha nem is szebb, mindenesetre hangulatosabb őszi megfakult köntösében, mint tavaszi pompájában. A tanulás gondjaitól s a szerzet szabályaitól megszabadulva szabadon élhetett kedvteléseinek, a melyek között, a mint maga említi, már akkor legkedvesebb volt a verselés. 1778-ban már annyira fölszaporodnak versei, hogy kitelik belőle egy kötetre való. Összeírja őket — ez a később *esztergári codex* néven említett gyűjtemény — sajtó alá rendezi, de még ki nem adhatja, csak két verse jelenik meg ebben az évben nyomtatásban, az *Igaz haza-fi* önállóan és *Az «Orvosi oktatások» szerzőjéhez* a megtiszteltnek, Rácz Sámuelnek hasonló című könyvében.

Ebben az időben azonban ÁNYOS híre már kihatolt rendjének falai közül. BARCSAY barátsága ismertté tette nevét a francziások előtt, Budán és Pesten pedig, különösen az egyetemi tanárok és tudósok között, úgy látszik költői működése révén tesz hírre szert. Ennek köszönheti, hogy BESSENYEI és KRESKAY, mikor 1778-ban egy Pesten székelő tudós társaság alapításának tervével foglalkoznak, őt is kiszemelik a társaság egyik tagjának, sőt mikor BELEZNAY Miklós védnöksége alatt megindul az előkészítés munkája, s a törzs-tagok több ízben összeülnek, hogy az alapszabályokat megszerkeszszék, ORCZY Lőrincz elnök mellé BESSENYEIT és ÁNYOST választják meg

titkároknak. A társaság révén megismerkedik a korabeli írók nagy részével, a pestiekkal személyesen, a vidéken tartózkodókkal levelezés útján, úgy hogy az 1779. esztendőben a magyar írók közül BESSENYEIN, BÁRÓTZIN kívül, a kiket már régebben fölkeresett leveleivel, HORÁNYI Eleket, a tudós piaristát, RÁCZ Sámuel, az egyetemen az anatomia tanárát, MÉSZÁROS Ignácot, a *Kártigám* szerzőjét s a szegény KÓNYI Jánost, «a magyar hazának együgyű hadi szolgáját» számlálja barátai közé. BARCSAY és verselő rendtársait (VIRÁG, KRESKAY) nem is említve.

Az 1779-ben készített alapszabályokat a következő évben föl akarta a társaság küldeni MÁRIA TERÉZIÁNAK jóváhagyás végett, s egyszersmind pártfogását akarták kérni. HORÁNYI Elek meg is szerkesztette ékes latinsággal a folyamodványt, de a közbejött trón-változás miatt vagy egészen lemondtak róla, vagy ha megtették a kísérletet, sikertelen maradt, s maga a tervnek főmozgatója, BESSENYEI György, a ki még 1779-ben azt hitte, hogy el kell hagynia Bécsset, körülményeinek szerencsés változása folytán újra a császár-városba került, s az akadémia eszméjét a gyakorlati megvalósítás helyett elméleti uton, a *Jámbor szándék* című röpiratával iparkodott szolgálni.

Bár az alapítók nemes igyekezete megghiúsult, Ányos fejlődésére mégis rendkívüli hatást tett. A kitüntetés, hogy az irodalom vezetőivel együtt működhetett, és őt, az egyetemi hallgatót, úgy a tanárok mint az ország első költői magukhoz méltó társuknak ismerték el, fokozta önbizalmát, és tehetségét újabb munkálkodásra ösztönözte. Egymásután jelennek meg versei nyomtatásban, még 1780-ban *A szép tudományoknak áldozott versek*, *A titkos Polyxena*, s a *Kártigám* 1780. kiadásában a MÉSZÁROST ünneplő költeménye, majd 1781-ben utolsó,

életében megjelent költeménye abból az alkalomból, hogy rendfőnökét, ESTERHÁZY Pált, pécsi püspökségre emelte II. József.

Ugyanezen idő alatt végzi tanulmányait is, és mint HORÁNYI, e korszak megbízható, lelkes irodalom-történet-írója mondja, «nagy tüzzel hallgatta a theologiai előadásokat és e komoly tanulmányban nagy jártasságra tett szert». Még 1780. legelején letette az ünnepélyes szerzetesi fogadalmat, áldozó-pappá szenteltetett és családja jelenlétében megtartotta első szent miséjét.

A következő évben rendtársával, VERSEGHY Ferenczczel, együtt letette a theologiai szigorlatokat és mint theológiát meg philosophiát végzett rendtag várta, hová rendeli a provincialis. Nemsokára megérkezett a dispositio, a nyitramegyei Fölsőelefántra küldték, hogy ott a csöndes pálos kolostorban jövő élethívására, a hitszónoki pályára készüljön, egyszersmind, bár ez csak valószínű föltevés, hogy visszavonult magányban töltsön egy esztendőt s ezáltal megőrizze emlékében szerzetének egykori hívását, a remetéskedést — a pálos-rend ugyanis alapjában véve *remete-szerzet* volt.

Ez az iskolai esztendő, 1781 ősztől 1782 őszéig sok szomorúságot hozott ÁNYOSNAK. A rend intézkedése elszakította őt Budától, az «élet lármás piaczatól», a melyet négy esztendő alatt, bármennyire megsínylette is a szerzetesi élet bilincseit, igen megkedvelt; megfosztotta barátaitól s a lassan meginduló irodalmi élettől, a melyben nemcsak tevékeny részt akart venni, hanem a melyet, mint egyik BESSENYEIHEZ írt levele (1779. április 30.) bizonyítja, úgy tekintett, mint életének igazi hívását. Szerzetestársai jólelkű, de szűk látókörű emberek voltak, a kik nem értették meg a tőlük eltérő szabású szerzetes-társukat, magasröptű tervei iránt nem

volt érzékük, s bánatában vigasztalni nem tudták. Ugyanekkor, 1782-ben, elvesztette szeretett édes anyját, s hogy teljes legyen boldogtalansága, lelkifurdalások gyötörték.

Említettük, hogy hívatása vonta őt a szerzetesi élet-hez. A következmények azonban azt mutatták, hogy a 16 éves ifjú csalódott hitében. Bár jó keresztyén volt, s vallásos hite mindvégig épen élt szívében, egész lelkülete, hajlamai, gondolat- és érzésvilága nem tudott beilleszkedni a szerzetes-rend szabályaiba és fölfogásába. Minél idősebb lett, annál erősebben érezte az ellentétet egyházi hívatása és világias életnézete között, annál mélyebben fúrta magát lelkébe a kétség és az a tudat, hogy lelki nyugalomát végleg elvesztette. Hozzájárult egy tiltott érzés, a szerelem is. Még régebben, valószínűleg theologiai hallgató korában, megszeretett egy leányt — ki volt, nem tudjuk — s ennek a képe végig kísérte rövid életén. S ha fogadalmához nem is lett hűtelen, a testi vágyakat csak elfojtotta, de elhallgattatni nem tudta.

Mindamellett voltak derültebb órái. Ha már személyesen nem találkozhatott jó embereivel, szorgalmasan levelezett velük, többnyire titokban, hogy elkerülje a supprior censuráját. Valódi örömnap volt számára, ha szerető rokonaitól és hű barátaitól, különösen BARCSAYTÓL, levelet kapott. Tavasszal az öreg ORCZY tudósította, hogy a két évvel azelőtt meghíusult *Hazafiúi tudós társaság*ot újra megpróbálják mint *Verselő társaság*ot fölláítani, s megint őt szemelték ki titkárjuknak. A mindennapi élete sem volt azért teljesen egyhangú, ki-kijárt a szomszéd városokba prédikálni, szorgalmasan folytatta a versírást is, és magánosságában ráért verseit újra összeírni. Így keletkezett még Elefánton az a nagyobb gyűjtemény, melyet alább *akadémiai codex* néven ismeretünk.

Mind ennél jobban fölrázta a gyötrelmeibe merült költőt az új uralkodónak erőszakos kormányzása. II. JÓZSEF-nek alkotmánytipró, a nemességet és papságot fenyegető rendeletei ki-kiszakították szomorú gondolataiból, melyeknek annyira kedvezett Elefántnak sűrű erdők között fekvő elhagyott pálos kolostora, s a mély fájdalom helyett ilyenkor ép oly heves harag vert tanyát szívében.

Érzelmeinek ezen hullámozása ellenére a költő alap-hangulata a fájdalmas, néha-néha a kétségbeesésig fokozódó bánat maradt. Azt hitte, hogy gyötrelmeinek forrása a külvilág, első sorban a rideg kolostor, ezért megmozgatott minden követ, hogy más, mozgalmasabb helyre vidámabb társaságba kerüljön.

Szerencséjére abban az időben TÁNCZ Menyhért, egykori tanára, volt a provincialis mellett titkár, s így az ő segítségével elérte, hogy még az iskolai év végén a székesfehérvári pálos gimnáziumhoz helyezték át, a hol az első grammatikai osztály tanításával bízták meg.

Itt töltötte ÁNYOS életének utolsó két esztendejét. Munkás szelleme fokozott tevékenységre ösztönözte, nemcsak buzgalommal felelt meg kötelességének, a tanításnak, hanem mint egyházi szónok is működött, kijárt ünnepnapokon a szomszédos községekbe szónokolni, s vezette az ifjúság lelki gyakorlatait. Egy ilyen latin című, de magyar nyelvű ünnepi szónoklata *Sermo ad Concionem dictus Festo Smae Trinitatis Abae in Cottu Albensi*, s az 1783. év húsvétját megelőző nagyböjti szentgyakorlatokon tartott elmélkedései *Három napi lelki magánosságra kiosztott elmélkedések, melyeket a székesfehérvári királyi oskolákbéli ifjúsággal tartott Ányos Pál*, ránk is maradtak, s egy századdal a költő halála után, 1889-ben, CSAPLÁR Benedek adta ki. Még egy szent beszédét ismerjük e korból, melyet az *Örök kárhozatról*

tartott, a mely azonban mai napig kiadatlan (az esztergári családi levéltárban).

Ugyanekkor gondolt NAGY Ignác, székesfehérvári püspök arra, hogy egyházmegyéje számára összegyűjteti és rendbeszedeti a templomokban énekelni szokott egyházi énekeket. E munka elvégzésével ÁNYOST bízta meg, s ő alig egy év alatt sajtó alá készítette az *Énekek könyvét, a szükséges litaniákkal s imádságokkal a magyar katol. Anyaszentegyház szolgálatjára*. Ez az énekes könyv sokkal újszerűbb és dallamosabb énekeket ad, mint a korában divatozó gyűjtemények, melyek nagyrészt a XVI—XVII. századi hagyományos énekszövegeket közölték, legföljebb a régies nyelvükön újítottak. Vajjon ÁNYOS a maga szerzeményeivel frissítette-e föl a katolikus egyházi énekek régi kincsét, vagy munkássága pusztán szerkesztésre szorítkozott, az énekek gyűjtésére és megigazítására, mindeddig még nem döntötte el a tudomány. Annyit kétségtelenül megállapíthatunk, hogy az énekek legnagyobb része nem pusztán megújítása az avult anyagnak, hanem egészen új alkotás, s az is bizonyos, hogy ÁNYOST költő-barátai, első sorban VERSEGHY, segítették munkájában, de azt már csak mint föltevést merjük mondani, hogy az új énekek nagyobb részét maga ÁNYOS szerezte.

Fehérvárott megtalálta a költő, a mit keresett, változatos, mozgalmas életet, jó baráti kört, közte régi barátját, VIRÁG Benedeket, a kit egy évvel előtte, 1781-ben, rendelt Székesfehérvárra a rend vezetősége. S valóban, mintha az új környezet és ez a lázas, megfeszített munkásság még gyötrődő lelkének bűját is megnyihítette volna. Verseiben még ekkor is a fájdalmas hang az uralgó, de fájdalma nem olyan vad, mint régebben, s a mit a kortársak, különösen HORVÁTH Ádám, életének

utolsó éveiről följegyeztek, arra vall, hogy borus kedélyvilágán lassanként áttört a megnyugvás szelíd sugara. Ez a sugár azonban nem egy szebb hajnal pirkadása volt, hanem az alkony pírja: a lelkileg gyógyuló költőt testi kór sorvasztotta.

BATSÁNYI írja, hogy Elefánton kedvét, Fehérvárott egészségét vesztette. BATSÁNYI s a kortársak homályos, egymásnak és maguknak ellenmondó szavai nem igazítanak útba, nem tudjuk megállapítani, mi volt ÁNYOS baja és mikor szerezte, csak annyi bizonyos, hogy élete utolsó éveiben valamely végzetes betegség érte el, a melyet a fehérvári mocsaras levegő és rossz víz még jobban elmérgesített. Mikor szenvedései már nagyon kínozták, 1784 júliusában, Veszprémbe vitette magát, az ottani seborvostól várva gyógyulását, a ki biztató szavakkal hívta magához. Itt kedves tanítványának, PYRKER Lászlónak, a későbbi velencei patriárkának, majd egri érseknek, és barátjának, HORVÁTH Ádámnak, társaságában keresztyéni türelemmel, de a gyógyulás reményéről lemondva viselte el a fájdalmakat, majd operációnak vetette magát alá: mindhiába, 1784. szept. 5-én meghalt. A ferencz-rendiek templomában, a szentély alatti kriptában tették testét örök nyugalomra.

II.

ÁNYOST, mint költőt a XVIII. század hetvenes éveiben föllépő költői irányok közül a francziásokéhoz számítják. Mint DUGONICS, ő is a római költőktől vette ugyan az első ösztönt a versírásra, s a technikát Gyöngyösitől tanulta, de rögtön költői pályája kezdetén a testőr-írókhoz csatlakozott, elfogadta a francziások legfontosabb technikai újítását, a négyes rím leszállítását páros-rímre,

olvasmányait első sorban a francziások vagy a franczia nyomon járó írók munkái közül választotta s egész gondolatvilágával beleilleszkedett az irányukba. Utóbb, a mint költői tehetsége megizmosodott, lassanként, szinte észrevétlenül távozott tőlük. Mind jobban belemerült a német szentimentális irodalom termékeinek olvasásába, költészetének tárgyköre bővebb, hangja változatosabb lett: ép úgy kiemelkedett a francziás iskolából, mint később CSOKONAI a debreczeniek közül, s költői fejlődése tetőpontján alig látszanak a szálak, melyek őt régebbi mestereihez fűzték. Az iskolai korlátokból való kiszabadulását azonban első sorban egyéniségének köszöni. A francziások között ő volt az egyetlen igazi költő, a többiek vagy pusztá fordítók és utánzók voltak, mint BÁRÓTZI, a kisebb egyéniségű testőr-írók, PÉTZELI, sőt még maga a vezér is, BESSENYEI, vagy mint BARCSAY és ORCZY hiányzott költészetükből az emelkedettség: ÁNYOS eredeti, önálló költői egyéniség, a ki kapott ugyan irányt, gondolatokat és formai ügyességet társaitól, de a maga érzéseit juttatta bennük érvényre.

ÁNYOS nem írt sok verset. Mindössze vagy negyven költeményét* s körülbelül ötven költői levelét ismerjük. Ha meggondoljuk azonban, hogy e kilenczven költői mű között kevés a fordítás, és hogy mindössze hét évre (1777—1784) terjedt költői tevékenysége, a mely idő alatt egy esztendőt kivéve folyton elfoglalta őt szerzetesi hivatása, akkor még abban a gyorsan dolgozó korban is termékeny költőnek kell őt tartanunk.

Költői működésének egyik felét a barátaival váltott költői levelek alkotják. Első levelei, melyeket fiatalabb

* Nem számítva egyenként az *Érzékeny gondolatoknak* 45 apró, négy soros versét.

rendtársaihoz vagy családja tagjaihoz intézett, valamint a BARCSAYnak még 1777-ben elküldött levelei nem emelkednek a korabeli verses levelek fölé, nem egyebek, mint versbe foglalt prózai értesítések, fölczifrázva költői szólamokkal. Mint RÉVAI költői leveleinek, egyetlen érdekük az érzés őszintesége és a ki kitörő hazafias fölbuzdulás; nem tartjuk őket egyébnek, mint költői formagyakorlatoknak. Lassanként azonban megtisztulnak a köznapiság salakjától. Fejledező egyéniségére nagy hatással voltak BARCSAY költői levelei, s így levelei mind jobban elvesztik a prózai levél karakterét, hogy a valódi költeményekhez közeledjenek. Már nem a maguk aprócseprő életviszonyait fejtegeti, hanem ha abból indul is ki — s helyesen, mert a költői levélnek nem szabad elmellőzni a személyes mozzanatokat — általános szempontra igyekszik emelkedni.

Tárgyat természetesen az szolgált, a mi lelkét vagy barátját legjobban érdekli. KÖNYIT, a hívatásos költőktől lenézett, sőt kigúnyolt egyszerű katonát, bátorítja, buzdítja, és barátságának följajánlásával vigasztalja, BESSENYEINEK, a kit életének legnehezebb szakában keres föl sűrűn leveleivel, 1779-ben, mikor BESSENYEI reményeiben csalódva keserűen gondol jövő sorsára, s hitének elhagyásával kénytelen bécsi tartózkodását megváltani, a sors végzetszerűségét fejtegeti, a mely nem engedi, hogy az ember szabadon irányíthassa pályáját. Majd arra ösztönzi, hogy a sors csapásaiért a barátságban és a költészetben keressen vigaszt. Mulandó minden, elhervad a virág, eltűnik az ifjúság s vele örömei, összeomlanak a hatalmas államok, állandó szomorúság környezi az embert, folytonos gondok gyötrik a lelket, csak egy emelhet ki belőlük: a költészet.

BARCSAYhoz intézett levelei a legváltozatosabbak. Ba-

rátja példájára ugyan nagyon szereti történeti kitérésekkel, az ókori históriából vett események sorával, valamint a messze dél és kelet országaiba való barangolással czifrázni a jelen mozgalmainak fejtegetését, a mi leveleit gyakran teszi mesterkétekké, hidegekké, azonban annál melegebb a hangjuk, ha a harczokban forgó barátja életéért aggódik. Figyelemmel kíséri minden lépését a harczmezőn, s barátjával együtt átkozza a háborút, mely a szegény nép vérén és verejtékén szerez új országokat a királyoknak. Visszakívánja azt a mesés időt, mikor még az emberek nem törtek hatalomvágyból szomszédaikra, de ez az ovidiusi s még inkább rousseaui gondolat nem teszi elfogulttá a jelennel szemben, mint még magát BARCSAYT is, s áldja a kultúrát, mely az erkölcsök vadságáért a tudomány és művészet áldásaival pótolja veszteségünket. Majd II. JÓZSEF trónraléptével a külpolitikai viszonyok kötik le érdeklődését, a császártalálkozások, s mikor az uralkodó régi terveinek megvalósításához kezd, kitör hazafias tüze, s félre nem érthető czélzásokban fordul a zsarnokok ellen,*) a kik népük alkotmányát fölforgatják.

A hazafias érzés egyik uralkodó elem költeményeiben is. Eleinte még nagyon határozatlanul nyilatkozik, nem tudja megtalálni igazi tárgyát. A míg élt a királyné, szépségével, ügyességével annyira meg tudta nyerni hű magyarjai szívét, hogy sem az alkotmány megsértését (az országgyűlés összehívásának elmulasztását), sem a nemzetiséget elnyomó törekvéseit nem vették észre, s abban a boldog hitben éltek, hogy az ország arany-százada következett el. Ányos is rabja lett ennek az el-

*) Ezeket a czélzásokat BATSÁNYI a censurától való félelmében vagy elhagyta, vagy szelídítette s elfordította az élüket.

fogultságnak, s a magyar érzést dicsőítő költeményeibe MÁRIA TERÉZIA és JÓZSEF ünneplését szövi be. Lelkesedik azokon a harczokon, melyekben idegen vezérek és idegen zászló alatt ömlött a magyarság vére, s melyeknek csak a dynastia ambítiójához volt közük, de nem a nemzet érdekeihez (*Gróff Vurmser vitézsége*).

Nem volt ekkor még érzéke a magyarság vérző sebei iránt, megtévesztették a külsőségek, a nemzeti érzés hangos nyilvánulásai, a királyi kegynek megnyilatkozásai, és jelentőségüket túlozva bennük a nemzet boldogulásának leghatalmasabb emelőit látja. Mennyire nem járta át egész lelki valóját az igazi hazafias érzés, mutatja, hogy ezen időben csak alkalmi költeményekben szólalt meg. Mikor KÁROLYI Antal gróf kis fiával együtt magyar éneket énekelve kíséri Budán a szent jobbot (*Igaz haza-fi*) ebben a tettben nemcsak példás hazaszeretetet lát, hanem meg van győződve, hogy a sok könnyel áztatott hazára új boldogság derül; arra a hírre, hogy az uralkodó *Gróf Eszterházi Pált pécsi püspökségére fölemelte*, a legnagyobb hazafias lelkesedés fogja el: megújul az Esterháziak régi dicsősége; a budai egyetem ünnepélyes beiktatását 1780-ban, a mely bármilyen fényes volt is, még sem volt egyéb, mint pusztá pompa, a magyar nemzet legnagyobb szerencsájének tartja, és az ágyú-durrogások, latin szónoklatok, meg a tömeges czímadományozások révén — ebben merült ki az egész ünneplés — a magyar tudomány fölvirágozását reméli. (*A szép tudományoknak áldozott versek*).

Hogy a megénekelt események fontossága nincs arányban a reájuk pazarolt érzés erejével, az ÁNYOS érdemét nem kisebbíti. A felelősséget ezért a kor szeleme viseli. De ÁNYOS érdeme, hogy nem esett a korabeli alkalmi költők hibájába, nem a személyeket dicsőíti,

hanem a tettet, és magasabb nézőpontra emelkedve, ha elfogultan is, keresi az eszmét, melynek nyilvánulása a költemény alapjául szolgáló esemény.

Ennek köszönhető, hogy alkalmi költeményei nem nagyhangú áradozások, hanem ha kissé elnyújtottak is, gyakran vesznek ódai szárnyalást. Nem álpathos az, a mi belőlük hangzik, hanem az igaz lelkesedés, mely csak azért hagy hidegen, mert *mi* nem tartjuk megokoltnak.

Mikor azonban II. JÓZSEF lép trónra, s a mit anyja titokban, a formákat lehetőleg megóva akart megvalósítani, azt nyíltan és erőszakosan kísérli meg, fölnyílik a hazafiak szeme s meglátják azt a veszedelmet, a mely hazánkat az uralkodó részéről fenyegeti. Az első közöttük ÁNYOS. Könnyen hevülő szíve, mely azelőtt hazafiúi örömtől áradt, most búval és keserűséggel telik meg, s a milyen lelkesen ünnepelte pár év előtt MÁRIA TERÉZIÁT, most ép oly elkeseredetten tör II. JÓZSEFre. Megsiratja nemzeti múltunk nagy hőjét, ZRINYIT (*Gróff Zrinyi Miklósról*) és korának legkiválóbb magyar vezérét, NÁDASDYT (*Gróff Nádasdy halálakor*), azt a két férfiút, a kikben még örömet talált bús szíve: az régen pihen az anyaföldben, ez most dült sírba, végső vonaglásban sínylik a haza. Haraggal támad az idegen divaton kapó magyar leányokra, a kiknek erkölcsét egészen megrontja a cziczomázásnak külföldről behurczolt metelye (*A régi magyar viseletről*), de haragjának legtüzesebb nyilait II. JÓZSEF számára tartogatja.

Már 1782-ben írt leveleiben számos célzás van JÓZSEF erőszakos kormányzására, szenvedélyes lelke azonban csak az év végén vagy következő év elején keletkezett *Kalapos királyban* szólal meg igazán. A magyar irodalomban rég nem hallott hangot, az elkeseredésnek

hatalmas szózatát szólaltatja meg, s kegyetlen, kíméletet nem ismerő haraggal ostromozza a fejedelmet, a ki adott szavát megszegve nem koronáztatta meg magát, hogy így megszabadulva királyi esküjétől, annál féktelenebbül tiporhassa lábbal alkotmányunkat. A nemesi kiváltságaihoz és vallásának törvényben biztosított előjogához ragaszkodó költő nemzete legféltettebb kincseit látja veszedelemben, az ősi alkotmányt és a katolikus vallás uralkodó állását, nem csoda, hogy elragadja az indulat, s szenvedélyes haragjában olyan merészen szórja az uralkodóra a vádakat, a mint utána PETŐFIIG senki. Háborgó lelke nem tudja magát fékezni, még kegyetlenségtől sem riad vissza, s ő, MÁRIA TERÉZIÁNAK igazi tisztelője, azt is megbánja, hogy 1741-ben megkönyörültek a királynén a magyarok!

A milyen új és szokatlan volt a XVIII. század végén ez a hang, a hazafias elkeseredésnek és haragnak ez a féktelen megnyilatkozása, ép olyan újszerű volt ÁNYOS költészetének másik uralkodó eleme, a búsongás, az elegikus panasz. Az is, ez is a kurucz-korban hangzott utoljára, s most ÁNYOS lantján újul föl mindkettő.

Az elegiai hang végig húzódik ÁNYOS egész költészetén. Ez jellemzi szerelmi költészetét is. Nincs sok szerelmes verse, s ezeknek is egy része inkább elmélkedő (*Az ifjúságnak hivataljáról*) vagy pusztá fordítás (*Érzékeny gondolatok*), de majd mindegyik a borús felét zengi a szerelemnek. Elérhetetlen vágy vagy kesergés, a jelen bánata s a letűnt boldogság szomorú emléke: ilyen érzések uralkodnak szívéen. Mennyi ezekben a versekben az átérzett, s mennyi a pusztán elképzelt fájdalom, nehéz eldönteni, de hogy maga az érzés, a szerelem boldogsága után való vágyakozás, s az a fájdalom, hogy róla örökre le kell mondania, igaz volt, azt legmeghatóbb

verse, *Egy hív szívnek panasz*i bizonyítja. Elvesztette-e valóban kedvesét, a mint a költeményben panaszojja, vagy csak symbolum a vers, a szerelméről lemondott férfi kesergése, az nem fontos; a forma lehet csinált, s az egész helyzetdal, de a hang őszinte, a fájdalom igaz volt.

Ábrándos, melancholiára hajló kedélye egyáltalán gyakran vonta az élet szomorú jelenségei felé. Már 1778-ban írt költői leveleiben föl-fölmerül egy-egy sötét tonusú kép, bánatos gondolat, különösen a mulandóság eszméje, s annak uralma az emberen és természetén. A német irodalomból vett olvasmányai, a szentimentális versek és tragédiák (WEISSE Juliája) még fokozták a melancholiát — e hangulatnak szülöttei az *Elenyészendő rózsához* és *A lenyugovó naphoz* írt versei — majd mikor Budán és még inkább Elefánton tudatossá lett előtte az a szerencsétlenség, melybe őt a hivatásában való csalódás döntötte: mély fájdalommá, lelkét betöltő szomorúsággá fejlődött. Eleinte inkább elgondolt a szomorúsága, mint átérzett, később azonban mind jobban közeledik az igazi bánathoz, hogy végül a kétségbeesésig emelkedjék.

Megsiratja ifjúságát, s a mit vele együtt elvesztett, mikor a rend vezetősége Budáról Elefántra küldte: barátait, a Beleznay-házban vagy a kolostorok könyvtárában összegyűlő kedves irodalmi társaságot, költői ábrándjait (*Egy fohászkodás, Egy sohajítás*); megszólítja a holdat — a német szentimentális költők kedvelt motivuma — selkesergi a bánatát, mely olyan mély, hogy még a síri árnyak is visszaborzadnak tőle (*Egy boldogtalannak panaszszai*); haraggal kel ki a környezete ellen, mely nem érti meg az ő szenvedéseit, s a helyett, hogy enyhítené fájdalmát, arra kényszeríti, hogy érzelmeit eltitkolva, jó kedvet

tetessen. (*Egy terhes álmotlan éjjelelmlkor*). E verse mutatja ÁNYOST fájdalma tetőpontján. Úgy égeti elhibázott életének szerencsétlensége, hogy ép oly könyörtelen szerzetes-társai iránt, mint a *Kalapos királyban* II. JÓZSEF iránt. Őket teszi felelőssé nyomorúságáért, pedig szívében volt a forrása, abban az ellenmondásban, melyben szabadságra, függetlenségre törekvő lelke és szerzetesi esküje állottak. Elkerüli szemét az üdítő álom, s alig várja a hajnalt, hogy a magános erdőknek sirja el bánatát, de az sem hoz nyugtalan lelkének enyhülést.

ÁNYOS fájdalma innen kezdve lassanként csillapul. A mikor testi szenvedés is járul a lelki bajokhoz, nem hogy fokozódnék kétségbeesése, ellenkezőleg megnyhül. Belenyugszik sorsába, tudja, hogy közeledik végső órája, de el van készülve a halálra s keresztyénhez illő megadással várja. (*A végső óra, Horváth Ádámlnak, Pyrkernek*). Vallásos érzelmei, melyek eddig is épen éltek szívében, de a melyeknek csak egy-egy alkalmi versében (*Három királyok napján*) s egy hosszabb elmélkedő költeményben (*Az isteni gondviselés*) adott kifejezést, életének utolsó évében, különösen az *Énekek könyvének* szerkesztése közben, gyakrabban szólnak meg versben. Mint a régi századok vallásos lírájában a vallásos érzés összeolvadt a hazafiassal, ÁNYOS áhítattal eltelt szíve sem tud lemondani arról a mély érzésről, melyet hazaszeretete keltett. Boldog LÖRINCZET dicsőítő *Ájtatos énekében* is arra a segítségre utal, a melyet LÖRINCZ a magyaroknak nyújtott, mikor a török megtámadta az országot, *Szűz Máriához* intézett könyörgése pedig ép annyira vallásos, mint hazafias fohász Magyarország patronájához.

Íme mennyi különféle motivumból alakul ÁNYOS költészete. És a mit megénekelt, azt valóban át is érezte. Az életrajzíró, ha szétbontja elemeire ÁNYOS érzelmvilágát s egyes költeményeinek megkeresi való alapját, megállapíthatja, hogy van bennük itt-ott idegenszerű vonás, gyakrabban olyan hang, melynek erős, túlságosan fájdalmas rezgését nem motiválja meg eléggé ÁNYOS szerencsétlensége, de azt is be kell vallania, hogy még legsötétebb költeményei is őszinte érzésben fogantak: akkor, a midőn e versek születtek, átszenvedte a költő mindazokat a kínokat, melyeket megénekel. A fájdalom ereje elegiáiban, a haragé ódaszerű hazafias költeményeiben meggyőzik az olvasót igazságukról, s ebben van hatásuknak magyarázata.

Nem is verselésükkel és nyelvükkel hatnak meg első sorban költeményei, hanem tartalmukkal és hangjukkal. Költeményei ugyan jól és könnyen perdülnek, a Zrinyi-sort magyarosan s korához képest elég csínnal írja, de egy pár, élete végén írt versét kivéve, majd mindenütt ezt a formát használván, verselése kissé egyhangú. Nyelve is, különösen költői leveleiben, gyakran áradozó, s képeit nem annyira a saját szemléletéből és phantasiájából, mint inkább korának képkeszletéből és a classikus költőknek hagyatékából meríti, mindamellett van valami varázsa, különösen kortársainak költői nyelvével összehasonlítva. Nem lapos és prózai, mint a magyarosak és deákosak nyelve, de nem olyan föllengzően homályos, mint a francziásoké, ízléstelenségnek, póriasságnak még nyoma sincs nála. Nem keresi a kifejezést, nem erőlteti a nyelvet, gondolatai és érzelmei önként, könnyen öltik magukra a szó köntösét. Nem olyan finom és csiszolt, mint KAZINCZY követőié, s nyelvművésznek épen nem mondhatjuk, de általában emelkedett és költői, s erő

tekintetében BATSÁNYI egy-két versszakát nem számítva, BERZSENYIIG páratlanul áll.

S ha meggondoljuk, hogy épen az erő volt az, a minek hiányát fölújulásunk költészete annyira megsínylette: akkor joggal tarthatjuk őt XVIII. századi költészetünk egyik legnagyobb büszkeségének.

Császár Elemér.

ÁNYOS PÁL VERSEI.

THEORY OF THE EARTH

KÖLTEMÉNYEK.

Penelope Ulisszesnek.

(Ovidiusból.)

Aut, quod Penelopes verbis reddatur Vlyssi,
Scribimus; aut lacrimas, Phylli relictas, tuas.
Quod Paris, et Macareus, et quod male gratus Iason,
Hippolytique parens, Hippolytusque legant:
Quodque tenens strictum Dido miserabilis ensem
Dicat, et Aeoliæ Lesbis amica lyræ.

OVID. Amor. L. II. Eleg. 18.

Midőn ama nevezetes Trója várássának elpusztítására egész Görögország felfegyverkezett, Ulisszesnek is táborba kellett szállania; a mellyben olly bajnoki tselekedeteket vitt végbe, hogy nem kevés részét azon ditsőségnek, mellyet Trója meghódításában szerettek magoknak a görögök, ő néki tulajdonittanak. Béfejezván halhatatlan vitéségét, több görög vezérekkel Ithaka (hazája) felé kezdé evezni. De a megbántódott Minerva istenasszony számtalan hajótörésekkel elegyítette utazásokat, úgy annyira, hogy többen vesztenek el a tengernek habjaiban, hogysem a kik született földgyökre juthattak. Ezen szerentsésebbek közt volt Ulisszes is; mindazonáltal tiz esztendeig hanyattatott a szélvészekről a világnak külömbféle részeire; a mellyről bőven ír Homérus *Odyss. 9. 10.* Tibullus *L. IV. in Paneg. ad. Messal.* Végtere Féacziából érkezett Ithakába, a mint mondgya Tibullus: *Finis et erroris miseri Phaeacia tellus.* Azonban Penelope, házas társa, nem tudván férje olly huzomos késedelmének okát, s kétségesskedvén visszajöveteléről, ezen levelet írja nékie:

- Néked, Ulisszesem, küldöm e levelet.
 Jőjj Penelopédhez; nem kell a felelet.
 Leomlott már Trója, füstbe ment ereje,
 Danai leányzók fájdalemik szerzője.
- 5 Bizony érdemetlen Priamus és Trója,
 Hogy annyi bánatnak légyen árasztója.
 Ó vajha még akkor, hogy tartományunkba
 Intézte hajóját, s Görög városunkba,
 Amaz, házasságnak vétkes törvényében
- 10 Veszett volna tenger sötét örvényében!
 Nem fekünném mostan hideg nyoszolyámban,
 Nem volna unalmam hosszas napjaimba,
 Sem a kellemetes éjnek töltésében,
 Nem fáradnék függő gyoltsnak szövésében.
- 15 Képzelt veszélyidtől mikor nem rettegtem?
 Sőt attól is féltem, mitől nem félhettem.
 Ládd, melyly nyughatatlan dolog a szerelem!
 Nem esmér orvoslót tőle vett sérelem.
 Hányszor hitettem el reszkető elmémvel,
- 20 Hogy a trójaiak ütköznek férjemmel!
 Ha pedig Hektornak neve zug fülemben,
 Tsüggednek tagjaim, változom színemben.
 Ha Antilokusnak szerencsétlenségét
 Hallottam, Hektortól esett kissebbségét, —
- 25 Antilokus tölté szívemet kétséggel,
 S erőmet felváltá bus erőtlenséggel.
 Vagy ha Patroklusnak az ál fegyverében
 Halálát értettem Akhilles képében, —
 Sirtam a tsalárdság rossz kimenetelén,
- 30 S néked sem bizonyos előmenetelén.
 Ha Tlepolemusnak említették vesztét,
 Hogy a Licziai király zárta éltét, —
 Megujult szívemnek nyughatatlansága,
 A szerentsétlenek foglalatossága.
- 35 Sőt akárki holt meg görög nemzetemből,
 Fagylaló hideget fatsart ki szívemből.

- De hiv szerelmemet az ég jónak vélte,
 Mert Trója romlását férjem fellyül élte.
 A görög vezérek többnyire megtértek,
 40 Szép munkájok után nyugodalmat értek.
 Telnek az oltárok pogány zsákmányokkal,
 Áldozó tűzhelyek borostyán-ágokkal.
 Az uj házasultak áldgyák az egeket,
 Hogy haza vezették bujdosó férjeket.
 45 Férjek a meghódult Trója történetét,
 Fonnyadt méltóságát éneklik s esetét.
 Olly tsudálva hallják a leányzók s vének,
 Mintha a beszéllő szájától függnének.
 Sőt van, a ki véres tábortok helyeit
 50 Asztalán mutattya, s képezi széllyeit;
 Pergamát pediglen, minden szépségével,
 Leirja egy kevés bor nedvességével.
 Erre folyt Szimois, ez Trója vidéke,
 Ottan volt Priamus háza s király széke.
 55 Itt volt Akhillesnek, itt férjem sátora,
 Ott nyargalt Trójának legvitéz Hektora. —
 Mind ezekről Nesztor azt tudósította,
 A kitől az annyát attya megfosztotta,
 Hozzá adván Dolon s Részus megölését;
 60 Bánhattya ez álmát, amaz kémlelését.
 S te mertél? — én velem semmit sem gondolván,
 Drága vagyondról éppen nem aggódván,
 S bizván veszedelmes éjnek homályába,
 Menni Tráciai király táborába?
 65 De még is sokaknak ártottál kardoddal,
 Noha magad voltál megbizott társoddal.
 Talántán tsak azért őrizted éltedet,
 Mert reám fordittád emlékezetedet.
 Én ugyan mind addig rettegve hallgattam,
 70 S vakmerőségedet titkon kárhoztattam,
 Miglen a hirmondó azt nem említette,
 Hogy szerentsés töröd Részust megejtette. —

- De mit használt nékem Trója pusztulása,
 Görög vitézektől származott romlása,
- 75 Ha az által sorsom jobbra nem változott,
 S férjem örökösen tőlem eltávozott?
 Másoknak leomlott, nékem fennáll Trója,
 Mellynek most a nyertes lakos lett szántója.
 Már gabona terem, hol hajdan Trója állt,
- 80 S frigyiai vérről kövérült földdé vált.
 Vitézek tsontyait, mellyek szélyt hevernek,
 Szántó vasa sérti a paraszt embernek,
 Leroskadtt házaknak földre ereszkedik
 Szarvazattya, s fölén pásit nevelkedik. —
- 85 Illy vitézség után árvadat busított,
 Hogy, miért s melly földön légy? nem utasított.
 Akár melly jövevény partunkhoz hajózik,
 Ezer kérdésimmal terhelve távozik;
 S, ha mikor Ulisszes férjemet meglátná,
- 90 Kértem, hogy kezébe leveletem adná.
 Pilon várassába utánnad küldöttem,
 De semmi bizonyos hirbe nem ötlődtem.
 Spártában kerestem utadnak nyomdokát,
 De ott sem adhatták késedelmed okát.
- 95 Ó vajha még most is fennállana Trója!
 (Bár kívánságimnak vagyok átkozója)
 Tudnám, hogy ott hartzolsz, s engedne fájdalmam,
 Mivel közös volna sokakkal siralmam.
 Most nem tudom okát terhes félelmemnek,
- 100 Mégis napról napra nő buja szívemnek.
 Tengeren s szárazon féltem életedet,
 Mert siettetheti mindenik vesztedet.
 Azt is féltem, nehogy, nemed nyomdokain
 Járván, más kedvesnek függnél ajakain;
- 105 S ha társadról kérdez, azt fogod felelni:
 «Paraszt; s csak a gyapjut szokása mivelní.» —
 De bár kétségeim rendre megsalnának,
 S téged a jó egek hazádba hoznának!

- Atyám is, megunván már késedelmedet,
 110 Unszol, hogy más férjnek engedgyem helyedet.
 Jóllehet unszoljon, tőled meg nem válom,
 Mert a te vagyondod életem s halálom.
 De maga is látván ritka hivségemet,
 Nem igen sarkalja hitetlenségemet.
 115 Dulikius, Szamos, Zaczintus szigete
 Nőszni vágyódókat reám eregete.*
 Ellepték házadat, s benne uralkodnak,
 Pusztittván javaid, csak fajtalankodnak.
 Elhallgatom Médont, Pizandrust, Polibust,
 120 Festett** Antinoust és Eurimakust,
 Kiket utazásod késedelmeivel
 Tartasz saját véred keresménnyel.
 Melanthius, tönkön nyájad pakulárja,
 Nőszőket ebédre szép juhokkal várja.
 125 Utólszor Irus is, károd árasztója,
 Előáll, hirednek nem kis pazarlója. —
 Három erőtlének mit oltalmazhatunk?
 Én, öreg Láertes, s idéetlen magzatunk.
 Ezt majd elvesztettem minapi uttyában,
 130 Melyet vén Nesztornak tett tartományában.
 Áldnám az istenek különös kegyelmét,
 Ha ő zárhatná bé mind a kettőnk szemét.
 Ezt barmunk s disznaink pásztora sohajtya,
 Ezt megöregedett dajkád is óhajtya.
 135 Már atyád Láertes tsüggedt erejével
 Nem bir a tzinkosok feslett seregével.
 Telemák ereje utóbb öregbedik,
 Még most segittséged nélkül szűkölködik.

* BATSÁNYINÁL sh: *eregege*.

** A *festett* lehet, hogy sh. BATSÁNYINÁL *feslett* helyett. Sajnos az eredeti sem igazít el, mert OVIDIUS *kapzsi* Antinoustról (*avidas Antinoi manus*) beszél. A *feslett* azonban mégis közelebb áll hozzá, mint a *festett*.

- Én pedig hogy vetnék gátot tolvajjainknak?
 140 Jőjj, őrző angyala ősi javainknak!
 Szánd meg magzatodat, kit gyermekségében
 Utasitthasz tönnön élted törvényében.
 Szánd meg Láertesnek hanyatló életét,
 Hogy megadhasd néki végső tiszteletét.
 145 Szánný meg engemet is; ki távozásodkor
 Ifju voltam, elért már a megaggott kor.
 [A 70-es évek közepéről.]

Gyöngyösi árnyékához.

Et statuent tumulum et tumulo sollemnia mittent.
 VIRG. Aeneid. VI. v. 380.

- Állj meg, Te nagy, lélek tűnő szárnyaiddal,
 Mellyek Parnassusra visznek Musáiddal,
 Közölj egy pillantást hiv onokáiddal,
 Kiket már utánnad emelsz tollaiddal!
- 5 Nézz le, hogy röpdöznek Duna mellyékéről,
 Hogy füstöl temények Musák tűzhelyéről,
 Hogy szóll furuglyájok őseik lelkéről,
 Hogy nyög, hogy mosolyog Gellért tetejéről?
- Szebben ragyog Fébus köztök sugarával,
 10 Hangosb a patsirta pihegő torkával,
 Flora többet festi réttyét virágjával,
 Többet játszik Zefir rósák illattyával.
- Miolta eljöttünk Tanais partyáról,
 S nyilak nem tsüggenek magyarok válláról —
 15 Nem keltek illy napok világunk sarkáról,
 S nem törött annyi ág Apollo fájáról.

Ha ezt mind megláttad, menny repülésedben,
 Könyveztesd Murányi Kálipsót versedben!

De magad mosolyogj érzékeny szivedben.

20 Hogy még van, ki örül vers szerző tüzedben.

Mi pedig elmenünk Gömör vármegyében,
Hol egy borostyán fa enyészol tövében, —
Ott áldgyuk lelkedet polgárink nevében,
Rósát s tziprust hintvén sirod tetejében!

(1777.)

Egy Nimfa ditséri Keményt, Ekho felel reája.

Mulatozol Nimfa a nyirkos ereszen,
S lantod ékességét nem is veszed eszen,
Olly érzékeny szívvvel áldozol Keménynek,
Ez illendő zso[l]dja a jó téteménynek!
5 Éppen a zöld pásit néztem kiességét,
Örömmel szemlélvén Flora ékességét,
Hallgattam kőszálról dőlő viz tsergését,
S fák ágában akadt Zefirus nyögését,
Midőn tsak eltele völgyem vidámsággal,
10 Hozván énekedet szelek lankadtsággal!
Istenséget véltem laknia lantodban,
Annyira vidultam hangoztatásodban,
Vagy bizon Apollót képzeltem sipjával,
Midőn sétálgatott Admetus nyájával.
15 De akár Isten légy, akár tsak hallandó,
Lantolás módgyában erőd nem mulandó!
Igy ámbár messzére voltál is szememtől,
Még is érdemeltél sohajtást szívemtől!
Sőtt karjaimat is széllyel terjesztettem,
20 Mert ölelésedre már elkészítettem!
Látván pedig, hogy tsak tsalnak képzelésim,
Ortzámat áztották tsendes könyvezésim!
Mint szintén Nárcissus epedt keservében,
Érettem sohajtván egyedül szívében, —
25 Hallván szavaimat, futott hogy öleljen,

De soha sem talált a meggondolt helyen,
 Siralommal kezdte törött kiáltását!
 Siralmim másolták szegény zokogását!
 Kért? kértem, átkozott? átkoztam visszontag,
 30 Végre szóm megmaradt, kő lett a többi tag.
 De tudom már, Nimfa, hogy veled beszéllek,
 Mert menyeyi sugárt fejedén szemlélek.
 Áldlak, hogy énekled Kemény eseteit,
 Ki Elizeumnak lakja szép mezeit.
 35 Kemény? ah melly édes név Magyar országnak,
 Melly rettentő török s tatár pogánságnak!
 Szóljon Erdély ország, a hol hadakozott,
 A hol Hunyadinak éltevel áldozott.
 Nyugodj már most, Nimfa, Pindus tetejében,
 40 Mert már Febus merül esti tengerében,
 Én is felfüggesztem a szegre lantomat,
 S álomnak eresztem testetlen hangomat.

(1777.)

Alexis.

Pásztori-Beszéd.

Mivolta:

Még a nap tsak a magos hegyeknek tetejét festette sugaraival, midőn már Tytirus és Melibœus a hives ligetekre vezették nyájokat; közel folyt egy tiszta patakotska, melly a szomszéd kösziklának kebeléből szivárkodott és kellemetes tsergedezéssel sietett a völgynek mélységében, pártázattyan a vidám pásit mosolgott, és az egész térség Flora ajándékai-
 val kevéldkedett; itt Tytirus és Melibeus ledőlván, elővették nádból alkotott sipjokat, ékes öszve egyeztetéssel tisztelték a napot, melly Alexis jó baráttynak neve napja volt. Itt a poeta Marton László neve napját festett név alatt ünnepli.

TYTIRUS :

Álljunk meg pajtásom a vidám térségen,
Mert nints jobb legelő egész mezőségén.

MELIBEUS :

Reá bir tanátsod : látom diszességét,
Látom mint mutattya a fünek bővségét.
5 De nem tsak nyájunknak lehet itt élelme,
A hol gyönyörködik emberi sziv s elme.

TYTIRUS :

Ugy van, Melibeus. Ditsérem lelkedet,
Hogy illy szent multság töltheti kedvedet,
Tellyes gyönyörűség ezeket szemlélni,
10 Ezekkel minden nap társolkodni s élni.

MELIBEUS :

A mit a szerentse tőlünk megtagadott,
Midőn uri s gazdag sorsból kiragadott,
Szives akarattal nékie engédem,
S pásztori ügyömet könnyen elszenvedem.

TYTIRUS :

15 Melly méltóságosok gondolkodásaid,
Szerentsét tapodó fontos mondásaid.

MELIBEUS :

De hogy is tehetnék egyéb itéletet,
Midőn alattsonnak tartok olly életet,
Mellyben az ál öröm s festett barátságok
20 Uralkodnak, s gyakran vétkes vigasságok.
Hadgyuk el azomban erről beszédünket,
Közölhettyük máskor érzékenységünket,
Más tiszte vagyon ma pásztori sipunknak,
S vigabb áldozat kell felkelő napunknak.

TYTIRUS :

- 25 Vallyon melly tekéntet széditti sipodat,
Hogy megmásold kezdett ékes szollásodat ?

MELIBEUS :

- Tsodálom, Tytirus, rendes kérdésedet,
Mellybe látom fogyó emlékezetedet.
Ösméred Alexist, szives barátunkat,
30 Ki méltán elvárja ma áldozatunkat ?

TYTIRUS :

Áh ! hogyne ösmérném megbizott hivemet,
Kivel egy tarsolból eszem kenyeremet,
S vallyon mi kötelez ma tiszteletére ?
Vagy mi visz Alexis emlékezetére ?

MELIBEUS :

- 35 Neve napját üli, ünnepli és tartya,
Jó szívü pásztorok társa és baráttya.

TYTIRUS :

Barátom, mit mondasz ?

MELIBEUS :

Hidd el szavaimat.

TYTIRUS :

- Áldlak, hogy ébreszted indulataimat !
Éjtszakát hajító napnak fényessége,
40 Mellyet kezd szemlélni földünk kereksege !
Látom különösen ragyogni utadat,
Elhagyván sötétes Hesperus kutadat.
Üdvöz légy ! s ezerszer áldalak tégedet,
Sipomnak hangjával tisztelem képedet,
45 Hogy Alexisunknak ünnepét hordozod,

S ma fényességedet nékie áldozod.
 Kérlek, még ezerszer illy világossággal,
 Illy szerentsés, áldott s diszes méltósággal
 Térj vissza! Vigadgyál pásztori karunkkal,
 50 S engeddd hosszas éltünk legyen barátunkkal!

MELIBEUS:

Pán, e vidám erdő s térség istensége,
 Kitől fünek, fának van elevensége,
 Áldd meg Alexisnek szép korral életét,
 Kinek ma füzettyük méltó tiszteletét!

TYTIRUS:

55 Ne késsünk már tovább indulatainkkal,
 Jöjj, öleljük inkább szives karjainkkal!

MELIBEUS:

Megállj egy kevésbé, még kunyhómba megyek,
 Hogy egy fehér sajtot tarsolomba tegyek.
 Kis ajándékomat talán elfogadgya,
 60 Mert egy hiv baráttya igaz szívből adgya.

TYTIRUS:

Tsak frissen — — — — —
 — — — — —

(1777.)

Három királyok napján

Kiss Boldizsár tiszteletére.

Egek, mit szemlélek nap kelet tájáról?
 Három koronás fő költözik honnyáról,
 Siet Sidó ország anya-várossában,
 Mondanád sass repül kőszál nyilásában,
 5 Sok tevék követik megterhelt hátokkal,
 Izzadnak, fehéről szájuk tajtékokkal.

- Vallyon mit jelentnek e gyors jövevények?
 Talám a városhoz van némü* törvények?
 De tovább mit látok az égnek kékségén?
- 10 Egy ragyogó tsillag ballag kerektségén.
 Sugarát intézi a koronás főkre,
 Mint a felkelő nap bértzekek s erdőkre.
 Ez már a természet rendét fellyül mulja,
 S az álló tsillagok törvénnjét feldólja.
- 15 Vagy tsak kaprozása a megtsalt szemfénynek?
 Ó természet, ezek benned mért történnek?
 Nem! — igaz látás ez, értem már rejtekét,
 Illik, hogy kihágja természet mértékjét.
 A mint Betlehemből jobb felé utaznak,
- 20 Egy istálló földő fái akadoznak.
 Födetlen tetejét hó fúvás takarja,
 Rongyos oldalait éjszaki szél marja.
 Ott fekszik emberi nemünk megváltója,
 Kinek olly sok század vala sohajtója.
- 25 A jászolban reszket egy széna nyalábban,
 Nem pedig kárpitos kevély palotában!
 Szüz annya Jóseffel állnak körülette,
 Űzi a hideget barmok lehelete.
 Talám ezt idézi e három jövevény?
- 30 Kinek kalauzza az a szoktalan fény?
 Ugy van, béléptek már, bókulva imádgják,
 Olly nagy kegyelmekért az egeket áldgják!
 Tisztelik királi ajándékjaikkal,
 Illetvén kiss kezét édes tsókjaikkal!
- 35 Örülj már most ember illyen változáson,
 S térdet, fejet hajtsál e tsüda látáson!

* Bizonytalan olvasású szó, valószínűleg *nekik* vagy *menni* volna a helyes, de ezt az olvasást a kézirat betűi (betűről betűre: *neni* — Ányos helyesírási sajátosságai szerint elképzelhetetlen torzalak —) nem engedik, s csak mint tollhiba kiigazítását fogadhatnók el.

Kiss Boldizsár, te is jelentsd örömedet,
 Ki egy szent királnak köszönöd nevedet,
 De, hogy hosszas légyen buzgó vigasságod,
 40 Élj, s azután égben légyen boldogságod!

(1778.)

Az «Orvosi Oktatások» szerzőjéhez.

Melly érzékeny szívvél néz hazánk könyvedre,
 Melly vidám szemekkel tekénget nevedre,
 Midőn szülöttyének fárodtságát láttya,
 Mellyel élet ágát meghosszabithattya.
 5 Lefüzetted, hidd el, nagy részét adódnak,
 Mellyel adós voltál anya országodnak,
 A midőn éltető szerekkel segitted,
 Kitől magad előbb életedet vetted.
 Bátron danol már most a polgár mezein,
 10 Áldás között forog az ostor kezein.
 Mosolyodva nézi zöld szántó feldeit,
 Hol gyümölsbe láttya vér verejtékeit,
 S reménli tsüérébe gyűjtött élelmével
 Komor télt elhagyni házi tsemetével,
 15 Mert nem fél mostoha halál kaszájától,
 Hogy olly könnyen foszsza drága vagyonától.
 Munkád bátorittya! Miként örvendezhetsz,
 Hogy sok szives magyart a sirtól megmenthetsz!
 Ezzel szükölködött még eddig országunk,
 20 Ebben is helyre jött már heányosságunk:
Felséges Asszonyunk, (inkább mondom *Anyánk!*)
 Ebben is akarta, hogy javuljon hazánk.
 Mit kívánhatsz magyar már nagy *Asszonyodtól*,
 A mit megtagadna sohajtó honnyodtól?
 25 Mérsékelheted-e öröm könyveidet,
 Ha Buda várára veted szemeidet?
 Egek, miként derül régi fényessége,
 Miként terjed világ előtt ditsősége;

- Hogy kutfeje minden szép tudományoknak,
 30 Melly első tzimere híres országoknak.
 Görögök Athénást égis magasztalták,
 Mások Capitolnak tudósit tsudálták,
 Frantziák Párisnak élnek nagy nevével,
 Kérkedik Anglia Londonnak hírével;
 35 Magyar, elégedgy meg anya városoddal,
 Könnyen azokkal érsz okoskodásoddal.
 De illik, hogy ilyen sok jó téteményért,
 Hazádnak örökre költsönözött fényért,
 Érzékeny hálát adj *Nagy Theresiának*,
 40 S szünetlen országlást kívánnyál házának!
 Emlékezet követ épittsél szivedben,
 Mellyre e verseket rajzold örömedben:
 «Mig magyarnak tsak egy vér tsepp rug erében,
 Mig repülő lelke akadoz nyelvében,
 45 *Nagy Theresiának* szól téteményéről,
 Mert számot sem adhat ezer kegyelméről.»
 Te pedig, barátom, zöld borostyánodnak
 Nyugodj árnyékában!... s szép tudományodnak
 Hazád áldásában találj fel jutalmát,
 50 Életednek pedig égtől várd oltalmát!

(1778.)

Igaz haza-fi.

.... Accipit omnis
 Exemplum pietas....

LUCANUS L. IX. Phars. V. 179.

- Musám! adgy ma erőt vers-szerző tollamnak,
 S öntözd meg gyökerét zöld borostyánomnak,
 Majd kies pásitra dőlök árnyékában,
 S szabad érzést hozok lelkem hajlékában.
 5 Ne véld, hogy itt lássad Tytirst nyájával,
 Vagy Hiblát zajogni méheknek rajjával,

- Sem *Miltont* lantozni Ádám almájáról,
 S *Pópét* elmélkedni ember próbájáról.
 Nem! mind távol vannak ezek szándékomtól,
 10 Más oltár füstölög itt áldozatomtól;
 Egy igaz *haza-fi* lesz tárgya lantomnak,
 Kinek nemes szívét festem országomnak.

* * *

- Buda, ki már ébredsz fényes hamvaidból,
 S üzöd a hallgatást roppant bástyáidból,
 15 Boldogabb vagy, hidd el, napod virradtával,
 Mint Dárius persák büszke birtokával!
 Igaz, hogy nem látom Mátyás könyvtartóját,
 Melly most is sirattya Diánna zászlóját,
 Sem nagy Átillának véres koronáját,
 20 Ki világnak szülte Velentze tsudáját.
 Ezek mind elmultak!... de tsak azon okból,
 Hogy nagyobb részt vehess más boldogságokból,
 Kik most bástyáidnak úgy folynak színére,
 Mint Nilus Egyptom szomszjus mezejére!
 25 Így eltűnik a nap egünk tanyájáról,
 Hogy más nap virradgyon világunk sarkáról:
 Így elnyilnak kies tavasznak rósái,
 Hogy kövessék jövő tavasz bokkrétái.

* * *

- Végzetetlen volnék, ha elszámálhatnám,
 30 Ha ujj diszeidet rendre rajzolhatnám;
 Elég lesz az öröm könyvek öntésére,
 Hogy ha emlékezel István jobb kezére!
 Ugy van! láttam minap buzgó könyveidet,
 Láttam, hogy forgattad égre szemeidet,
 35 Midőn szent királyunk áldott tetemeit
 Vívén, énekelted szép ditséreteit!
 Róma nem tisztelte így bálvány képeit,
 Sem a vak régiség házi-isteneit,

Nem volt olly sokaság Olympus tövénél,
 40 Hol görög ifjuság játszott *Zeus* képénél;
Peru sem ünnepli olly vigan munkáit,
 Midőn hasogattya gyöpös barázdáit.

* * *

De melly jeles látás káprázza szememet,
 Melly öröm tengere futtya el szívemet,
 45 Midőn e sokaság közt egyet szemlélek,
 Kit még elevenit régi magyar lélek!
 Gróff *Károlyt* látom, kised szülöttjével,
 A szent kézt követni hazánk reménnyével.
 Magyar ének hangzik buzgó ajakából,
 50 S folynak sohajtási szive tárházából!
 Kiss fia késéri attyát jobb feléről,
 Hogy példát vehessen haza szerelméről;
 S még bimbóban vagyon ágának reménnye,
 Ébredgyen szívében természet törvénnye.

* * *

55 Magam kívül ragad, a mi következik!
 Magyar! ha örömtől szived nem könyvezik,
 Érzéketlen lettél *Dáphnénak* módgyára,
 Kinek most is *Phebus* számot tart ágára.
 Nézd el a kisededet, hogy vigyáz attyára,
 60 Hogy pillant titkossan zengő ajakára!
 S mintha számba venné szives sohajtásit,
 Olly hiven szemléli ajaka mozgását!
 Attya reá teként! — — gyullad örömében!
 Nyomatott énekét szorította kezében,
 65 Ujjával intézvén fiát énekében,
 Felelnek egymásnak szavak zengésében.
 Ekkor *Tróját* láttam *Máro* festéséből:
 Hogy öltözött lángban *Páris* esetéből,
 Hogy vette *Énéás* aggottyát vállára,
 70 Hogy kiss *Juliussát* vezető karjára!

* * *

- Ugy tet-zik, hogy nyilnak most arany ideink,
 S felkelnek szomorú hamvakból őseink,
 Kik haza szerelmek bizonyíttására,
 Sokan ellenségek dőltek pallossára.
- 75 Mint ha emelkedne nagy Zrini sirjából,
 Mellyet épített volt törökök tsontyából,
 Midőn Sziget várát addig védelmezte,
 Még lelkét testében mozogni érezte!
 Mintha lelkesedne Moháts búss térsége,
- 80 Hol fátyolba nyugszik hazánk ditsősége!
 S a hol minden fünek sötét árnyékába,
 Egy igaz magyarnak akadnál hamvába!
 Mind e nemes lelkek sietnek Budára,
 Hogy tegyék karjokat *Károly* vállára,
- 85 Kiben nagy véreknek láttyák onokáját,
 Midőn oly példássan szereti hazáját!

* * *

- Nyugodgyatok, kérlek, ti nemes árnyékok,
 Kiknek sok búss könyvvel nedvesül hajlékok!...
 Elegen élnek még Árpád fiaiból,
- 90 Elegen ditsőült István árváiból,
 Kik Gróff *Károlynak* tziperes szivéről,
 Örök ditsérettel szólnak nagy nevéről!
Miltiades vette *Pécile* révében,
 Érdemlett jutalmát *Pánéus* mívében.
- 95 Hogy *Coriolánus* megtartá hazáját,
 Tölgy fa ágaiból fonták koronáját.
 Ezek, s még ezeren ama régiségben,
 Onokáiknál is élnek ditsőségben,
 Hogy olly szeretettel voltak hazájokhoz,
- 100 Melly bár minden polgárt vonna példájokhoz!
 Hát mi, hogy hallgatnánk *Károly* lángjáról,
 Ki szüntelen röpül szive oltáráról!

* * *

Nem! nem felejtkezünk *Károly* szivéről!
 Sőt ha végeznék is egek életéről,

- 105 Hogy kiragadhasák buzgó karjainkból,
 Ki nem ragadhattyák sohajtásainkból!
 Magyarok szívében fog ő temetkezni,
 S minden ér rugásban fogunk emlékezni,
 Hogy egy olyan halott nyugszik kebelünkben,
 110 Kinek halhatatlan neve nemzetünkben!

(1778.)

Egy elenyészendő rósához.

- Ékes alkotmánya természet Urának,
 Mosolygó szülöttje kertész munkájának,
 Elhalsz? ... áh! letsüggő fejed bizonyította,
 Mert már az haldoklók festéke borította!
- 5 De miként lehet az, hogy olly gyorsan muljál,
 Hogy élted sengéjén Styx vizében hulljál,
 Ki, mihelyt hajnali tsillag jön egünkre,
 Elpirulva nézel emberi nemünkre!
 Feloldod természet kötelét bimbódba;
- 10 Ragyog ezüst harmat kinyílt ajakodla.
 Tövis őr állókat veszel szépségednek,
 Nehogy minden tséltsap ártson épségednek;
 S így ha megjelenik Febus szekerével,
 Kérkedel grátziák egész seregével!
- 15 Még Arethusa is, noha szemérmétől
 Gátoltatik, gyullad színed szerelmétől;
 Lesütött szemekkel szedeget ölébe,
 Elsiet azután Diánna völgyébe,
 Leül ott egy tiszta pataknak partyára,
- 20 Melly szép tsergéssel fut Flora határára...
 Koszorukat készitt asszonya számára,
 Énekel, s az Ekhók felelnek szavára!
 Szóval nints egy sziv is Nimfák seregében,
 Ki nem örül, hogyha mosolyogsz keblében.
- 25 Egek, mulandó-é tehát ez a szépség,
 Mellyre méltán hevül minden érzékenység!

- Ugy van, hogy mulandó! mert nints öröksége,
 Valamit békeritt világ kereksege...
 Klorisok példátok vegyétek rósárol,
 30 Kiket Venus ragad szelid sziv uttyáról,
 Ti is így elmúltok!... elhervad szépségtek,
 Mellyel most sok gyenge szivről z[s]ákmányt szedtek.
 (1778.)

A lenyugovó naphoz.

- Már Febus eljárván feldünk kerekességét,
 Éjszaki tengerbe mártva fényességét!
 Bágyodt sugarakkal festi a világot,
 Mert már kerék sarkán félig áltol hágott.
 5 A távul kékellő hegyek füstölögnek,
 A patakok nagyobb zajjal hömpölögnek,
 Minthogy tsillapodik a világ lármája,
 Mellyet Morfeusnak szunnyaszt álmos fája.
 Az izzadó munkás vissza tér mivéről,
 10 Tsekély eledelét eszi tüzhellyéről;
 A szomjus tsötsömös tsügg mellyén annyának,
 S kapálódzva örül kiss vatsorájának.
 Ott egy juhász ballag buss furuglyájával,
 S közli buját haza ereglő nyájával;
 15 Itt egy pásztor veti tarsolyát vállára,
 S bőgő seregével siet tanyájára. —
 Az egész természet készül tsendességre,
 Tsak szivünk intetik elmés ébredtségre!
 Melly hasznos gondolat jön itt elméinkbe,
 20 Millyen szent irtózás sibbog ereinkbe,
 Ha jól megfontoljuk a nap elenyésztét,
 Melly olly gyorsan éri fényessége vesztét!
 Ebből vegyél példát ember életedről,
 Ez int hathatóssan mulandó végedről.
 25 Mert melly nap eltűnik, többet nem világít;
 Fonnyadt virágotska réteket nem sárgít;

- Az elfolyt patakok már vissza nem térnek,
 Vén s kiszárodtt tölgy fák nyárt soha nem érnek:
 Ugy, ha elaluszik életünk világja,
 30 Többet fel nem derül, — — mert a sir elzárja!
 (1778.)

Titkos Polyxena.

.... quæ morte revelli
 Heu sola poteris, poteris nec morte revelli.
 OVID. Metamorph. L. 4. Fab. 4.

- Végezd már álmaidat, s vesd rám szemeidet,
 Ime *Polyxena* fogja kezeidet!
 Hideg ugyan minden tagja árnyékomnak,
 De ég most is tüze hajlandóságomnak.
 5 Meg ne rémülj, kérlek, halavány képemtől,
 Mert a sir megfosztott minden szépségemtől;
 Melly két szemeimet kékség borította,
 Az halál hamuvá s porrá fordította;
 Két rósát képeztél függnie ortzáman,
 10 Vér patak látszotott hömpölgöni száman,
 De már rósáimnak elhervadt szépsége;
 Mint, mellyet a napnak éget hevessége,
 Kiszáradt a patak, megszűnt a forrása,
 Sött helyét sem tudnád, merre vólt folyása.
 15 Gesztenye szín hajam lehullott fejemről,
 Elenyészett fejr gyengeség kezemről!
 Ládd, mint megváltozhat egy kinyiló virág!
 Még is bálványozza, s imádgya a világ!
 — — — — —
 Mindentől megfosztott az halál törvényre,
 20 Elfonnyasztott mindent a sirnak örvényre,
 Egyedül szívemnek maradt meg épsége,
 Mert erre nem terjed halál tehetsége!
 Ezért az éjjelnek tsendes homálgában,
 Midőn minden állot szunnyadoz álmában,

- 25 Felkeltem koporsóm hives rejtekéből,
 Gyulladván szívemnek eskütt szerelméből.
 Te hozzád siettek elbádgyodt lábaim,
 S most téged ölelnek testetlen karjaim.
 Neved napját hozza jövő világosság!
- 30 Ah! töltse szivedet érzékeny vigasság!
 Én mást nem adhatok mostani sorsomban,
 Mert nints tehetségem sötét koporsómban,
 Hanem ezer áldást hintek életedre,
 Nézzen kegyelmessen az ég személlyedre!
- 35 Ha pedig elvégzed pálla futásodat,
 Isten angyalival töltsd boldogságodat.
 De néha rólam is, kérlek, emlékezzél,
 Imádságid között el ne felejtkezzél,
 S ezzel bizonyítsd meg régi hivségedet,
- 40 Hogy lelkemnek nyujtod szent segítségedet.
 Eltelt már az óra! — már nem mulathatok!
 Ah mért szünet nélkül veled nem lakhatok?
 De élj, hogy sirassál! — én, noha rothadok,
 Olvasd hamvaimon, hogy hived maradok!

(1778.)

Generalis Gróff Vurmser vitézsége Habelschvertnél.

Virtute functos, more patrum, duces

..... canemus.

HORAT. L. 4. Ode 15. Car. 28.

Szállj le, Calliopé, Hemus tetejéről,
 Eleget lantoztál Cäsár erejéről,
 Midőn Pompét üzte Pharsal mezejéről,
 S vitéz borostyánit leszedte fejéről. —

- 5 Siess velem jönni Elbe kutfejére;
 Majd ott Óriások felülvén hegyére,

Nézzünk a Nagy József vitéz seregére,
Hány burkust füzött már pallossa hegyére.

Tsak meg ne irtózzál az holt tetemektől,
10 Vagy lassu halállal küszködő szemektől!
Hazája kívánja ezt a gyermekektől,
S szép is így meghalni ellenség kezektől.

Illy bajnokul holt meg *Décus* honnyáért,
Igy két *Horátius* világ asszonyáért,
15 Igy *Kodrus* Athénás kedves várossáért,
S így *Kemény Simon* is magyarok attyáért.

Melly szépen nyugosznak ditsőség karjain!
Rósa bokrok nőnek mindegyik hamvain,
Öröm könyvet hullat haza illy fiain, —
20 S felmetszé neveket Márs templom falain.

Már oda jutottunk, látom a térséget;
Sass szárnyai fedik a vitéz népséget;
Kivont karddal várják mind a jelenséget,
Hogy letapodhassák a vad ellenséget.

25 Még az hajnal tsak most ébredt fel álmából,
S első sugárt küldi piros világából,
Hogy Vurmser kijön hadi sátorából —
Hektornak mondanád képe állásából!

Déltzeg paripája kapál patkójával,
30 S kérkedik aranynyal varrott tsótárjával;
Felül a nagy vitéz zomántzos kardgyával,
Szóllittya táborát hadi trombitával.

Azután vágatotva kerüli rendeit,
Vitéz pajtásinak ditséri szíveit;

35 Igéri, hogy még ma Elbének vizeit
Burkus vérrel festi, s eltörli népeit.

A nap nem olly heves Lybia széllyében,
A tűz nem lángal ugy Etna kéménnyében,
Mint a bajnoki vér Vurmser népében,
40 Mert tudgya, szüntelen győz vezérlésében.

Indul öt szakaszban a tábor uttyára,
Ámbár a tél borul Flora határára;
S havas felhők ülvén Boreás hátára,
Setét fátyolt huznak ég boltozattyára.

45 Gondolnád, hogy ama tengernek partyait
Lakják, kinek örök fagy köti habjait,
Vagy hideg Grönlandnak végső határait,
Honnan eltiltotta nyár s tavasz javait:

Olly készséggel birják hideg keménségét;
50 Sietve halladgyák völgyeknek mélységét,
Azután felhatván sziklák hegyességét!
Vélnéd, hogy markolják felhők setétségét!

Igy hordozta népét Pirene hegyein,
S a tornyos havasok lugosos tetein
55 Az is, kinek Róma rettegett erein,
Midőn Herkulessé vált Kannák mezein.

Elérkeznek végre Glátz tartományába,
S még ellenség része szunnyadoz álmába,
Hogy már Sasunk röpdöz Habelschvert várába,
60 S inti, hogy készüljön Jósef rabságában.

Vurmser, mint villám, nyargal táborában,
Menyörgés hallatik tsattogni szavában,

Fringiai pallost villogtat markában,
Márst is így festik le scythák templomában.

65 Felosztja seregét Cseh- s Glatz kapujára,
Lajtorjákat emel bástyák oldalára; —
S hadi jelet adván a vár vivására,
Egyszerre omlani kezd minden szavára.

Itt a szörnyüséget lásd igaz képében!
70 Melly piros a pallos magyarok kezében!
Nintsen szánokodás ellenség vérében,
Szokássá lett ez már Vurmser népében.

Mint midőn Scipio röpülő hadával
Szembe szállott vitéz Hännibál honnyával,
75 Felkontzolta népét Dido bástyájával,
S tsak emlékezetét hagyta fent hamvával,

Kardgyuk éle viszi a vár piatzára,
Hol már vér hömpölög források módgyára;
Nem ügynének burkus kékes ágyujára,
80 Tudgyák, elégtelen magyar halálára!

Felkiált Vurmser: «kész a győzedelem!
Éljen Theresia s Jósef fejedelem!» —
Itt az ellenségre jött végső félelem,
Mert láttya, hogy nintsen sehol segedelem!

85 Ekkor halt már minden, a mi tsak halhatott,
Mert bézárt kapuin ki nem szaladhatott;
Ki pedig életre kegyelmet kaphatott,
Rabbá lett, s magyarok szivéről szólhatott!

Végződik a tsata öröm kiáltással,
90 Szállására mégyen pajtás a pajtással;

Beszélik egymásnak, ki melly bajvivással
Dolgozott, s hány burkust ejtett egy vágással?

Igy hajós kiérvén tenger veszélyéből,
Vagy az érzéketlen Namagon kezéből:
95 Ki nem fogy eseti hosszas beszédéből,
Mert vidámul szive emlékezetéből.
(1779.)

Érzékeny gondolatok.

Non recito cuiquam, nisi amicis. HORAT.

I.

*Egy tenger közepén álló kő szálon nyugszik egy szív, mellyet a szélvész
ostromol.*

Haszontalan tsapdossz, tenger, habjaiddal;
Éol, haszontalan dólsz rám rahjaiddal,
Győzhetetlen kő szál istápja szivemnek,
Mellyet örökösen áldozok hivemnek.

II.

Tüskékkal vagyon egy szív békerítve.

Melly keserves nyügbe zárt hajlandóságom,
Midőn nem érheti tárgyát boldogságom!
De bár keservesebb volna is rabságom,
Még is holtig tartó lessz állandóságom.

III.

*Egy ékes személynek lábainál térdepel egy ifju; de a személy egy
repülő madárra mutat, melly egy szívet tart szájában.*

A mit keresesz, nints már magam hatalmában,
Mert ama kis madár hordozza szájában,
Kit már bizonyossá tettem vagyonyyában;
Azért menny! s illy kintset végy más tárházában.

IV.

Két, veres pántlikával össze kötött szív halálfő felett áll.

Melly ártatlan kötél kaptsolja szívünket,
Hidd el, még az ég is áldgya szerelmünket.
Kérlek, olyan szentül tartsuk hivségünket,
Hogy egész a sirig vigyük bilintsünket!

V.

Egy szerelmétől vajult ifju szívére mutat.

Szívemben szüntelen rólad gondolkozom,
Néked szerelmemmel szüntelen áldozom,
Mert még hivebb szívre soha sem akadtam,
Miolta érezni hiv szívemet hagytam.

VI.

Egy szép személy egy kopasz kő sziklára támaszkodik, gondolattyaiban elmerülve.

Mennyit kell egy igaz szívnek sohajtozni,
Hányszor könyves szemmel magán óhajtozni,
Miglen azt a boldog órát elérheti,
Hogy hive keblében buját enyhitheti!

VII.

Egy kő szálon áll egy szív, melly után nyul egy ifju, de el nem érheti.

Tantalus almája tsak árnyéka ennek,
Ki után megvakul fénnye minden szemnek!
Mégis annak kinnya legnagyobb, pokloknál:
Tehát enyim nagyobb a legnagyobbaknál!

VIII.

Asszu ágon nyög egy szomorú gerlitze.

A melly nap megfosztott szívemnek mássától,
Az fosztott meg éltem minden vigságától; —

S mivel már hasonló szívre nem talállok,
Azért bánatomtól soha meg nem válok!

IX.

Nád szálón áll egy szív, s a szélnek fuvása szerint ingadoz.

Mint a szél lengedez, úgy inog hivséged,
Próteust képzeled festett szivességed.
Bátran! — de jól vigyázz, hogy ne tsalatkozzál,
S hajó törés után habokhoz kapdozzál.

X.

Hajnalban egy ékes személy kertyét öntözgeti.

Már a piros hajnal mosolyog egünkön,
S újra kezdi Venus játékát szivünkön.
Azért kertetskémet én is öntözgetem,
Hol még ma hivemet buzgón ölelgetem!

XI.

*A havasi juhász egy kő szálón furuglyál, s előtte egy kies völgyben
legelnek juhái.*

Közlöm szerelmemet érzékeny sipommal,
Lelkesedgyék egész völgy indulatommal.
Napnyugoti szellők ragadgyák szavamát,
S ahhoz vigyék, kinek szentelem hamvamat.

XII.

Egy szomorun tsergedező pataknak partyán ül egy bus személy.

Érzéketlen patak, miként tsergedezel,
Ártatlan zugással fájdalmat képezel. —
Engedd, elegyítettsem vizeddel könnyemet,
S ezzel könnyebbítettsem haldokló szívemet!

XIII.

Egy személy egy szívet repített ki kezéből.

Repülj, égő szivem, annak hajlékába,
Kinek rósa nyilik piros ajakába.
Árulj el mellyemnek érzékenységről,
S lopj le egy két tsókot isteni képéről.

XIV.

Egy kinyílt szívből lángok rohannak ki.

Tekénts be szivemnek hevült rejtekébe,
Czitheréát fogod látni itt székébe.
S mind ezek a tüzek számodra lángolnak, —
Mert képednek minden ereim hódolnak.

XV.

Egy pásztor hárs fára vágja Fillisnek (szeretőjének) nevét.

Tsendes magánosság! szivem nyájassága,
Ki sok nyögésimnek lehetsz bizonyysága; —
Im, itt hagyom nevét ékes Fillisemnek,
Hogy e fával nőjön jele szerelmemnek.

XVI.

A felháborodott tenger ide s tova hány egy hajót.

Sorsom a haragos tengert képzelheti,
Mellyen hajóm kívánt partyát nem érheti;
De mégis, elbusult szivem remélheti,
Hogy még fellegimet fényes nap követi.

XVII.

Egy ifju szép bokrétát tart a kezében.

Boldog virágotskám! mennyi hivem keblébe.
Ó mint kérkedhetel asszonyod kényyébe!

Szöktess egy pillantást helyettem mellyébe,
S mondd: nints olly gyengeség Cziprus szigettyébe.

XVIII.

*Két szívet egy lántz kapszol össze, és három vagy négy más szív
repdes körülöttek.*

Ne hizelkedgyetek tündér hivségekkel,
Mert bár előznének Venust szépségekkel,
Még sem vonhattok el hivem szerelmétől,
Kinek tsak a halál választ el szívétől.

XIX.

Kupidó sűrű bokrokból lövi nyilát egy szívre.

Keszkenőddel puha szellők játszadoztak,
Midőn pillantásim képeden futkoztak.
Gömbölyü mellyedre tsak egyet vetettem,
Már is Kupidónak puzdráját érzettem!

XX.

Egy Grátzia ferdik; egy bokor mellől alattomban nézi egy ifju.

Ó szerentsés habok, miként örülhettek,
Hogy annyi szép titkot bátran szemlélhettek!
Vajha szabad volna Szalmáczist követnem,
S magamat szerelem tengerébe vetnem!

XXI.

*Egy Grátzia a szép illatu pásiton szunnyadoz; alattomban nézi egy
ifju.*

Egek! millyen szépség enyeleg artzáján!
Melly piros patakok tsergedeznek száján!
Ida vetekednék két tellyes almáján —
A többit meglátod Názó Korinnáján.

XXII.

Egy szív tömlőzben nyög; a másik kívül áll.

Elválasztják ugyan vasak személyünket,
De nem választhatják eskütt szerelmünket,
Sött a melly akadály különöz bennünket,
Érzékenyebb tüzzel gyullasztja szívünket.

XXIII.

Két galamb két szíven áll és tsókolódik.

Halok, Galateám, midőn tsókolhatlak,
Halok, ha mellyemhez gyengén szorithatlak! —
Tsuda, illy kinok közt még sem utálhatlak,
Sött imádás nélkül soha nem láthatlak.

XXIV.

*A hold világnál egy lugosban járkál egy ifju, gondolattyaiban
elmerülve.*

A fáradt természet béhunyta szemeit,
Szökik a lágy szellők mirtus leveleit;
Álmos ágyán kiki felejtí terheit,
Tsak egy szerentsétlen nyögi szerelmeit.

XXV.

Egy kiseded gyermek a másikat egy kiss kotsin huzza.

Nézd el az ártatlan természet munkáit,
Mellyek festésére oktatta Musáit
Göthe, s boldogoknak nevezte tréfáit,
Mert még nem esmérik az élet igáit!

XXVI.

*Orfeus, a tilalom ellen, vissza tekint Euriditzére, és ismét megfosztatik
töle öörkre.*

Szegény, mennyit vesztett tsak egy pillantással,
Mit már vissza nem nyer ezer sohajtással! —

Hogyha a szerelem terhel vakittással,
Hogy vétkezhett ez mégis a látással?

XXVII.

Egy hajó a szélvész után part felé közelget.

Már egy kegyes sugár mosolyog szívemre,
Mellyet küld szerentsém némű reményemre,
Mint a szélvészek közt fáradt evezőnek,
Ki messzéről láttya jelét egy mezőnek.

XXVIII.

Klórís egy kellemetes kert felé sétál mulatozásra.

Hüves Pomónának nyugtató szállása,
Mellyre mosolyodik Klórísom látása,
Tisztelem rósákkal szagos tűzhelyedet,
Hogy fogadd kegyessen mái vendégedet.

XXIX.

Egy ifju butszúzó félben áll kedvesse előtt.

Vedd végső butsuját igaz tisztelődnék,
Kit a sors irigylett érzékeny ölednek!
Kiragad határján lakó vidékednek,
De szívemben haggya jelét személyednek!

XXX.

Venus faragott képét nézi egy ifju.

Hidd el, tsalatkozott Fidiás mivében,
Hogy Venust rajzolta híres műhelyében;
Mert arra tzelezvén igyekezetében,
Azonban te képed látszott remekjében.

XXXI.

Egy pászton nyugszik egy ifju, gondolattyaiban elmerülve.

Hány veszélyt szenvedett Ulisszes honnyáért,
Jázon mennyit fáradt Kolkis báránnyáért, —
Mindegyik koszorut nyert fáradságáért:
Tsak szívem sohajtoz hasztalan tárgyaért!

XXXII.

Egy ifju szerelmessét tartja karjai között és seb óráját tekénti.

Midőn a bal szelek viszik vitorlámat,
Nem győzöm sürgetni unalmas órámat;
Ha pedig Klórisom piheg kebelemben,
Száz pillantást egynek számlálok szivemben.

XXXIII.

Egy oltáron áll két sziv.

Megesküttünk immár Venus oltárjánál,
Mint Sándor Kártigám festett márvánnyánál;
Bár ha elválunk is Kháron hajójánál,
Mégis megáll szivünk szent fogadásánál.

XXXIV.

Etna hegye mellett áll egy ifju.

Piramus szerelmét szederj fa mutattya,
Párisét füstölgő Ilion sirattya;
Endimion hevét Latmus vádolhattya;
Enyimet Etnának lángja rajzolhattya.

XXXV.

Héloize és Abelárd; igaz szerelem példája.

Boldog Héloize, hived szerelmével,
Ki tsudálatosan hevített tűzével; —

Mert, ha voltaképpen szívét megvizsgálom,
Ott igaz szerelem képét feltalálom.

XXXVI.

Metasztázus elbutsuzik Nicse baráttjától.

Isten hozzád, Nicse! már el kell távoznom;
Hány erdőn s mezőkön szükség most utaznom! —
Minden ágtól fogom nevedet kérdezni.
Hát te, barátodról fogsz-e emlékezni?

XXXVII.

A nap elenyésző félben vagyon, melyet egy ifju elmélkedre néz.

Áruló sugarak, mért el nem enyésztek?
Elájult szívemnek mennyi but szereztetek! —
Ó ha ti majd éjszak tengerén eveztek,
Mennyi gyönyörűség okaivá lestek!

XXXVIII.

Kaptáját egy rósa színű pántlikával köti Klóris; előtte áll imádója.

Jaj, takard el, kérlek!... Olvasztod szívemet,
Midőn olly titokkal táplálsz szememet!
Hidd el, ezzel oda vezeted szívemet,
Hol trónussán látom érzékenységet!

XXXIX.

Vadászatra menő félben áll egy ifju.

Kimegyek az erdők hűves szállására;
Bár tsak Aktéonnak akadnék nyomára! —
Melly részegen néznék Garga folyására!
Meghalnék Diánnám olly szép látására.

XL.

Egy ifju térden áll kedvesse előtt, s kardot nyujt néki.

Diánám, kezedbe ajánlom éltemet;
Vagy engesztelődve tekénts személyemet,
Vagy, ha számba veszed még tovább vétke­met,
Inkább vedd e kardot, s verd által mellyemet!

XLI.

Egy óra mellett áll egy ifju.

Tudod, Galatéám, nemét szerelmemnek,
Tudod valóságát eskütt hivségemnek;
S hogy tsak az oltya el lángjait szivemnek,
Ki végső óráját hozza el éltémnek.

XLII.

*Klóris fejr tafota ágyán aluszik; kifestett hó mellyét a szerelem istenei
mozgattyák.*

Melly édes képekkel töltöm álmaimat!
Adónis vállára teszem karjaimat;
Ezer tsók fereszti hevült ajakimat. —
Bár szüntelen álom birná napjaimat!

XLIII.

A kis Kupidó egy koporsó köre vágja e verseket:

Jámbor! kérlek, állj meg! nézd e jelenséget,
Hol elzárt örökre halál egy hivséget;
Jelentsd vagy egy könyvvel a keserüséget,
Azután menny, s hagyd el e gyászos térséget!

XLIV.

*Egy hajó kiterjesztett vitorlákkal áll a tenger közepén, de nem indul-
hat, mivel semmi szél sem fúj.*

Nyugszik a nagy tenger tsendes habjaival,
Nem indulhat hajóm kész vitorláival, —

Nints szél, melly mozdittsa folyó szárnyaival;
Nints, a ki segittse kegyes karjaival.

XLV.

Klóris butsuját veszi kedvessétől.

Élj százszor boldogul, eltávozásodban;
Vezéreljen az ég minden járásodban!
Emlékezzél néha magánosságodban,
Hogy szivem holtig nyög édes rabságodban!
(1779.)

Egy boldogtalannak panaszszai a halavány
holdnál.

Szomoru tsillagzat! melly bus sugárokkal
Játszol a tsendessen tsergő patakokkal!
Tsak te vagy még ébren boldogtalanokkal,
Kiknek szive vérzik s küszködik bajokkal.

5 Hallod, hogy sohajtnak estvél homályaiban,
Midőn a természet szunnyadoz álmában. —
Nints álom ezeknek gyászos kunyhójában!
Eltűnt, eltávozott boldogabb házában!

Ott egy temetőnek látom keresztjeit,
10 Bágyodt szél mozgattya cyprus leveleit.
Ó! az árnyékozza soknak tetemeit,
Kik velem érezték az élet terheit!

Egy fehér árnyékot szemlélek sirjából,
Suhogva felkelni, halottas honnyából —
15 Vallyon nem lessz-e ez azoknak számából,
Kik, mint én, könyveztek szivek fájdalomából?

- Ó bár felém jönne! nem félnék képétől;
Többet reménlenék borzasztó lelkétől,
Mint élő halandók szemfényvesztésétől,
20 Kiknek számkivetve vagyok kegyelmétől!

Jajj de ismét eltűnt... ez is fut engemet!...
Talám észre vette hullani könyvemet!
Ó hát nints már senki, a ki nyögésemet
Hallaná, s enyhíteni akarná ügýömet?

- 25 Üss, te boldog óra, a melly inségemből,
Ki fogsz szállítani illy sok gyötrelmemből,
Szakaszd ki e sebes szívet kebelemből,
S tsinálly port agyagból készített testemből!

- Talám majd valaki jön sirom széllyére,
30 S akasztván egy darab fátyolt keresztýére,
Reá emlékezik baráttya szívére,
Egy könyvet gördítvén hideg tetemére!

(1780.)

Az isteni gondviselés.

- Hol van olly Istenség, mint Te, ki karoddal
Mindent teremtetted, s éltetsz hatalmaddal?
Tőled függ e világ roppant épülete,
Tőled e kerektség minden szegelete;
5 Istene vagy Szeráf égő szerelmének,
Istene legkissebb plánta gyökerének.
Minden, a mi lebeg, piheg, gondolkozik,
A te teremted, s te néked áldozik.
Mennyire a szellő röpül fuvásával,
10 S mennyire a nap hat arany sugárával,
Elérsz végezetid örök hatalmával,
S tetszésed szerént bánsz kezéd munkájával.

- Vétkessen álmadoz Epikur magában,
 Ugy föstvén istenét fényes trónussában,
 15 Mintha nem ügyelne e szép kerekiségre,
 Mellyet semmiségből hozott fényességre :
 Mert az a hatalom, mellyet teményünkkel
 Tisztelünk egébe, s imádunk szivünkkel,
 Mint atya, úgy vigyáz, kedves szülöttjére,
 20 Kegyességgel teként nagy teremtésére.
 Hát talám ki lelket alkotott testünkbe,
 S gondolkodó erőt gyullasztott eszünkbe,
 Nem ügyel ő róla tett ítéletinkre,
 S nem néz hála-adó érzékenységre ?
 25 Hát talám, kit minden állot életével
 Magasztal, s ditsekszik illy teremtmőjével,
 Nem fog gondolkodni azok tartásáról,
 Kiket elevenné tett semmi voltáról ?
 Ó ha a féreg is érdemlett teremtést,
 30 Mért nem érdemelne tőle gondviselést ?
 «Mit, még a féreg is, kit mi megvetéssel
 Nézünk, s megtapodunk gondatlan lépéssel,
 Érdemelné, egek kék boltozattyáról,
 Hogy reá tekéntsen Isten trónussáról ?
 35 Nagy tsekélség volna olyan méltóságnak,
 Ki karjain nyugszik örök boldogságnak !»
 Így szól az emberi kevés vélekedés,
 Kit szin tsiklandoztat, s muló képzelődés,
 És tsak az érdemes mély tiszteletére,
 40 A mi arany sugárt borithat szemére.
 Ó te, ki így ítél sz okoskodásoddal,
 Elhiheted, tsudát tapodsz meg láboddal !
 Teremts egy olly férget, ki éljen s érezzen,
 Ki éltét szeresse, s élelmet szerezzen.
 45 Ha nints annyi erőd, imádd teremtmőjét,
 Imádd olly tsudának, mint te vagy, szerzőjét,
 S valld meg, hogy érdemes az Isten gondjára,
 Ki ezt is teremté világ tsudájára.

- Nézz egy virágokkal befestett mezőre,
50 Melly illattyát bizván estvéli szellőre,
Elődbe röpitti, s kér, hogy nézz reája,
Melly kies térsége, s melly szép bokrétája!
Valld meg, nem látod-e minden virágjában
Azt, ki száz ezerszer szebb magosságában?
55 Mondd, ki ékesitti ama telekeket,
Hol gazdag kalászkok lehajtyák fejeket,
S ki hullattya harmat ezüstös tsepeit,
Hogy itassák buza szomjus gyökereit?
Ott egy pataknál ülsz, melly szép tsergésével
60 Fut a virágok közt krystályos vizével —
Ketsegtet, s szivessen nézed kiss habjait,
Szivessen tekénted illatos partyait —
Mit gondolsz, hát ennek ki intézte uttyát?
Ki szerzi vizeit? s ki tartya fenn kuttyát?
65 Im, látod a gondos természet képéből,
Hogy Istenének él gondviseléséből.
Látol ott egy terhes felleget messzéről,
Melly minden fényt elüz az eget téjéről;
Előre botsáttya süvöltő szeleit,
70 S ugy közelget, szórván pusztító tüzeit.
Kárpát bértzekeit vélnéd formájából,
Vagy Etnát lángokat okádni torkából,
Ugy nyulik felfelé setét tornyaival,
Megrázván a földet buss morgásaival.
75 Retteg a természet egész erejében,
Rettegsz te is kunyhód setét szegletében,
Védelmért sohajtasz; félsz ménköveitől,
Félsz az Istenségnek erős kezeitől.
Mint midőn kiss madár sziklás rejtekéből
80 Látván a sójomot repülni fészkeből,
Elbujik az erdők berkes homályában,
Várván üdvösséget tölgy fa adujában:
Nem érzed-e ekkor teremtőd karjait,
Ki száz halál közt is fedezi fiait,

- 85 S ámbár fejed fölött tsattog menykövével,
 Mégis védelmezni tud kegyességével?
 Tsak hála-adó légy, s áldd fényességében
 Azt, ki atyád, noha menydörög egében.
 Mennyünk most Lybia fővény hegyeire,
- 90 Nézzünk a felhőkig nyuló fenyvesire,
 Megláttyuk, hogy szalad kiss őz rejtékiben,
 Hallván az oroszlányt bőgni erdeiben.
 Mért fél? mért szalad el határja széllyére?
 Hogy tudja gyilkosságát, s mért vigyáz éltére?
- 95 Nézzünk tovább minden állatok nemére,
 Melly hiven igyekszik mindegyik végére.
 Azok, kik tanyánkban eszik bagláinkat,
 Békességgel hordják terhes jármainkat,
 Kik pedig még vadan járnak határinkat,
- 100 Rettegik halállal töltött puskáinkat.
 A sass fellegekig hat repülésével,
 Féreg pedig porban mászkál kiss testével,
 A méh eledelét önnön munkájából
 Veszi, mellyet készitt tavasz virágjából;
- 105 A karval pediglen hajnal hasadtával
 Kirepül az égre, s ott lebeg szárnyával,
 Vigyáz minden felé, hol kapna prédára,
 Azután, mint villám, letsap a pajtára,
 Felfüggeszt egy szeléd galambot körmére,...
- 110 Ó láttam, hogy vitte kegyetlen fészkére!
 Mondd meg, ki tanította e vad állotokat,
 Hogy minden ész nélkül tudhassák tárgyakat?
 Mondod a természet? — hát ezt ki szerzette?
 Nemde az, ki ezt is vélek teremtette?
- 115 Ugy van, Mindenható, Te tanítottad őket!
 Te nőttetsz éltekre zöldellő mezőket! —
 Hát én, kit nemessebb kezed munkájából
 Emberré teremtél agyag kovásszából;
 Én, kire rátetted titkos petsétedet,
- 120 Ruházván lelkemre isteni képedet,

- Én ne érdemeljem gondviselésedet,
 Ki ész s szabadsággal imádom nevedet ?
 Ott egy virágotska halavány színével
 Jelenti, hogy elhal s mulik szépségével ;
 125 Itt egy szarvas piheg elaggott mejjéből,
 S készitti páráját kifujni testéből :
 Ügyelsz mindegyikre, s intézed végeket
 Intézed enyészni kezdő életeket, —
 Tsak én, kinek lelke halál törvényétől
 130 Szabad, s örökségre repül el testétől —
 Legyek elrendelve sors vak erejére,
 Melly felettem függjön, s hányhasson kedvére ?
 Nem ! nem ! nagy Teremtőm, gondolsz te miveddel,
 Tekéntesz reám is atyai szemeddel.
 135 Még midőn lebegtem a buss semmiségben,
 Már el volt rendelve a nagy Istenségben,
 Melly szempillantásban száll rám boldogságom,
 S mellybe fog üldözni boldogtalanságom !
 Ó te, nagy hatalom, látlak trónusodban,
 140 Látom világunkat nyugodni karodban !
 Te vezetted Sándort Persepol várához,
 Te vezetted Cæzárt Rubikon partyához,
 Szomoru Spártának dőlő falaira,
 Te vontál örökös fátyolt hamvaira.
 145 Így tsinálsz várakat kórós pusztaságból,
 S ismét pusztaságot kevély uraságból.
 Látod a jövőndő setét éjtszakáját,
 S ugy rendeled ember szerentse kotzkáját.
 Mindent elintézel szent akaratoddal,
 150 S bé is tellyesítesz örök hatalmaddal.
 Van tehát oly erő világunk rendében,
 Kinek élünk, halunk gondviselésében.

(1780.)

A szép tudományoknak áldozott versek.

Örömmek könyvei folyák el szememet,
 Midőn virágozni látom nemzetemet.
 Már eleget éltem! — —

BARCSAY kapitány.

- Láttam tegnap Fébust tűnő világával,
 Láttam haldoklani kezdő sugarával,
 Estvélyi felhőkről láttam bágyodtságát,
 Mellyekre festette végső pirosságát.
- 5 S midőn így szemlélném, elalutt szememből,
 Ó hány sohajtások követték szivemből!
 Te, boldog tsillagzat, mondám: homályodból,
 Hogy fogsz felvirradni szerentsés álmodból!
 Melly napra költöd fel scythák onokáit.
- 10 Melly fénynyel vonod be Mátyás palotáit!
 Felveszed Minervát Athénás hamvából,
 S a kegyes Musákat Hémus lugossából,
 Elhozod Budának ujult piatzira,
 Hogy magyar füstöljön teményt oltárira,
- 15 Az a magyar, a ki Chinának falától,
 Hozván isteneit Tánáis partyától,
 Leverte sátorit Pannon határában,
 Hol egy igaz Isten lépett templomában.
 Itt letelepedvén szerentse karjára,
- 20 S esküdvén Bellóna véres paisára,
 Nem mehetett Pállás szentelt templomába,
 Nem a szeléd Musák tudós udvarába!
 Örökös háboruk birták századait,
 Nemes vére festé Dunája habjait,
- 25 S hogyha tudományra vethette szemeit,
 Tsak véres kardgyával irta eseteit.

* * *

De már a szép hajnal piros szekerevel
 Fellépett egünkre ohajtott fénnével.

- Uj életre hozza világ gyermekeit,
 30 Gyengén aranyozván erdőknek teteit.
 Olvasom nemzetem könyvező szeméből,
 Hány áldást küld néki dobogó szivéből!
 Barátim! Párosi fehér márványokból
 Emeljünk oszlopot, borostyán-ágokból;
 35 Irjuk fel e napot fényes tetejére,
 Hogy hasson sugára onokák szivére.

* * *

- Megnyilik az innep! Látom méltóságát,
 Látom magyarimnak régi buzgóságát.
 Ó mennyi áldozat esik *Tresciának*,
 40 Mennyi sohajtását hallja országának!
 Boldog fejedelem, ki népe szivében
 Így tsinál országot, s így jut hivségében.
 Ezer kegyessége béfejezésére,
 Pállást helyhezteti Buda tetejére;
 45 S hogy örökösittse hazánkban szállását,
 Ma szenteli néki királyi lakását.
 Már ez sok! — Ó magyar! mély tiszteletedhez,
 Ezért is szerelmet kapsolj hivségedhez.
 Így hordott rég' Róma Áthén határából,
 50 Szép tudományokat Sokrates honnyából;
 S borostyánt ültetvén tanáts-udvarában,
 Cézárt s Cicerókat termett árnyékában.
 Így jöttek azután Tiberis széllyéről,
 Kegyesebb Musáknak mulató helyéről,
 55 A szép tudományok egész Európában,
 Hol most ditsőségnek hevernek karjában.

* * *

- Boldog haza, a hol Minerva székéből,
 Polgárok nőnnek fel Musák kebeléből;
 Hol tudományoknak szeléd virágjából,
 60 Bokréták fonyatnak borostyán ágából!
 Melly szép lesz majd látni nemes ifjainkat,
 Hogy fogják tanulni régi százainkat,

- Hogy beszéllik Első Lajos történetit,
 Ditsőség templomán irt fényes esetit.
 65 Örömmel szóllanak Hunyadi szívéről,
 Ki Budára térvén Erdély védelméről,
 Vass kapunál emelt oszlopot magának,
 Hol népe nevezte hazája attyának.
 Ha pedig Várnának véres térségéről,
 70 Verset énekelnek Moháts mezéjéről,
 A magyar buzgóság megnyitva sziveket,
 Ó mintha már látnám hullani könyveket!
 Illy hazafiaknak nemes példájában,
 Mint igaz erköltsök szent oskolájában,
 75 Fel fogják tanálni jövődő tzieljokat,
 Miként kell szeretni édes hazájokat.

* * *

- Hát kik felesküsznek Newton oszlopára,
 Kit ő érdemivel London piatzára
 Épített, hogy fogják nézni egeinket,
 80 Kik gyengén áztották gazdag mezeinket?
 Majd tudományoknak ledőlven szárnyára,
 Felfelé repdesnek ég boltozattyára;
 Hajnali tsillagnak fényes világától,
 S mosolygó Auróra piros hajlékától,
 85 Által hatnak éjszak setét tengerére,
 Melly álmat küld világ elfárodott szemére.
 Kitanulják minden tsillag indulattyát,
 Saturnus, Jupiter, Mars s Venusnak uttyát,
 S alább ereszkedvén felhők országára,
 90 Bátran tekéngetnek dörgő homályára.
 Itt a természetnek örökös rendeit,
 Tsudáلكozva nézik rettent törvényneit.
 Szóval: tudományok mindegyik neméből,
 Részesül nemzetünk ditsőség fénnéből.
 95 S így még hiszem Buda tudós teteiről,
 Swittenek s Kolbertek nőnek bértzeiről.

* * *

- Pihenny már, nemzetem, szerentéd karjain,
 S mint Sándor megállván Hipásis partjain,
 Töménynyel áldozott képzelt isteninek,
 100 Kik védelmezői voltak sereginek,
 Ugy te emelj oltárt, emelj márványokat,
 Ird a jövőre e boldog napokat,
 Rajzold le trónussát Nagy *Teresiának*,
 Nevezd tudományok s kegyesség anyjának,
 105 Tedd hozzá, hogy negyven nyár hevésségében
 Véle a boldogság országlott székében.
 Sőt kisdedidet is, kik anyyok öléről
 Tsüggvén életeket szíjják emlőjéről,
 Tanítsd meg illy kegyes királynéd nevére,
 110 S esküttesd sziveket örök hívségére.
 Te pedig, Minerva, Musák seregével,
 Kik, elhagyván Pindust Trácia völgyével,
 Ide lakni jöttek Dunának partjait,
 Pallérozván népek szilaj szokásait,
 115 Kedvellyétek, kérlek, e szeléd helyeket,
 Ne ijesszék elmúlt százok sziveteiket.

(1780.)

Kártigám nevezetes írójához.

Egy török kis asszonyt Algir rabságában
 Hallok sohajtozni estvély homályaiban,
 Festi gyászos sorsát hárfája szavában,
 S tsak Sándor hertzeget nevezi bujában!

- 5 Melly érzékeny eset egy szüz életében,
 Ki tsak szerelmet tud pihegni szívében,
 S dőlven szép tárgyának reszkető ölében,
 Olvad, s élled ujra, mint Fenix, tüzeiben!

- Most lántzok tsüggenek gyöngé karjairól,
 10 Nem repülnek édes tsókok ajakiról,

Mellyeket Adonis Cзыprus partyairól
Látván, oda szállott puha oltáiról.

Ó hogy vérzik szive emlékezetével,
Hogy sokszor szép estvélyt töltött kedvessével;
15 Meg nem tserélt volna fél világ kintsével,
Midőn az angyalnak nevezte hevével! —

Hát sétálván véle párisi kertjében,
Hogy szedett violát s rosákat keblében,
S előbb megferesztvén száz öröm könyvében,
20 Maga rakosgatta kalapja hegyében.

Mind e boldog napok eltűntek egéről,
Setét éjj borult rá Erebus térjéről, —
S most tsak ugy álmodoz mult szerentséjéről,
Mint buss Cleopátra régi szépségéről! — —

25 Ne sirj szép Kártigám! ... Szánom könyveidet,
Hidd el, láttya az ég tiszta erköltsidet!
Tartsd fenn Sándorodhoz érzékenységedet,
Elfelejtéd ölen minden inségedet!

Nints nagyobb ereje szerelem tüzének,
30 Mint ha végét érvén sok szenvedésének,
Érdemlett jutalmát veszi hívségének,
Boldog ajakain tsüggvén kedvességének.

Te pedig, barátom, ki Buda hegyéről,
Olly szépen Kártigám irtál esetéről,
35 Méltán ditsekedhetsz tollad erejéről,
Mert borostyánt kaptál nemzeted szivéről,

Már szép leányzóink esmériк nevedet,
Pásitos székeken olvassák könyvedet;

S festvén énekjekkel érzékeny szivedet,
 40 Áldgyák, ki tégedet szült, arany kertedet!

Sótt Dáczianak is havas határában
 Látom már nevedet metszve fák héjjában,
 Mellyeknek szép szüzek virágos allyában
 Számodra bokrétát kötnek árnyékában.

45 Ó ha még magyarok laknak Krimiában,
 Vagy boldog Árpádnak elhagyott honnyában,
 Miként örülhetnek könyved látásában,
 Hogy még fenn van nyelvek Mátyás udvarában.

Melly édes jutalom egy író tollának,
 50 Hogy ezer áldásit hallya hazájának,
 S ha már enyészik is fenekén sirjának
 Mégis tömjéneznék boldog árnyékának!

(1780.)

Érzékenységeim egy kedves atyámfiaának
 időnek előtte történt halálán.

— — — — — Tua vitā dignior ætas.
 VIRGILIUS.

Vond be, szomoruság, fátyollal lantomat,
 Hogy sirathassam meg bátyám s barátomat,
 Kit végezéseknek mostoha rendei
 S halandóságunknak örök törvényei
 5 Élete tavasza virágzó korában
 Az elenyészésnek zártok homályában.
 Illy hamar tűnnek el Hibla virágai,
 Kiket ápolgattak Grátziák ujjai,
 Midőn a nap érvén egünk közepére,
 10 Lankasztó sugárit küldi mezejére.
 Illy gyorsan mulik el erdők ékessége,
 Mellyet a tavasznak szült gyönyörűsége,

Ha az ősز ráküldi süvöltő szeleit,
Mellyek leszaggassák halvány leveleit.

- 15 Szomoru törvényre a nagy természetnek,
S egy föld gojóbítsán tévelgő nemzetnek,
Ezt is te irtad fel nem levők számában,
Kit most sohajtásim követnek sirjában.

Bátyám! nem vagy többé! nem látnak szemeim!

- 20 Hasztalan kívánnak ölelni kezeim! . . .
Tsak néha, ha az éj bus tsendességében
Elmult napjaimat olvasom rendében,
S a szomoru holdnak bágyodtt világára
Könyves szemmel nézek haldokló lángjára,
25 Akkor hallok szomszéd toronyban huhogni,
S egy fejr árnyékot mellettem suhogni,
Ó tudom, hogy tied! — Te jósz barátodhoz,
Hogy felszedd könyveit s vigyed koporsódhoz;
Oda, hol életünk lehullnak jármái,

- 30 S megszűnnek sebesült szivünknek jajjai;
Hol hiv barátinknak nemes könyveiből
Tziprus nől testünknek hideg tetemiből.
Nagy éjj — hosszú álom! — most nyugodalmadban
Altatod bátyámat bus birodalmadban!

- 35 Hol van most erköltsin nőtt gyönyörüségünk,
Hol annyit ígérő hamis reménségünk?
Megtsalt! — a lemető fonnyasztó szelei
Fujtak, s elbágyodtak rósáink szinei,
Mellyek már az érdem illatos kertyéből
40 Reánk mosologtak bimbók rejtekéből!
Igy sohajt a szegény lakos kunyhójában,
Ki jutalmát várta terhes munkájában,
Midőn a szélvésznek kietlen árajai
Pusztittyák telekét, s usznak kalászhajai.

- 45 Ti, kik e nagy világ gyászos piatzára
Tettétek életét, hitetlen karjára,
Érdemes aggottak, hallom nyögésteket,
Hallom sohajtozni sebhedt szíveteket!

- Igaz helyét lelte fájdalom nálotok,
 50 Elfonnyadt a virág, a melyre vártatok!
 Elmegyek veletek idétlen sirjához,
 Hogy közelithessenek boldog árnyékához,
 Melly az igaz erkölts gyönyörű fényében
 Lebeg temetőnek bus kerítésében.
 55 Ó szerentsés ifju, ki annyi sohajtást
 Érdemelsz, s még annyi könyveket és áldást,
 Nyugodjál békével! — s ha eltűntél tőlünk,
 Sirod tulsó részén emlékezz felőlünk!
 Éngem még életem egy két esztendeje
 60 Biztat; ó azután boldogok mezeje
 Leszen lakó helyyem, hol téged, barátom,
 S véled több pajtásim, reménlem, meglátom!

(1780—1781.)

Gróff Eszterházi Pálnak

pétsi püspökségre lett felemeltetését inneplő versek.

Ipsa quidem virtus pretium sibi, solaque late
 Fortunæ secura nitet; nec fascibus ullis
 Erigitur; — — — — —
 Hanc tamen invitam blande vestigat, et ultro
 Ambit honor.

CLAUDIANUS de M. Theodori Consulatu.

- Szüzek! kik Hipokrén pásitos széllyéről
 Illatokat szittok szagos mezejéről,
 S ülvén tudományok szerentsés ölére,
 Gyengén ereszkedtek halandók szívére,
 5 Egy szikrát óhajtok nemes tüzetekből,
 Egy balsamos tseppet tudós vizetekből,
 Melly lelkesithesse bágyodt énekemet,
 Hogy ma mulathassam édes nemzetemet.
 Ma, midőn a pétsi megye örömére,
 10 Eszterházi Pál lép püspöki székére,

Hol fényes tisztének terhes kormánnyára
Dólvén, osztogattya áldásit nyájára.

- Pálma árnyékának hives rejtekében
Lépett Eszterházi élte zsengéjében,
15 Itt Themis gondjait erkölts illattyával
Öszve szerkesztette nagy származásával.
Vélte, hogy magános ájtatosságában,
Töltheti napjait szent Pál barlangjában,
S elhagyván a világ tündér ditsőségét,
20 Egyedül érezze erkölts édességét!
Mig így mulatozna szent gondolattyával,
Az örök végezés titkos hatalmával
Reá mosolyogván: Vátz prépostságára
Emelte érdemi első jutalmára;
25 Ott lett egyszer is mind Sebestyén Várának
Felszentelt püspöke, rég' pásztorságának.
Ó láttam, barátim, szomoru képéről,
Könyvét hömpölgögni atyai szeméről,
Midőn el kellett hagyni klastromait,
30 Utolszor ölelvén szerzetes fiait! — —
Igy ment Likurgus is Delfos szigetjében,
Szorítván még egyszer polgárit ölében,
S elhagyván született feldének partyait,
Könyves szemmel nézte távozni falait!
35 Igy a halhatatlan Regulus Rómából,
Siró gyermekei reszkető karjából,
Mikor Kárthagónak siet piatzára,
Hogy vérét áldozza hazája számára.
Nagy lelkek, melly nehéz megválni töletek,
40 Ha már társaitok attyokká lettetek!
De még itt végzések meg nem szünt ereje,
Szemlélvén, hogy Pétsnek árva lett mezeje,
Melly nagy Klimójának érdemes hamvába
Temette pásztorát méltó fájdalomába! —
45 Leszáll a végezés Vátz kerítésében,
Titkos tüzet gyujtván Esztoráz szívében,

- Olly püspököt adott Péts tartományának,
 Ki pásztora s atya fog lenni nyájának.
 Péts! ird fel e napot öröm napjaidhoz,
 50 Ird Eszterházi Pált hires pásztoridhoz!
 Im ma lép városod nemes piatzára,
 Hogy felemelhesse gondodat vállára;
 Olvasd igaz szívét atyai szemében,
 Hogy dobog javadért felhevült mellében;
 55 Hogy kíván vigyázni vagy egy nyögésedre,
 S hogy szenteli magát kész segéltségedre.
 Mert látom szívében képét őseinek,
 Élni erkölteit fényes eleinek,
 Kiket nemes hazánk érdem templomában,
 60 Könyvezve temetett ditsóság sirjában.
 Ó Eszterháziak, kikről gondolkozom,
 Ti rólatok szóllok, most néktek áldozom:
 Mennyi vér tette már nagygyá neveteket!
 Mennyi petsételte magyar hivségeket!
 65 Most Mársnak öltöztök véres sisakjában,
 S mint Akhilles vágtok ottomán hadában;
 Majd ismét trónusnak ülven oldalához,
 Igaz szívvel fogtok hazátok dolgához.
 Jól emlékezünk még Miklós erkölcséről,
 70 Jól attyát követő boldog születtyéről,
 Kik történeteink ditsó táblájáról
 Fénylenek, mint tsillag ég boltozattyáról.
 Imre! — egyet dobban szívem, ha nevezlek,
 Ha nagy érdemeid szárnyain szemléllek,
 75 Te is szerzetemnek nőttél fel ölében,
 S úgy léptél Esztergom érseki székében.
 Szomorú Vezekény! voltam mezeiden,
 Hallottam gerlitzét nyögni térségiden.
 Szent irtózás lebeg utazók szívében,
 80 Egy sirni készülő köny[v] reszket szemében,
 Mikor ott szemléli négy Eszterházinak,
 Vérét édes hazánk igaz fiainak!

- Egy nap, egy ütközet látta halálokat,
 Látta hidegülni bajnoki karokat,
 85 Mellyek az ellenség pogány seregében
 Mint villám tsaptództak, s feredtek vérében.
 Sőt érezvén immár fogyni erejeket,
 S nyelveken reszketni repülő lelkeket,
 Még sem szünték ölni Omár gyermekeit,
 90 S haldoklás közben is kontzolni népeit.
 Halhatatlan lelkek! áldjuk véreteket,
 Szivünkben irtuk már ditső neveteket!
 Illy haza szeretet vitt volt Kremérához,
 Három száz Fábiust érdem oltárához,
 95 Hol Róma borostyánt ültetett sirckra,
 S most a szomoru hold világol hamvokra.
 Ily buzgóság huzta Áthén fejedelmét,
 Vérével fizetni népe győzedelmét.
 Illy a Leonidást egy marok hadával,
 100 Hogy megszabadítsa Spártát halálával.
 Ó tudom, hogy ti is, kik Rigó mezein
 Tsendessen nyugosztok Trátzia rétein,
 Ti is illy szent tűznek égtetek lángjával,
 Mikor Nagy Hunyadi vezérlett kardjával!
 105 Nem láttátok többé szülő földeteket,
 Nem zárta rokon kéz hülő szemeteket.
 Illyen nemes vérnek méltó onokája
 Lesz ma pásztoroddá, Klimónak árvája.
 Örülj! áldd az egek szent gondviselését,
 110 Melly így vigasztalja jegyese nyögését.
 Nézz arra, hol napnak elfárodtt lovai,
 Árnyékba merülnek haldokló lángjai;
 Nézz ottan Patatsnak roppant szikláira,
 Első atyáinknak pusztá szállásira:
 115 Vélted-é, hogy látod még egyszer megyédben
 Azok onokáját püspöki székedben?
 Lásd az igaz erkölts ritka boldogságát,
 Melly bár barlangokba zárja méltóságát,

Még sem tűnhetik el a világ szeméből,
 120 Melly néki koszorut szerez érdeméből.

(1781.)

Az ifjuságnak hivataljáról.

Te, ki ifjuságnak heversz kebelében,
 S titkos tüzet érzesz szived rejtekében,
 Felmenvén a legszebb idő kezdetére,
 Tekénts egy ártatlant, édesgetésére
 5 Siess. — Gyenge szava, kedves mosolygása,
 Tüzes, bizontalan szemének forgása,
 Puha viselete, s nem tudja, mi lelte,
 Hogy kiki nézését reá függesztette.
 Mikor már illy szépek, esmérni magokat
 10 Tanulják, s azomban nem értik bajokat.
 Mikor a természet édes érzéseit,
 Kezdik tapasztalni születő kintseit,
 Rablani kívánnak egyszerre hevekben,
 De ártatlanságok szégyent szül szivekben.
 15 Majd tűz, majd lobbanás, majd szemérmetség
 Szökdösik lelkekbe komorság, kegyesség.
 Tizen öt esztendő telt az ilyen gyermek:
 Ez a nap hajnala. — Kedvellik a szemek;
 Nintsen egyéb tsele, tsak ujj frissessége,
 20 Félelem, lobbanás, szelid gyengessége.
 A következő idő kiterjesztvén
 Kellemetességét, még szebb mint elevén.
 Mert a piros hajnal ifjú sugarait
 A nap diszesitti, széjt szórván lángjait.
 25 Minden gyümöltsei ekkor megértének,
 Mellyeket az ifjak szedni kedvellenek.
 Repülni is készül, szárnyát már érzette
 E szép madár, baját szinte sejdítette;
 Szívét kívánsága néha szorongatta,
 30 Husz esztendő folyta erre tanította.

Illyen tavaszához még ötöt számlálhat,
Mellyben ellent senki tüzének nem állhat.

Harmintz telek után idő nyomát láttyuk,
A szépet jelesnek immár nem mondhattyuk.

35 Szép még, de tsak igaz többé nem fiatal,
Hanem mesterséggel tiszteletére tsal.
Esméri mindenben a titkok fogásit,
Tudja már nevezni szive dobbanásit.

Győzedelmeskedni kíván, s könnyen élni,
40 Nem akar szerelem sebeitől félni,
Mert még érzései benne nem enyésznek,
Sőt még az idővel ádázobbak lesznek.

Ekkor dühösködik még szeretetében,
Eltökéltet, bátor: napja van delében.

45 Fiatalabbaknak elhódít szépségek,
Ezeknek elrabol nyájos mesterségek.
Tudnak költsönözni kellemetességet,
S ebben hanyatlások keres kedvességet.
Hiv tüzes szerelmek állondóságában,

50 S azért rejtezik még ortájok rántzában,
Hogy rajtok mindvégig tartsa fenn hatalmát,
Illy virággal hinti mult szépségek halmát.

Az ifju Klorindo hogy most tseperedik,
Ollyan, mint rósa, melly harmatba feredik.

55 Klári, bár halladott már hanyatlásában,
Kedves még, mint a nap tündöklő nyugtában.
Minden idejüknek van gyönyörüségek;
Változik kedvünkért sok minémüségek.
Vagynak ollyan szemek, kiknek lankadtsága,

60 Szivünket olvasztja rendes bágyadtsága.
Vagynak ollyanok is, mellyek tüzesebbek,
S szivünk ostromába győzedelmesebbek.
Ez deli termetét nemesen viseli,
Másban az ellankadt hivság helyét leli.

65 Ennek jobb színe van, itt rósát képzelhetsz;
A más fejérségén liliomot lelhetsz.

- Annyi ajándéka van minden szépségnek,
 Hogy asszonya lehet szívnek, gyengeségnek.
 Némelly, ha barnátska, eleven a mellett;
 70 A másik, hogy szőke, azért olly kedvellett.
 A szem ezek* között kétségesen választ,
 S a meghatározás valóban elfáraszt.
 Egy tsélsap tsak azért kedves némellyeknél,
 Hogy mindent megnyernek romlott erköltsöknél.
 75 A nyájós szemérmest azért jobb szeretni,
 Mert érdemét véle kedves esmértetni,
 Midőn boldogsága által felgerjesztet,
 S hogy voltát érezze, annyira viheted.
 Egy gőgöst, jól esik, ha megjámborithatsz,
 80 A titkostól igaz szeretetet várhatsz.
 A mulatságokban elméssebb egy szemes;
 A ki gondolkodó, az ismét érdemes.
 Egy a jelességben vette nagyobb részét,
 Másik a szemébe tette minden esztét.
 85 Amaz rabbá téssen édes beszédivel,
 Többet tud mondani emez szemeivel.
 Itten négy kort adtam ezzel előtökben,
 Urfiak, ha késtek, s még jó időtökben
 Ti nem válosztatok, megbánnyátok, vélem;
 90 Tanátsom, láttjátok, hogy én nem kiméllem.
 Olly virágok várnak legszebb idejekben,
 Kiknek hiv szeretet ha fuj kebeleken,
 Megnyilnak azonnal. Vagy egy színes gyásznak,
 Oszlassátok kódét az özvegy árváknak.
 95 Bátran mulathattok tsendes mezejekben,
 Sok mesterség nélkül juthattok szíveken.
 De a hitésekkel ne nyájoskodjatok, —
 Három boldogtalant hogy ne tsináljatok:
 Ugy mint magatokat, őket és férjeket,
 100 Nehezítvén ugy is terhes bilintseket.

* Az eredetiben tollhiba: ez között.

- A jövő farsangon bálók lármájában
 Siessetek, s onnét Hymen templomában.
 Tántz a szerelemnek kedvesebb-innepe,
 Ott szokta tisztelni Venust nyájos népe.
 105 A szerelmes legény mindég állhatatlan,
 Negődös, s éltére igen vigyázatlan.
 A mire hivatott, azt követni késik,
 Mig ifjúságának tüze elenyészik;
 Itt az ősz úgy éri, hogy melegségével
 110 Ne sinlődjék többet kinos szerelmével.
 Ha ki már megőszült, s rég nyájosságára
 Vissza kéri Vénust elaggott karjára:
 Nevetségessé lesz ennek buzgósága,
 S erőtlen, mint alvó tűznek lankadtsága.

(1781.)

Egy terhes álomtalan éjjelemkor.

- Fuss már egyszer éjjel kinos setétsége,
 Te eleven halál! boldogok restsége —
 Megölsz unalmaddal! — nem kell tsendességed,
 Szerentsébb szemekre folyon édességed.
 5 Enyimek nedvesek fájdalom árjától,
 Nem várnak enyhülést álmok tréfájától.
 Tudom minden idő szakasz eltűnését,
 Hallván egy szomoru harang tsendülését,
 Melly azt jelengeti haldokló szívemnek,
 10 Hogy közelget vége ezer gyötrelmemnek.
 Ennek is utálok hamis biztatását;
 Miként tudhatná ő végzések folyását?
 Távol tőlem, távol, édes reménségek,
 Szomoru örömök, öldöklő kétségek!
 15 Nem hallom én többé ütni óráimat,
 Mellyek mosolygásra nyitnák ajakimat.
 Kelj fel, szép Auróra, piros nyoszoládból,
 Vén Titányod elég tsókot szitt már szádból.

- Kelj fel! siess ama magános erdőkre,
 20 Tiszta forrásokra, szomoru mezőkre,
 Mellyek már megszokták hallani szavamat,
 Mikor bus énekkel fejezem bajomat.
 Ottan fülemülék s gerlitzék nyögése,
 Felel jajjaimra patakok tsergése;
 25 Ottan számlálom el hiv magánosságnak,
 Hány nyila szegezett a mostohaságnak;
 S mikor már kiöntöm titkos gyötrelmemet,
 Tsendes könyvezésre olvasztom szememet,
 Melly lehömpölgetvén érzékeny tsöppeit,
 30 Itattya pásitok hervadó füveit.
 Ó boldog szabadság erdők közepében,
 A hol kiki bátran sirhat keservében,
 Nem úgy, mint halandó társaink ölében,
 Kiknek kegyetlenség lakozik szívében!
 35 Még sirás — ártatlan jele keservünknek,
 Kiss vigasztalása leverte életünknek —
 Még ez is tilalmas!... mosolygást kívánnak
 Látni ajakunkon, mikor kardra lánnak.
 Mostoha fajzati feld gojóbítsának,
 40 Vérszopó vadai végső Libiának,
 Meddig fogjátok még az ártatlanságot,
 Üldözni letapodt gyámoltalanságot?*
- Hát még több vért kíván pogány szomjuságtok,
 Szilaj erköltsötök, isszonyu vadságtok?
 45 Há! kegyetlen lelkek! vad is megelégszik,
 Ha már eleget ölt, barlangjában fekszik:
 S ti nem szünhettek meg? Ez-é az okosság?
 Halhatatlan lélek? emberi társosság?
 Fussatok el tőlem, tigrisek kölkei,
 50 Mesés Polyfemus undok gyermekei!
 Rátok koholtatnak Étna menykövei,
 Ákheron, Erebus kinzó eszközei.

(1781—1782.)

* Az eredetiben tollhibából: gyámoltalanságot.

A régi magyar viseletről.

(A nagyszombati nemes ifjusághoz.)

Ó! szegény urfiak, kik azt gondoljátok,
Hogy boldogtalan volt üstökös atyátok!

BARCSAY kapitány.

- Mit hallok, barátim, Mátyus mezeiről,
Isszonyu havasok kies vidékiről,
Onnan, hol Minerva pusztult templomain
Baglyok huhogatnak Tyrnava partyain?
- 5 Hát még vagyon olly sziv, melly rég őseinknek
Emlékezetével áldoz eleinknek,
Melly hazafiuság szentelt oszlopánál
Teményt mer füstölni ditső oltáránál?
Gyönyörű tisztelet, szerentsés ujságok,
- 10 Boldog érzékenység, áldott buzgóságok!
Ti, ifju magyarok, hazánk reménségi,
Sok bajnok atyáink érdemes vérségi,
Szép tudományoknak látlak udvarában,
Iátlak benneteket Pállás templomában,
- 15 S a mi több, az igaz magyar öltözetben,
Fejeteken tsákó, hajatok peretzben.
Ideje, hogy egyszer megnyilik szemetek,
S megunnya idegen majmozást szivetek.
Utálom oroszlányt szelid juh gyapjában,
- 20 Nem illik a tigris rókák adujában.
Alcides tsudákot nem tett erejével,
Mihelyest az orsót pergette kezével.
Sándor borostyánit világ tengelére
Aggatván, puhulni kezdett volt végtére,
- 25 Mikor feloldozván kemény pántzéllyait,
Magára ruházta persák patyolatit.
Ó szerentsés Spárta Likurgus atyáddal,
Ki mennyei lelkét közlötte hazáddal,
Nem hordtad te szomszéd nemzetek ruháját,
- 30 Azért követted ugy őseid példáját.

- Nem kedvel az erkölts szagos keszkenőket,
 Pipes ruházatot, nyakakon kendőket.
 Fátyol, nagy ezüst-gomb, párdutzok bőrével,
 Jobban öszve illik magyarok szívével.
- 35 Tudjátok, barátim, mit érzünk lelkünkben,
 Ha még oly aggottat látunk nemzetünkben,
 Kinek a nagy időt olvassuk kéről,
 s öszbe tsavarodott tsomó függ fejről.
 Nézzünk egy kevéssé érdemes mellyében,
- 40 Nem találunk ennek hibát erköltsében.
 Együgyü öltözet, tsinos tisztasággal,
 Mértékletes élet, igaz jámborsággal,
 Erköltsök szállása, nem pedig gögösség,
 Mellyet vétek követ, s végtére szegénység.
- 45 Kedves leányzóink, már alig esmérlek,
 Annyi abrnts, fodrás, tsipkék közt szemlélek.
 Hát leszaggattatok már szüz pártátokat?
 Fejeteken tornyot csináltok s várakat?
 Azt is ló szőr s tsöppü viszi magosságra...
- 50 Utálva tekéntek az ilyen hivságra!
 Akkor szerettem én ékes nemeteket,
 Mikor még szemérem lakta sziveteket,
 Mikor arany kötő fénylett kezeiken,
 S természeti rósák nőttek képeteken!
- 55 Fussatok, barátim, mai szüzeinktől,
 Fussatok ál ortzát hordó szépeinktől,
 Kik tsak a tükörnek köszönik színeket,
 S hivsággal mulattyák alatson lelkeket.
 Ne hidjétek, hogy mit mondanak, buzgóság;
- 60 Nintsen ott szerelem, nintsen állandóság.
 Tsak aztat kívánnják, hogy ti imádjátok,
 Hogy képek festékét rósáknak mondjátok,
 S szüntelen beszélvén szép alkotásokról,
 Reszketve lopjátok tsókot ajakokról.
- 65 Ez nálok az erkölts! tsipke főköttőkben,
 Korzikány kalapban, párisi tzipőkben.

Igy tehát, barátim, kik scytha vérünknek,
 Tisztelői vagytok ditső nemzetünknek,
 Áldom sziveteket, hogy még atyáinkról,
 70 Tudtok emlékezni régi szokásinkról.
 Ha hozzátok jövök, s magyar öltözetben
 Látlak benneteket, tsákóban, övekben,
 Még meg is öllek!....

Gondolatim erről a tárgyról.

Megvallom, hogy idvességes dolog, a vadságot, szilaj szokásokat minden nemzeteknél kiirtani, mert a mennyiben lelkünk palléroztatik, annyiban mintegy inkább emberek leszünk, mivel hogy a gondolkodó erő egyik különöző jele az emberiségnek a barmoktól.

És azt is jól tudom, hogy ennek a fényes oknak színe alatt szokták a nemzeteket régi viseletekből kivetkőztetni, mintha különben jámborok nem lehetnének, ha csak úgy szólnán más nemzetek bőrét magokra nem ruháznák. Már pedig millyen eltévelyedés ez! Igazán meghatározhattuk ugyan az örökös tapasztalásból, hogy a ruházottnak vagyon valami titkos ereje a szivekre, és ugyan innét szükséges képpen következik, hogy ha a szomszéd nemzetnek egész viseletét kezdi majmozni egy juhászandó nép, mivel ugyan annak a nemzetnek erköltsében is sok rossz tanáltatik, tehát még a maga hibáit sem orvosolja, mikor már ujj gántokat sziv magában; és [e] mellyett jól tudgyuk, hogy ha a rossz a jóval össze vagyon elegyítve, hamarább ragadtatik az emberi gyarlóság a rossznan tanulására, hogy sem a jónak. Mi haszna vagyon tehát a viselet változtatásának? — Azt sem tagadhattuk, hogy nints olly vad nemzet, mellybe valami különös és egyedül magának tulajdon erköltsök nem tanáltatnának: így a törököknél az igazság szeretet; a tatároknál az ijedhetetlenség, és közelebb a mi ditső nemzetünknel a bajnoki lélek, haza szeretet, a szabadságnak egész imádásig való tisztelete, a ditsőségnek és halhatatlan névnek nem csak szomjuhozása, ha-

nem megérdemlése is; a barátságának szentsége, a fajtalanságtól való irtózás, s a t. Mire visz már tehát a köntösnek változtatása? mitsoda öregbítettést tesz ezekbe az erköltsőkbe? Fájdalom, barátim, fájdalom csak elmélkedni is róla. Megpuhult a sziv, az ész megfelejtkezett ősciről; alig lát magán [a mostani magyar]* csak egy fótót már, melly emlékeztethetné, hogy azoknak onokája, kik nemes vérekkel fizették azt az örökséget, mellyben most heverész! Ugy tetszik, mintha az öltözet másolásával kiszaggatták volna mejjeből annak a nemes tűznek még szikráit is, mellyet annyoknak tejéből szoptak.

Elmélkedjünk egy kevéssé még. Honnan származik az anya nyelvnek elfelejtése és az idegen szóllás módjának szeretete? — Félek, ne hogy ez is a viseletnek sorsát kövesse! Ó, de hidjétek el, barátim, hogy úgy vagyon. Más öltözet más nyelvet szül; más nyelv más indulatokat; más indulatok más hajlandóságokat; és így, lassu lépésekkel, a pallérozásnak gyönyörű színe alatt elveszik a haza, a nemzetség más nemzettséggé válik, és azért önti ki vérét, a ki mindenétől a lelken kívül megfosztotta, sótt mivel a lelket ki nem irtotta, legalább igaz erköltseinek kiirtásával alatonította. Ime, barátim, minden hízkelés nélkül szép követkevései a módinak.

Lehet egy nemzetet szeliddé, jámborrrá tenni, ha mingyárt öreg apja botskorjába járkál is, és mihelyest az egész nemzet megtartya viseletét, nem lessz nevetséges sem a kalpag, sem a bozogány, hiszem láttam én már más nemzeteket tzudorabb, helytelenebb öltözetben, melly mégis bötsültetik, mert az egész nemzet hordozza.

Hadjuk mi meg a nemzetekbe, a mi jó és ditséretes; vigyázzunk hibáira, és midőn azokat orvosoljuk, ne vágjunk más sebet rajta. — Esmértessük meg őket a szép tudományokkal; vigyük őket olly oskolába, hol nem a hiábavaló szőrszál hasogatását, hanem az igazi emberség, jámborság törvényeit

* BATSÁNYI toldása, de azt hiszem jogos: az alany ÁNYOS tollában maradt.

tanulják. Bánnyu[n]k vélek, nem mint a rabokkal, hanem szelid móddal; tőlünk is tanulni fogják nagy részét annak a pallérozásnak, melyet most csak nem minden erköltsőknek vesztésével szereznek. Nem megyek tovább; egész tenger nyilik előttem; elmerülhetnék a gondolatok árában.

(1782.)

Egy sohajtás.

Elmultak az idők, midőn nyájoskodtunk,
Édes barátságnak karjain mulattunk,
A szomoru telek borongnak egünkön,
Nem futkoz a tréfa nyelvünkön, szivünkön.

- 5 Így tűnik el minden mulatság végtére,
Ezer gyötrelem vár ember életére.
Mikor arany időt ígértünk magunknak,
Nem tudtuk még számát jövődő bajunknak.
Csak mikor a közép tengeren evedzünk,

- 10 Akkor vesszük észre, mely nagy veszedelmünk!

(1782.)

Egy fohászkodás.

Már könnyü patsirta tollas magzattyával,
Fiaival nyöstén pintyőke s kannyával,
Kirepült fészkeből! — lebeg a szellőkön,
Élődik szérükön, tseveg a mezőkön:

- 5 S még jó barát távol nyög jó barátyjától,
Távol örömitől, távol hazájától!
Ó kegyes szerentse! hozd el már nyaramat,
Hogy én is elhagyván magánosságamat,
Repülhessek Buda kedves sziklájára,
10 Ifju nyájosságim hiv kalibájára.
Ott előbbször versek kegyes istenének
Gyujtom temjényemet, s Musák seregének,

Azután barátom dobogó szívére,
 Dőlök boldogságom menedék helyére.
 (1782.)

Battyáni Károly Eő hertzege halálán
 egy poetának érzékenységei.

Multis ille bonis flebilis occidit.

HORATIUS.

- Még meg sem szűnt a lant szomoru hangjával
 Lichtensteint siratni gyászos nótájával,
 S a szőke Dunának kies mellyékéről
 Vissza sohajtani temető helyéről;
 5 Még a fájdalomnak mélyly s néma kinnyait
 Olvasom németség szeméből nyomait,
 Melly lankadt képekre vont halvány színével
 Az egész országba zokog keservével —
 Már ismét holtaknak tsendes mezejében
 10 S az elenyészésnek hideg rejtekében
 Siet egy nagy Lélek — tsászárok szerelme,
 Ditsőség gyermeke, hazája védelme!
 Az örök végezés elragadja tőlünk, —
 Ki, mi néki tetszik, rendelhet felőlünk.
 15 Vissza kéri ismét illy nagy teremtését;
 Ki tartóztathattya fájdalmát, nyögését?
 Ki állhat e setét sirnak küszöbére,
 Hogy ott ne olvadjon szive keservére,
 Hogy a hálaadás édes érzésével,
 20 S a méltó fájdalom kinos gyötrelmével,
 Ne tsaljon reszkető tseppeket szeméből,
 Mellyeket buzgóság sajtolna szívéből?
 Látom Bellonának eskütt gyermekeit,
 Hogy törli mindegyik köny[v]be tölt szemeit,
 25 Midőn Battyányinak elhült tetemeit,
 Lelketlenül láttyák bajnoki kezeit

- Heverni, mellyeknek gyakran intésére
 Hullott az ellenség ezre ezerére ...
 Gyakran győzelem véres ditsősége
 30 Pillantásaitól függött nyeresége.
 Ó és ez a bajnok, ki a szerentsével
 Tsak úgy bánt, mint gazda szegődött népével,
 Ó ez nints már többé! — elmult — fut előlünk —
 Atyánk! — fő vezérünk! — hova tűnsz el tőlünk?
 35 Hiszem, midőn hartzok ditső mezejére
 Vezettél királyunk s hazánk védelmére,
 Az halál, öltözvén tüzes menykövekben,
 Ordítva repdezett a szörnyü telekben,
 Szórta melletted is ezerszer szikráit,
 40 S nem szaporithatá te veled prédáit.
 Elaluttak rajtad halálos tüzei,
 Megtompult mellyeden nyila, menykövei:
 S most a békeségnek tsendes kebeléből,
 Ragad ki fiaid reszkető öléből! —
 45 Így nyög, így sohajtoz, s lesütvén szemeit
 Az ősz hadakozó hullattya könyveit.
 A haza pediglen halottas innepét
 Látván illy fiának, elfödözi képét
 Gyász fátyollal; — halvány színe ijedségét
 50 Jelenti, keserve mélly érzékenységét!
 Rádól bajnokának bus temetőjére,
 Sir! — nevezi! — hivja! — s könyvez tetemére! —
 Vigyáz, ha még él-é, ere rugásából;
 Esedez, ébredjen isszonyu álmából.
 55 Hasztalan esdekszel! — nem láttya könyvedet,
 Nem tellyesitheti most egyszer kedvedet;
 Halhatatlanságnak szerentsés ölében
 Nyugszik már nagy lelke méltóság fényében.
 Feje felett lebeg vitéz koronája,
 60 Fáradsága díjja, érdem bokkrétája,
 Mellyet azon Isten készített számára,
 Ki őtet teremté nemzetek javára,

Ki ötet királynénk s anyánk trónussához,
 Segéltségül adta boldog kormányához,
 65 Ki ötet rendelé nagy József szívében
 Erköls drága magvát ültetni lelkében.
 Ugy van, boldog hertzeg, tied a ditséret,
 Hogy most ég mellyünkbe buzgóság, szeretet
 E fejedelemhez; — s minden öröm könyvünk,
 70 Mellyet ennek áldoz hálaadó szívének,
 A te sirodra hull! — s ott hideg testeden
 Gördülvén, elszárad atyai szíveden.

(1782.)

Érzékeny levelek.

— — — — Me quoque pectoris
 Tentavit in dulci iuventa
 Fervor.

HORAT. Carm. L. I. Od. 16.

ELSŐ LEVÉL.

Barátom, tudom, hogy szereted a szép rajzolatokat,
 mellyeket a szerelem az elmével együtt fest le előtted. Részel-
 tetlek azért abból az elragadtató szempillantásomból, mellyben
 a minap Elizát láttam.

Hattyut képzelt színe szép öltözetének,
 Ifju czedrus szálat állása testének;
 Haja mesterséges felfodorittással
 Kedvezett a szemnek, melly rab lett látással;
 5 Tsipke fejkötőjét szél úgy lebegtette,
 Hogy viselőjének kényyét lefestette.
 De tovább mit mondgyak isteni képéről?
 Látván, minden gondom volt Ida hegyéről!
 Az arany almáért vetekedni véltem;
 10 Én, Párist követvén, nékie ítéltem.

- Vigye! igazsággal jutott birtokába;
 De szivem is zárva vagyon az almába!
 Tsuda szemeiben ké kellő ég fénylett,
 Az pedig, kit nézett, menny országot rémlett.
- 15 Melly bágyadtak voltak néha pillantási,
 Mintha fárasztának szerelem bántási.
 Néha pedig furtsa szökéseket tettek, —
 Mellyekkel sok szivről sákmányokat szedtek.
 Rósákat fellyül mult szép piros artzája,
- 20 Tsókra volt készülve gömbölyü kis szája;
 Félig felnyilt mellye hóval vetekedett,
 Minden lélekzetre apadt s nevelkedett.
 Gondolnám, hogy titkos tűz hevesítette,
 Azért örült, ha friss szél hüvesítette.
- 25 A tiszta szemérem mosolygott belőle; —
 Többit tudod, ha nem szóllok is felőle.
 Kis lábai módos lépéseket tettek;
 Hidd el, ezek is sok szemet szédítettek. —
 Egy szóval, képében Venust képzelheted.
- 30 Már most érzéketlen légy, hogyha teheted!

Nézd el, barátom, az érzékeny szivnek rajzolásait. Menyi indulatokat önt belénk az ifjuság! Miként alusznak ezek el osztán, midőn a kedvetlen vénség ezüsttel festi bágyadt fejünket! — Oh gyengeség! miért bírod annyira halandó szivünket? Vagy olly édes ne volnál, vagy örökké uralkodnál rajtunk! Nehéz veled bizonyos esztendőig társalkodni, mert éppen akkor ragadtatol ki kebelünkéből, midőn érzésedre legjobban készülünk! — De ne emlékezzünk erről, mert megszomorodunk!

II. LEVÉL.

Örömmel vettem tudósításodat, hogy szerentsés vagy. — De mikor nem örültem én barátom szerentséjén? A társaságnak szentelt kötelei olly hathatósok előttem, hogy mind az örömet, mind a szomorúságot egyenlőül éreztetik velem.

Ugy tetszik, barátom, mintha barlangodnak
 Látnám kiességét, s szemét Klórisodnak.
 Oh, szép pillantások, mellyekre felnyilnak!
 Tudom egy ereje van ennek s a nyilnak.
 5 Melly édes sebeket hordozsz kebeledben!
 Véres nyomát haggya Kupidó szivedben!
 De talán nem lesz uj ennek nyilazása,
 Hanem csak a régi sebhely ujjittása! —

III. LEVÉL.

Érzem keservidet; sirok barátommal.
 Ez nem hizelkedés: szivem egyez szómmal. —
 Vajha segítségül lehetnék ügyednek,
 S szélyt szaggathatnám gyász fátyolát szivednek!
 5 Egek! miként piheg emésztő sorsában
 Klórisod, mint fáradt gerlitze bujában!
 Homály borittya el isteni szemeit, —
 Mert meg nem tarthattya gördülő könyveit!
 Venust képző képét ezek leptsesittik,
 10 Író táblátskáját ezek nedvesittik.
 Vagy, ha elhibázzák szokott járásokat,
 Esső gyanánt lepik a szép havasokat.
 Tudom, ablakjánál sokszor vigyázva ül;
 Mihelyest megsajditt, hol gyullad, hol elhül.
 15 Ha pedig nem láthat, lesütött fejével
 Távozik, s holt képet jelent keservével.
 Hát te hány éjtszakán álomtalankodol,
 Midőn mult szerentséd felől gondolkodol?
 Néha az ezüstös holdnak sugárait
 20 Nézed, mint Klórisod bus pillantásait;
 Éjjeli óráknak szomoru ütését
 Hallod, mint haldoklók harang tsendülését.
 De vigasztalódgyál! száz társaid vannak;
 Mint egynek sir szive, szint ugy sir amannak.

IV. LEVÉL.

Igaz ugyan, barátom, hogy hazánknak legkellemetesebb százában születünk, melyben polgárjaink anyai nyelvünknek ékesítésében annyira serénykednek, mintha feltett szándékkal kívánná egyik a másikat fellyül mulni. De még is csak meg kell vallanunk, hogy ezek még igen fiatal igyekezetek. — Ez kényszeritt bennünket az idegen nyelveken irt könyveknek olvasására, melyekben vagy mulatságos indulatinkat ketsetgettyük, vagy olly gondolatokatszededetünk, melyekkel született nyelvünket segittsük. — Magamat felejtve olvastam minapában *Wieland* Grátziáit, hol szerentsés elméjének remekjén látszatik dolgozni. — Meg nem tartóztathattam magamat, hogy ennek a gyönyörű szerzeménynek elejét veled magyarul ne közölném :

«Azok, a kikkel a régi Görög országot Deukálion és Pirrha megnépesítette, eleintén szer felett vad emberek voltak ; olyanok tudni illik, mint a millyeneknek illett lenni azoknak, kik kövekből lettek emberekké.»

- «Tölgy fákból nőtt erdők setét rejtekében
Tévelyegve járkált kiki vad bőrében.
A férfi fejszójét vetette vállára,
Élte párja pedig kisdedyét karjára;
5 S úgy tsüggött a gyermek anyja emlőjéről,
Mint a majom kölykek anyyoknak melljéről.
Ha pedig a napnak elalutt világja,
A ki hol tévelygett, ott volt nyoszolyája.
A melly fa árnyékot terjesztett fektebe,
10 Ugyan az eledelt hullatott keblekbe;
És ha helyet láttak rothadt oldalában,
Ágyot is zöld ágból raktak adujában.» —

«Nem tudom, Dánae, ha elhiszi-e az *új Héloiz* szerzőjének, hogy ez volt a legboldogabb élet módgya, melyet számunkra rendelhetett a természet? De, ha mind azokat a viszontagságokat számba vesszük, a mellyek esméretlenek

voltak a miveletlen természet fiainál, meg nem tagadhattyuk tőlök legalább azt a boldogságot, mely a mostani viszontagságok tudatlanságából származott.» —

Barátom, mint tetszik ez a kis német darab? Melly szépen emlékeztet bennünket azokra az időkre, mellyekben tsak az ártatlan természet uralkodott!

V. LEVÉL.

Éppen a *Sans-souci* okos munkájával
Éltettem elmémet, midőn szél fujtával
Érkeztek verseid. — Szivem mint dobogott,
Midőn vidám kezem verseidhez fogott!
5 Tellyes erejével birsz Pindus hegyének,
Szárastod kutfejét Kasztalis vizének.
Hidd el, rósája vagy a szagos Hiblának,
Tavasznak fetskéje, Koridonnya Pánnak.
Bár Alexis volnék! ugy az enyim volnál,
10 S Máró módgya szerént szerelmemről szólnál!...
De most sem vagy másé! Szivem bizonyította,
Mellynek buzgóságát minden nap ujjította.

* * *

Páthmosi vak gyermek repdes körülöttem,
Unszol, emlékezzem, hogy mire születtem.
15 Mérges nyilaival döfödi mellyemet,
Leggyengébb érzéssel ruházza szivemet.
Barátom, botsásd meg e gyengeségemet;
Mert olly isten birja érzékenységetem,
Ki még Akhillest is bálvánnyánál látta,
20 Midőn Polixéna ál szivét imádta.
De vallyon mi lehet ez az édes méreg,
Melly szivünket marja, mint egy titkos féreg?
Szörnyen ostromolja az egész világot;
Kunyhókból királyok székeire hágott; —
25 S a melly szivet egyszer megsértett nyilával,
Katzagva haggya el hitetlen szárnyával.

* * *

Sokszor midőn éjjel magán gondolkozom,
 Midőn a természet rendén tsudálkozom,
 Ez a kérdés méllyen süllyeszti eszemet,
 30 S tsak ebben találom fel feleletemet:
 «Kiterjesztett tenger; világ a hajóssa;
 Szivünket pediglen mint a partot mossa.» —

Megelégszel-e vele, barátom? — Ha nem véled elégsé-
 gesnek, felelj meg különben; szívesen veszem.

VI. LEVÉL.

Dámon panaszszai.

Távozz el, tavasznak tündér gyengesége,
 Napnyugoti szellők langyos melegsége.
 Mit használ én nékem föld gyönyörösége,
 Ha olly hideg hozzám Fillis kegyessége.

5 Unalommal nézem bárányim ugrásit;
 S a vig madarkáknak rendes tsatsogásit;
 Noha néha napján furuglyám forgásit
 Szavokhoz intéztem, s kedvelltem hangzásit. —

Nem nyilnak számomra a rósák bimbói,
 10 Mellyekből készültek Fillis koszorui!
 Igy, mik régen voltak szivem ujjittói,
 Már most keservemnek lesznek árasztói!

Gyász terjedett szivem minden érzésére,
 Siralommal felel Ekhó nyögésére!
 15 S ha meg nem tér Fillis régi szerelmére,
 Elvisz nagy fájdalomam koporsóm szélére.

VII. LEVÉL.

Nerinne érzékenysége.

Miként buzog szívem hevült kebelemben,
 Midőn Dámis nyugszik erőtlen ölemben!
 A hajnal sem tetszik olly szépnek szememben,
 Hol piros sugárit köszöntöm fektemben.

- 5 Szerelmét pihegi Nerinne számára,
 Ezerszer esküszik szívem oltárjára!...
 Melly hiven vigyázok mindegyik szavára!
 Pirulva tekéntek szerelme lángjára.

- Örömmel szemlélem forogni szemeit,
 10 Kik bágyadtságokkal festik le tüzeit.
 Azután mellyemhez szorítottom kezeit,
 S rájuk nyomom hevült szívem petséttyeit.

- Ámor egy bokorból nézi játékinkat,
 Mintha számba venné ezer tsókjainkat,
 15 Integet, hogy még most éljük napjainkat,
 Mig ezüst nem festi bágyadt homlokinkat.

- Ugy de, midőn Fébus hanyatlik estvére,
 S ködös homály borul föld kerekiségére,
 Ismét elhagy Dámis, s füttyent seregére,
 20 Hogy készüljön menni nyugovó helyére.

Oh szegény, hadd mennyen! végezze tisztségét;
 Elég, hogy én birom érzékeny hivségét.
 Holnap, ha Auróra szüli fényességét,
 Tudom, felkeresi Nerinne térségét.

VIII. LEVÉL.

Kloe álomtalansága.

Hasztalan sietek mirtus lugossiba,
 Hogy elszunnyadhassak hűves árnyékiba;
 Vagy a gyengén tsergő patakok partyára,
 Hol madarka felel madarka szavára.
 5 Sehol sem talállok álmot szemeimnek;
 Ébren foly ideje tsendes estvéimnek!
 Szüntelen tsak Dafnis képe van eszemben...
 Jöjj, Venus, gyógyítsd meg szép sebét szivemben!
s a t.

[1782.]

Esdeklés.

Tsak egy tsókot lophatnék le ajakadról,
 Vagy egy rósát gyengén piruló artzádról!
 Rabbá tett szép szemed,
 Gyönyörű termeted.
 5 A tiszta erkölts mosolyog személlyedről;
 Venus tüzhelye füstölög a szivedről.

Ollyan vagy, mint a tavaszi vidám erdők,
 Rósák illattyával játszó szelek, mezők.
 Sziv gyönyörüsége,
 10 Éltem édessége!
 Bár tsak isteni személlyed enyim lenne!
 S kezed által szerentséssé az ég tenne!

[1782.]

Gróf Zrinyi Miklósról.

Ellenség tsontyai közt gázolt vérében,
 Nyugszik Zrinyi Miklós ditsóság ölében.

- Elesett! de fején maradt borostyánnya,
 Nem lehetett ekként Szulimán zsákmánnya.
- 5 Magyar! e sir felett ne hullass könyveket,
 Mert a könyv nem illet bajnoki sziveket.
 Tapsolj, s kevélykedgyél ilyen vitézedben,
 Pompa gyanánt hordozd nagy nevét mellyedben.
 Zrinyi! édes hazánk tziperes fajzása!
- 10 Nyugodgy! terjedgyen rád az egék áldása.
 Majd, ha a trombita rettentő hangjára
 Mindegyikünk testét felvészi magára,
 Elődbe sietünk, s ölelünk tégedet:
 Megháláljuk akkor nemes esetedet.

[1782.]

Kalapos király.

- Még sem szünsz, kegyetlen, szivünket gázolni?
 Nem elég még a könyv? még többnek kell folyni?
 Há képtelen fajzás! véred gyalázattya,
 Gyilkossa népednek, nem pediglen attya.
- 5 Ez a hálaadás oly szent hivségünkért,
 Házaért kiöntött számtalan vérünkért?
 Megöszült atyáink miként tsalatkoztak,
 Hogy rajtad s anyádon egykor szánokoztak.
 Tudod, a posonyi vár palotájában
- 10 Miként nyöszörögtél anyádnak karjában?
 Véltük, hogy szerelmet sirtál nemzetünkre,
 S most láttyuk, hogy gyilkos tört toltál szivünkre.
 A megilletődött őszek kardot vontak,
 Védelmedre vitéz esküvést mondottak,
- 15 Felajánlottak volt végső tsepp véreket,
 A buzgóság birta ezekre sziveket.
 Ó szegény atyáink! be nem gondoltátok,
 Hogy ezzel veszik el virágzó hazátok.
 Egész Európa tsudált benneteket,
- 20 S tsak ti nem láttátok veszedelmeteket.

- Im a kit számunkra királyt neveltetek,
Kiben arany időt viradni véltetek,
Most három száz ezer fegyveres rabjával,
Egy pórázra füzi nemest jobbággyával.
- 25 Még jól meg sem hültek annya tetemei,
Hogy már ránk morogni kezdtek menykövei.
Biztatott ugyan még első levelében,
Hol szentül igérte királyi nevében,
Hogy szabadságinkat egy pontig megtartya,
- 30 S ő lesz annya helyett nemzetünknek attya.
Feléledett szivünk illy ígéretekre,
Hálákat küldöttünk a kegyes egekre.
Ó miként örültünk, hogy kiss magyarságunk
Nyer még olyan királyt, ki lesz boldogságunk!
- 35 Már akartunk érte halni! — Már törődtünk,
Miként feredhetne Jósefért fegyverünk.
Illyen a magyar sziv! Ekkép tud érzeni,
Jó fejedelméért mindgyárt kész vérzeni.
Igy örülsz te hajós, ha olly szél lengedez,
- 40 Melly előtt a setét felbő fut s butsut vesz,
Reménleni kezded akkor szigetedet,
Hol nyereségekkel töltöd erszényedet;
Igy te szántó vető, ki réműlve álltál,
Midőn jönni hadi lovasokat láttál,
- 45 Ha e harátsló nép nem esik pajtádnak,
Megkegyelmez szálba menő gabonádnak:
Igy örültünk mi is! — de meddig? — Istenek!
Hogy lehetnék eszes lelkek kegyetlenek?
A királyi névben küldött fogadások
- 50 Tsak olyanok voltak, mint álmodozások,
Mellyekről ébrenten alig emlékezünk,
Valóságot benne bár előbb képezünk.
Szép ígératinek első megszegése
Vala trónusunkba loppal beszökése.
- 55 Még nem is láttuk volt pösönyi dombunkon,
Már jármát éreztük fekünni nyakunkon.

- Isszonyu hatalom! — még ez nem volt nálunk,
 Hogy korona nélkül lett volna királyunk.
 Mátyás, hogy nem talált koronát magának,
 60 Tüzzel, vassal rohant Fridrik kastéljának,
 Nem szánt feláldozni több száz magyarokat,
 Tsak hogy koronázva ülje trónussokat.
 De ez megelégszik, hogy kalap van fején,
 Mert három száz ezer zsoldos él kenyerén.
 65 Azt véli, ezeknek fegyvere királyság,
 Holott kegyetlenség, erőszak, tolvajság.
 Melly Isten ad néki arra igazságot,
 Hogy ő rabszíjjakra füzze szabadságot?
 Azért hogy ereje vagyon, még nem király
 70 E nagy név szeretett égő oszlopánál.
 Azután ha az is, nem az a tisztsége,
 Hogy elfulladásig fujtson felsősége.
 Királynak tsak azért adgyák méltóságát,
 Hogy hiven őrizze népe bátorságát,
 75 Hogy továbbra vigye országa széllyeit,
 És hogy boldogokká tegye nemzeteit.
 De e nagy valóság esméretlenné lett,
 Miolta erőszak rajta hatalmat vett,
 Miolta kevélység kegyelem helyébe
 80 Ült fejedelmeknek királyi székébe,
 Miolta magokkal ezek elhitetik,
 Hogy jobb, ha jobbágyi félik, mint szeretik.
 E megvesztegetés királyok szívében
 Szül annyi bünöket föld kerektségében;
 85 E tselekszi, hogy ma az anya természet
 Elrémulve nézi, hogy sok szabad nemzet
 Nem is kérdeztetik, kell-e néki király,
 Már is bilintseket és jármokat huzkál.
 Ó ti fejedelmek, millyen törvényekkel
 90 Bántotok oly szörnyen ama nemzetekkel,
 Kiket határatlan tenger messzesége
 Elszakaszt s boldoggá tett együgyüisége?

- Nem kívánták ezek fősvény kintseteket,
 Sőt még nem is tudták kevés neveteget,
 95 Mégis ezer vesztő szerrel tölt hajókkal
 Vadászszátok őket jobbágyi békókkal.
 Mint jámbor utazók szálltok szigettyekben,
 S ha arany vagy ezüst tűnik szemetekben,
 Ölitek, vágjátok szegény lakosait,
 100 Égetitek sással fedett szállásait.
 Be derék ditsőség halász kalibáját
 Megvivni, s győzésnek nevezni prédáját.
 Azután vadaknak mondgyátok ezeket,
 Pedig ti hordoztok orosz lány sziveket.
 105 Austria ugyan még szabad illy vétéktől,
 Mert hertzegeinek ki nem telt eszektől
 Ekképpen vétkezni. Nagy bűnhöz is ész kell,
 A sziv gonoszságra ennek szárnyain kel.
 Tergeszti s Fiumi tenger keskenségre,
 110 Most kezdik szoktatni anglust nyereségre,
 Most lát még tsak Álgir fekete sasokat
 Tengeren repdesni s lődözi azokat,
 Most kezd a khineser magyar dohányt szinni,
 Füstös hust kóstolni s tokai bort inni.
 115 Szép dolog egy hazát így gazdagítani,
 Fölösleg vagyonát pénzzel felváltani.
 Így tudta hollandus spanyolok jármait
 Levetni s virágba hozni várossait.
 Így hordtak anglusok Phinnok révpartyába
 120 Véghetetlen kintsét ország tárházába.
 De ha e nyereség kihág határain,
 S szabad nemzeteknek legel vagyonain,
 Ha olly népet, kinek kintsét oltsón veszi,
 Együgyüségeért öli s rabbá teszi,
 125 Már ez kegyetlenség! — ez kiált egekre,
 Hogy küldgyön menkövet a fejedelmekre.
 De talám Austria nem megy oly messzére,
 Noha ő is uszkál már holmi tserére.

- Ő tsak itthon üzi régi mesterségét,
 130 Tsalárd ígétit, színes kegyességét.
 Ekkoráig e két fortély oltalmában
 Tsuda szerentsével hevert tronussában.
 Ha megszorul, földig megalázza magát,
 Őrző angyalának nevezi jobbágját,
 135 De ha szerentséjét jobb karba szemléli,
 Tsaknem fél istennek lenni magát véli.
 Jósef, e valóság bir arra tégedet,
 Hogy érdemessebbnek itéled fejedet
 Angyali koronánk rég méltóságánál,
 140 Pedig főbb hatalmad ennek jóvoltánál.
 Mért nem bánt így anyád, hogy királylyá tettük,
 Hogy hét ellenségit kontzoltuk, kergettük ?
 Mért gyermekségedben nem tudtuk felőled,
 Hogy kalapos király fog lenni belőled ?
 145 Hidd el, hogy véled is máskép bántunk volna,
 Most kegyetlenséged magyart nem gázolna.
 Austria volna most egész birodalmad,
 S még ott is rettegne előttünk hatalmad.
 Bezzeg danulhatnál rét pacsirtájával,
 150 Apádnak rád maradt vadász tarsolyával.
 Vagy ha aztat véled, hogyha koronánkat
 Fel nem teszed, bátran ronthatod hazánkat,
 Mivel az esküvés nem kötelez arra,
 Hogy mint szabad népre, úgy nézz a magyarra :
 155 Szörnyű tsalatkozás ! azért igazsággal
 Nem bánhatsz kényedre magyar szabadsággal,
 Mert korona nélkül nem lehetsz királyunk,
 Illy alkun országol neved eddig nálunk.
 Ha te törvényünket veszed paisodnak,
 160 Hogy hazánk örökös jobbágya házodnak,
 Mi is megkivánnjuk ország törvénnével,
 Hogy fejed ragyogjon koronánk fényével,
 Hogy esküvést mondgyál régi szokásinkra,
 Sok vérrel vásárolt szabadságainkra.

- 165 Mert ha szent egy törvény, másik is öly szent lesz,
 Bétellyesítésre egyaránt kötelez.
 Azért, míg koronánk homlokodra nem száll,
 Erőszakos ur vagy, nem pediglen király.
 Ugy de mért ohajtyuk mi e szentségünket,
 170 Fejeden szemlélni királyi jelünket,
 Holott történetink tekéntvén rendére,
 Tudgyuk, soha nem szállt eretnek fejére ?
 Mivel vagy kevesebb az illy pártosoknál,
 Tsak hogy még nem láttunk ur vatsorájoknál!
 175 De ha nézünk többi tselekedeteden,
 Alig leljük hitnek nyomdokát szivedben.
 Kálvin, Luther, vad rátz hiteszegettségét
 Jovallod s neveled lelke vesztességét.
 Szabad gyakorlást adsz hibás vallásoknak,
 180 Egy előtted nyája junak, farkasoknak.
 Ez azután igaz keresztény szeretet ?
 Mért bitangolod, kérlek, e szent nevezetet ?
 De bár 'apostoli' nevet is letennéd,
 S igazságtalanul magadra ne vennéd.
 185 Nevetni kell olyan apostol dolgára,
 Ki eretnekeknek gyarapodására
 Maga mutat utat, maga hivogattya,
 Kegyelmeknek árját rájok osztogattya.
 Vagy ha azt itéled, hogy így szelidülnek
 190 S könnyebben az igaz ösvényre kerülnek,
 Ó! gyönyörű kárpit, több illyent is láttom,
 De szinnél egyebet rajta nem találtam.
 Illyenek mostani százba gondolatink,
 Ezeket tanulják kondor urfiaink.
 195 Az tudóssabb, a ki jobban tud vétkezni,
 Tsak bünének tudgyon szép nevet szerezni.
 Így szép szándékokról jót ki ne gondolna,
 Ha millyen szép, szintén oly igaz is volna.
 Tsak tekénts Osznabrug s Münster várossában
 200 Kötött békességnek szennyes lajstromában:

- Elég szabadságot nyert ott eretnekség,
 S mivel jobbult eddig véle a németiség?
 Még a fekély mostan tovább hatott benne,
 Rómába eskünni tsak ballagva mennek.
- 205 Ne hidd, hogy nálunk is jobb szívűek lesznek,
 Noha tőled ezer kegyelmeket vesznek.
 Ki egyszer hitetlen Teremtő urának,
 Kevés bátorságot ígér királyjának.
 Igaz hit gyökere szív szelidségének,
- 210 Ez a rugó tolla polgár hívségének.
 Azután mi nálunk kezdesz illy ujságot,
 Nálunk nyer pártosnak büne szabadságot,
 Nálunk! — — Apostoli ország közepében! — —
 Ó hova jutsz magyar, e rabló körmében!
- 215 Elhagyatott hazám, szomorú nemzetem,
 Könyveiddel közli könyveimet szemem!
 Jer tudakoljuk ki őseink tetemeit,
 Áztossuk könyvünkkel koporsók köveit,
 Panaszkodgyunk nekik, mutassuk sebünket,
- 220 Kérjük, ne hadgyanak elveszni bennünket,
 Ne hadgyák, hogy hitünk virágzó szentségét,
 Gyülevész vallások düljék fényességét.
 Ládd, József, így sirnak leghivebb népeid,
 Ezek király névben tett ígéreteid?
- 225 Pirulj el legalább! ez nem olly illetlen,
 Mint a mit tselekszel, kalapos kegyetlen.
 Hallgasd el sok tzifra színű mentségedet,
 Mellyekkel ruházod szentségtörésedet.
- ✓ Ugy is jól tudgyuk, mért tselekszed ezeket,
 230 Hogy úgy védelmezed az eretnekeket.
 Tököli, Botskai, Rákótzai hadáról,
 S támodásaiknak sok titkos okáról
 Gondolkozván, látod, hogy a pártosoknak
 Dolga volt leginkább tzélja táboroknak.
- 235 Ezek szabadságnak arany zászlójával
 Hiteket keresték hazájok kárával,

- S noha az utolsó vezér igazabb volt,
Mégis pártos népe templomokat rabolt,
S azért nem engedte az Isten hadánok,
240 Hogy szabadítottja legyen hazájának.
Ez az emlékezet vitt oly káboságban,
Hogy Luther, Kálvinnal lépjél barátságban.
Vad rátszág pediglen, kit alig esmértünk,
Ki tsepp vért sem öntött vagy érted vagy értünk,
245 Szabad gyakorlását Mohilow attyának,
Köszöni országlás titkos fortélyának.
Volna még tsak zsidó király a környékbe,
A kivel hasznodért lépnél szövetségbe,
E füstös nemzet is, tudom, nem sokára
250 Engedelmet nyerne vallása számára.
Be gyönyörű volna látni sáhterjokat,
Egyből bárót tennél, másokból grófokat.
Otsmán hízeltetés, bűnös országlások
Nem fejedelemhez illendő fogások!
255 Ha olly nagy tsászár vagy, szégyeld el magadat,
Hogy illy fortélyokba teszed hatalmadat,
Hogy ugy megalázod hitednek szentségét,
Tsak megnyerhesd szomszéd király kegyességét.
Ó a mi őseink annyi ezerekkel,
260 Nem szállhattak szembe ellenségeikkel,
Mégis soha öszve nem fért az szivekkel,
Hogy illy tsufos vásárt tennének hitekkal:
Vitéz erköltsőkbe vala reménségek,
Ezzel jött ditsőség, ezzel nyereségek.
265 De talántán, Jósef, már volna ideje,
Hogy tovább ne tsapjon erőszak vesszeje.
E bűnök küszöbén állj meg! elég messze
Kegytlenségednek nyult ugy is ereszsze.
Nem! még ez sem elég! — még a fellegeknek,
270 Mellyek trónusodnak tetején lebegnek,
Gyomra ki nem lőtte mind a fullángokat,
Mellyekkel hizlaltad dörgő homályokat.

- Uj ordittást hallok, uj tsattogásokat,
 Dühösség, pusztulás követi azokat.
- 275 Szegény remeteség, ájtatos szállások!
 Értetek reszkedek szerzetes lakások;
 Rátok látom mérve lenni e tüzeket,
 Már szórja lángjait, már dul benneteket.
 Hiszem eddig az volt természet szokása,
- 280 Hogy nem ért kunyhókat menykövek tsapása,
 Emésztő kénköve tsak magos helyekre,
 Hivságnak áldozott nagy épületekre,
 Szállt, hogy megalázza felfuvalkodását —
 Jósef felforgattya ennek is folyását.
- 285 Már Zobor tetején, s Maiki erdőségben
 Állnak a barlangok néma tsendességben.
 Nem hallatik szózat, nem szent sohajtások,
 Nem nyílnak az égre buzgó pillantások!
 Elmultak lakosi, nints ember pusztáin,
- 290 Tsak vadak tsapásit látni most uttzáin,
 Kik, ha a teleknek havas fermetege
 Harsog az erdőkbe, s üldözi hidege,
 E fedelek alatt menedék helyeket,
 Találnak magoknak meleg rejtekeket.
- 295 Miként tsudálkoznak e vad teremtések,
 Hogy azon helyen van bátor heverések,
 Melly előbb ájtatos férfiak szavával,
 Zengett az Istennek magosztalásával.
 E felleg erdőkből tzaamog városokra,
- 300 Szinte olly ártatlan s szelid lakásokra.
 Szüzek, kik városi lármák közepében
 Elrejtekeztetek szent Klára nevében . . .

[1782—1783.]

Feő Generál Gróf Nádasdy Ferentz halálakor.

1.

Hová hanyatlasz, virágzó hazánk?
 Hát már nem tud más, csak bu, jönni ránk?
 Nem is reményli nemzetünk többé hajnalát,
 S éjjelében,
 5 Kék egében
 Tsillagot sem lát?

2.

Minap a végső homályba merült,
 Kiben bus szivünk még néha örült!
 Illy mostoha sorsra a kőkemény sziv is lágy!
 10 Nádasdy ez,
 Magyar könyvezz!
 Már ez is elhág.

3.

Meghültek immár vitéz kezei,
 Kiket ellenség féltek ezrei.
 15 Kihullott belőlök a kard; — bár tsak még lenne
 Közted, Magyar!
 Egy olyan kar,
 Melyben illene. —

4.

Lásd, így hagynak el a nagy férfiak,
 20 Ditsóségedre nőtt haza-fiak.
 Édes hazánk! te is velek immár vonaglasz,
 Hatsak nem jó
 Tsuda erő,
 Melly megoltalmaz.

(1783.)

Boldogságos Szüz Máriához az édes hazáért.

1.

Magyarok Asszonya!

Tekints elhagyatott birodalmadra:

Nints másban oltalmunk,

Tsak te benned bizunk

5 Mi árva magyaraid:

Szemléljed ügyünket, gyászos ügyünket,

Ne hadd, hogy elnyomják magyar nevünket!

2.

Angyali koronánk

Az ég kegyelméből szállott le hozzánk:

10 E drága kintsünket,

S véle nemzetünket

István néked áldozta:

Most örökségedet, örökségedet,

El akarják vonni tőled, népedet!

3.

15 Ne nézd büneinket,

Hanem hozzád buzgó s hív őseinket.

Sok verejtékekkel,

Ah! mennyi vérekkal,

Nedvesültek mezeink:

20 Ő érettek szánny meg, szánny meg bennünket,

Vedd el: mi is néked áldgyuk szivünket.

[1782—1784.]

A vig társaságról.

1.

Éljen mái társaságunk,

Igaz magyar barátságunk!

Nem bántódik meg így Isten, sem ember:

A ki pedig ezt irigyli, gazember.

2.

- 5 Győznénk mi azt megfontolni,
 Mit fognak mások gondolni!
 Mig azok holmit felszednek orrokra,
 Mi azonban hiven iszunk, truttzokra.

3.

- Ime, melly jó a barátság!
 10 Nints e földön más boldogság.
 Ezzel életünk terheit enyhittyük,
 Tréfát tréfával felváltjuk, nevettyük.

4.

- Távozz tőlünk képmutatás,
 Politzia, pallérozás;
 15 Takarodgyál foszlánkösök közibe,
 A kiknek születttél ravasz szivébe!

5.

- Nem tud a magyar sziv ahhoz,
 Mert hiveség illik bajszához!
 Nosza, pajtás! pederjük meg, s vigadgyunk;
 20 Lessz még idő, hogy a buról aggódgyunk.

[1782—1784.]

Hiv barátinak hivatól fájdalmas elválása.

1.

- Szivem! jön már szerelmünknek,
 Boldog szerelmünknek,
 Elválásnak órája;
 Próbaköve hiveségünknek,
 5 Eskütt hiveségünknek,
 Szenvedésnek pályája.
 Bátran tsüggtem ajakidról,
 20 S eddig veled mulattam;

Ragad a sors karjaidról,
 10 Gyenge karjaidról;
 Bura kárhoztattattam,
 Elhagyattam, elhagyattam!

2.

Nyulj mellyemre kezeiddel,
 Drága kezeiddel,
 15 Érezd elholt szívemet:
 De ne sirj; mert könnyveiddel,
 Igaz könnyveiddel,
 Kettőzteted sebemet.
 Oh ég! mért adtál oly szívet,
 20 Melly annyit érezhessen,
 Vagy miért esmértem oly hivet,
 Imádandó hivet,
 Kiért szívem éghessen,
 Esdekhessen, esdekhessen.

3.

25 Nem szegezem a végzéseik,
 Örök szent végzések
 Ellenébe magamat.
 Eltitkolom szenvedések,
 Kinos szenvedések
 30 Tengerébe bajomat.
 Eltávozom személyedtől,
 Szivedtől nem távozom; —
 Miként válhatnék el ettől,
 S nemes hivségedtől?
 35 Oh! ettől nem távozom,
 Nem távozom, nem távozom!

4.

Látlak én messzeségemben
 Nagy messzeségemben,

- S lelkeddel beszélgetek;
 40 Tsókjaidra képzésemben,
 Édes képzésemben,
 Tsókokkal felelgetek.
 Estvéli gyenge szellőktől
 Kérdezd hollételemet,
 45 Megmondgyák ők; s nyögésektől,
 Tsendes nyögésektől
 Tanuld ki szerelmemet,
 Hívségemet, hívségemet.

5.

- Emlékezz meg imádódról,
 50 Igaz imádódról,
 Te is, szívem reménnye!
 Gondolkodgyál barátodról,
 Eskütt barátodról;
 Ez szerelem törvényre.
 55 Számot tartok hív ségedre,
 Félvilágért nem adom;
 Emlékezz eskütt hivedre,
 Ó eskütt hivedre,
 Lásd, én immár bujdosom,
 60 Már bujdosom, már bujdosom!

[1782—1784.]

A tsalfa szivnek megvetése.

1.

- Hasztalan mászkálsz lábomnál,
 Esmérem már szivedet:
 Nints helyed buzgóságomnál,
 Mert megszegted hitedet.
 5 Menny annak nyögni ölében,
 Kinek leltél szerelmében

Edesb kellemetességet,
Mint nálam gyönyörüséget.

2.

Nem bizom színre magamat
10 Ezután, ha szeretek;
Láng gerjeszsze fel lángomat,
Külömben nem éghetek.
Még kék szemeknek sem hiszek,
Sem szóknak, mellyek, mint vizek,
15 Kedvesek, mig tsergedeznek,
S a lehellettel enyésznek.

3.

Legalább e hasznát vettem
Megtsalt szeretetemnek;
Noha többet érdemlettem, —
20 De ez elég szívemnek.
Te pedig, ha jut eszedben,
Melly nemtelen vagy szivedben,
Pirulj, s felejts el engemet. —
Háláld evvel hivségemet.

[1782—1784.]

Egy hiv szívnek kedvesse sirja felett való
panaszi.

1.

Im, koporsód ajtajánál áll hiv szeretőd!
De látom, hogy bé van zárva setét temetőd.
Nyisd fel! készen vár már ölem, hogy ölelhessen,
Szívem pedig, hogy itt veled elenyészhessen!
5 Ah! kegyetlen Párkák,
Kik e sirba zárták
Szívemet — kedvemet
Füstben oszlatták.

2.

Oh Halál! mit kegyetlenkedsz az olly szíveken,
 10 Kik tsak most kezdtek örülni szent hivségeken? —
 Mit mutatod hatalmadat gyenge ágakon,
 Tegnap hajnalba kinyilt virágszálakon?
 Bus birodalmadnak
 Mi örömet adnak,
 15 Ha ezen — erőtlen
 Szálok hervadnak? —

3.

De nem jön hivemtől szózat, nem jön felelet,
 Melly keresztül hatná ezt a gyászszos fedelet;
 Ó pedig be jól esmérte előbb szavamat!
 20 Most hágy először egyedül sirni magamat!
 Ha előbb könyvem folt,
 Velem együtt gyászolt;
 Örömünk — gyötrelmünk
 Közönséges volt.

4.

25 Már a halál feloldozta illy köteleit;
 Nem boritthatták már könyvek ékes szemeit!
 Nyugodgy tehát, áldott lélek, békességedben!
 Tudom, ha nem szólsz is, képem fenn van szivedben.
 Mig bennem a lélek
 30 Piheg, gyászban élek;
 Már többet — vig kedvet
 Nem is reménlek.

[1782—1784.]

A megaggott világ-fiának emlékezete.

1.

«Reménség, reménség! be hamar megtsalál;
 Vasmatskával festve be heába valál!
 Szomorú szívemet béborittá halál,
 S valamerre szemem vetem, mindenütt gyászt talál.»

2.

- 5 Szép termet, rózsza szint mutató ábrázat,
 Bibor, bársony, selyem, s aranyos ruházat,
 Megrontott sok ifjat, nem kettőt, sem százat;
 Elpusztított sok szép várat és sok nemes házat.

2b.

- [Kiss ajak, gyenge kéz hanyat szédíthetnek?
 10 Szökő pillantások miként hevíthetnek?
 Hogyha kifedve szép mellyek pihegetnek,
 Melly szivnek van olly bátyája, kit meg nem győzhetnek?]

3.

- Életem tavaszszán én is rabjok lettem,
 Midőn szép Klórisom karjain nyöghettem;
 15 S ha tsak egy tsókját is kihizelkedhettem,
 Paraditsom örömről majd elfelejtkeztem!

4.

- Mulattam hivemmel kertek árnyékában,
 Tsendes magányosság édes homályjába;
 S áldozatot tévén Venus templomában,
 20 Bemetszettük neveinket a hársfák héjjába.

5.

Tántzoló paloták, ti kedves heleim!
 Hány titkot láttak ott tsintalan szemeim,
 Hány szivre repdeztek érzékenységeim,
 S hány ezer nyájos szorittást érzettek kezeim!

6.

- 25 Elmultak mind ezek, elmult vidámságom;
 Szomorú gondná vált régi nyájosságom;
 Jelenti képemen tsüggedt pirosságom,
 Hogy már végére hanyatlik — ifju bolondságom!

A végső óra.

Érkezik már éltém vég szempillantása;
 Kitelt lelkem agyag s romlandó szállása;
 Megunta zsellérjét! kifogy erejéből,
 Ezer kinnyainak kegyetlenségéből;
 5 E nagy játék helynek vétkes piatzáról,
 Színes örömöknek csak fővény halmáról!

[1784.]

Ájtatos Ének.

1.

Egyenlő szivességgel
 Áldgyuk Istent szolgájában,
 Kit tetéz ditsőséggel
 Az időnek utoljában;
 5 Boldog Lőrincz, te vagy ez,
 Kit szivünk titkon nevez.

2.

Melly buzgóság foglal el
 Ifjuságod sengéjében!
 Nem jössz, de repüléssel
 10 Mész Szent Ferentz szerzetében,
 Ó szerentsés serénység!
 Melly fut, merre hiv az ég.

3.

Szentség példája lettél
 Szerzetednek örömére,
 15 Azért szélyt küldettettél
 Igaz hit hirdetésére,
 Itt mondhatták felőled,
 Hogy Isten szólt belőled.

4.

Olly buzgóság lelkesitt
 20 Apostoli tisztségedben,
 Minthogy az ég tüzesitt,
 Kiért égsz egész szivedben,
 Hogy mihelyt szavad hangoz,
 Száz annyi gyümölsöt hoz.

5.

25 Részt vettél édes hazánk,
 Te is Lórintz, oltalmából,
 Hogy Mustafa rohant ránk
 Vért szomjuhozó honából,
 Hadaink már rettegtek
 30 S Lórintztól szívet vettek.

6.

Bizonyságok mezei
 Székes Fehérvár várának,
 Hol pogányok ezrei
 Számlálhatatlan állának,
 35 Ha itt ég nem védelmez,
 Népünk egy talpig elvesz.

7.

Ugyde Lórintz itt valál,
 S elől mész kereszt jelével.
 Fut előled a halál
 40 Minden pogány erejével,
 Személyednek látása
 Török tábor romlása.

8.

Mennyi tsuda segítség
 Jó még Lórintz kérésére!
 45 Pillantásban egészség

Egy asszony rugó erére,
 Mellyet szerentsétlenül
 Borbély vágott keresztül.

9.

Más, ki rákot érezte
 50 Tüzesedni ki melléből,
 Tsak Lőrintzet nevezte
 S mingyárt kigyógyul sebéből.
 Nem emberi erő ez,
 Mit Lőrintz érdeme tesz.

10.

Illyen ditsőségednek,
 Lőrintz, zengjük méltóságát,
 Terjeszd segéltségednek
 Reánk is hathatóságát,
 Testi, lelki sebeinket
 60 Látván, gyógyíts bennünket.

11.

S mint Fehérvár tájékán
 Meggyőzted ellenségünket,
 Ugy lelkünk nagy tsatáján
 Segéltsd erőtlenségünket,
 65 Hogy a véglehellések
 Legyenek szerentsések.

12.

Áldassál egy Istenség,
 Ki három vagy személyedben,
 Tied minden ditsőség
 70 E roppant teremtedben.
 Tisztelvén szenteidet,
 Nyerjük el kegyelmidet.

(1784.)

Horváth Ádámnak.

Barátom !

Mivel érdemlettem érzékenységedet,
 Hogy érettem bura süllyeszd vig lelkedet,
 Hogy értem keseregj; hogy ég végzésével
 Vigasztald szívemet jobb sors reményével ?
 5 Nem vagyok sem véred, sem régi barátod,
 Tsak azolta szeretsz, hogy kinomat látod.

(1784.)

Pyrkernek.

Bár melly tsekély légyen ezen adományom,
 Emlékezz meg rólam kedves Tanítványom,
 S mivel erköltsidet mindétig szerettem,
 Egy-két szent sohajtást tégy, kérlek, érettem.
 5 De leginkább akkor, mikor már nem leszek
 S a halandóságnak karjain enyészek.
 Több haszna lesz ennek, mintha könyvet sirnál,
 Vagy koporsóm fölé néma szókat írnál!

Néhai jó akaród és tanítód

Ányos Pál.

(1784.)

KÖLTŐI LEVELEK.

Barcsay Kapitánynak.

Ime által küldöm elmém futtatását,
Mellybe Nagy-Szombatnak siratom romlását.
De tsak festett könyvek élesztik tollamat,
Nevetem azomban, s megvonom vállomat.

- 5 Halottas oszlopot emeltem hírének:
Hogy örökösítettsem bötsét nagy nevének,
Mellyel ditsekedett a tudós világnak,
Hogy ő Parnassussa volt Magyar országnak.
Fogyatkozik immár hírének ereje,
10 Mert dőlő félben függ Parnassus teteje.
Elől látván Phebus leendő omlását,
Anyá-városunkban vette szaladását,
Itt azonnal kívánt nyugodalmat talált,
Tartsa kegyelmében szolgáját

Ányos Pált.

Nagy-Szombat, 12. Juniusban 1777.

Virág Benedeknek.

Vettem leveledet szivemnek más fele,
Lelkem az örömnnek árjától eltele,
Mert noha röviden irtad leveledet,
Tetézve rajzoltad érzékenységedet.

- 5 Hiszem már, hogy nem függ levelek számától,
Sem pedig az írás tzikornyás módgyától

- Ama barátságos indulat mivolta,
 Mellyel a természet szívünket kaptsolta.
 Irtad, ugy óhajtod kezeim vonását,
 10 Mind szomju barázdák essőknek hullását.
 Óh! ha vagy levelem illy érdemet talál?
 Szeretsz! s méltán ebben reménségem táplál!
 Hidd el, verseim is ugy Péts vidékjére
 Sietnek, mint bárány annya emlőjére,
 15 Vagy mint tsergedező patakok folyását
 S hives árnyékoknak nyugtató szállását
 Idézhén a szarvas, nyomát kettőzteti
 S gyakran lábait is szárnyakra ülteti.
 Mert ott feltalálom szives barátomat,
 20 Kivel néha napján közlöttem lantomat!
 Ne álmélkodgy pedig, hogy magyaról irok,
 Mert ha emlékezem, örömemben sirok!
 Miként miveltetik édes anya nyelvünk
 S ezzel sir szélyéről életre jön nevünk!
 25 Azért bizonynyára megnyered kedvemet,
 Hogy ha visszontaglod verssel leveletem.
 Nem árulhatom már tovább szerelmemet,
 Mert az álom kezdi unszolni szememet.
 Végre mint én nékem egészségem szolgál,
 30 Neked is kívánnya barátod

Ányos Pál.

Nagy-Szombat, 6. Juliusban 1777.

Gadótzi Róth Klárának.

Kedves Anyám!

- Küldöm leveletem Mátyus mezejéről,
 A szép tudományok ditső kutfejéről,
 Bakony erdeinek kies rejtekében,
 Mert drága vagyonom lakozik ölébe.
 5 Ott, hol egy dombotska fejebb emelkedik,
 Melly diszességében szinte kevéldedik,

- Két eleven forrás tsergedez tövében,
 Kastalust képeznéd folynia képében.
 Oldalát a gazdag gyümöls fák szépítettik,
 10 Hellyel veteményes kertek ékesítettik,
 Sárgult kalászokkal kérkedik környéke,
 Mellyet öntözgetett polgár verejtéke.
 Látom az aratók miképpen izzadnak,
 Bőkezű Czeresnek ezer hálát adnak.
- 15 Tojongó sokasság birja a mezőket,
 Melly édes örömmel tölti a nézőket.
 Emez köszörüli életlen sarlóját,
 Amaz vizért küldi üres vatalóját.
 Némellyek a gusnak fonásán dolgoznak,
- 20 A kévék kötésén többen fárodoznak,
 Ezek kalangyába a kévéket zárják,
 Azok büszkén épült asztagokat rakják.
 Amott egy szekerét örömmel tetézi,
 Itt egy járma felé ökreit intézi,
- 25 S így szántó földgyéről készítvén z[s]ákmánnyát,
 Danulva késéri tsüribe vagyonnát.
 Ezer még e tájék bötsös vidámsága,
 Ezer a bakonyi élet boldogsága.
 Én a többit itten elől nem számlálom,
- 30 Elég, hogy kívánnám, ott lenne halálom!
 Ide bágyodt szárnynyal sietnek verseim,
 Verseimmel edgyütt érzékenységeim;
 Mert szent Klára napját látom már érkezni
 S véle asszony anyám napját következni.
- 35 Ah! szerentsés látás, boldog világosság,
 Mellyért méltán vidul az egész Bakonyság!
 Éljen asszony anyám, kívánom szivemből,
 Számos esztendeit toldgya meg éltemből;
 Birjon örökössen vidám egészséggel
- 40 S áldgyák meg az egek tsendes békességgel.
 Látván minnyáinkat szárnyunkon röplüni
 S mindeniket külön asztalánál ülni.

- Bátyám elméjével hazáját segittse,
 Ötsém nemes karddal nevét hiresítse,
 45 Nénémet pediglen Isten boldogította
 S szerentsés házosság uttyára szállítsa.
 Én már a barlangok' lakom kiességét,
 Pálma árnyékának érzem édességét;
 Holló tzipójából táplálom éltemet,
 50 S egyedül Istennek áldoztam lelkemet!
 Így felosztva látván édes magzattyait,
 Érzékeny örömmel töltse el napjait.
 Végre, ha közelitt ama gyászos óra,
 — Áh! áznak szemeim e kedvetlen szóra —
 55 Körülette látván állnia bennünket,
 Anyai áldással szentelje fejünket.
 Kiköltözvén pedig lelke rejtekéből,
 Részesüljön égi karok öröméből.
 De félbe szakasztom erről beszédemet,
 60 Mert reszketni érzem minden tetememet.
 Drága uram atyám kezeit tsókolom,
 Édes jó nénémet karommal kótsolom;
 Bátyámat pediglen ezerszer köszöntöm
 S kedves kis ötsémre szerelmemet öntöm.
 65 Végre még életem Elizeumra száll,
 Engedelmes fia maradok

Ányos Pál.

Nagy-Szombat, 4. Augustusban 1777.

Hérits Vintzének Rómában.

- Két holnapig vártam, Vintze, irásodat,
 S már törődve néztem olasz szokásodat,
 Hogy lemondván magyar hiv indulatodról,
 Indulataiddal régi barátodról,
 5 Róma kerítése vet határt kedvednek,
 Mellyben feltalálod tetszését szivednek.

- Hibáztam! mert szeretsz, vettem bizonyosságát
Olvasván feljedzett okod valóságát;
Hidd el, ismét újra kezdtem életemet,
10 Ismét kettőztettem hozzád szerelmemet,
S még fel sem oldoztam leveled bilintsét,
Már szívem tárháza néked adta kintsét!
Természetnek ura, láthatatlan felség,
Kinek töményezik magosság és mélség!
- 15 Alkotó kezednek az volt remek mive,
Hogy érzékenynyé lett az embernek szive.
Ebből szivárgodnak ama szent kötések,
Ebből pajtásoknak foly egyesülések,
Ez szüli országok s népek társosságát,
20 Mert erre építi kiki bátorságát.
Ennek köszönhetjük mi is hívségünket,
Mellyel tzimerezzük régi szerelmünket!
De majd elragadnak heves indulatim
S unalmadra válnak lantoló szavaim.
- 25 Inkább örömet fessék le verseim,
Mellyel részegednek érzékeny részeim,
Hogy olly szerentséssen töltöd napjaidat
S egészségben látod minden tagjaidat.
Ez! ez! szívem Vintzém, a min örvendezek,
30 Ezért az egeknek méltán esedezek,
Mert attól féltettem leginkább sorsodat,
Ne hogy Róma lássa gyászos koporsódat.
Áh Róma, mely igen kedvezel szívemnek,
Midőn vig napokat engedsz más-felemnek.
- 35 Tisztelem már benned világnak bíróját,
Mert te pörditheted Lakthesis orsóját.
Vallyon mi ötlődik tovább szemeimben?
Áh elmerül ortzám öröm könyveimben,
Midőn az oltárnál képzellek állani,
40 S a testesült ígét kezedbe szállani!
Látom, mint feredel könyvhullajtásidban,
Látom, hogy reszkedel szent sohajtásidban.

Kérhetlek-e szived hajlandóságára,
 Hogy egy-két sohajtást tégy társod számára?
 45 De már fogyatkozik lantomnak hangzása,
 Senvedt ujjaimnak gántsos mozdulása.
 Inkább szabad szóra eresztem nyelvemet,
 Mellyből most bővebben vedd üzenetemet.
 Nagy-Szombat, 14. Augustusban 1777.

Barcsay Kapitánynak.

Kiröpültem minap Nagy Szombat öléből,
 Mint megtollasodott gerlitze fészkeből,
 Bakony erdejének szállottam keblében,
 Hol kedvemet érzem tellyes mértékében.
 5 Itt látom, a kiktől életemet vettem,
 Itt, kikkel egy tőke ágából eredtem.
 Tisztelem ezekben természet kötését
 S érzem látásokban szív könnyebbülését.
 Nem ólálkodik itt a tündér semmiség,
 10 Nem rontya az izlést mulandó édesség,
 Mint nagy városoknak gőgös piatzokon,
 Kiknek hivalkodás sétálgot sántzokon.
 Ottan a szív távoz erkölts ösvénnyétől,
 Puhul az indulat vétkeknek terhétől.
 15 Szemfény vesztő Venus tűzhelyén áldoznak,
 S mellyekben pátmosi nyilakat hordoznak,
 Ott Páris Helenát ragadgya férjétől,
 Ott szökik Medea Kolchis szigettyétől;
 Ott egy vak gyermeknek bódulnak mérgétől,
 20 Kinek sok szív vérzik furtsa tegzejétől.
 De ellenben melly szent a Bakony lakása,
 Együgyü s ártatlan élete szokása,
 Mert tsak az erköltsnek vagyon itt szállása,
 Egyébb tündérségnek nintsen maradása.
 25 Mihelyt a nap fénylik kerék világunkon
 S tűnik a tsillagos tábor tájékunkon,

- Kiki félre rugván álmos nyoszolyáját,
 Felosztja dolgára következő napját.
 Én azomban Pindust magamnak építtek,
 30 Mellyen barátimnak verseket készíttek.
 Így eltűnván a nap szép munkálkodással,
 Békösönt Morfeus álom osztogással.
 Im már lefestettem Bakony kiességét,
 Hol előbbször láttam napnak fényességét,
 35 S a hol a semmiség buss sötétségéből
 Emberré változtam ég rendeléséből.
 Édes, de egyszersmind terhes vándorlással
 Keressük tárgyunkat kemény bajvivással.

Esztergár, 8-dik September 1777.

Barcsay Kapitánynak.

Meghatotta Minost Orfeus lantjával,
 Apollo tsudákat képzelt dudájával,
 Éjszak Sándorának élt furuglyájával —
 Engem újra teremt az Ur szép tollával.

- 5 Örülhet Nagyszombat ilyen lakosságának,
 Mint Mántua áldoz Virgiliussának,
 Mert Máro köszöni éltét Mántuának,
 Ez pedig életet ad Szombat várának.

Tehát még nem olly üres Nagy Szombat, mint a millyenek itéli a világ; és egyedül az Urnak köszönheti hátra maradott kevés életét, — de ha ugyan ettől a vagyonnától is megfosztatik, úgy minden ditsőségétől elbutsuzhat.

Nevethetem valóban a világot, midőn látom erősségében bizakodni. — Erős volt Carthágó, mégis egy Scipio annyira vitte, hogy most porában is alig találhattyuk. Rómának a széles világon elterjedett uralkodását Emáthius mezeje határozta meg. — Az idő fényes palotákból barlangokat tsinál és a szakadozott falak közt kóborló lelkektől isszonyodunk. —

Boldogok, a kik ezeket megesmérhetik! Kő szálon állanak, s onnét katzagják a tengeri haboknak küszködését.

Éljen vitéz Kapitány Uram boldogul! és rólam, mint igaz szívű baráttyáról, emlékezzen.

Esztergár, 8-dik October 1777.

Virág Benedeknek.

- Mi dolog, barátom, hogy ismét versekkel
 Irsz, s ujj frigyét kötöl a kilentz szüzekkel,
 Kiktől a mult időn vég butsudat vetted,
 Midőn átkoidat rakásra gyűjtötted.
- 15 Millyen változandó az ember izlése!
 Hogy tsal sok szín jónak ál hízelkedése!
 Mit ma Paraditsom szépségének véltünk
 Vagy mire Tantalus szemeivel néztünk,
 Holnap megvetéssel nézünk szépségére,
- 10 Mint szegény Cidippe mátkája versére!
 De már fátyolt vonok illetén vétkedre,
 Mert látom Parnassus készül innepedre,
 Örül, hogy vissza tért régi tisztelője,
 Kiből országunknak lesz főbb vers szerzője.
- 15 Én tsak a budai hegyről tekéngetek!
 Rákos mezejére könyves szemet vetek,
 Mellynek már füstbe ment régi ditsősége,
 Mint Ilioneum hire s ékessége!
 Szomoru hallgatás tölti a környéket,
- 20 Vagy ha szól, hallanál sirni gerlitzéket!
 Így enyészik füstben minden mulandóság,
 Tsak lelkünket várja örökkévalóság!
 Illyen képzésekkel töltöm óráimat,
 Ha felszabadittya Themis gondgyaimat,
- 25 Melly mivel már vissza szállit a munkára,
 Él! de küldj verseket barátod számára!

Buda, 15. November 1777.

Faiszi Ányos Jánosnak.

Kedves Bátyám!

- Tsak kétszer fárodtál a nagy havasokon,
 Kétszer a pápai kies sikosokon,
 Már-is raboddá lett, kiért ohajtoztál!
 Hidd el, szerentséddel mintegy játszadoztál!
- 5 Kérdezd meg tsak Fonrost, mikép emésztődött,
 Midőn Adelaid szívével vesződött.
 Ennek a te sorsod árnyéka sem lehet,
 Mellyből minden nőző élő példát vehet.
 Hányszor vezette ez nyáját legelőre,
- 10 Noha már hanyatlott szive veszendőre?
 Hány könyves pillantást hánt ama térségre,
 Hol egy tölgy fa állott gyászos jelenségre?
 Tudod, hoboja melly keservet fejezett,
 Mellybe Adelaid égi szót képezett.
- 15 De te mind ezekről nem is álmodoztál,
 Olly rövid ösvényen tárgyodhoz jutottál.

Buda, 15. December 1777.

Faiszi Ányos Jánosnak.

Kedves Bátyám!

- Musám, kelj szárnyakra budai bértzekről,
 Tanuld gyorsasságod a puha szelekről,
 Bakony erdejének siess rejtekében,
 Hol magát Diánna mulattya székében.
- 5 Meg ne rettenny pedig a hó fuvásoktól,
 Vagy letörő ágak tsattogatásoktól,
 Sem éjszaki szelek komor zugásától,
 Vagy szomoru baglok huhogásától.
 Megszoktad te már ezt anyád emléjénél,
- 10 S sokszor jobban tetszett nevelő tejénél.
 De ha félsz is, azt mondd: ótsálni nem merem,
 Mert tudom, rósa is tövis között terem.

- De ha bejutandasz küszöbén honnyomnak,
 Mondgy ezer köszöntést egész vagyonomnak.
- 15 De főkép üdössebb testvéremhez járulj,
 Kinek örömemről ekképpen elárulj:
 Bátyám! már szerentséd felfogott karjára,
 Visz az egek felé sasoknak módgyára,
 Röpülj! áldgyon az ég szerelmes mátkáddal,
- 20 Kit úgy szeress szívvvel, mint ígérted száddal.
 Ezt végezvén Musám, hadd el Bakonyságot,
 S friss szárnyokkal idézd a sik pusztaságot.
 Meglátod majd Pápát Eszterház várával,
 Mellyre még a nap is néz szebb sugárával!
- 25 Itt a levegő ég ujj erőt osztogat,
 Itten ambrosiát Jupiter kóstogat.
 Minden elevenebb e boldog térségen,
 Hol szerelmet lehet venni, de hivségen!
 Te azomban Musám eztet ne tekéngesd,
- 30 Hanem szárnyaidat Pápára igyengesd.
 Már tudod, melly házhoz kell ottan bétérned,
 Ne félj, kegyelemben könnyü lesz béférned.
 Egész uri házot ezerszer köszöntsed,
 Azután áldásom' ángyomra így öntséd:
- 35 Édes ángyom, ezer s ezer jót ohajtok!
 Szerentsédért holtig az éghez sohajtok!
 Ne sirj koszorudért, a mellyet leteszél,
 Mert e vesztéségen egy hiv szívet veszél.
 Musám! ha ennek is végire jutottál,
- 40 Mind bögyödbe szedgyed, a miket hallottál,
 Vigság napján pedig egy kis szegletben ülj,
 Hol a nagy örömben helytettem részesülj.
 Azután térj vissza a gyors fuvásokkal,
 S kedveskedgy szívemnek vidám ujságokkal.

Buda, 19. Januariusban 1778.

Faiszi Ányos Jánosnak.

Kedves Bátyám!

Már boldogul bírod ékes Klorisodat,

Kiben feltaláltad boldogulásodat,

Már tréfák előtted a ciprusi mesék,

Te itt vigadozol, az másoknak tessék.

5 Igaz, hogy ez sem lesz örökké tartandó,

Mert ég kerítése alatt mind mulandó.

De hogy ha nem hibáz, a mit fejez lantom,

Ezt paraditsomnak a föld színén tartom!

Buda, 12-dik Februarius 1778.

Kreskay Imrének.

Alig serkentem fel álmos nyoszolámból,

Alig távozott el Morfeus szobámból,

Hogy ismét Musáim Pindusra ragadtak,

S egy forrás kut mellett szédelegni hagytak.

5 Természet reggeli töménnyét áldozta,

A levegő eget párázat futkozta,

Pándion szülöttye kiröpült fészkeből,

Hallom panaszait ágak rejtekéből.

Édes indulattal vigyáztam szavára,

10 A midőn tekéntek kutomnak partyára,

Látom Calliopét egy könyvbe merülni

S olkor mosolgással ajakit derülni.

Nyughatatlan lépés ragadott hozzája,

S mihelt jönni látott, e szókra nyílt szája:

15 «Olvasd Erfortumnak nyájas poetáját,

Melly szépen rajzolja Blömörán mátkáját.»

Megbotsáss barátom, hogy kezembe vettem,

Mert a vers-szerzésnek vak tűzét érzettem,

De gondold el, miként reszkettek kezeim,

20 Midőn e versekbe akadtak szemeim:

«Ezen jámbor aggott élte sengéjében
 Bézárta magát egy barlang rejtekében,
 Hogy így kifejtőzván világ karjaiból,
 Részesüljön erkölts édes javaiból.

- 25 Az az: a sötétben, hogy ne szemlélhessen,
 S mivel semmit sem tesz, rosszat ne tehessen.»
 Nézd el, hova tzéloz furtsa verseivel,
 Miként fertőzteti Pindust vétkeivel!
 Kérlek: ki már uszol Pope mélségében
 30 S gyönyörködöl esze elevenségében,
 Fogd író tolladat s állj ellent mérgének,
 Bötsöt tehetsz magyar Musák seregének.

Buda, 5. Juliusban. 1778.

Megyesi Somogyi Jánosnak.

- Kiköltöztél Pestnek tündér piatzáról,
 Hogy hirt vigy Astrea szüz ajándékaról
 Oda, hol Mártonnak buss falai állnak
 S Benedek fiai angyalokká válnak.
 5 De eddig megunván szomoru lakását,
 Megtetted anyádnak keze tsókolását,
 Tudom, öröm könyvek folytak le képéről,
 Szép jeleket vévén fia erköltséről.
 Honnyod vidéke is örömét mutattya,
 10 Bolyongó habjait Martzal tántzoltattya,
 Színén Nereides szüzek ünnepelnek,
 S énekekre vidám madarkák felelnek!
 Flóra a Grátziák egész táborával
 Siet virágoktól szagos kosarával,
 15 Pán nádból alkotott sipját mérsékeli
 S nevedet egy zöld fa alatt énekeli.
 Szóval egész térség öröm szózatokkal
 Hangzik s kettőzteti hangját kő-szálokkal.
 Egek, hova vonnak egyszerre szemeim!
 20 Halni kezdenek bennem majd élet ereim!

- Egy setét temető helyre ragadtatok,
 Hol a hallandóság törvényébe hatok.
 Mély setétség lebeg széllyel körülettem,
 Tsak hogy egy haldokló lámpás függ előtttem,
- 25 A mellynek erőtlen világa mutattya,
 Hogy itt a természet fiait sirattya!
 Barátom, kit látok amottan nyugodni?
 Ha sirás nélkül tudsz erről gondolkodni,
 Ugy majd lerajzolom, de buss festékekkel,
- 30 Posaun s Melpomene gyászos énekekkel:
 Fehér viaszt képzél érdemes ortzája,
 Mintha imádságát végezné, áll szája,
 Elalutt szemei nyilván bizonyittyák,
 Hogy éltető lelkek már nem igazittyák.
- 35 Váltásunk tzimerét kótsolják ujjai,
 Mellyen végeződtek butszó szavai.
 Pántzél környékezi a többi tetemét,
 S azzal bizonyittyá hazája szerelmét!
 Ne tovább! — — — már látom, gördülnek könyveid,
- 40 Érzékeny fellegbe borulnak szemeid!
 De kérlek, mérsékelj szomorúságodat,
 Halljad, miként nyujtom vigasztalásodat:
 Ámbár kimult atyád az élők számából
 S örök lakóhelyre röpült Isákfából,
- 45 Mégis hideg hamvát az ketsegtetheti,
 Hogy benned erköltsit élni szemlélheti.
 Elhagyom már én is e setét barlangot,
 Mellybe sok árva sziv hágy jajgató hangot,
 Vissza térek ismét élet piatzára, —
- 50 Hogy tegyem kezemet barátom vállára.

Buda, 10. Julius 1778.

Kreskay Imrének.

Barátom, nem birok felhevült szivemmel,
 Otzeán habjait képezem kedvemmel.

- A magyar írónak gyullaszt serénsége,
 Kik tollával ujjul nyelvünk ékessége.
- 5 Hidd el, alig hittem szikrázó szememnek,
 Midőn fényét láttom született nyelvemnek.
 Hogy magyaról olvas! idegennek véltem,
 Mig végre eszemtől bizonytságot kértem.
 Aggott Orczit látom mint a sast ifjadni,
- 10 Sebes szárnyaitól felhőket hasadni;
 S ha alább ereszti villámló szárnyait,
 Szabadon szaggatni Hibla virágjait.
 Kapitány Barcsay futva megy Tarnára,
 Hogy vegye Anchisest pántzélos vállára.
- 15 Bár tudós kintsét is tenné tarsolyába,
 S ne hadná enyészni Ilion hamvába!
 Szerentsés jövendő! tudom, feltalálod,
 Midőn Trója helyét ekéddel sétálsz!
 Nem szükség, hogy többet szóljak Barcsayról,
- 20 Ki reám mosolyog Musák karjairól.
 Ó! látom nagy szíven Nimfáknak lakását,
 Hol erkölcs s tudomány tsinálta szállását!
 Tovább Bessenyei lantján tsudálkozom,
 S versszerző lelkének szívémmel áldozom!
- 25 Kérkedhetik Tisza ilyen szülöttyével,
 Ki olly nyájossan él Parnassus népével.
 De még egyet látok férfi öltözetbe,
 Ki élet törvényt szab a nagy természetbe.
 Barátom! úgy tetszik, hogy megtsal ruhája,
- 30 Mert nem férfi, hanem Pallas onokája.
 Már ez sok! — Ó! égnek, feldnek Teremtője!
 Szív, elme, okosság s tehetség szerzője!
 Hány istápot küldesz István országának,
 Hogy fényét emeljék holt magyarságának!
- 35 Ideje, hogy szegre függeszszem lantomat,
 S e szép néző helyre vonnyam fátyolomat.

Buda, 12. Julius 1778.

Egy jó barátomnak

az utolsó burkus háboruról.

Ujj hir jön, barátom, Moldova partyáról,
Éjszaki Sándornak pusztító hadgyáról,
Hogy már kiköltözvén Glatz tartományából,
Cseh országot nézi hadi sátorából.

- 5 Ugy tetszik, hogy látom meggörbült hátával
Kerülni táborát anglus paripával,
Ki mintha érezné ura aggottságát,
Bágyodt lépésiben festi lankadtságát.
Komor szél süvöltöz folyó zászlóiban,
10 Morognak a bombák kékes ágyuiban,
Mert megunván hosszas rekeszték helyeket,
Népünkre kívánnák okádni tüzeket.
Semmiség! — mit félnénk illy agyarkodástól?
Mért irtóznánk mi is a fegyvervonástól?

- 15 Midőn vezérel József táborunkat,
Kire még az ég is bizta oltalmunkat.
Pántzélból volt ennek már első pólája,
Győzödelmes Pállás szoptató dajkája,
S mihelyest mozogni tudtak ujjatskái,
20 Kiss ágyukkal voltak gyermeki tréfái.
Nem szükség most Pithon bálványához menni,
S varázsló szaváért áldozatot tenni,
Vagy járulni Delfos hires várossában,
Hol Apollo lakott babonás házában.

- 25 Ennélkül is bátran Jósefrül mondhattuk:
Véle még Herkules oszlopit megláttuk! —
Ugy van; meg sem tsalhat égő reménységünk,
Mert jelenlététől gyullad vitézségünk,
S már is olyan lángok égnek kebelünkbe,
30 Mellyek örökös jelt nyomhatnak nevünkbe.
Nem rohant ugy Cäsär Pompejus népére,
Midőn vért ároztott Phársál mezejére,

- Sem a nagy Scipio Dido bástyájára,
 Mellynek gyászos fátyolt terített hamvára,
 35 Mint József, ha egyszer felveszi karjait,
 Burkus vérrel festvén Odera habjait.
 Hidd el, még megláttjuk Berlint füstölögni,
 Egyfejű sassával hírét tévelegni!
 Ugy lesz! — Ugy óhajtom a kegyes egektől,
 40 E jövőndőt vettem a kilentz Szűzektől.

Buda, 13. Julius 1778.

Kreskay Imrének.

- Barátom! különös szerelmét mutattál,
 Hogy egy magyar néző oszlopot nyitottál,
 Mellyben Bornemisza nagy lelkét rajzolja,
 Midőn ál barátság fátyolát letolja.
 5 Szomoru esetét festi hazájának,
 Mint Metastasius tudós Rómájának,
 S mint Euripides Fedra álnokságát,
 A mellyel Zechenter közli magyarságát.
 Tiszteld, kérlek, velem Erdély tartományát,
 10 Mellyre minden Musa önti tudományát,
 Sokrates Nimfái állnak hét hegyein,
 Apollo sétálgat kenyeres mezein.
 Azután jer velem, Déván helységében,
 Áldgyuk Bornemiszát Cliója keblében.

Buda, 14. Juliusban 1778.

Kreskay Imrének.

- Imre! sokat igérsz erőtlen lantomról,
 S hizelkedve ítélsz vers-szerző tollamról;
 Kit még alig márték ama szent forrásban,
 Melly mint Nilus lepi Márót Énéásban,
 5 Tsak messzéről nézem én e nagy lelkeket,
 Kiknek a kilentz szűz vezeti kezeket!

- S ha néha közelebb kívánok röpdülni,
 Már fél uttyán kezdnek szárnyaim gyengülni!
 Mint Progne szülöttje, midőn tollasodik,
 10 Megunván kunyhóját, égre mosolyodik;
 Annya repülését kívánnya majmozni,
 De még nem tudja jól szárnyát kormányozni;
 Leesik pihegve udvar közepére, —
 Kit egy gyermek vigan köt fonál végére.
 15 De nem is tanátsos ugy felemelkedni,
 Hogy e nagy elmékkal kezdgyünk vetekedni,
 Mert példát vehetünk Thamiris veszéjén,
 Ki most vakon sétál Pteleus vidékjén.
 Mársiás is kárát vetélkedésének
 20 Láttá, sokat bizván kúrtye zengésének,
 A midőn bőréből megfosztott testével
 Vizzé vált s ujj folyót jegyezett nevével!
 Szükség tehát, Imre, huzzuk meg magunkat,
 Tsak ugy, a mint tudgyuk, pengessük lantunkat.
 25 Üljünk fel Gellértnek sziklás tetejére,
 S küldgyünk egy bus hangot Rákos mezejére!
- Buda, 28 Julius 1778.

Barcsay Kapitánynak.

- Nyughatatlan szívem már nem bir magával,
 Reszket, hogy szólhasson szives baráttyaival,
 Ki Márs trombitája pusztító hangjától
 Lázzodván bujdosik édes hazájától.
 5 Így repült Orestán más fele karjából,
 Fagyos szavójai havasok gyomrából,
 A midőn Szajjának mérges hullámjain
 Olasz függött olasz rontsosult tagjain.
 De hol találhatnak könyvező szemeim,
 10 Hol szorithatnának mejjemhez kezeim,
 Midőn a vitézek tojongó számában
 Eltűnsz, s nem dőlhetek barátom karjában!

- A mint Elbe félve görditti habjait
 S Király-Grätz mutattya rettentő sántzait,
 15 Terhes por felleget látok emelkedni,
 Melly miatt a nap is készül setétedni.
 Felette két fejü sasok lengedeznek,
 Kik szárnyokkal zugó habokat képeznek.
 Közte a számtalan fegyverek szikráznak,
 20 Mellyek ditsőséges verejtekkel áznak.
 A tátos paripák lángokat hortyognak,
 Trombitáktól szomszéd kő-sziklák harsognak,
 Szóval: itt a halál ezer rajzolásban
 Öldökli szememet minden pillantásban!
 25 Itt, itt! Látok egyet déltzeg paripáján
 Vágtatni, mint Hektort Simois határján,
 Vagy mint vitéz Scevát Cæzár táborában,
 Ki szégyelvén bizni nyilas paisában,
 Elveti! — s úgy rohan Pompejus népére,
 30 Mint párdutz a vadász törének élére.
 Egek! e bajnokban Barcsayt szemlélem!
 Nem, nem hibázhatok! úgy van, a mint vélem!
 Látom, hogy Parnassus épül homlokából,
 S most is versek hullnak pisztolja tokjából;
 35 Grátziák futkoznak lova serénnyénél,
 Pállás védelemje tsügg vitéz mellyénél;
 Énéas szerzője tsillámlik sebjében,
 S Tassus, ki élni fog Arminda nevében.
 Emlékezz meg, Róma, most Juliusodról,
 40 Ki rabságba döntött szent szabadságodról.
 Néki is kedves volt, tenger habjaiban
 Uszva tudós könyvét zárni ujjaiiban!
 Jőjj, vitéz barátom, kinyilt karjaimba!
 Jőjj, hogy meritslek sohajtásaimba,
 45 Mellyek a barátság szentelt törvényéből
 Folytak ki, lelkemnek rejtek örvényéből.
 Bár ama nagy görög felkelne hamvából,
 Ki Venust rajzolta Phryne állásából:

Hidd el, látván együtt dobogó szívünket,
 50 Léda fiainak festene bennünket! —
 Már elég! — Elhagyom buzgó kebeledet;
 Huzd ki hüvelyéből ismét fegyveredet.
 Nyargalj száz vitézed vezérelésére,
 S pillants egyet vissza Buda bértzekére!
 Buda, 13-dik August. 1778.

Barcsay Kapitánynak.

Éppen Balatonnak szomszéd hegyeiben
 Mulattam szívemet Bakhus kertyeiben,
 Hogy leveled jutott Palid kezeiben,
 Ki, olvasván, merült öröm könyveiben!

5 Éltedet jelented halál piatzáról,
 Hol Bellona végez nemzetek sorsáról,
 S hol, midőn egy esik ditsőség poltzáról,
 Másik zöld ágot tör Apollo fájáról!

Kárhoztattyuk ugyan Hobét törvényében,
 10 Hogy ő, téveledvén elmélkedésében,
 Hadakozást lenni vélt természetében,
 S nem hágy békességet emberi nemében:

Mégis, ha tekentyük világ kerektségét,
 Onnét, hol ujgittya Febus fényességét,
 15 Addig, hol terjeszti éjjel setétségét,
 Emberi vér festi mezőknek zöldségét!

Jer velem, barátom Oksus partyaira,
 Nézzünk Hispahánnak száz vass kapuira:
 Meglátod, hogy rohan Omár fiaira,
 20 S hogy üzi Taurusnak roppant szikláira.

Mennyünk onnét Boston ékes várossában,
 Hol Vashington nyargal vitéz táborában,
 E föld tsak tegnap jött világunk számában,
 Már is iparkodik népek romlásában!

25 Innét ha jutandunk Szajna mellyékére,
 Hol zuhogva siet anglus tengerére,
 Tsönögni fog fülünk ágyuk lövésére
 S szemünk nedvesülni hajók törésére!

Igy mind felzudultak feldünk lakossai,
 30 Hajókká változnak erdők lugossai,
 Kardokká villongó ekéknek vasai,
 Véres patokokká vizek folyásai.

Boldogtalan népek, mire jutottatok!
 Magatok fejére mennyi but hoztatok!
 35 Pallos alatt piheg lehajlott nyakatok,
 Jajgatáshoz szokott zokogó szavatok.

Töviset teremnek szántó feldeitek,
 Mészárszékbe bögnék jármás ökreitek,
 Ürülnek gazdagon terhelt tsüreitek,
 40 Bükkössé változnak szelid kerteitek.

Bár kegyes Orion kibujna ködéből,
 Ne innánk versengést Cocztus vizéből,
 Hanem Elizeum tsendes mezejéből
 Folya boldogságunk békesség székéből.

Ne véld barátom, hogy a ti hadatokat is vádoljam ver-
 seimbe; mert noha magában a vérengezés nem jó, de önnön
 a természet szabadságot ad reája, midőn különben magunkat
 nem oltalmazhatyuk. — Tsak az szentségtörő, ki okot ad az
 emberi nemnek pusztítására! — Megfelejtkezik az ilyen
 emberi sorsáról; azt üldözi másokban, a mit magában leg-

inkább bötsül, és a minék ő nem volt szerzője. — Életünk az égnek közönséges adománya, az foszthat meg tőle igazsággal, a ki adta.

Ide zártam nyomtatott verseimet, — tsak első szikráját fogod ezekben tanálni annak a tűznek, melly a te verseidet lelkesitti. De azért meg nem veted, — mert a nagy elmék, midőn már felettek semmit sem látnak, alá tekéntenek és gyönyörködve nézik a gyengébbeknek hánykolódásait, mellyeknek külömbisége emlékezteti őket, minémü pontyá[ra] értek már ők a tökéletességnek. . . .

Téli szállásodról, reménlem, többször fogsz irni, mint hogy akkorra a fegyver zergések valamennyire megtsillapodnak. — Éltedre gondod légyen! — Isten veled!

Esztergár, 3-dik October 1778.

Bessenyei Györgynek.

- Örültem, barátom, sorsán verseimnek,
 Kik gyenge szikrái érzékenységitnek,
 Midőn levelednek merültem rendiben,
 Hol nemes lelkednek vezetsz rejtekiben.
- 5 Esméretlen vagyok ugyan személynben,
 De ha megvisgálok, mi forog szivemben,
 Egy olyan hathatós érzést tapasztalok,
 Mellyel két idegent majd öszve kaptsolok.
 Sok, ha nem barátság!
- 10 Ugy van; elhitetem ezt bátran magammal.
 Ez az az istenség, a mely erejével,
 Által hat egeket nyájos tegzével;
 S úgy futkoz tengernek küszködő habjain,
 Mint szarvas Diktének égő homokjain.
- 15 Nem lát ez akadált idegen mezőkön;
 Mint vert uton sétál a bükkös erdőkön.
 Nem tud ez hidegnek reszketni faggyától,
 Nem izzad a napnak heves sugarától.
 Győzhetetlen! tsak hogy tárgyához juthasson,

- 20 És viszontt tüzetől jobban gyulladhasson.
 Im, addig is tehát, míg szembe láthatlak,
 S míg az hiv barátok nyelvén szólíthatlak,
 E kis istenemet küldöm el számodra;
 Kérlek, hogy szívesen vedd bé szállásodra!

Pest, 4. November 1778.

Egy barátomnak, midőn véle megbékültem.

Már elég; felbontom eskütt szándékomat,
 Szíves öleléssel fogom barátomat; —
 Felnyitom számodra titkos tárházomat,
 S újra felszentelem drága vagyonomat!

- 5 Vedd ismét szívemet régi állásában,
 Ne véld, hogy változott magánosságában;
 Szinte olly hívség van most is mozgásában,
 Mint barátságunknak legjobbkorában.

- Tedd bár férre mágnest egy kiss szugolyában
 10 Ne mutassál néki vasat rabságában, —
 Hozz értzet egy század után határában,
 Nem látsz kissebbülést vonszó hatalmában.

- Igy van, hidd el, sorsa az hiv barátságának.
 Ne feld itt tsorbáját az állandóságának;
 15 Ha enged is néha némely gyarlóságának,
 Ismét tengerére tér a buzgóságának.

- A nap sem szüntelen ragyog kerekében,
 Merül gyakran felleg Cynthia képében,
 Láttam már havat is tavasz közepében,
 20 Isten az, ki nem fogy minéműségében!

Ha egy játék-néző helyre vitettettel,
 Hol szegény Julia sorsán könyvezhetel,

Mihelyt szállásodra vissza késértetel,
Elmultak könyveid!... s mint tréfán nevetel.

- 25 Ebből vegyünk példát mi is életünkről!
Alig ígérhetünk többet ereminkről; —
Melly nap ma elüzte az hajnalt egünkről,
Talám holnap sirba szállittand nevünkről!

- Minden fertál óra féljünk ütésétől,
30 Mindegyik tovább visz éltünk elejétől,
Mindegyik kiált ránk a sirnak szélyétől,
Hogy majd butsut veszünk a napnak fénnétől.

- Még böltsőnkbe vettük az halál igáját,
Vállunkra függeszté kietlen kaszáját,
35 S már előre küldte szomoru postáját,
Midőn sirva néztük a dajka póláját!

- Igy, mint életünknek nintsen öröksége,
S hol nem véljük, szánkba szakad édessége:
Indulatinknak sints tökéletessége, —
40 Bár kit biztasson is képzelt böltsessége.

Ezek is mulandók, s gyakran megszéditnek,
Gyakran az okosság határán tul vetnek,
S hogyha egyszer álnok törökbe vehetnek,
Szivünkre számtalan fájdalmat eresztnek.

- 45 Vagyon olly állapot ember életében,
Hogy még azt sem tudgya, mit kívány szivében;
Titkos sohajtások verődnek mejjében,
S unalmát jelenti akármelly mivében.

- Mint mikor a gyermek felébred álmából,
50 Egy-két pityergő szót ereszt ki szájából,

S míg meg sem érthettyük, mit kívány, szavából,
Esmét elaluszik, s tréfát tesz magából!

Esmérjük meg mi is hát gyengességünket,
S ha megbántottuk is talám hivségünket,
55 Te nékem, én néked, botsássuk vétkünket,
S tsak te, fagyos halál, válaszd el szívünket!
Buda, 11. November 1778.

Bessenyei Györgynek.

Böltsen okoskodol küldött leveledbe,
Hol a nagy természet ötlődik szivedbe,
Midőn a tanittást forgatod eszedbe, —
Mellyet velem vettél még gyermekségedbe'.

5 Kijöttünk semmiség setét barlangjából,
Agyaggal ruházott az ég hatalmából, —
Prometheus adott részt lopott lángjából,
S így emberek lettünk nem voltak számából.

Mihelyt e nagy világ fiaivá lettünk,
10 Dajkánktól az álmas böltsőbe tetettünk,
Már szabadságunkba akkor tsorbát vettünk,
Midőn kényünk szerént nem pityereghettünk.

Jutván életünknek alkalmas korára,
Nyelvünket intéztük szüléink módgyára;
15 Nem is ügyelhettünk más nemzet szavára,
Mindegyiknek annya tett szót ajakára.

Mint midőn a kertész sétálgot kertében,
Körtvélyt olt az alma fának vesszejében,
Nem tud ellent állni a fa törvényében,
20 Tsak idegen szültét tsudállya tövében

Hát hol kifejtőzött lelkünk bilintséből,
S már eszet is loptunk szívünk érzéséből,
Még gondolkodni is atyánk tetszéséből
Tanultunk, s itélni mesterünk eszéből!

25 Ez üldözi egész emberi nemünket,
Ez szabadságától fosztja meg szívünket;
S ha meg nem rostáljuk azután eszünket,
Elől ítéletek lántzolja éltünket!

Irigylem sorstokat Szatarcha népei,
30 Kiknél idegenek Tágus fővénnyei;
Hevernek nálotok Arimásp kintsei,
Kik után sohajtnak világ gyermekei.

Vallyon mért nem kedves az arany ezeknél?
Mivel tiszteletben nem volt őseiknél;
35 Most is megmaradnak régi törvényeknél.
Im, tanítás mennyit tesz a gyermekeknel!

Nem sir Essedonban az atya fiáért,
Nem szaggattya haját asszony házossáért,
Nem haldoklik Acis eskütt Klorissáért,
40 Virágzó éltének elalutt lángjáért.

Erre oktattattak annyok emlőjénél,
Kemény bástya épült mindegyik szívénel,
Hogy megholt rokonik fagyos teteminél,
Olly vigan álljanak, mint tántz elejénél. —

45 Barátom, ne kívánd, tovább gondolkozzam,
Vagy e gyengeségnek okait nyomozzam,
Iukább Istenemnek, engedd, hogy áldozzam,
S az örök végzések rendén tsudálkozzam!

Buda, 23-dik November 1778.

Barcsay Kapitánynak.

Vettem leveledet Slezia széllyéről,
 Hadak istenének játék mezejéről.
 Mért távoztál tovább Elbe vidékéről?
 Hogy többet aggódjam barátom éltéről!

5 Melly tsuda végzések birják a világot,
 Nemzetek vére szül királynak országot,
 S egy eset ugy felbont minden barátságot,
 Hogy tsak ezer halál tehet igazságot!

Mi haszna volt ennek régi százodokba,
 10 Mikor polgár vére folyt a viz árkokba,
 Számtalan test fekütt gőzölgő halmokba,
 S tsak illy temény vala kedves trónusokba.

Világ épülete szinte megrázkodott,
 Atlás terhe alatt gyakran fohászkodott,
 15 Ceres a letapodt teleken bánkodott,
 Önnön az ég annyi káron szánzkodott!...

Mennyit dühösködött Babylon törével!
 Szemirám Indiát dulta seregével,
 Baktria jajgatta Ninust fegyverével,
 20 Lássuk már, mire ment olly sok nép vérével?

Egy setét nap véget vetett nagy nevének!
 Cyrus lett urává királyi székének.
 Ő szedte rósáit Szemirám kertyének,
 Melly tsudát képezett a világ szemének.

25 Tekintsük most Cyrust persák hatalmával,
 Mit nyert Tomiristul kegyetlen hadával?
 Hát Xerxes tengeren épített hidgyával,
 Midőn szembe szállott Spárta királyával?

Számtalan veszett el mindegyik népéből,
 30 Pirult a korona nemzetek véréből!
 S addig ki nem állott kegyetlenségéből,
 Mig végre leejté Dárius fejéből.

Mint éhes oroszlány, midőn barlangjából
 Oditva ballag ki, s láng rohan szájából:
 35 Szinte ugy költözött Sándor hazájából,
 Mintha kiemelné a feldet sarkából!

Végső veszélyt üzent Statira férjének,
 Järmokat készített scythák nemzetének,
 S már annyira vitte élet fegyverének,
 40 Hogy szűk lett a világ sok győzedelmének.

Oltárokat emelt Hipasis partyánál,
 Mint ditsőségének jeles határánál,
 Noha nem született Juno udvaránál,
 Jupiter fia volt vitéz táboránál!

45 Mégis tsak elveszté ő is koronáját,
 Bár világ tengelen dugta ki zászlóját.
 Róma osztotta fel utóbb is prédáját,
 Midőn fogva vitte Fülöp onokáját.

Emlitsem-é Róma sok visszontagságát?
 50 Mennyi vér füzette világ uraságát!
 Melly győzelmekkel nyerte méltóságát?
 S melly könyvekkel nézte fonnyadni nagyságát?

Tudom, hogy nem unszolsz elbeszéléseire,
 Mert majd ki kell mennünk Émáth mezejére,
 55 S ha egyet pillantunk olly sok nép vérére,
 Nedves homály borul mindkettőnk szemére!

Lásd már most, barátom, Bellona javait!
 Hány tőrrel öldökli a világ fiait!
 Hallanánk tsak szólni Várnának halmait,
 60 Majd megmagyaráznák hartzolás hasznait!

Mért szomorítottad tehát barátodat,
 Hogy soha sem oldod talám le kardodat?
 Véled-é, hogy tsak Márs szereti karodat,
 S Musák nem óhajtyák ugy társosságotat?

65 Jönnél tsak, barátom, Duna mellyékére!
 Miként emelnénk fel Gellért tetejére!
 Megesküttetnénk ott Músák szerelmére,
 Hogy mord szemet vetnél hadak istenére...

Mulasd magadat, édes barátom, szomoru verseimmal. Ó még sokat mondhattam volna arról az isszonyuságról, mellyet egy holt testekkel befedett mezőn magamnak képezek! — de hiszem, te azokat magad látod; nem szükség képiró, midőn az eleveny képet szemlélhettyük! — Ó! félj barátom a haláltól s tartsd meg magadat barátod számára, ki, hidd el, hogy igazán szeret....

Buda, 25. December 1778.

Bessenyeinek.

Quiquid sub terra est, in apricum proferet ætas,
 Defodiet condetque nitentia.

HORATIUS L. 1. Epist. 6. Car. 24.

Melly szomoru árnyék lepi a térséget!
 Bágyodt világ festi az egek kékségét.
 Egész természetre terjeszt tsendességet,
 Talám most képezi a volt semmiséget.

5 Napnyugoti szellők nyögve lengedeznek,
 Tölgy fáknak lehulló leveli repdeznek.

Követseken krystál erek tsergedeznek
S az elbódult gallyák Fároszhoz eveznek.

Tsak ezek láttatnak lenni még életben,
10 Többi mind lelketlen a nagy természetben.
Ó te szent böltsesség! vigy be rejtekedben,
Hogy áldgyom végzésid illy rendes mivedben!

Feltetted a napot egünk tetejére,
Hogy éltető erőt oszszon feld színére;
15 De ismét elüzöd éjszak tengerére,
S álmat küldesz világ elbágyodt szemére!

Okoskodgy bár Newton a nap forgásáról,
S taszitsd le Ptolomét ditsóság poltzáról,
Vedd le a gojóbitst Herkules válláról,
20 Vidd nap nyugot felé hajnal tsillagáról:

Mit nyertél nagy elméd hanykolódásával?
Tsak elmulik neved London oszlopával!
Tudom, mikor Charon ragadt sajkájával,
Nem kérdezett, áll-e Febus négy lovával? —

25 Inkább a mulandó jusson hát eszünkbe,
Mert mint a nap tűnik s tündöklík egünkbe,
Ugy mi, kik pihegünk, majd örökségünkbe
Szóllittatunk! s fagyot hagyunk kék testünkbe.

Egy kinyiló rósa, melly pirosságával
30 Tündöklík hajnalba gyöngyös ajakával,
Elveszti szépségét minden pompájával,
Mihelyt a bús éjjel int ón páltzájával!

Egy lugos óhajtya tavasz melegségét,
Hogy kinyilt bimbói neveljék szépségét,

- 35 Alig mutathattya árnyékos zöldségét,
Pusztulnak ágai s vesztik ékességét!

- Hát ha a nemzetek tekéntünk sorsára,
Miként telepedtek ditsőség karjára?
Miként uralkodtak világ tsudájára,
40 S miként estek ismét a község sorjára?

Bölts s vitéz Athénás — hol vannak hamvai
S koporsó kövekből épített falai?
Talám most szántóknak nyögnek ott vasai,
Hol büszkén állottak gazdag kastélyai!

- 45 Halhatatlan Spárta Likurgus lelkével,
Mennyit nem tündöklött okos törvénnnyével?
De eltűnt nagysága fényes erejével,
S most csak volt szépségét jegyezi nevével!

- Már az éjfél hallom szólni értz szavával.
50 Nyugodj író tollam természet álmával;
Mit ügysz mulandó világ folyásával,
Mit meg nem változtatsz ezer lant hangjával.
Buda, 30-dik Martius 1779.

Bessenyeinek.

..... Fugit retro

Levis juvenas et decor.

HORATIUS L. 2. Ode 11. Car. 5.

Ne könyvezz, barátom, mosolygó élteden,
Midőn tavasz magát rajzolta képeden;
Mert ugy én is sirok keserűségeden,
S így majd két szív vérzik érzékenységeden!

- 5 Igaz, lerepültél ifjuság karjáról,
Hol adódat szedted Páfos oltárjáról,

S eltávozván bétsi sziget kert partyáról,
Nem szívsz lélegzetet Phryne ajakáról.

De még nemes tüzed lángal kebeledben,
10 Febus szüzeivel mosolyog szivedben ;
S borostyánod addig zöldellik fejedben,
Mig Ágis hivével nyögni fog versedben !

Hát én hogy örüljek éltem sengéjének,
Vagy sohajtó tüzem erőtlen hevének,
15 Hogy ha már rabja lett ember idejének,
Mellyel lankadni kell volt kedvességének ?

Nézd el a természet gyenge szülöttjeit,
A fa hogy terjeszti tegnap nőtt vesszeit,
Hogy festi tulipán Grátziák mezeit,
20 S hogy az ifju pásit források széllyeit ?

Nimfák járnak rajtok lankadt lépésekkel,
Játszonak a szellők vig pihegésekkel, —
S ditsérvén a tavaszt nyájos énekekkel,
Béfonnyák hajokat myrthus levelekkel.

25 De mihelyt a tél jön jeges tengeréről,
S reszketve pillánt ránk Kárpát tetejéről,
Tünik a kiesség réteknek színéről,
S tsak sohajtva szöllunk tavasz szépségéről !

Látod, ez a sorsa ember életének !
30 Örül az ifjuság érzékeny tüzésnek,
Nem áldoz könyveket az élet terhének,
S katzagja meséit Kálipso hevének.

Ha pedig érkezik teste lankadtsága,
Nyögésekké válik szive nyájossága,

- 35 Nem játszik ortzáján tündér pirossága,
 S nem szóll furuglyáján ifju buzgósága!
 Buda, Sz. György havának 25dik napján 1779.

Bessenyeinek.

Szépen gondolkozol természet sorsáról,
 Szépen Prometheus éltető lángjáról; —
 Örülök, hogy nyögő szived homályáról
 Mosolygó fényt küldesz érzések honnyáról.

- 5 De tudom, rövid lesz szived nyájossága,
 Megszomoritt ismét véred bágyodtsága,
 S elsüllyesztvén elméd mélységes nagysága,
 Felvesz karjaira *Jung* szomorúsága.

- Elmégy akkor *Hoang* sárga fővénnyeit
 10 Látni s Confutzius hibás törvénnyeit;
 S onnét áltol uszván Styx setét vizeit,
 Letörlöd Orfeus hivének könyveit.

- Mindent öszve futol tudomány szárnyain,
 Tsudálkozol Peru s Paraquár sántzain, —
 15 Elmélkedsz Epiktét s Lock tudománnyain,
 Kik ég felé tűnnek eszek kormányain.

- De mit nyersz végtére mélly gondolatiddal?
 Tsatába jön szived bús indulatiddal, —
 S Gellért tetejére ülven musáiddal,
 20 Jajgatol *Hunyadi* s *Buda* játékidal.

Hányszor, midőn Zefir pihegő szárnyával,
 Röpdöz ablakodnál estvél homályával,
 Búra fakad szived hegedüd hangjával! ...
 Mintha Mohátst látnád magyar nap nyugtával!

25 Sirva játszadozik a szél hangjaiddal,
 Nyög a levegő ég sohajtásoiddal!
 Ki is nedvességét bus fogásaiddal
 Harmatra olvasztja, s könyvez nótáiddal!

Szomorú barátom! áldd a végzéseket,
 30 Kik már úgy rendelték nagy teremtéseket,
 Hogy egy tsak katzagjon, más lehelléseket
 Borult szemmel tégyen, s irjon bús verseket!

Már elég, — mert majd ismét megszomorodol. Mitsoda keserves visszontagság! alig merjük az igazat megmondani, már könyvbe merülnek szemeink! — Élünk mi a barátság boldogságával! nem esmértem még ennél tisztább gyönyörűséget; fessük a természetet versekkel; szédelegjünk, mint a lepke, egyik kellemetes tárgyról a másikra! — mondgyuk meg magyarjainknak, mi a szép! éreztessük vélek, ha erővel elfordulnak is tőlünk! — lesz idő, hogy önként jönnek karjaink közé. Akkor, barátom, akkor fog a tisztább nap mosolyogni; — — s talán még olly szerentsések leszünk, hogy Turvezban is meg fogják érteni beszédünket. — Élj boldogul! — Rövid nap alatt, reménlem, hogy ölelni foglak!

Buda, Sz. György havának 30-dik napján 1779.

Bessenyeinek Pestre.

Előttem van képed, — rólad gondolkozom,
 Néked a barátság tüzével áldozom!
 Nagy szived sugára felhat bértzekemre,
 Hazafiság napját terjeszti lelkemre.
 5 Vezessél, barátom, könnyű szárnyaiddal,
 Mutasd meg Helikont, Hemust Musáiddal.
 Ha oda jutottunk világ piatzára, —
 Sass szemekkel nézzünk, s katzagjunk jármára.
 Borostyán levelek Zefir fuvásával,
 10 Jásmin az elpirult rósák illattyával,

Inkább tetszik, mintsem Sándor páltzájával,
 Noha egy világot fedez árnyékával!
 Melly édesen nyugszik Máro hamvaiba!
 Melly gyengén nagy Popé Nimfák karjaiba!
 15 Ámbár egy sem viselt koronát fejébe,
 S egyiknek sem vérzett kardgya hüvelyébe!

Miért nem lehetnénk mi is illy boldogok Apollo társos-
 ságába, — ha tsak ugyan a szív tehet egy hallandót szeren-
 tséssé? — Ne félj, barátom, mert annyit fogok érezni, hogy
 még Duschnak is mestere lehetnék!...

Buda, 9-dik Junius 1779.

Mészáros Ignátz urnak.

Utánnod sohajtok Buda bértzekéről,
 Hol fárodt Musáim Gellért tetejéről
 Nyögve énekelnek Lajos esetéről,
 Kinek most cziprusok nőnek teteméről!

5 Nálunk már Minerva ledőlt könyökére,
 S feltette borostyán ágát bölts fejére;
 Küldi tanítványit honnyok nézésére,
 Házát bagolyának bizván őrzésére.

Te azomban arany kerted árnyékában,
 10 Izzadt fővel sétálsz Ceres udvarában;
 Gyönyörködsz szérüdön asztagid számában,
 Kik mint tornyok állnak Babilon várában.

Tudom, most Márónak mezzei sipjával
 Köszöntöd a napot piros sugarával,
 15 Melly reád mosolyog, s kegyes ortzájával
 Áldgya udvarodat a bővség szarvával.

Néha pedig elmész Páris vidékére,
 Hol Sándor esküdött Kártigám szívére;
 Nevetve tekéngetsz éltek esetére,
 20 Mellyet a szerentse hányt, vetett kedvére.

Buda, 1-ső September 1779.

Könyinak.

Elhagytam már Budát lármás piattzával,
 Mellybe Pallás lakik Musák udvarával;
 Komáromba jöttem Zefir fuvásával,
 Hol egy szüz mosolyog Márs koszorujával.

5 Itt fekszem Musáim kegyes karjaira,
 Itt nézek a tűnő világ játékira; —
 Itt tekéntek Cyprus tündér partyaira,
 Hol Dámon felelget Lisis jajjaira.

Elmegyek azután Duna mellyékére;
 10 Neptunust látom ott dőlni könyökére,
 S mintha emlékezne Trója veszélyére,
 Mosolyog s kegyesség ül rántzos képére.

Az hajók tsendessen uszszak uttyaikat,
 Messzéről köszöntvén füstös partyaikat,
 15 S kirakván a révbe gondos javaikat,
 Vig áldozatokkal töltik oltárokat. —

Igy vitte régenten Áthénás kintseit,
 Igy Phoenix arannyal gazdag erszényeit;
 Igy küldözi most is napkelet gyöngyeit,
 20 Mellyel kápráztattya világ gyermekeit.

Jőjj velem, barátom, Diogen házában,
 Nevessük ott Sándort kevély táborában,

S megfontolván mindent világ piatzában,
Mondgyuk, hogy mulandó s semmiség magában.

Komárom, 11-dik September 1779.

Könyinak.

Már a tél érkezik scythák mezejéről,
Fonnyadt rétünkre száll havas fellegeről;
Ez űz el engem is tündérek kertyéről,
Hol arany gyümölts függ fáknak vesszejéről.

5 Vissza hoz Budának tudós bértzekére,
Hogy itt őseinknek dőlven tetemére,
Könyves szemmel nézzek mindegyik szívére,
Áldozatot téven Musák tüzhelyére! —

Mint midőn a tavasz mosolygó képével
10 Érkezik, s mezőnket festi vig színével,
Elhagyja patsirta fészket, s kiss mejjével
Röpdöz, a szép tavaszt áldván énekével —

De mihelyt éjszagnak hallya komor szelét,
Megszűn már pihegni, s végezvén énekét,
15 Ott hagyja Czeresnek kalászos telekét,
S borzasztván tollait, lakja meleg fészket:

Igy vagyok én is most Musáim ölében,
Hogy gyakran barátim szökdösök szívében;
Ezekkel mulatok, ezek szép versében
20 Ébresztem lelkemet gyakran keservében!

Ó te szent barátság! emberi nemünkre
Hogy folysz, mint balsamom, sebesült szívünkre
Tsak te nyujtsz ireket letapodt ügyünkre,
Midőn nem jön senki már segítségünkre!

Buda, 26-dik October 1779.

Bessenyeinek.

A szeléd egeknek látlak árnyékában
 Nyugodni, mint világ tengerét árkában,
 Melly noha tornyokat képez hullámjában,
 Leszáll mégis végre, s tsendesül magában.

- 5 Igy vitettél te is a sors hatalmátul,
 Mihellyt eltávoztál szüleid karjától,
 Hányszor vérzett szived fájdalomid sullyától?
 S hányszor dobbant ismét vig buzgóságától?

- Magán panasztad Junggal életedet,
 10 Midőn setét felhők vonták bé egedet!
 De mosolygás festé azonnal képedet,
 Mihelyt barátidra szöktetted szivedet.

- Mennyi változások egy ember kedvében,
 Ki, noha filosof, tűz, villám eszében,
 15 Mégis szüntelen nyög titkos keservében,
 Mig az igaz hitnek nem nyugszik ölében.

- Ez, barátom, rende természet sorsának,
 Nem érheti végét addig unalmának,
 Mig fénnjét nem láttya örökös tárgyának.
 20 Mellyre rendelve volt karján dajkájának.

Buda, 13. November 1779.

Két jó barátomnak a Bakonyba.

- Mivel nem lehetek barátim ölében,
 Kikkel mulatoztam Bakony közepében,
 Vegyétek helyettem bágyodt verseimet,
 S ezekből lássátok magyar hivségemet.
 5 Ti a kies erdők laktok árnyékában,
 Hol árva gerlitze piheg fájdalomában;

- S a hol Diánnának kevély haragjából
 Akteonnak szarvak nőttek homlokából.
 Ott hallyátok fujni a tsendes szeleket,
 10 Katzagjátok meleg házban a teleket,
 Mellyek, ha felülnek jeges fellegekre,
 Fehér fátyolt vonnak epres hegyetekre.
 Szép magánosságtok lebeg hallgatásban,
 Hol a szív érezhet, s gyakran sohajtásban
 15 Fejezheti magát, melly a kék egekre
 Mint villám, úgy röpül s száll kedves szívekre.
 Szóltok, tudom, néha Nelson mátkájával,
 Kit a nagy Mármontel fest ékes tollával,
 S könyveztek Ágisnak igaz fájdalmára,
 20 Tekéntvén Spártának leomlott falára!
 Melly édes mulatság egy ember szívének,
 Midőn rendét láttya más történetének,
 Kit a bal szerentse felvévén szárnyára,
 Száz sohajtás után tesz le révpartyára!
 25 Kártigám szultánnak nyögött rabságában,
 Énekelvén buját hárfája szavában,
 S a szunnyasztó éjjel hiv setétségében
 Könyvével öntözte virágít kertyében!
 A szép Adelhaïd Savoj hegyeiben,
 30 Mellyeknek szüntelen hó függ teteiben,
 Figyelmezett Fonros gyászos hoboára,
 Melly pihegve felelt szíve fájdalmára!
 Mennyit nem szenvedett Telemek uttyában,
 Keresvén Ulysses Trójának hamvában,
 35 S egy tündér Nimfának gyulladván tüzétől,
 Hogy futott Mentorral Cyprus szigettyétől?
 Barátim! ezeket borostyán kuttyánál
 Olvasván, tsergéssel folyó forrásánál,
 Emlékezzetek meg magyar társotokról,
 40 Ki holtig le nem mond hiv barátságtokról.

Buda, 18-dik November 1779.

Barcsay Kapitánynak.

Melly hosszú hallgatás mindkettőnk részéről!
 Mintha felejtkeznénk Musák seregéről,
 Kiket felemeltünk scythák mezejéről,
 Hogy sugarollyanak ránk Pállás öléről.

5 Látom, hogy könyveznek, nem hallván lantunkat,
 Mellyel tűzbe hoztuk hiv barátságunkat;
 Hidd el, kedvellették hallani szavunkat,
 S hogy köttyük versekbe bús magyarságunkat.

Ne legyünk kemények!... vigasztaljuk őket!
 10 Ültessünk számokra borostyán erdőket;
 Te vidd oltárookra az olaj vesszőket,
 E rósa- s jásminnal terhelt keszkenőket.

Ird meg, melly angyal vitt Tyberis partyára,
 Hogy zárt tehessetek Jánus templomára,
 15 És letelepedvén nyájosság karjára,
 Szüljetez örömet hazátok számára!

Millyen paraditsom tűnik szemetekben,
 Midőn az pihegi tűzét öletekben,
 Kinek szép árnyéka győzedelmeitekben
 20 Veletek lebegett, nyögött szívetekben!

Igaz az, egy ifju scythák-istenének
 Áldozván utolsó tseppét nagy vérének:
 Szerelmet érdemel s kedvét nemzetének,
 Hozván vérben ferdett élet fegyverének.

25 Ó boldog békesség! melly gyönyörűséget
 Osztasz bajnokinkra s melly érzékenységet,
 Hogy a sok szenvedést s drága ditsóséget
 Jutalmazd, édessé tévén a hivséget!

Ti pedig, nagy lelkek, kik Mars mezejében
 30 Tsendessen nyugosztok Slezia széllyében, —
 Áldgyuk sirotokat, s onokák szívében
 Irjuk neveteket érdemlett fénnében.

Élni fog Rakovszki! ki Glatz határában
 Mint orosz lány úgy dőlt burkus pallossában,
 35 S midőn már feredett vére patakjában,
 Még akkor is vágd! vágd! hallatott szavában.

Igy holt meg amaz is Pompéjus hadában,
 Kinek nem volt épség vagy egyik tagjában,
 Hogy még terhével is ártson halálában,
 40 Sülledő ellenség ugrott hajójában.

Tsudáljuk barátom e nagy embereket,
 Kik olly vitézséggel végezték élteket,
 Hogy immár elizi kies térségeket
 Sétálják, s borostyán fedezi fejeket!

Buda, 21-dik November 1779.

Krajnik Lászlónak.

Ott ülsz most Bellóna fáradt fiainál,
 Kik borostyánt nyertek Neustadt hamvainál:
 De szived szédeleg Paphos partyainál,
 Hol Venus mulatoz lankadt Nimfáinál.

5 Ott látod szép Fillist selyem ruhájával,
 Mellyet szél lebegtet gesztenyés hajával,
 Öleled Chlorindát kettős almájával,
 Mellyet Venus tett volt oda kis ujjával.

Térj vissza, barátom, Buda bértzekére,
 10 Itt is rátalálhatsz Adonisz mérgére:

Tekints bár vagy egyet.... chy mellékére,
Ott egy Rósa hajlik Szakasztó kezére.

Dobogni fog szived érzékeny ölében,
Melly a szerelemnek készült műhelyében;
15 Ő is felgyulladván nyiladtól szívében,
Felirja Krajniknak nevét szép mellyében.
[1779 második feléből.]

Kónyinak.

Lætus in præsens animus, quod ultra est,
Oderit curare, et amara lento
Temperet risu. Nihil est ab omni
Parte beatum.

HORATIUS L. 2. Ode 16.

Szomoru verseket irtál barátodnak,
Mellyekbe rajzold terheit sorsodnak,
Hogy Mársnak áldozván élet pallosodnak,
Tsak egy sugarát sem látod vig napodnak!

5 Hiszem ez a rende ember életének,
Minden nap ujj sebét érezi szívének,
S tsak akkor talállya végét gyötrelmének,
Midőn sirt készítnek hideg tetemének!

Tudod, hogy még az is, ki koronájával
10 Országoknak törvényt szabhat páltzájával,
Gyakran bizonyittya titkos fájdalmával,
Hogy ő is hallandó s nyöghet pompájával!

Dárius eleget örült trónussában,
Midőn egy fél világ imádta várában;
15 De tsak láttad volna Arbella sántzába,
Hogy dobogott szive, s hogy sirt fájdalmába?

Tündér Cleopátra Antalnak ölében
 Eliz kiességit látta még éltében;
 De kérdezd, mit érzett elfajult szivében,
 20 Midőn áspis lőtte fullángit mejjében ?

Hannibál, mint zápor, Róma mezejére
 Hozta vitézeit, Tyberis széllyére ;
 Megáll, — s támoszkodván győző tegzéjére,
 Rettegni taníttá Rómát nagy nevére.

25 De midőn így hevert ditsőség karjain,
 Puhulni kezd szive Venus ajakain ;
 Azomba Scipio Cárthágo sántzain
 Hordozza fegyverét, s tapod bús hamvain.

Mi pihegett ekkor Hánnibál szivébe ?
 30 Tudgyuk, hogy szaladván Prusias ölében
 Sirva nézett vissza elmúlt idejében,
 Midőn borostyának fénylettek fejében.

Ládd, melly végzés nyomja hallandóságunkat,
 Ezer jajj követi kis boldogságunkat,
 35 Azért ne keseregj, s hiv barátságunkat
 Eljük vigan, bizván az égre sorsunkat !

— — — — —
 Buda, 5-dik December 1779.

Barcsay Kapitánynak.

Irod : Tudományok ál öltözetekkel
 Tsalják világunkat tündér mélységekkel,
 S titkos mérget nyujtván arany tsészéjekkel,
 Az halált itattyák velünk tetszéseikkel —

5 Mert ha egy halandó fenkelt elméjével
 Haladgya több polgár társait eszével,

Azon izzad s fárad minden erejével,
Hogy magát emelje más veszedelmével.

Ezt az igazságot egész Európában
10 Olvassuk esetek örök templomában.
Ó ha onokáink láthatnánk korában
Hány könyv fog hullani őseik hamvában!

Felült Nagy Friderik szerentse szárnyára,
Dulta országinkat Penusok módgyára;
15 S addig vissza sem tért Berlin határára,
Mig fel nem áldozott ezreket kardgyára.

Mért gyönyörködhetett olly szörnyűségében?
Tudgyuk, tudományok hevervén ölében,
Mutatni kívánta nemzetek szemében:
20 Melly nyomdokit hagyta Voltér nagy eszében.

Bernis bátron játszott Febus szüzeivel,
Midőn Pompadournak tetszett verseivel;
Kapott is borostyánt érzékenységgel,
Hanoverre ütvén Lajos seregivel.

25 De tsak láttod volna Rosbach vidékjében,
Hol szép táborának feredett vérében;
Rettegni kezdettek Musái szívében,
Kiket ápolgatott Versail erdejében.

Igy ugyan gyakorta Aganipp kuttyából,
30 Könyvek folydogálnak tudós forrásából,
Midőn a nagy elmék vad indulattyából,
Egész ország készül kidőlni sarkából!

Mégis, ha tekentyük régi századinkat,
Midőn szekerinken vittük házainkat,

- 35 S ló husból készítvén vad vatsoráinkat,
Szünetlen rablással éltük napjainkat:

- Irtózunk! s öleljük Apollo hugait,
Hogy elhagyván Hemust s Áthénás falait,
Ide lakni jöttek Dunának partyait,
40 Pallérozván népek szilaj szokásait.

Melly szép most mulatni nyári palotában,
Öntözvén violát s szegfüt ablakában,
Vagy ledölvén szelid hársfa árnyékában
Nyögni Statirával Babilon várában!

- 45 Ha pedig a télnek süvöltő szelei
Zugnak, s fehérülnek Pomona kertyei,
Árván marad Flóra s Ceres telekei,
Mert városra futnak világ gyermekei.

- Ott mulattya őket Veisse Juliával,
50 Ott Racin, szomoru Ifigéniával,
Kiknek nagy esetét szép sóhajjtásával
Mindegyik könyvezi s érzi fájdalmával.

- Mennyi gyönyörűség szeléd ideinkbe,
Mivel már Apollo lakik hegyeinkbe,
55 Ki olly nyájosságot öntött sziveinkbe,
Melly emberré téssen érzékenységinkbe . . .

Buda, 21-dik December 1779.

(Kreskay Imrének.)

Talán szüntelenül ott függnek szemeid,
Hol jó barátunkra köszönnek kezeid.
Mert nem is tekintesz Mátyás udvarára,
Hol Palid nyögve dől Musái karjára.

- 5 De én gyakran látlak szökő álmaimban,
 S gyakran is nevezlek sohajtásaimban,
 Midőn Parnassusnak felülsz tetejére,
 Terjesztvén hangodat Árpád nemzetére.
 Szerentsés alkotmány véres mezeinken,
 10 Hogy olly mosolyogva lebegsz sziveinken.
 Felvágjuk nevedet egy nyárfá hejára,
 Nöljön véle együtt hazánk tsudájára.

(Budáról, 1779.)

Barcsay Kapitánynak.

- Ó ne mondd, barátom, jobb a magánosság,
 S pásztori kunyhókkal népesült pusztaság,
 Eltűnt már az arany százod boldogsága,
 Mellybe olly kies volt mezők nyájossága!
 5 Nem látsz már Napéát Thracia völgyében,
 Mellynek szép források hullanak ölében,
 S ujítván rósákkal ültetett mezeit,
 Tseregve hordozzák Niobe könyveit.
 Achmet arattya most mennyei térségét,
 10 Ki persáktól vévén bálvány istenségét
 Elüzte a gyenge szüzeket székéből,
 Halált, s pusztaságot szórván fegyveréből!
 Nézz bár élő nyárfák hives árnyékira,
 Kiknek a fellegek ülnek gallyaira,
 15 Látol-é Nimfákat zöld bokrétájokkal
 Kerék tántzot jární szatyr- s faunusokkal?
 Tsak kórók teremnek most Arkád rétein,
 Nintsen nyáj, nints juhász néhai mezein!
 Nem ballagnak ökrök ezres seregekkel,
 20 Kik a kősziklákot rázták bögésekkel.
 Hogy fáj szivünk ama telek nézésével,
 Mellyet polgár öntöz buss verejtékével!
 Ki, bár asztagokat rak aratásából,
 Mégis szároz kenyért eszik tarsolyából!

- 25 Millyen gyönyörűség tehát kiss kunyhókban
 Lakni, s sással fedett hideg szállásokban?
 Hidd el a természet futtya vadságait,
 Ki nagy társosságra alkotta fiait.
 Mi volna, ha most is Caucasus hegyénél
 30 Nyilakkal küszködnénk Tánais vizénél?
 Nem ismernénk London s Páris ékességét,
 Hol az ész remekké tette mesterségét.
 Tudom Kleist és Viland nem volt Indiában,
 Sem frantzia Cornel Mogol országában,
 35 Hogy megismerkedne Febus hugaival,
 Kiket most olly bátran ölel karjaival.
 Hát te, ki gyakorta Béts palotáiban
 Szép estvélt töltöttél fényes piatziban,
 S festvén nagy szivedet érzékeny versekben,
 40 Gyönyörködve dőltél barátid öleiben,
 Kedvelted volna-é Algir határait
 Lakni, hol a vadság verte sátorait?
 Ó kedves barátom, tiszteld végzésünket,
 Melly olly szelidségre hozta nemzetünket,
 45 Hogy már nyájosságba éljük napjainkat,
 Mulatván lantunkkal szives barátinkat!

Buda, 5-dik Januarius 1780.

Könyinak.

Hibásson itéltél barátod szivéről,
 Hogy nem emlékezik Eszék vidékéről,
 Hol a halandóság ezer gyötrelméről
 Hallom panaszidat Musáid öléről.

- 5 Gyakran, midőn az éjj fekete szárnyával
 Bélepi egünket, s könyvez harmattýával,
 Nyögve beszélgetek szivem fájdalmával,
 Ó! akkor mulatok Kónyim árnyékával.

Hallom a zuhogó Dráva folyásait,
 10 Hogy dönti Dunában zöldellő habjait,
 Melly tsendessen mosván alattson partyait,
 Euxin tengerben önti hét ágait.

Ott, ott látom Zrinit Bellona karjában,
 Melly nagy szívvvel ütött Sulimán sántzában;
 15 Ó! hány magyar fekszik most ottan hamvában,
 Kinek már nevét sem tudgyák hazájában!

Elmultak! s nemessen kiontott vérekkal
 Jegyezték a helyet bajnoki szivekkel,
 Mellyen most gerlitzék a fárodt szelekkel
 20 Röpdöznek, s sirattyák őket nyögésekkel!

Kifolyó véreknek párázó gőzéből
 Kiss felleg támadott hiv melegségéből,
 Mellyet Zefir kapván Eszék térségéből,
 Mostan Hiblán rósa nő nedvességéből.

25 Ez barátom zsoldja a nemes lelkeknek;
 Önnön a természet örül erköltsöknek,
 Melly, hogy megjegyezze helyét nagy sziveknek,
 Borostyán árnyékot készített tetemeknek.

Buda, 25-dik Februarius 1780.

Kapitány Barcsaynak.

Már a tél költözik reszkető fagyával,
 Nem fárosztja elhalt feldünnket sullyával;
 S a gyönyörű hajnal piros ajakával
 Vidámbb időket ígér Titánnnyával.

5 A természet mintha hosszas nyögéseit,
 Kifujná magából felakadt könyveit,

Meleg párájával tölti fellegeit,
Mellyek ráhullatják költsön vett tseppeit.

Bértzes hegyeinkről harsogó zajjával
10 Dől az olvadó hó zavaros habjával,
Melly az élő fákot pusztító árjával
Kidönti tövéből, s elviszi magával.

Látnád itt uszkálni madarkák fészkeit,
Gerlitzék s rigóknak menedék helyeit;
15 Kik szemlélvén Thetis kegyetlenségeit,
Egy asszu ágotskán átkozzák vizeit.

Szóllós kerteinknek gazdag határában
Már gyöngyök fénylenek tőkék bimbójában.
Ezek a jövődő nyár hanyatlásában,
20 Bővséget ígérnek mives sajtójában.

Tiszta patakoknak pásitos széllyében
Az apró viola felélled tövében,
Örül, hogy majd kies tavasz közepében
Bokrétává válhat Kloris szép kezében.

25 Az erdők készülnek zöld öltözetekkel
Szemeknek tetszeni vidámult szinekkel
Mellyeknek leveli játszván Zefirekkel
Sohajtást képzelnek lassu zergésekkel.

Millyen gyönyörűség fáknak árnyékában
30 Akkor mulatozni Napéák karjában,
S az ifju természet kegyes illattyában
Virágokat fonni Fillisnek hajában!

Nem küszködik itten a sziv fájdalmával,
Sem a szerentsének mostohaságával,

35 Tsak néha véletlen fohászkodásával,
Elmult bus óráit számlálja magával.

Ez az idő szakasz inti sziveinket,
Melly boldogság birta arany ideinket,
Hol még nem szaggatták ekék mezeinket,
40 S nem fogták járomba szabad ökreinket.

Naponként a gazdag természet kezéből
Vettük élelmünket kegyes kebeléből,
Nem adózott polgár nyomorult tsüréből,
S nem nőttek kalászhosszok buss verejtékéből.

45 A szüntelen tavasz mosolygott egünkön,
A tiszta boldogság lebegett szivünkön;
Nem aratott boglyák állottak szérünkön,
S ingyen készült étkek főttek tűzhelyünkön.

Megszűnt a nagy tavasz, megszűnt boldogságunk;
50 Ezer terhek alatt nyög hallandóságunk;
Mivelő kézt kíván széles* pusztaságunk,
Sohajtással épül szegény uraságunk.

Nem foly már most a méz fáknak leveléből,
Vagy tej a Dunának sziklás kutfejéből,
55 Sem lángok magoktól tűzkő rejtekéből,
Munkával verünk ki szikrákat eréből.

Buda, 13. Martius 1780.

Egy jó barátomnak.

Hát te is hullattál Vezekény halmain,
Könyveket bajnokim ditsóult hamvain,

* Az eredetiben kétségtelenül tollhiba: *szelek* pusztaságunk.
A javítást megtette már BATSÁNYI.

- Kik édes hazánknak haldokló szívére
 Véreket engedték tsepegni sebére ?
- 5 Ó sirj! — s áldd, barátom, nemes árnyékjokat,
 Hintsd bé violákkal gyepesült sirjokat!
 Illyen haza-fiak érdemlik könyvünket,
 Nem, kik hitetlenül szaggattyák szivünket.
 Ezek is fatsarnak ugyan ki könyveket,
- 10 De mellyek bosszura vonzzák az egeket,
 Mikor azon hazát hitszegés mérgével
 Étetik, melly őket szoptatta tejével!
 Mit használt Londonnak Cronvel buzgósága,
 Mit király vérével festett szabadsága,
- 15 Ha ez is tsak azért verte le lántzait,
 Hogy önnön békóin lássa polgárait!
 Cæsar már ditsőség hevert templomában,
 Győzelem kapuk várták hazájában,
 Midőn egyszerismind kevély szándékával
- 20 Rubikonhoz repül pártuló hadával:
 Ott megállapodván, kérte isteneit,
 Hogy verhesse lántzra Rómát s testvéreit!
 Által hat a folyón Emáth mezejére,
 Szegény Pompejusnak temető helyére;
- 25 Ott, ott borult a nap véres fellegekben,
 Midőn törét verte a szabad szivekben!
 Ó arany szabadság! hogy szülsz illy fiakat,
 Kik felemelhetik ellened karokat?
 Hiszem a természet kit-kit pályájára
- 30 Szabadon helyezett élet piatzára;
 Nem tsügg lántz, nem békó gyenge kezeiről,
 Nem hull a rabságnak könyve szemeiről!
 Ki foszthat meg tehát szivünk illy kintsétől,
 Hogy életünk függjön másnak kegyelmétől,
- 35 Ha tsak a természet szentelt törvényeit
 Öszve nem tapodja végzések rendeit?

Rendes sorsa vagyon az igazságnak: mind addig tiszte-

letben tartatik, míg a haszon mást nem javasol. Akkor nem használ szentsége!

Buda, 25 Junius 1781.

Barcsaynak.

- Ideje, hogy szívünk édes titkaiból,
 Részesítsük egymást Hémus virágiból,
 Mellyek nem hervadnak, mint szegény rósáink,
 Mihelyest sárgulni kezdenek barázdáink.
- 5 Ideje, hogy fujjuk gyászos furuglánkot,
 S egy könyvező szemmel tekéntsük hazánkat,
 Kinek a minapi halottas pompánál,
 Elalutt fáklája dajkája sirjánál.
 Melly setét éjtszaka terjedett egünkre!
- 10 Még sem jöhet álom elbágyadt szemünkre.
 Ébren sohajtozunk a nagy éjtszakában!
 Mit várhatunk jövő napunk hajnalában?
 Isszonyu képzések fárosztyák lelkünket,
 Félelem váltya fel kiss reménségünket.
- 15 Ó boldog őseink! hiszem ti tudgyátok,
 Szabad kunyhóinkat melly drágán kaptátok.
 Rajtok van petséttye nemes véreteknek,
 Rajtok fényes jele vitéz sziveteknek.
 Mért kell hát reszketnünk illy örökségünkben,
- 20 Mellyért annyi polgár halt meg nemzetünkben.
 Mennyit énekeltünk Spárta romlásáról,
 Mennyit Lacedemon szomoru sorsáról.
 Romát is megnéztük, Nilus vidékénél,
 Hogy sirt Pompejusnak buss temetőjénél.
- 25 Térjünk már most vissza Moháts mezejére,
 Boruljunk őseink elhullott vérére,
 Kérjük zokogással szent árnyékaikat,
 Ne hadják rabságra jutni fiaikat!

Buda, 27. Julius 1781.

Barcsaynak.

Egy kiss szabad jószágotska,
 Egy kiss kert, egy asztalotska,
 Egy kiss kedves, a ki szeret,
 Ez szerezhethet igaz kedvet.

Egy erdélyi méltóság.

- Felemelsz a földi Istenség székéhez,
 Szoktatod szememet rettentő fényéhez,
 Látom, ó barátom, látom méltóságát,
 Látom, hány fortélyok őrzik boldogságát.
- 5 A szegénység s rabság kinos igájával
 Egy fényes oszlopon nyugszik pompájával,
 Onnét fenyegeti hallandó társait, —
 Hogy szároz szemekkel szemlélték jármait.
 Nehéz itt nem sirni! — vérzeni kezd szívünk,
- 10 Mért lettünk emberek, azon is kesergünk.
 Távozzunk az ilyen alatsón nagyságtól,
 Mert elragadtatván a szent buzgóságtól,
 Ugy emelkedünk fel homályos fénnében,
 Mint Brutus fogadott attya szerelmében.
- 15 Ne szerezzünk több but kinos életünkre,
 Szerentsésebb napot virraszszunk szívünkre.
 Mennyünk, tudakozzuk a nagy természettől,
 Hol lakik szerentsénk? s hova estünk ettől?
 Talám fenntaláljuk örökös rendében,
- 20 Miként lehet ember boldog életében?
 Ó nem — hallom szavát a bus természetnek,
 Hogy kik hallandóság rendén születtenek:
 Nem mehetnek öröm szentelt rejtekében,
 Melly a boldogságnak hever kebelében;
- 25 Rettenetes köz fal különöz bennünket,
 Tsak az enyészésre hanyatló éltünket
 Vigasztalhattya egy reménség szikrája,
 Hogy majd megszabadit az halál puzdrája.
 Ó hát jó meghalni! Fussunk az élettől,

- 30 Kérjünk szállást sirban nyugovó lelkektől.
Ott van birodalma megelégedésnek,
Nem mendereg ege ezer szenvedésnek!

Elefánt, 30. December 1781.

Barcsaynak.

..... Ceu morte parentem
Natorum orbatum, longum producere funus
Ad tumulum jubet ipse dolor, juvat ignibus atris
Inseruisse manus, constructoque aggere busti
Ipsam atras tenuisse faces: non ante revellar,
Exanimem quam te complectar, Roma, tuumque
Nomen libertas, et inanem prosequar umbram!
(Cato apud Lucanum. L. II. Phar. v. 297.)

- Magamat felejtve hallom szózatodat,
S szivembe temettem mennyei hangodat,
Érdemes fajzása fejedelmi vérnek!
Ó melly jó esméred szerentsétlenségnek
5 Elfedezett képét! — Látod te messzéről,
Hány menykövet ígér felleget egéről?
Jól van — add tudtomra, hogy én is rettegjek,
Én is barátimmal sirjak, keseregjek.
Hidd el, olly szív dobog nekem is mejjemben,
10 Mellyet a szabadság lelkesitt testemben.
Tudom őseimnek temető helyeket,
Tudom, hány döfessel üzte ki lelkeket
Ellenség fegyvere. Magyar hivségekből
Vehet részt egy gyermek atyai szivekből.
15 Isszonyu álmokkal töltöd éjtszakádat,
Tsak a szomoru hold hallja buss nótádat,
Ott, hol emberségünk kinzó eszközei
Készülnek, mint Étnán égek menykövei.
Mátyás, lám, te erre hordván fegyveredet,
20 Irgalom templomán hagytad nagy nevedet,

- Elzárattatik ez mostan fiaidtól,
 Rabkiáltást hallasz szabad országidtől.
 Hitetlen köszönet! Rettentő változás!
 Gyászos emlékezet! Szomorú átokzás!
- 25 Ugy van, ne irtózzunk egymás vallásától,
 Bár ezt Luthér szülte, s amaz Genevától
 Költsönözött hitet: egy vérből születünk,
 Egy szabadság édes tején neveltettünk.
 Mennyen bár barátom tornyatlan házában,
- 30 Hogy ott Istenének áldozzon magában,
 S én fényes templomom márvány küszöbére
 Lépjek teremtőmnnek ditsősittésére:
 Tsekély meghasonlás — ez nem ad hatalmat,
 Hogy megtapodgyak egy szabad birodalmat.
- 35 Szégyelni kell most is ama nagy nemzetnek,
 Melly szentség törését vélte tiszteletnek
 Lenni, mikor úgy bánt Stuárt Máriával,
 Mint a legdühösebb pogány prédájával.
 Ártatlan áldozat, mit vétett nényének?
- 40 Hogy másképp könyörgött örök Istenének?
 Távol tőlünk, távol az ilyen vadságok,
 Természet vétkei, undok szilajságok!
 Más tisztelete van nálunk barátságna,
 Szentebb, ditső neve hazafiuságnak!
- 45 Máskép esküttünk mi Tánais partjánál,
 Vándorló atyáink első szállásánál,
 Midőn együtt usztunk tajtékozó vizein,
 Medvék, oroszlányok, tigrisek bőrein.
 Boldog együgyűség, szabadság ölében,
- 50 Ó maradj fenn Árpád fiai szívében!
 A Nyitrai folyó partyáról, 4-dik Februarius 1782.

Mészáros Ignátznak.

Itt van farsang vége, s még fáinkot sem ettem,
 Mellyet néha-napján annyira szerettem!

- Nem látok ifjakat repülő szánokkal,
 Futni paripákat tsergő szerszámokkal.
- 5 Mély hallgatás tölti egész környékemet,
 Lucánus Máróval mulattya szívemet.
 Egyik dühösségnek visz mészárszékéhez,
 Szegény Priamusnak temető helyéhez,
 Hová egy szökevény késérvén mátkáját,
- 10 Nemzete vérével festé nyoszoláját.
 Másik szabadságnak halottas napjára
 Hiv Thessáliának véres pusztájára.
 Ott sirattya Rómát mennyei lantjával,
 S engem is sirásra kisztet fájdalmával.
- 15 Kinos keserűség! ó ne terjedj reánk,
 Ne tudja terhedet, s ne esmérjen hazánk!
 Illyen gondolatok lepik el lelkemet,
 Midőn az hó fedí bértzes vidékemet,
 Mellyet a szünetlen erdők sűrűsége,
- 20 Hegyek magossága, völgyeknek mélysége
 Isszonyuvá téssen nézők látásának,
 Mennyit kell érezni itt egy poétának!
 Elefánti magánosságomból, 10-dik Febr. 1782.

Barcsaynak.

- Hát szunnyadoz Musád tavasz kezdetében,
 Ujjuló természet puha kebelében
 Testi örömöknek készülsz innepére,
 Tsendes árnyékokba, patakok széllyére?
- 5 Ugy de voltál immár szívem rejtekében,
 Tudod, hogy mit érzek lantod zengésében;
 Hogy ha nem hallhatom furuglyád hangzását,
 Utálom szédítő tavasz mosolygását!
 Utálom Silvánust, Pánt, Flórát s kerteit,
- 10 Parlagok rósáit, mezőknek szüzeit.
 Inkább a süvöltő szelek fuvásával,
 S az örökös télnek reszkető fagyával

- Kivánok küszködni Tobolszko várában,
Gellert svétziai grófja rabságában, —
- 15 Hogy sem megfosztatni kedves énekedtől,
Örök igazságért jajgató szüzedtől!
Ó kedves barátom! vedd sipod kezedben,
Énekelj hivednek, mi forog szivedben,
Mikor világunknak látod bálvánnyait,
- 20 Hogy köszöntik egymás tündöklő honnyait.
Nem szemlélt még földünk ilyen vándorlókat,
Polgári köntösben pompás utazókat.
Sass sebes sójomnak öltözik tollában
Repül Astrakáni juhász kunyhójában.
- 25 Visszont onokája éjszak bajnokának,
Ki vázzá csinálta hírét Pultavának,
Siet hozzánk jönni Araxis partyától,
Nevet költsönöznén hideg hazájától.
Sótt még hét hegyeknek szentelt tetejéről,
- 30 Rég Quirin s Capitol kies vidékéről,
Még onnan is látok jönni egy öreget,
S véle méltóságát őriző sereget.
Rendes változási lármás világunknak
Itt egymást ölelik isteni sorsunknak;
- 35 Amottan szározon s tengernek habjában,
Gyönyörködnek szegény polgár halálában;
S addig a dühösség legfelsőbb pontyára
Nem juthatott egész isszonyuságára,
Miglen földünk gyomrát által nem szegezték,
- 40 S menykövek méhelyét ottan nem keresték.
Önnön a természet irtózott ezektől,
Azért titkolta el halandó szemektől;
Hegyeket, erdőket épített mérgekre,
Kemény sziklák erét rendelte fészkekre.
- 45 Nem használt a titok, s sziklák keménysége,
Széllyel szaggatta azt ember dühössége!
Mit szólsz te, kedvesem, illy változásokra,
Majd kegyetlenségre, majd barátságokra?

A jövendő százok számát kérnek tőlünk,
 50 Ó bár ne szólának zokogva felőlünk!
 Én, míg te énekelsz, Apony sziklájára,
 Ülök repedezett s fedetlen várára;
 Ott szívok életet a gyenge szellőkből,
 Mellyek reám fujnak martoni mezőkből.

Ezt a philosophiát egyedül tsak a te szivedben találhatom fel, legkedvesebb barátom! Vezérelj gyenge elmélkedésemet; — meghagyom a késő időkre is igaz hálaadásom jeléül, hogy tanítványod vagyok.

Remeteségemből, Sz. György havának 2-dik napján 1782.

Generalis báró Orczinak.

Rura mihi et rigui placeant in vallibus amnes;
 Flumina amem, silvasque inglorius.

VIRGILIUS.

Nagyságos Uram!

Messzére szakadtam Rákos mezejétől,
 Koronás Hunyadi pusztult kerteitől;
 Itt lakom Nyitrának tsendes szigeteit,
 Hideg kőszikláit, magános erdeit.
 5 Igy futott Apollo gyenge szüzeivel,
 Reszkető Rómából nyájas tsemetivel,
 Mikor Hännibálnak tartott záporától,
 Melly rákerekedett Trázimén tavától.
 Igy vitte Minerva szelid bagolyait,
 10 Bus Thessaliának futván lugossait,
 Mikor Juliusnak repülő hadait,
 Láttá fertéztetni Rubikon habjait.
 Ugy tetszik, hogy én is ilyen szélvészekről
 Ragadtatom honnyom s a kilentz szüzekről,
 15 Kikkel ifjuságom enyelgő ölében
 Gyakran mulatoztam Gellért tetejében.

- Bár csak álom volna, miről gondolkozom,
 S képzelt menydörgések, mellyektől irtózom!
 De sok mélyly bánattal rajzolt homlokokról,
- 20 Titkon az egekre repített jajokról
 Nem jövendölhetem Saturnus ideit,
 Vagy Második András arany esztendeit.
 Édes emlékezet rég boldogságokról,
 Idők homályaiban temetett napokról!
- 25 Ezzel mulatom én tsendes éjjelimet,
 Remete kunyhómat, hives völgyeimet.
 Távol világunknak mostani zajjától,
 Távol a kénköves Coczytus partyától,
 Néha forrás mellett, néha árnyékokban
- 30 Fújom furuglyámat tavaszi napokban.
 Ez az emlékezet végzések rendére,
 Vezet szent titkokkal gazdag rejtekére,
 S utasít az elmúlt százok példájából:
 Mit várjunk jövendőnk terhes homályából.
- 35 Mint szüz Erytrea babonás házából
 Isten sugallásit fujván ki ki magából,
 Remélni taníttá görög vitézeit,
 Midőn szomjuhozták Simois vizeit,
 Tsudálkozva nézek nemzetek sorsára,
- 40 Hány visszontagságnak vettettek karjára!
 Hol arany szabadság, hol kinos igával
 Játszott a szerentse zsoldos világával.
 Voltak olyan idők, mellyek erköltsőknek
 Koszorukat fontak haza szeretőknek.
- 45 Voltak olyanok is, hogy szentség törésnek,
 Legnagyobb ára volt undok hitszegésnek.
 Ó Thebe, ó Sparta, rég Laviniával,
 Nylus szomszédjai, Emáth pusztájával,
 Mondjátok meg többi isszonyuságokat,
- 50 Dühösségnek emelt véres oltárokat!

[Ha még megemlékezni méltóztatik Nagyságod egy leg-

kisobb szolgájáról és igaz hiv tisztelőjéről, úgy szívesen fogja venni tsekély verseimet. Bátor a világ utolsó szegletére rendel is a mindenkor felettünk virrasztó isteni gondviselés, még sem törölheti ki szivemből azt az édes érzékenységet, mellyel Nagyságod hozzám mutatott kegyességének tartozom. — Ez a köteles buzgóság adta kezembe lantomat, hogy mivel más tehetségem nintsen mély tiszteletemnek megbizonyittására, legalább ezzel fizessem le vagy egy részét adómnak. — Még Szent Mihály havában eljöttem Budáról; fellebbvalómnak parantsolatából itt lakom, hol egészen a szép tudományoknak szentelem magamat. Bár tsak olly szerentsés lehetnék, hogy mostani magánosságomban Nagyságod érdemes munkáival, ugymint *Szabadságról* és *Fejér tatárok országáról* irt gyönyörű verseivel mulathatnám magamat; hathatós segélytségére lennének ezek születendő poesisomnak! s a t.]*

Elefánt, 15-dik napján Sz. György havának 1782.

Barcsaynak.

Rendes! mig én Apony fedetlen bástyáin
Lázadt Európa irtózok tsudáin, —
Mig én az országlás kényes oskoláin,
Tsudálkozom szelid népeink hibáin:

- 5 Addig te Angola s Congo határára,
Repülsz Musáiddal Zaÿra partyára;
Ott szegény szeretsen kinos igájára
Szánokodó szemet vetel rabságára!

- Ember vagy és azért érdekel insége,
10 Ládd, mint ádázkodik népek fenesége!

* E prózai szöveg nincs meg Árvos kéziratában, de megőrizte BATSÁNYI kiadása, s mint kétségtelen hitelességű szöveget, mely a költő életére nézve igen fontos adatokat őrzött meg, inkább itt közöljük, mint a jegyzetek között.

Ezt okozta arany bűnös fényessége,
Gazdagság bálvánnya, haszon dühössége!

Kikel a fösvényesség szomju birtokáról,
Prédálni megy egész föld gojóbítsáról,
15 S leoldván tajtékos jármait rudjáról,
Ember nyakra veti barmoknak nyakáról!

Lántzon, guson hordja halandó társait,
Kikkel rokon agyag alkotta tagjait.
Nem nézi könyveit, nem zokogásait,
20 Tsak vad nyeresége töltse tárházait.

Mi szükség volt tehát London piatzára
Kastélyt építeni Minerva számára,
Vagy büszke Leidennek szabad tájékára
Annyi tudóst hozni Rajnának partyára?

25 Ha tsak ezt tanulják Lock s Newton könyvéből,
Miként lehet hizni emberek véréből,
S e fölött dühösség gazdag méhelyéből
Ujj s meg ujj bűnöket szedni kebeléből:

Iszonyu vadságok! fene emberségek!
30 Rémittő undokság! gyilkos mesterségek!
Tzudor juhászodás! vétkes nyereségek!
Ó hát már reánk is néz kegyetlenségek?

Hallom bartzagását e buss késértésnek,
Pengeti már élet a mészárló késnek;
35 Vagyon egy kis része a testesülésnek,
Melly még helyet adhat e dühös döfésnek.

Hányd fel már erőszak, számát kinaidnak,
Mutass ujj tsigákat büszke királyidnak;

Rázd ki zöldült aját mérges nyilaidnak,
40 Mellyik nem izzadja vérét polgáridnak?

Add meg azt is nekik, hogy megferesztessék,
Borostyán levéllel környül tekerhessék,
S hogy pogány örömök inkább neveltessék,
Győzelem kapu főre függesztessék!

45 Ó egek! nem elég hogy titkos szerekkel
Vész törvény, igazság altató mérgekkel?
Szükség még villogó kinzó eszközökkel,
Szegény világunkat dulni menykövekkel?

Láttam én bálványink véres templomában,
50 Ezer fortélyoknak őriző karjában,
Egy illy bünt heverni, melly szilajságában
Kényeskedik fényes páltzák oltalmában.

Előbb, ha kikeltek szoros határokból
Országot szerezni emberi jármokból,
55 Hadat irtak önnön vérekből, honnyokból,
Igy tsinált tömlőtzt a szabad kunyhókból.

Im így törekedett Átila népével,
Atyafi táborral, Scitha seregével
Mintzius partyára rontó fegyverével,
60 Hogy szólhasson Róma öreg püspökével.

Igy fegyverkeztette Sándor kis hazáját,
Macedo hordozta szerentsés dárdáját,
Midőn leszaggatta Persepol bástyáját
S fejére szoktatá világ koronáját.

65 Már most az áll elől a vér feredőnél,
Kinek semmi köze nints nyereségénél,

Hal, vész, raboskodik más ditsóságénél,
S még is fázik ügye hivsége tűzénél.

Boldogtalan nemzet, ki így hurtzoltatol,
70 Tsillagos nyaklókkal pórázon tartatol,
S ezer tselék által addig vakittatol,
Mig hazád s javadbul ki nem pusztittatol.

Ha a te gyönyörű verseid tsak az aponyi rongyos kastélyra illenének, igen keveset hizelkedhetnék én verseimnek, kedves barátom! — Alkudjunk meg inkább: tegyük a tiéidet az örökkévalóság oszlopára, vagy hat ölnyivel alább függhetnek az enyimek is! — Irtóztató igazságok között hanykolódunk; bár tsak az egész világ hallaná sohajtásainkat, talám találkozna valaki, a ki a letapodott emberiségnek kezeit nyujtaná. — Ugy de melly százodnak nem voltak Márk Aureliusai, Senekái? Munkájok az égig magasztaltatik, de még általok nem jobbult a világ. — Mindenkor hasonló bünöket átkozunk, s tselekszünk; és bár tsak azok mellett maradnánk, de addig ingereljük a szelid természetet, mig egészen ki nem forgattyuk sarkából és a legalatonabb tselekedetekre nem kényszerittyük! Mikor azután szégyelleni kellene gyengeségünket, akkor ujj neveket gondolunk ki, hogy bűneinket erköltsőknek lenni hidje a világ.

Ezt jövendölte az én kedves Lukánusom, imígy énekelvén :

. Ferrique potestas
Confundet ius omne manu, scelerique nefando
Nomen erit virtus!

(*L. I. Phars. V. 666.*)

Magánosságomból, Pünkösöd havának 4-dik napján 1782.

Barcsay Kapitánynak.

... Heu quantum mentes dominatur in æquas
 Justa Venus! dubium trepidumque ad prælia, Magne,
 Te quoque fecit amor: quod nolles stare sub ictu
 Fortunæ, quo mundus erat, Romanaque fata,
 Conjux sola fuit.

Lucanus in Phars. Lib. V. v. 727.

- Venussal játszani Nimfák seregében
 S gondját felejtteni szerelem keblében,
 Ritka egyesülés! — Nintsen ott tsendesség,
 Hol kint, fohászkodást szül a gyönyörűség.
 5 Millyen nyugodalmat lelsz a tűz hevében,
 Vagy reszkető szívnek kinos félelmében?
 Pedig szerelemnek ezek gyermekei,
 Kiket még követnek sok illy tsemetei.
 Hogy szálljak le tehát Páfos mezeibe,
 10 Vagy a mint kívántad, Hesper kertyeibe,
 Hogy ott enyelegvén kiss Pazitheával,
 Felejtsem gondomat vett s adott tsókjával.

- Tekénts egy ifjura, kit a hiv természet
 Édes érzésinek árja között nemzett,
 15 Most láttya derülni élete hajnalát,
 Érzi, de nem tudja még nevezni baját.
 Nyughatatlan szive dobog, nyög, verődik,
 Mindent imád, a mi szemébe ötlődik.
 Emez angyal, ugymond, amaz imádandó,
 20 Ez isten asszonyinak látszik, bár halandó;
 Ennek szeme tetszik, amaz ajakával
 Hódítt, másik kartsu s sugár derekával.
 Ölelni kívánná mindegyik szépségét,
 Mindegyik lobbantya tüzes gyermekségét.
 25 Mint midőn a lepke virágos mezőkön
 Szédeleg füveken, bokrokon, erdőkön,
 Kétségesen választ helyet a térségen,
 Majd völgyben tetszene, majd sziklás hegységen.

- Végre a szeretet rejtek tseléjével
- 30 S sziveket hódító titkos erejével,
Egyet rendel ezen ifjunak számára,
Kinél boldogsága tanáljon tárgyára.
Távol van innét is az igaz boldogság;
Fájdalom, nem öröm a szivbéli rabság!
- 35 Egy szépnék függeni pillantásaitól?
Ó fussunk szeretet illy ajándékitól!
Mit használ olly öröm, hol szüntelen félünk?
Hol kétségben esünk, hol ismét remélnünk?
Szélvész ez barátom, nem pedig tsendesség,
- 40 Vidám szomorúság, kinos gyönyörűség!
Szólj, ezen ifjunak egész életében
Van-é nyugodalma érzékeny szivében?
Nem látom! — Bár volna olly áldott helyetske
E roppant világba, vagy egy szegletetske,
- 45 Hol aggódás nélkül lennénk szerentsések,
S hol fájdalom nélkül volnánk szerelmesek!
Oda idéznék ősz Filemonoddal,
Őtet Baucissával, téged Klorisoddal;
Én szőke Kloémmal üzném gondjaimat,
- 50 Majd eztet ölelvén, majd jó barátimat!

Ez, barátom, természeti festése* a szerelemnek! — Lásd, hogy a poéták sem mondanak mindétig szint a valóság helyett! — Igaz ugyan, ha a szeretetet felvesszük tárggyul éneünknek, vagy ha egy gögösnek hizelkedni akarunk: érzékenységre gyullasztjuk a sziveket, és annyi szépet mondanunk a szerelemről, hogy magunk se hiszszük; de azok csak elmefuttatások, és a megtsalattatni kívánó emberi szivnek játéka — tapasztaltuk már mindketten a valóságot, kedves barátom! Mi magunk között kifedezhetjük ennek a szemfényvesztő indulatnak keleptzeit; lássák mások, ha test helyett árnyék után kapdoznak!...

* Az eredetiben tollhibából *festéke*.

Élj boldogul, és gyakorta való írásoddal bizonyítsd meg,
 hogy szereted azt, a ki téged életénél inkább kedvel!

Remeteségemből, Sz. Jakab havának 17-dik napján 1782.

Barcsaynak.

Szomszédodban kívánsz, Soprony vidékére,
 Források partyára, erdők közepére,
 Hol mennyei elméd érzékeny álmában
 Cloemat olvadni látod fájdalmában.

5 Gyönyörű éjtszaka, melly ilyen képekkel
 Játszik tünésiben a sebhedt szivekkel.

Ez is éltető szer! — Ez is orvosolás! —
 Bátor fájdalomból szerzett vigasztalás!
 Kitanultam immár szívem titkaiból

10 Ezt a gyengeséget: hogy még fájdalmiból,
 — Kik kétségben ejtik az érzékenységet —
 Még onnan is gyakran szi gyönyörüséget.
 Ez már nagy fortély a szent végzéseknek,
 Kik úgy rendelték el sorsát embereknek,

15 Hogy ennek terhei el ne nyomják őket,
 Kinoknak is adtak titkos örömeket.

Szomszédodban kívánsz, hogy Cloém lépésit,
 Keressem álmomban testetlen tünésit,
 S nem találván sehol szőke kedvesemet,

20 Barátom, öledbe sirjam ki szívemet!
 Azután te véled s Homerus tollával,
 Lukánus tüzével, Gyöngyösi lantjával,
 — Kárhoztatván Páfost! hartzok mezejére
 Repüljek, Caucasus puszta vidékére.

25 Onnan Áttilával, Árpád, s Balambérrel,
 Szint annyi vitézzel, a mennyi vezérrel,
 Sok kevély koronák letapodt fényeken,
 Vitéz nemzeteknek párázó véreken
 Keresztül vezetvén ditső eleinket,

30 Mutassam meg nekik gazdag mezeinket.

- Ó melly édes volna veled vándorlani,
 Veled illy tsudák közt Kárpátra szállani!
 Hol, mint rég Éneás, egy szép dombotskáról
 Szedte a jövendőt attya ajakáról,
 35 Ugy látnánk meg mi is idők homályában,
 Örök végzéseknék iszonyu titkában
 Édes magyar hazánk száz viszontagságát,
 Gyakor veszedelmit, rövid boldogságát.
 Tudom, bajnokaink ditső templomában,
 40 Borostyán koszoruk hives árnyékában
 Feltanálnánk a te fényes eleidet,
 Fejedelmi nevü s szívü véreidet.
 Ekkor megdobbanna szived, s buzgóságod,
 Tekéntvén mostani alattson rabságod,
 45 Egy mélyly sohajtássá változna! — Ó egek!
 Vallyon mikor lesztek egyszer kegyesebbek?

Az illyen mulatságai a szívnek és elmének a melly mértékben szomoritanának, szinte abba gyönyörködtetnének is; az észtől rövid utat tanál a vigasztalás a szívre. Ó melly édes volna véled így játszani, legkedvesebb barátom, olly helyeken, mellyeket tüzes elméd még szebbé tett, mint a természet minden ajándékaival tehetett volna! — De tudod, hogy az illyen boldogságokat a végzéseknék imádandó titkai-tól kell várni! — Élj boldogul!

Elefánt, Szent Mihály havának 2-dik napján 1782.

FÜGGELEK.

I. ÁNYOS LATIN VERSE.

Ad S. Paulum.

O Paule ! Thebeorum
Nemorum gloria,
Audi, sis : Filiorum
Vota, suspiria :
Quos mundi vanitatem
Doces contemnere,
Et tecum sanctitatem,
Veram fælicitatem
In sylvis quærere.

Nequit te retinere
Dulcedo Patriæ,
Cum capit vis urgere
Supernæ gratiæ,
Vix vitam auspicaris
Tenellus Juvenis.
Jam fugis, quos vocaris,
Nec locum sciscitaris
Et tamen invenis.

Sub Palmæ senescentis
Umbra consederas,
De corvi te pascentis
Hic dape vixeras :

Res mira: quod, dum Fatis
Sancte concesseras,
Leones vastitatis
Obliti feritatis,
Agant inferias.

Cum me tenebræ Mortis
Agrum operient,
Et spes, timorque sortis
Futuræ gratient,
Confirma trepidantem
O Pater Filium,
Exora Indicantem,
Ne damnet pœnitentem,
Det cæli gaudium.

II. ÁNYOS PRÓZAI LEVELEI.

Barcsay Kapitánynak.

Szives Barátom!

Megbatsáss, hogy így nevez felhevült szívem; * tudod, hogy nints nagyobb tisztelet, mint az igaz hajlandóság. — Maga a barátság az a hathatós erő, melly egész országokon is vér özön nélkül győzedelmeskedik, — koronát tesz fejedelmeknek fejére; és az egész emberi nemnek boldogsága! — úgy tehát az emberségnek tellyes mértékével fűztelek, ha így, s nem más tündér nevezetekkel illetem személyedet.

Levelleddel mutatott szivességeddel számtalan sohajtásaimnak tartoztál; szüntelen követték ezek barátomat, és bár ezer mért felddel tovább távoztál volna is el tőlem, mégis nyomba tudtak volna érni! — Valahányszor a napot láttam a kerektség sarkain felemelkedni, azt mondtam magamba: «Ez az a szerentsés idő szakasz, mellybe százszor ohajtott levelét veszem barátomnak!» Vártom, reménlettem! — de mihelyest ismét az egész természetet árnyékba öltözni szemléltem, a reménség is elalutt szívembe, és egész elmélkedésem szomorú sötétséggé változott! — Ezeket pedig nem azért említtem, mintha hallgatásodért feddeni akarnálók, mert én tégedet csak szeretni tudlak, nem pedig feddeni, hanem, hogy tapasztalhasd, melly örömmel vettem irásodat.

Ó! de mért nem lehetek tellyességgel szerentsés? Márs

* Egy szó (*mert*) kitörülve.

megfujja trombitáját, követőji fegyverhez fognak; az egész birodalom fellázod. — Hova édes barátom? tehát te is vér feredőhöz készülsz? Egek, melly érdeklő gondolat ez egy ember szeretőnek! Akaratom ellen is béfurja magát elméldésembe az a gondolat: talám soha sem látom többé édes barátomat! — talám valamely alaton szívünek karjai alatt tűnik el az a nemes lélek! — talám egy véletlen gojóbíts éri szép tudományokkal felékesítettett homlokát! — Ó mitsoda ijjedések! — bár tsak ezeket szembe mondhatnám! Érzékeny szívemen való szánakozásod és még ezer könnyörgései barátodnak leoldoztatnák véled kardodat. — Ne hidd, hogy ezzel ditsóségedet akadályoztatnám; megtartanálók a szomoru hazának, a szép tudományoknak, barátidnak, kik elégségesek, nevedet halhatatlanná tenni!

De ha már eltökéllett tzelod a hadakozásnak bizontalan kimenetelein keresni a halhatatlanságot, oltalmazzon az ég, s szerentséltesse erődet, hogy borostyánokkal ékesítve ölelhessem vissza térő barátomat! — Ha pedig elrendelték a mostoha végezések, hogy fejedelmedhez tartozó hivségednek légy áldozattya . . . miként dobog szívem ezen szavakra! — kérni fogom katona társaidat, hogy egy tetemeid felett épült kőre ezt jegyezzék:

Itt nyugszik a legnemesebb hazafi,*

Barcsay Ábrahám

Sirasd utazó! ha elegendő könyveid vannak

ennek a veszteségnek bánására!

De nem holt meg tellyességgel,

mert még most is él

Szomoru baráttya szívében.

Mennyi békével!

Itéld, ha valaha elfelejthetlek-e? Ó soha sem! — Irj, hogyha teheted! — minden rend írásod ujj életet fog adni.

Buda, 28-dik Február 1778.

* A következő sor (sokat mondok:) ki van törölve.

(Bárótzai Sándornak.)

Tekéntetes Hadnagy Uram!

Az örömek mennyi hatalma légyen egy hallandó szíven, csak az tudhattya, ki olly szerentsés, mint én. — Bétellyesedett buzgó kívánságom! Baráttjának nevez a legnemesebb hazafi, kinek sok érzékeny magyar alattomba való sohajtásokkal áldgya író tollát, és ha az emlékezet kőnek legalkalmatossabb helye vagyon a szívbén, úgy számtalanok épülnek számára!... De úgy tetszik, hogy hadnagy uram nem akarja megesmérni érdemét írásainak. Tulajdona ez az erköltsös lelkeknek: kevésnek, alatsónnak tartják tselekedeteiket, mert közönséges nékiek nemesül tselekedni; másoknak pedig kötelessége, érdemlett ditséretekkal magasztalni, kik ujság gyanánt nézik az anyatermészetnek illy tzipmeres ajándékait....

Nem tagadom, hogy több polgárink is elegendők volnának anya nyelvünknek ékesítésére, mert külföldben igen kemény volnék édes nemzetemhez; sőt ugyan arra tziploz panaszom, hogy tehetségeket gyakorta tunya restségben engedik megtompulni. Hányszor könyveztem szívembe, midőn sok nagyra született elméket inkább gyönyörködni láttam egy tzipfra paripában, egy vonyott tsévés puskában, hogy sem a szép tudományoknak gyakorlásában! Sőt pirulva hallottam, midőn csak az idegen nyelveken való beszédeket folytatták, mintha szégyenlettek volna magyarul szólni!... Ó! szégyenlettek volna magyarul szólni, de nem szégyenlik a magyar szabadságot!... Áldottak legyenek annak a magyarnak még hamvai is, ki azt mondotta fiának: «Ollyan nyelven beszélj, a millyen kenyeren tápláltatol!»

Igen kegyes pedig hozzám hadnagy uram, ha írásaimnak olly tellyességet ígér, melly még önnön munkáit is fellyül mulja; de úgy vélem, hogy ezzel csak a költsönt kívánnya megfizetni, és a mit én igazsággal irtam hadnagy uram felől, azt emberséggel visszontagolni. — Igaz ugyan, legelső kötelességemnek fogom tartani, hogy édes hazámnak erőtlen tollammal szolgálhassak, de koránt sem hízke-

dem magamnak azzal a reménységgel, hogy fényes nyomdokait hadnagy uramnak elérhessem. Igen távol vagy az a tárgy én tőlem, melyre azok a hathatós szavak rajzoltattak: *Ne tovább!* Noha pedig ehhez kellene jutnom, ha csak legkevesebbé is kérkedhetnék munkáimnak hasonlatosságával.

Ezzel magamat tovább is szivességebe ajálván, ugyan azon szeretettel, mellyel kezdettem, lesznek mindenkor is

Tekéntetes hadnagy uramnak

igaz szívü baráttya, szolgálja

A. P.

Buda, 29. Martius 1778.

(Ányos Ignácznak.)

Elefánt, 11dik Febr. 1782.

Kedves Ötsém! édes Barátom!

Tudom, nem azért nem felelsz, mintha nem szeretnél, hanem a farsangi mulatságok hátráltatnak. Engedek valamit az ifjuságnak, de ezek még koránt sem akadályozhatták az igaz atyafiságos s barátságos szeretetet; irhattál volna teak két rendet is, tudod, miként vigasztalódik egy halandó magánosságában, ha vagy azt tudhattya, hogy róla még emlékeznek; és te ezt a kevés vigasztalást is megvontad tőlem! Ötsém! ne vess meg azért, hogy szerentsétlen vagyok, alatsón lelkek azok, kik csak a boldogságban barátkoznak, többet bizok én a te szivedben, nemes vagy, érzékeny vagy, nem felejthetted el azt, ki téged igazán szeret! — De talám nem vetted leveletem? Ó ez már irtóztató volna! Ha jól emlékezem, tsaknem egész fél árkust béirtam a barátságunk titkaival, ott tudósítottalak, melly móddal irhatol nékem bátron, úgy hogy egyenessen kezemben jöhet leveled. Add tudtomra, kérlek, s segíts ki kétségemből, mert ha azon levelem elveszett, félnék. — Által adtad-é a reád bizott titkot atyánk fiának? Nem kételkedem, hogy ezt megtszelekedted, ha szeretsz. — Édes anyánknak közelgető utolsó órájáról tudósított a napokban bátyánk; esmered szivemet, hogy fájni tud,

de nem tud sirni; én mind sz. áldozatommal, mind pedig minden napi imádságommal könyörgök érette az égnek! Isten tudgya, miként lesz sorsa! Mi gyermekek* azomban rettegünk, mert félelmes, ne hogy olly jó édes anyánktól meg fosztassunk.

A farsangban vártalak, hogy meg fogsz látogatni, a mint ígérted; de megtsalatkoztam reménségemben! — Ha szeretsz, fogsz felelni, ezen alkalmatosságg, melly levelemet kezedhez adgya, bizodalmassan fogja hozni feleletedet. — Kedves édes nénénket, s sógor urunkat még egyszer köszöntsd nevémmel, noha nékie is irtam. — P. Tántzot köszöntsd, s mondd meg néki, hogy levelét örömmel vettem, és mihelyt a P. Provinciálistul feleletet kapok, fogok néki írni. P. Bilisitset is és P. Port is köszöntetem, alig várom leveleket. — Ezen alkalmatosságg által küldj egy kontz szép papirost leveleknek, mert már abból is kifogyok, pedig tudod, miként vagyok a pénz állopottyában. Vagyon-é már valahonnan reménség? — Élj boldogul édes ötsém! köszöntsd valamenyi jó barátaimat, szeress! Isten veled!

Igaz szívü bátyád s barátod

Pál.

à propos: ugyan vettem ám szép levelet Barcsaitól.

(Ányos Ignácznak.)

Magánosságomból 2dik Mart. 1782.

Legkedvesebb Ötsém!

Eleget tettél mind kívánságomnak, mind szeretetemnek; melly leveledet Bartakovics neve alatt küldötted, olly későn vettem, mintha Párisból irtál volna. Ne kételkedj Te annak az urnak emberségében, tsak magad légy szorgalmatossabb a levelezésben. — Második leveledről, mellyet igenessen hozzám utasítottál, semmit sem tudok. — Harmadikát Koptszányi bötsületessen kezemben adta a tobákkal, kaptzákkal és az egy

* Az eredetiben tollhibából: *gyerkekek*.

arannyal együtt, köszönöm fárodságodat ezeknek elhozásában; a másik aranyról annak idejében el ne felejtkezz, most pedig helyben hagyom tselekedetedet. — Otthon voltál hát? Be szerentsés vagy, de elég szomorú környül-állásokban! Irj, ha valamit hallasz édes anyánkról, mert éngem már régtől fogva senki sem tudósított; bár édes ötsém a testamentom tsináltatását jobban sarkaltad volna, a hallasztás kárunkra lehet. — A nénénknek irtam, de megint nem felel, mint tavál, már ez azután nem fájhat? Gondolom, voltál véle? — Meg nem vethettem olly szives s érdemes kérésedet, édes vérem, ime olvasd, a mit hértelen öszve firkálhattam. Nem tudom, megfeleltem-é reménységednek, kívánságodnak? Közölheted az igaz, nemes szivekkel, de bötsületedre, szeretetedre kérlek, ki ne nyilatkoztasd nevemet, sőt olly fortélylyal közöld másokkal, hogy azt se tudhassák, hogy tőled jöttek ki ezek a versek, mert különben könnyű volna reám a gyanu; az okát ennek a titkolásnak magad elgondolhatod: kivált dámáitok, kikről tsupa igazságot irtam, kiátkoznának a világból. Ird meg azután, hogy helybe hatta-e a józanabb része az emberségnek gondolataimat, vagy pedig kinevette? — Sógor uramat néném asszonynyal együtt, Fassing sógort, hugommal együtt, báró Obernt minden jó barátimmal köszöntsd nevemmel ezerszer, mondd meg nékiek, hogy ha alkalmatosságom lesz, meg fogok felelni kedves leveleikre. — Botsáss meg, hogy illy rövid levelet veszel tőlem, de magad vagy az oka, miért kívántál tőlem verseket, azok az egész fél árkust elfoglallyák, majd máskor megint morálizáljunk. — Éljd boldogul kedves ötsém! édes barátom! és mérsékelj, hogy szeret

Igaz szívű bátyád,

Anyos Pál.

III. ÁNYOS KÉT PRÓZAI MUNKÁJA.

1. A világi gyönyörűségeknek haszontalansága.

«O munde, annus hic est quinquagesimus secundus, ex quo nascentem me excepisti, quo toto tempore ne semel quidem ex te veritatem audiui, et in decies mille te mendaciis deprehendi; nunquam abs te quidquam petii, quin promiseris; nunquam mihi promisisti, quod dederis; nunquam tecum commercii quidquam habui, quin deceptus sim; nunquam societatem tecum inii, quin perierim: denique nihil unquam in te vidi, cur amandus esses; et quidquid in te videbam, dignum erat odio. — Quod cum ita sit: haud scio, quid vel in te insit, vel nobis tui amatoribus desit, quod, licet nos oderis, te odisse nequimus; licet increpes, dissimulamus; licet calcibus ferias, toleramus; et, si fustibus nos contundas, silentio ferimus; etiamsi nos persequaris, queri* tamen nolumus; quamvis nostra nobis eripias, tamen non repetimus; utut fraude nos circumvenias, fraudem tamen appellare nolumus; et quod pessimum, cum e tua nos domo expellas, tamen exire recusamus. Hoc quid sit? unde proficiscatur? quorsum evasurum sit? coniectare nescio: *quod mundum, qui nos aversatur, sectamur, et Deos, qui nos amant, odimus.*»

M. AURELIUS SEVERUS imperator, in epist. ad Claudium et Claudinam apud Guevaram in Horol. Princip. Lib. 3. Cap. 22. pag. mihi 1264.

* Az eredetiben tollhiba: quaeri.

Tsendes nyugalom! édes hallgatás! életünknek élete! — Te, ki a fárodt sziveket ujj erőre szoktad hozni; ah! mitsoda uton tüntél ki belőlem? — Ollyan lettem, mint a mélységben zergő setétség, hegyek közt fekvő magános erdők, vagy sivatag pusztaságok, hol semmi öröm kiáltás soha nem hallatik. — A világ büntet, azért hogy megesmértem s haszontalanságait, hitetéseit, mellyekkel hallandóságunkat valóság színe alatt tsalja, az isszonyu kárpit alatt megsejditettem. Lelkem kebelében kikiáltotta: «Mesterségeimet, úgy mond, veszedelmedre tanultad ki, nyughatatlan ifju! és illy vakmerőségednek büntetéséül tapasztalni fogod, hogy már sem valóságos örömd, sem édes nyugalmad többé nem lehet; mert valaki éngem életében igazán megesmért, az e földön nyugalalmát elvesztette. Mitsoda ok vihetett téged annyira, hogy, éjjel és nappal, kiosztott törvényeimnek felhányyásában foglalatoskodj? Mitsoda szükség volt a régi százokba vissza menni, elhullott vitézek koporsóin könyveket hullatni, sok elmúlt nemzetek hamvai közt sirni és azoknak tsallattatásokat, tévelygéseiket nézni? Miért engedted magadat nyughatatlan lelkednek széllýel repülõ tüzétõl annyira ragadtatni, hogy bennem józan, részeg történeteket, törvényeket, ezerféle imádás ellenkezéseit, szüntelen változó erköltsöket, felhányy s megdulj? Benyargaltad e földet; s már most tovább sem valóságot, sem örömd, sem állandóságot, sem bizonyos rendeket, Istenen, Természeten kívül, mellyeknek magyarázására mégis elégtelen minden fárodságod, nem találhatván, hallgass maganosságodban, irj és sirj! — Ha akarod, szolgálatomat magad elfelejtésére, hogy fájdalmod enyhüljön, hartzba jöhetsz velem; ha ellenben, tőled egészen megvettem, fegyvert adok kezédbe; vedd el önnön magad életedet, és menny más világokra, hol szíved köny[v]hullajtások nélkül örömd érezhessen, és lelked minden igazságba tévelygés, setétség nélkül gondolkodhasson.

Illyen megvetéssel futtya világunk azokat, kik oltárán áldozó tüzeiket hamuba hadják esni, s kívánságaikat adományaitól egyébb gondolt és tsak óhajtott hasznokra terjesztik ki.

Valameddig a napot éjjel követheti, és a felettünk, álló kék égnek tsillagai reánk alá nézhetnek, soha addig egy gondolkodó hallandóságnak is szive nyugalomra nem jöhet. De mitsoda okosság is volna a tengerek tsigás fenekén repdeső madarakat, a föld színén, bértzek tetején nyargaló szelek közt tzethalakat és az emberi szivbe nyugalmat vagy megelégedést lelteni kívánni?

E világ alkottatásának rendibe nem úgy vagyunk egy ember teremtvé, hogy, míg érez, tsendességre jöhessen. Azért vannak több indulatai, hogy azok szüntelen egymást kergetvén, szivébe, mint tengeri habok a kő sziklákba, úgy ütköz[ze]nek.* A sziv nyög, felette pedig lelkünk, mint sebes szelektől ide s tova verettetni szokott tűznek lángja, úgy tűnik, egyenlőül mélységre, magosságra ragadtatván.

Végre elménkkel e föld gojóbisát bejárván, s szivünkkel minden lehetőséget érezvén, hol vagy mibe találunk valóságos gyönyörűséget, örömet, nyugalmat? Nintsen olly édes dolog e világon, mellynek élésében a sziv meg ne betegedjék, ha változást nem érhet. Ki érezhette az ivásnak jóságát, ha soha sem szomjuhozott, és kitsoda nyughatott, ha elébb nem fáradott? — Illyen a test; mindenkor bágyadás után nyugszik; de a sziv és lélek mikor fáradnak el? vagy mibe, mitsoda idők alatt? minémü dolgokba jöhetnek nyugalomra? — Mentől többet gondolkodtál nappal, annál kevesebb tsendességet fog éjjel lelked tanálni; és mentől inkább érzesz, annál jobban és megszűnhetetlenebbül fog szived fohászkodni. El kell magadat tökélleni, nem gondolni, nem érezni vagy emésztetni. — Hát nintsen-e valóságos öröm e világba? — Elég van azoknak számára, kik vigan tévelygethetnek s szép színekkel tsalattathatnak: de a ki sokat lát, bánattal büntetetik, azért, hogy életének haszontalanságát, hijába való vágyódásait, igazságának bizontalanságát, önnön hivalkodásait, mulandóságát s természetibe érzéseinek kinos rabságát esmérni tanulta!

* A kéziratban: *ütköznek.*

Hány hallandónak mejjén látunk délbe tsillagokat, nyakán pántlikákat, apró arany juhokat s sebjeiben kolts taréj-jokat? Hidjük-e, hogy fejedelmeink, magos székeiknek aranyos fellegéből, a nyugodalmat, mit magok soha nem birhatnak, selyem szálokkal jobbágyaiknak nyakához köthetik? A gyermekek ha sirnak, tsörgőt adunk kezekbe, az ember is, hogy igaz nyugodalmat nem esmérhet, tsalót gondol magának, s reá fogja, hogy abba boldogság lakik. — Menny az uralkodónak palotájában, nézd tanátsossát, ki néki felső méltóságára várokozik. Tsillaga ugyan fénylik mejjén; de ditsőség után való törekedése, hatalmának fenttartása iránt éjjeli s nappali virrogatása, gazdagságának öregbítésére tzélozó tselei, tsak egy szempillantást sem engednek nékie, mellybe valóságossan érezhetné sorsának boldogságát. Ne irigyellük soha annak állopottyát, ki szolgálattyának világi jutalmát kívül mejjén vagy nyakán hordozza és szívébe nem viselheti. Tsuda volna egy olly király örökre, ki a megelégedést jobbágyának ruhájára varrhatná, és boldogok volnának azok, kik kegyelmébe eshetnének!

Hol van nyugodalom? hol van valóságos gyönyörűség? Talám egy szerelmes tárgynak karjai között? Szerelem! — részegsége a józan természetnek, kedves bolondsága az okosság-nak, szemes vakság, királlya minden emberi indulatoknak! Édes kin, mosolygó könyvhullajtás, ohajtott veszedelem, te benned van-e nyugodalom? Te, hitetlen állandóság, minden érezhető kinoknak lelke, te? ... Ne ereszkedjünk ebbe a bűnös ártatlanságba és törvéntelen igazságba bele; tudjuk ugy is, hogy a természet emberi nemünknek fenntartására véle világunkat vakította és szívünket erőszakkal rabságára verte; elég ötet annyi kinok köztátkozni, s örökké tőle szaladván, szüntelen lábaihoz hullani! Mennyünk alkura véle, hogy eszét kinek-kinek idő szerént elveheti s meg is adhattya. Tsudáljuk hatalmát és gyermekségét ne vessük!

Mennyünk most szerzetesseink közé, kik a tsendességnek karjai közt nyugodván, tsak örök Isteneknek szüntelen imádásával örvendeznek; itt lesz talán a nyugodalom? — Ha

tsak lelkek volna test nélkül, elhinném; de testesülve, világi s asszonyi társasságbul kirekesztve, kevés nyugodalmakat gondolhatom. De mivel érdemeket ugys szenvedésekbe egy-szerismind könyörgésekbe keresik, hadjuk el őket, hogy azokat gyűjtén, lassan meny ország felé had utazzanak.

A gazdagságokba, kintsekbe, számos jószágok birásában van-e a nyugodalom? Ó ha valahonnan, innen leginkább eltávozott az az édes ajándéka az egeknek, mellyet ugyan nevezni tudunk, de sem erejét, sem minémüségét nem esmérjük. Légy gazdag, hogy többért ne ásitozzá; legyenek kintseid, hogy azok megtartásában örökös félelemtől, s birásában kevélységtől, irigységtől ne kinoztassál! Széllyezd jószágidat egyik világ sarkától a másig; elégedj meg véle, ha fél éjtszakákat alhatsz. — Mit fárodunk tehát kinzó eszközeink gyűjtésében? Mitsoda: eltévedés! Olly dolgokba keressük nyugodalmunkat, mellyek még attól is megfosztanak, mellynek milliomodik részetskéjét birtuk.

Talán a szabadság lesz az az arany tsillag, melly sugarával s éltető erejével szívünkbe a nyugodalomnak gyökereit ültetheti? Szabadság, szabadság, megbetsülhetetlen jó volnál te, ha sem te ellened senki nem véthetne, sem te véled; az arany gyapjuhoz hasonlónak tetszel lenni, mellyet bár sárkányok, tüzet okádó bikák őriznek, még sem lehetsz veszedelem nélkül. A mennyi vérében tellettél azoknak, kik vagy birtak valaha, vagy birnak, ugyan annyi könyveket fatsartál ki szemekből. Hol volna benned a nyugodalom, mikor sem igazság, sem isteni sem emberi törvények, sőt egész nemzetek vére sem elégséges védelmezésedre? Édességed birásának kezdete a rabságnak eleje, mert ha nem birunk, keresünk, ha feltaláltunk, elvesztésed félelmével kinzasz. De hol is találhatnánk fel? Nem lehet szabad, a ki vagy egy indulattyának rabja. Irtsd ki az egész hallandóságból ezt a megmásolhatatlan gyengeséget, talán reá akadol.

Nézzük meg a vitézi indulatokat; van-e nyugodalma? — Távozzunk! az által szegezett emberség nyögése lever bennünket; elborit emberi nemünknek vére. Itt tanálta fel vég-

tére a dühösség legfelsőbb póttzát; itt fajzottak azok az aspisok, crocodillusok, melyeknek szülésére az egész levegő egek, az egész föld gojóbítsának mérge elégtelen volt. Itt gondoltatott ki az a bűn, melyet természetünk minden gyarlóságai között fel nem tanálhattunk! Itt van sorsunknak végső veszedelme, mely világunk békességét, nyugodalmát, rab lántzokon tartja.

Ó békesség! ó nyugalom! ó valóságos gyönyörűség! térj be az erkölcsök udvarában; ne legyen sem olly nehéz szerzések, sem olly kinos fenntartások; — ott fog néked a letapodott emberség oltárt emelni, s nyomoruságainak terhétől ellankadva elődbe térdepelni, hogy tőled új erőt költsönöz-hessen pályafutására! — — —

(1782.)

2. Egy kis-asszonynak levele a kedvességhez.

(Hogy az asszonyi személyek emberek.)

Kedvesem!

Utolsó leveled legalkalmasabb időben érkezett kezeimhez; és, ámbár nemes hajlandóságodat akármelly szempillantásban is kedvellem, úgy tetszett mindazonáltal, mintha azon időszakaszban kedvesebb lett volna előttem, melyben az unalom tellyességgel elfogta szívemet. Próbáltam, kedvemnek felsekertésére, *Stefán* és *Hayden* remek munkáit mulató-eszközömön; de mind a kettőnek érzékeny öszve hangoztatása sem volt elégséges izetlenségemből felébreszteni. Énekelni akartam pedig azon verseket, melyeket te *Marmontel* Havasi Juhásznéjáról tsináltál, de ezek is inkább fájdalomra, mintsem vidámságra kisztettek. Tsak igaz az, a mit te nékem F** V** egy tavaszi mulatságban leveles táskából olvastál:

„Vagyon olly állapot ember életében,

Hogy még azt sem tudja, mi forog szívében.

Titkos sohajtások verődnek mellében,

Unalmát jelenti akármelly mivében.

Mint midőn a gyermek felébred álmából,
 Egy-két pityergő szót ereszt ki szájából,
 S még észre sem vesszük, mit kíván, szavából,
 Ismét elaluszik s tréfát tesz magából.»*

Illyen lankadtsággal vesződött a szívem éppen akkor, hogy F*** T** leveledet hozzám hozta. Nyughatatlanul szakasztottam fel; nem tudom, az unalom volt-e oka e nyughatatlanságnak, vagy csak ama titkos láng, melyet nemünkkel való társalkodástok szokott sziveinkben gyullasztani; elég az, hogy megörültem, egy kis magyar könyvet látván leveledhez kaptsolva lenni, s vélvén, hogy talán ismét valamelly remek *Báróti Sándor* tollából, vagy *Mészáros Ignácz* arany kertyéből szakasztott gyümöls — ki vajha egyszer megszánná mulatságos könyvekkel még igen szükölködő nemzetünket, és ne csak egyedül maga gyönyörködne kellemetes írásaiban, hanem engedné, hogy azok napfényre botosáttatván, Kártigámnak kötött ditsőség-bokrétájából részesülhetnének.

Miként elisszonyodtam azonban, olvasván a könyvetskének fellyül irásában: *Megmutatás, hogy az asszonyi személyek nem emberek; az Írásból és a józan okoskodásból napfényre hozatott.* — Mi dolog ez, kedvesem? tehát ez nemünket hitegető tiszteleteteknek bizonyosága? tehát ezzel fizetitek meg azt a nagy adósságot, mellyel mindegyitek tartozik szülőjéhez, kinek tejénél kezdett ember lenni, kinek dajkáló kezei ápolgatták gyámoltalan gyermekségét? — Hitetlenek! háladatlanok! . . . mennyi édes esküvésekkel ostromoljátok érzékenységünket? miként iparkodtok, hogy magunkkal elhitessük, imádásra méltónak lenni szépségünket? Lábainknál mászkáltok, reszketve könyörögtök egy kegyes pillantásunkért; mihelyest nem akar számatokra dobogni szívünk, kétségbe estek, — ölitek magatokat, — a semmiségnek örökös feledé-

* E nyolcz sor idézet *Ányosnak Egy barátomnak* című leveléből (1778. nov. 11.). Megjegyzem azonban, hogy az eredeti és a jelen idézet között több eltérés van. (V. ö. a 143—144. lapon közölt szöveggel.)

kenységébe kívántok temetkezni: azonban másfelől nevetségeket koholtok ellenünk, katzagjátok érzékenységünket, miért hogy nemeseznek ítéltek lenni sziveiteket? végtére még az emberek számában sem szenveditek meg nemünket!

De botsáss meg, kedvesem, heveségemnek! Koránt sem számlállak tégedet ezen szilaj lelkek közzé; mindenkor tiszteltem benned a józan gondolkodásnak módgyát, és erről való tellyes elhitettetésemnek köszönd megmásolhatatlan szeretetemet.

Hogy mindazonáltal adósod ne maradjak: — te könyvetskét küldöttél nemem felől, én azt visszont nem küldhetek; mert az egész könyvtartó almáriomomban egy levelet sem találok, melly nememet védelmezné. Kéntelenittetem tehát ennen magam egy kevesség elmélkedni, hogy a küldött könyvetskét megtzáfolhassam, és e tzáfolással kevély nemeteket bizonyossá tehessem arról, hogy az *asszonyi személyek emberek*.

Ha jól emlékezem, még midőn gyermeki esztendeimet a B*** kalastromban nememhez illendő erköltsőkben s tudományokban képeztem, azt tanultam mesternémről, hogy a *Teremtés könyvének* első részében írva légyen: *És teremté az Isten az embert az ő képére; az Istennek képére teremté őtet*. Lássuk már kit értett légyen azon név által: *ember*? Azonnal utána ragasztja: *Férfiuvá és asszony-állattá teremté őket*. Tehát az emberi nemzet, melly az Istennek képére teremtett, férfi és asszonyi nemből áll? Ha a Sz. Írás ugyanazon egy *emberi* név alá zárta mind a két nemet, ki tette ezt a jámbort különböző bírónak, ki az Írásból és józan okoskodásból napfényre hozatott munkájában annyira gyönyörködött, hogy író-asztalánál egyáltalában elvégezné: *az asszonyi személyek nem emberek*? Ugy vélem, hogy ha az Írásnak e sikeres valóságára nem restelt volna vissza tekénteni, mind az Írás, mind a józan okoskodás más ítéletet szült volna komor elmélkedésében.

Hogy pedig a Sz. Írás fellyebb említett mondásában olvassuk: *asszonyi állattá*, ebből emberségünknek megtagadására semmi következtést sem sajtolhat ki azon jámbornak

józan okoskodása; mert különben az helyesebben következ-
nék, hogy egyedül a magyar asszonyok nem emberek, mint-
hogy azok állatoknak neveztetnek. A frantzia s olasz dámák
ellenben emberek, minthogy sem a frantzia, sem az olasz
nyelvben az asszonynak neve mellé nem ragasztatik az a szó:
állat, hanem tsak: *la femme, la donna*. Már pedig ezen
magadnak is el kellene mosolyodnod, kedvesem, ha bár sirom
felett könyveznél is.

Mit tehetünk mi arról, hogy ti, férfiak, azon zsidó szót,
melly asszonyt jelent, *asszonyi állatra* fordítottátok? — Olvas-
sátok tsak a *Teremtés könyvének* második részét, ott ismét
férfiaknak neveztek bennünket; mert így szól a 23-dik vers:
«És monda Ádám (tudni illik Éváról) *ez hivattatik férfinak,*
mert férfiuból vétettetett.» A *férfiu* név embernek neve;
tehát emberek is vagyunk, s nem-emberek is vagyunk? Ez
ugyan keserves igazság! — Olvastam Fenelon munkájában a
hét görög böltsnek (vagy okosnak) életét; de nem hiszem,
hogy vagy egyikének kedve lett volna e szerentsétlen való-
ságnak vitatására vagy megegyeztetésére.

Első megmutatásában így elmélkedik azon jámbor az
Írásból és józan okoskodásból: Az Isten Ádámot az állatokon
való uralkodásra teremtette, de egyszer is mind azt is rendelte,
hogy az asszony a férfinak hatalma alatt legyen: tehát az
asszonyok állatok, nem pedig emberek. Ez annyit tesz, mintha
mondanám: A juhász vagy tsikós a juhokon vagy lovakon
való uralkodásra rendeltetett: de egyszer is mind a bujtár a
juhásznak vagy tsikósnak hatalma alá vettetett: tehát a bujtár
vagy juh vagy tsödör? Szegény bujtárok! * megesnék nektek
e józan okoskodás szerént! — Nem tudom, ha ezt a hason-
latosságot hallván, azon jámbornak józan okoskodása el nem
pirulna-e? — Ha egy helyen valakinek egy dologra hatalom
adatik, más helyen ismét más dologra, koránt sem sugallja a
józan okoskodás, hogy az a két dolog egyféle.

«Tovább azt mondgya a józan okosságnak törvényre, hogy

* BATSÁNYINÁL sh.: *betyárok*.

az asszony a férfiúnak hatalma alá vettetett légyen, mivel néki természetbéli *értetlensége* miatt az emberi kormányozásra ugy, valamint járatlan lónak a vezeté-k-fékre, szüksége vagyon.» Ezek annak az Irást és józan okoskodást követő jámbornak szavai. Visgáljuk meg, minémü természetbéli *értetlenség* miatt szükséges a férfiú az asszonynak kormányozására? — Teremtés könyvének II-dik részében így szól Mojses: *Mondá mégis az Ur Isten: nem jó az embernek egyedül lenni; teremtsünk néki hozzája hasonló segített.* Vallyon kinek van nagyobb természetbéli *értetlensége*, annak-e, a ki segített, vagy annak, a ki segítettet? — Ugy tetszik, hogy a ki segítettet, az valami nélkül szükölködik; a segítőben ellenbe nagyobb erő találtatik. Az asszonyi nem segítője a férfi nemnek; a férfi nem pedig segítettet az asszonyi nemtől. Az ebből való következés nem igen hizelkedhetik kevély nemednek, kedvesem, és a mi természetbéli *értetlenségünk*nél nagyon meg-szükségtelenedik a férfiak kormányozására való szükség!

Bizik ugyan azon jámbor *második megmutatásában*, hol az embernek segítőjét tsak annyiban veszi, mint a kovátsnak kalapáttsát. De vagy nem olvasta jól a Sz. Irást, vagy mérték-sinórjától, melynek a józan okoskodást vallja, messze eltántorodott; mert az Irásnak nyilvánvaló szavai ezek: *teremtsünk néki hozzája hasonló segített.* Ha a férfiúnak segítője hasonló a férfiúhoz, nem találtathatik közöttök az a nagy különbség, melly a kováts és annak kalapáttsa között vagyon; vagy ha még tovább is vitatni kívánnya e hasonlítását a jámbor, tehát meg kell nékie határozni, hogy valamint a férfiúhoz hasonló az ő segítője, ugy a kovátshoz is hasonló a kalapáts; így pedig szánakodásra méltó volna e betsületes mester embereknek sorsa, mert megtörténhetnék, hogy egy esztendőben a kováts légyen tzéh mester, más esztendőben a kalapáts.

Kételkedik a jámbor *harmadik megmutatásában*, ha az asszonyok az Isten képe-re teremtettek-e, valamint a férfiak? minthogy Krisztus Urunk soha asszony állattyában meg nem jelent. — Már fellyebb előhoztam a Sz. Irásnak szavait, hol

nyilván megmagyarázza, kit akart értetni azon név alatt: *ember*; és azon fellyül még az is nyilván megmagyaráztatik, ki légyen az Istennek képére teremtvé. Ne sajnáljuk ama szent ígéket még egyszer leírni; a felebaráti szeretet megérdemli fáradságunkat, hogy azon jámbort, ki józan okoskodásával olly nagy homályban tévelyeg, napfényre vezethessük. Így szól tehát a Sz. Írás: *És teremté az Isten az embert az ő képére, az Istennek képére teremté őtet; férfiúvá s asszony-állattá teremté őket.* Innét ez a következés: Az ember teremtetett az Istennek képére, de az *ember* férfiúvá s asszony-állattá teremtetett; tehát a férfiú s asszonyi állat az Istennek képére teremtetett. Az illyen józan okoskodásnak valóságán, reménylem, még *Descartes* sem kételkedett volna, ki különben olly félve lépett ki böltsőjéből e nagy világ piattzára, hogy akármelly igazságtól is rettegne, minek előtte azt szörszált-hasogató törvényeivel megvizsgálta volna.*

Tagadhatatlanná lévén, hogy az emberi nemzet két nemből áll, gyámoltalanná lesz a jámbornak józan okoskodása, hol így elmélkedik: Krisztus Urunk soha asszony állattyában meg nem jelent, tehát az asszonyok nem emberek. Ez olly formán esik, mintha mondanám: A katonaság ugyan német és magyar nemzetségből áll, de mivel gróf Nádasdi nem német öltözetben jelent meg a kolini ütközetben, tehát a németek nem katonák. — Ezt álmodni ugyan még R...-nak sem volt szerentséje, ki különben szunnyadozásában olly boldog, hogy a 19-dik századnak minden szokásait már előre megálmodta.

Reménylem, nem szükséges már a *negyedik megmutatásra* feleletem, minthogy azon józan okoskodást fellyebb elegendő világosságra hoztam, hol ennek a szónak: *állat*, sorsát fejtegettem; vagyon mindazonáltal még egy alkalmatos okom e szóról, mellyről majd tulajdon helyén fogok emlékezni.

Az *ötödik megmutatásban* azon okból tagadgya meg emberségünket a jámbor, mivel a köz békességnek esmérates fel-

* Lásd: *Lobrede auf den Renatus Descartes. Leipzig. 1777.*

bontói vagyunk, következendőképpen mennyországba, mely örökös békességnek lakóhelye, és egyedül az emberek számára alkottatott, soha sem juthatunk. — Talán rossz helyeken kereskedett nemünknel a jámbor, hogy nem lelhetett nála kívánt békességet? . . . Férfiak, férfiak! olly vétekről vádoltok bennünket, mellyben ti sokkal bűnösebbek vagytok. Mi egy olly kopasz kő sziklának, mint Gibráltár, meghódítására egész országokat fel nem lázasztunk; mi a köz békességnek felbontását egész vér feredőkéig nem terjesztjük. Hol szenved többet a köz békesség, ott-e, hol egy szerentsétlen asszonyi személy magános kunyhójában kegyetlen férjének elviselhetetlen járma alatt sohajt s zugolódik? vagy ott, hol a győzedelmes hadakozó a szegény polgárnak verejtékével nevelt kalászkodat gázolja paripájával? — Ha szemben lehetnék azon jámborral, ki minket a békesség esméretes felbontóinak nevez, volna még egy-két igazságom, mellyet fülébe sughatnék!

A *hatodik megmutatáson* el nem igazodhatom, mert eképpen kezdődik: «Sz. János, mennyei jelenésekről irt könyvének tizenegyedik részében így mond: Midőn a bárány a II-ik petsétet felszakasztotta, tehát nagy tsendesség lőn a mennyben.» *Elsőben*: a II-dik részben egy petsétről sem szól Sz. János, nem hogy tizenegyről szöllana. *Másodszor*: fel nem érhetem, millyen Sz. Írásban lehessen szó tizenegy petsétről, holott az egész keresztény világ mind ekkorig csak hét petsétről való beszédet olvasott Sz. János jelenéseiben. Ez már nagy bátorság, egy Írást és józan okoskodást követő emberben a Sz. Írást olly fontosan megszerezni! *Harmadszor*: ha netalántán úgy mentené magát a jámbor, hogy ez a szám: 11-dik, nem tizenegyediket, hanem másodikat jelent, akkor sem tudom, millyen lelki esmérettel mondhatta, hogy midőn a petsét felnyitattott, tsendesség lett légyen mennyországban, holott a mint a 6-dik részből kitetszik, hogy mikor felnyitotta a bárány a második petsétet, a második lelkes állat beszélt. A mi több: mikor a bárány méltónak íteltetett a petséteknek felnyitására, azt mondgya Sz. János jelenésének 5-dik részében, hogy ő hallotta az angyalokat, a kik ezernyi

ezeren valának, nagy szóval mondani: *méltó a bárány s a t.*; ez után pedig: *minden teremtetett állatot, mely mennyben van, és a föld felett és a föld alatt, és a melyek a tengerben vannak, és a melyek ő benne.* Már hogyha számba lehetne venni, mennyien voltak, kik a petsétek felnyitásának alkalmatosságával beszéltek, kevés hibázna 100000000-tól; igen keserves pedig elhinni, hogy ilyen beszélgetés közt tsendesség lehessen; vagy ha ezt tsendességnek állittya lenni a jámbor, nem tudom miként lármázhatta volna fel azt három asszony-nak ottléte?

Jó lesz itten megjegyezni, a mit fellyebb Sz. János jelenésének 5-dik részéből leirtam: *minden teremtetett állatot.* Ha az asszonyi személyek *állatok*, és Sz. Jánosnak szavai igazak, a mint valóban százszor igazabbak a jámbornak megmutatásainál, tehát tagadhatatlan, hogy asszonyi személyek vannak mennyországban? — Meg ne szomorodgyatok azonban, kevés férfiak, ha Sz. Jánosnak igéiből még egy rendes következtést hozok ki, melynek megmutatása sokkal könnyebb fog lenni, mint a jámbor tizenegy petséttyének. Nyilván való, hogy Sz. János jelenésének azon 5-dik részében minden teremtsről szől, és elszámálja mindegyiket, ki hol legyen: elsőben ugyan azokat, kik mennyországban vannak; másodsor azokat, kik a föld felett, harmadszor azokat, kik tengereken és tengerekben vannak; — mert ugyan tsak valamelyikben e helyek közül kell lenni akármely teremtetett léleknek, hatsak a holdnak bizonytalan pusztáiban nem akar szarándokoskodni. Sz. János mennyországban világos szavakkal az Istenen s angyalokon kiyül a teremtetett állatokat helyhezteni. Már pedig ti férfiak e nevet: *állat*, szégyenlitek magatokra venni, és egyedül a mi nemünknek tulajdonittyátok; megbotsáassatok tehát, ha így kell Sz. János jelenéséből okoskodnom: hogy legalább e tsudálatos elragadtatáskor még férfi nemetek nem találkozott mennyországban, vagy igen esméretlen volt.

Kitetszik e jegyzésből, millyen józan okoskodással állította legyen a jámbor, *hetedik megmutatásában*, hogy az asszonyok tisztátalanságok miatt mennyországban nem talál-

koznak; ellenben a pipás, dohányos férfiak, mint legkellemesebb illatu rózsák, paraditsom kertjébe ültettetnek.

A nyoltzadik megmutatásban elárulja magát a jámbor, hogy ő a tudományokban, mellyektől nemünket erővel eltiltyátok, hogy csak magatok okoskodhassatok, keveset gyakorlott. Világi böltseségbeli megmutatásnak nevezi, a mit igazában az állatoknak vagy természetnek históriájából való megmutatásnak kellett volna mondania; a mint hogy más idogen nyelvekben is, mellyeket szerentsém vagyón érteni, így neveztetik ezen neme a tudományoknak: p. o. *Joh. Pet. Eberhards Versuch eines neuen Entwurfs der Thier-Geschichte.* — *Della Storia naturale del S. D. Vit. Donati.* — *Histoire naturelle des Oiseaux, par Mr. de Buffon,* s a t.

Azt mondgya tovább: «A vad állatoknak majdnem minden tulajdonságaik feltaláltatnak az asszonyban», és ennek meg erősítésére legelőbbször is a pávának kevélységét, azután a többi között a kutyának irigységét, és a ketske baknak paráznaságát hozza elő. Sem *Linnének*, sem *Brissonnak* nem jutott még eszébe, hogy e szelid és házi állatokat vadaknak nevezze. Meglehet, hogy a jámbor olly országokban mulatozott, mikor ezeket írta, hol még a kutyákat is kopókkal kellett vadászni.

Hogy pedig az állatokkal való hasonlatosság feltaláltatik nemünkben, az emberségünket meg nem rontya, minthogy annak a férfiakban is találtatni kell, ha külömben ő kegyelmek emberek akarnak lenni; mert a mióta eszemet tudom, mindenkor azt hallottam, hogy az ember nem egyéb, hanem *eszes állat*. Tehát kétféle dologból áll az embernek természete vagy minémüsége, úgy mint: észből és állatiságból. Mind a két félnek tulajdon indulattjai vannak: az észnek értelem, akarat, emlékezet; az állatiságnak csak állatokhoz illendő indulattjainak kell lenni — semmi tsuda tehát, hogy emberi létünknek e részében állatokéihoz hasonló gyengeségeket szenvedünk.

A mi nemünkben légyenek-e azonban szilajabb és vadabb indulatok vagy a férfiakéban? ez új kérdés volna. Hízel-

kedem mindazonáltal magamnak, hogy nemem szelidségének megmutatására alkalmas okokat szedhetnék egybe, hatsak időmből most ki nem fogytam volna; de mivel egy óra múlva Balaton mellyéki jószágunkra kell szülőimmal indulnom, utazó köntösömnek elintézéséről szükség gondolkodnom. Mihelyest vissza jövök, nyugodalmamban mind erről a tárgyról, mind arról, hogy asszonyi nemünk, érdemére nézve, fellyül haladgya a férfi nemet, fogom veled, kedvesem, közleni gondolatimat. Addig is pedig futva leírok egy-két szilajságot, mellyet nemedről e télen hiteles írókban olvastam; és hidd el, hogy az esztendő azon részének legdurvább komorsága sem kedvetlenithetett el inkább, mint hogy emberi nemeteknél olyan motskokat találtam.

Bizonyos *lissabonai* nemes ember álmodta, hogy a felesége érzékenységeit, mellyeket egyedül férje számára kellett volna fenntartania, szomszédgyának szeretetére fordította. Felébred a megilletődött portugallus, és tsak annyi időt sem vesz magának, hogy az álmot a valóságtól megkülönböztetné, hanem esze veszett dühösséggel, oldala mellett gondatlanul nyugovó feleségét megöli* — Lehet-e már ezt emberi indulatnak nevezni?

Tamerlán, a napkeleti tartományoknak ama szerentsés s egyszerismind kegyetlen pusztítója, ki első mászott által a kinabélieknek kerített falain,** hogy megmutatná, melly boldogtalan sorsa legyen e földön a békességnek, mellyet még tűz kőből épült bástyák sem védelmezhetnek elegendőképpen a dühösség ellen; — egykor némelly hitén lévő papokat, kiket ők *derviseknek* neveznek, valamelly tsekélységért megöletett, ugy mindazonáltal, hogy azonnal meg ne haljanak, hanem még jó ideig kinlódni kelljen nékiek. Azalatt a pogány fejedelem a legszörnyűbb halállal küszködők mellett asztalt terített, és azon fő-tisztyeivel együtt tellyes örömmel vendé-

* Lásd: *Voyage de Moquet.*

** 397-dik esztendőben.

geskedik, gyönyörködven a haldoklóknak jajjaiban.* — Nem hiszem, hogy vagy a tigris kegyetlenebb gyönyörüséget érezhetne, mikor Libiának isszonyu pusztáiban egy szerentsétlen utazót feldarabol.

De mivel azon jámbor leginkább sarkallja nemünkben a fajtalan életet, szeretném vele közleni egy józanabb okoskodást követő frantziának szavait, ki így ír:** «A mi a vitézség a férfiakban, ugyan az a szüzeség az asszonyokban. Ezen erköltsel mindenen győzedelmeskednek; és győzedelmeknek jutalmául közönséges tiszteletünket nyerik el. Ez a jutalom annyira ketsegteti nemes lelkeiket, hogy még a leggyarlóbb s legfélékenyebb személyekben is bajnoki ijedhetetlenség gyulad legnagyobb szerentsétlenségeknek megvetésére, ha erkölcsök veszedelemben forog.» Jegyzésre méltó példát hoz elő e különös erköltséről az asszonyi nemnek Plutárkus, ki bizonyította, hogy *Scyus* nevezetű szigetben hétszáz esztendőig nem találtatott vagy egy asszony, ki férjéhez hitetlen lett volna, vagy egy leányzó, ki szüzeségét megszegte volna.

Merlek-e ellenben titeket, ártatlan férfiak, emlékeztetni Lukrétziára és a kevély *Sextus Tarquiniusra*, hogy meg ne szomorodgyék szüzeségtek? — Kitetszik e nevezetes római történetből, mellyik nemnek nemes tüzénél fázik inkább a betület és szelidség!... Ha a régi rómaiaknál ilyen erköltsökben gyökereztetett az emberség, örömmel mondhatom én s velem egész nemem, a mit *Corneille Péter*, ama híres frantzia versszerző egykor énekelt:

*Je rends graces aux dieux de n'être pas Romain,
Pour conserver encor quelque chose d'humain.*

Megpróbálom, ha valamiképpen magyar versbe foglalhatnám értelmét; mert már értek egy kevéssé ehhez a mesterséghez, minek utána Gyöngyösinek *Murányi Vénussát* kéreledre elolvastam:

* Lásd: *Histoire de Tamerlan.*

** Lásd: *Dictionnaire d'Anecdotes etc. remarque de Chasteté.*

Nem vagyok római, hálá Istenemnek!
Megtartom egy részét így emberségemnek.

De akaratom ellen is félben kell szakasztanom írásomat. Asszony anyám szüntelen unszol, hogy már készüljek; azt mondgya, talán az egész Sz. Írást újra le akarom írni. — És valóban majd elfelejtettelek megkövetni, kedvesem, hogy olly hosszú levéllel alkalmatlankodom. De reménylem, megbotsátod e kis hibát, kivált ha meggondolod, hogy asszonyi nemem emberségének védelmezését s ebből annak megmutatását vettem fel tárgyamul; — mert illy tsiklándoztató ditsóségtől nem lehet tsak bitang módon megválni.

Ugy gondolom, két hét múlva haza jövök. Azonnal bizonyossá foglak tenni; hogy látogatásoddal gyönyörködtess. — F*** T** által azalatt is tudósítt egészségedről, tudván, hogy boldogságotól függ gyönyörűségem. Most levelemmel együtt hozzád küldöm kenderitzémet zálagul, de kikérem, hogy jól vendégeld. — Azonban vigasztalásodra tsak azt mondhatom, hogy az utra azon kis kalapban fejér s rózsa színű tollakkal indulok, mellyben néked a P** szüretkor annyira megtetszettem. — Emlékezzél távul létemben rólam; én, ha minden tzifraságomat itthon felejttem is, de képedet el nem felejttem. — Élj, kedvesem! Vagyok megmásolhatatlan hived

B.** J.***

(1783.)

IV. ÁNYOS GYŰJTEMÉNYEINEK BEVEZETÉSEI.

1. Az esztergári codex előszava.

Elöl járó beszéd.

Miolta a nemzetek társasságban léptek, minden századnak különös rendtartásait, szokásait mint egy örökös vándorlással tanulhattuk. Elsőben senki sem uralkodott polgár társain, hanem több házi gazdák eltökélt kötésből egymásnak segítségül voltak. Utóbb, hol a visszázkodás nagyobb erőt vett az emberi nemen, hogy bátrabban ellent állhassanak hatalmasabb erőszakoknak is, nagyobb társosságokban szövődtek. Minthogy pedig az emberi ítéleteknek és kívánságoknak külömbisége miatt illetén községek soha szükséges egyet értést magok között nem remélhettek, egyet választottak, kinek akarattjától függenének, honnan most a királyságok és birodalmak származnak.

Illyetén változásokat közlő követte a szép tudományoknak sorsa. A mint a nemzetek vadabbak, szelidebbek voltak, szinte úgy borultak, derültek ezek is. Volt olly idő, hogy a fegyverek vér özönnel kezdték sülleszteni a világot; ellenben a szép tudományoknak is voltak arany, ezüst százai.

Már pedig ha mind ezeket a visszontagságokat mélyebben vizsgáljuk, vallyon mely század volt emberi nemünkhöz ilendősebb? Az-é, mely a szép tudományokat bötsülte, vagy mely szüntelen háboruba foglalatoskodott? Ez nemzeteket hódolt, járomba fogva a természet szerént szabad embert, rablásokból tárházokat épített; amaz pedig jó polgárokat

alkotott. Hogy ha tehát emberi sorsunk közelebb jár tzel[j]ához, midőn jámborok vagyunk, úgy hát tsak akkor tartsuk magunkat valóban embereknek, mikor a szép tudományoknak árát szabunk.

Kérdezzük tsak e valóságot édes hazánktól! Könyves szemekkel fogunk az elfolyt időkre vissza tekinteni, és mostani boldogságunkból fogjuk inkább mérsékelni, minémü szörnyűségeket okoztak a véghetetlen hadakozások.

De már magyar nemzetünknek is megengedték a kegyes végezések kostolni azt az édességet, melly a szép tudományoknak gyakorlásából szivárgodik; és feltett szándékkal tselekedték, mert különben azt mondanánk, hogy nem is tudunk kegyesek lenni. — Titkos öröm könyvekkel láttuk most, mind egyéb tudományoknak hazánkban bötsét, mind pedig főképpen anya nyelvünknek miveltetését.

Megbatsáss azért, barátom, akarki dirib-darab írásaimat fogod olvasni, hogy én is ezen hazafiui tüztől gyullasztatván öszve irtam tsekély munkáimat és számodra eltettem. Nem hívságból történt ez, hanem azon szándékból, hogy némel unalmas óráidat mulatságossá tegyem.

Ne várgy s kívánný itt mély gondolatokat, mert tsak huszon két esztendő koromtól ki nem telhetnek; idővel tökéletessebb szerzésekkel szándékozok szolgálni.

Irtam Esztergáron 1778-dik esztendőben Mindszent havának 10-dik napján.

2. Ányosnak Batsányi kiadásában olvasható előszava.

Ajánló-levél. Barátimnak.

Vegyétek hívségemnek bizonyosságát, mellyel koporsóimig viseltetem hozzátok! Ti néktek szentelem, a ti oltalmatok alá ajánlom írásaimat. — Tartoztam személyeteknek ezzel az áldozattal, mivel igaz hazafiak vagytok: melly a természet törvényének első tzikelye!

Nem lehet e földön nemesebb boldogság, mint midőn több halandók rokon szívvel birnak, és a barátság által lekötelezik magokat, egymásban az igaz emberi érdemeket szeretni. Kevesebbé érzik szomorúságokat, mert pajtássaiknak ölébe kisírhattyák! Kettőztettetik örömök, mert társaiknak képeikről olvashattyák azt az édes érzékenységet, melyet szerentséjek gerjeszt sziveikben! — — És talán tsak ez a gyönyörűség maradt még fenn a föld gojóbissán, mely az életnek terheit elviselhetőbbé teszi, midőn az arany századnak végezetével minden egyéb boldogság eltávozott tőlünk!

Ó és ti nemes Lelkek! Ti tapasztaltattyátok én velem ezt a gyönyörűséget. Mennyit nem kívánhattok tőlem ezért az ajándékért? és én melly keveset adhatok! — — Ölelem érdemes szíveteket, olly szeretettel, mellyre tsak egy halandó elégséges lehet! — Midőn ti könyveztek, nékem is vérzik a szívem! És ha olly boldogok lehetnétek, mint én óhajtom, megelőznék minden eddig élt halandókat szerentsétekkel.

De mitsoda vigasztalás számunkra, midőn hiv barátságunkból nem utolsó részt veszen fáradt anya nyelvünk, midőn még indulatinkat is, mellyeket egymáshoz érzünk, annyi szorgalmatossággal igyekezzük magyarázni, hogy magyar nyelvünk méltóságát ne homályosítsuk! — — Higgyétek el, kedves barátim, hogy áldanának bennünket azok a nemes halmak, mellyek a Rigó mezején, Várnánál, és a szerentsétlen Mohátson nyugosznak, ha a lelketlen test ilyen indulatnak kifejezésére elégséges volna.

Elégedgyünk meg most azzal, hogy arról a napról, mellyre a magyar ég alatt legelőbbszer felvirradtunk, el nem felejtkezvén, minden tehetségünket édes nyelvünknek ékesítésére szenteltük! — — Talán még a késő időkben, midőn mi már nem leszünk, nőni fognak olly magyarok, kik rólunk meg fognak emlékezni! — — — Ó és ha tsak egy könyvet hullatnak is sirunkra, boldogabbak leszünk sok hatalmasoknál,

kik gyakorta csak hízeltetésből vagy szolgálai félelemből tiszteltetnek!

Éljetek azonban, kedves barátim, boldogul, és legyetek tellyességgel bizonyosok, hogy még hamvaitok is betsesek lesznek annak szívében, a ki soha meg nem szünhet titeket szeretni,
Barátotok Ányos Pál.

3. Batsányi előszava.

Anyosnak részenként s már ezelőtt több esztendőkkal kiadott egynehány költeményei oly különös kedvességet nyertek; minden munkáinak összegyűjtések s közre-bocsátások iránt tett jelentésem oly nagy örömmel fogadtatott mindenfelé a magyar hazának érdemes tudós fiaitól: hogy előre könnyen elgondolhatom, mely jó szemmel fogják most látni e jeles poétájoknak megjelenését mind azok, valakik a *szépet* és *jót* érezni, s anyai nyelveket illendőül becsülni tudják. Sőt elhihetem, hogy nehezen is esett sok jó és buzgó hazafiaknak az utánna való hosszas várakozás.

Tudtam vala, hogy Ányos írásai megvannak valahol, valakinél; de, noha eleget fáradoztam felkeresésekben, több esztendők elfolytak mégis, a míg nyomokba akadhattam; — a mint hogy valójában még e máj napig sem vehettem azokat mind kezemhez.

Ányos versei, «a mint össze valának írva, (úgy mond egy még életben lévő jó barátja) tisztelendő *Bersenyi Kristóf* paulinus kezébe jutának (1784. esztendőben); ettől kikérte azokat főtisztelendő *Zsolnai Dávid* veszprémi kánonok úr, azzal az ígérettel, hogy ki fogja nyomtattatni.» — A poétának ezen kérdésben lévő írásai, negyed rétből összekötve, nálam vagynak; de ez az *egy kötet*, melyet a pozsonyi koronázás után (1790. esztendőben, november vége felé) a most

nevezett kánonok úr maga adott kezemhez, nem foglalja magában. Ányosnak minden munkáit. A többit tehát más helyeken kellett felkeresnem, másoktól összeszereznem.

A midőn 1793. esztendőre már annyit összegyűjtöttem, hogy egy kötetre valót közre bocsáthattam volna: oly sok új akadályokra találtam egyszerre s véletlenül, és azután oly sok viszontagságok között hánytá-vetette életemet a bal szerencse, hogy lehetetlen vala mind eddig régen tett ígéretet teljesítenem. Reménylem azért édes hazámtól, hogy nem fogja vétékül tulajdonítani ebbéli késedelmemet; valamint szinte azon szolgálatnak akaratom ellen történt elmúlatását is, melyet szerető fiától különben talán kívánhatott volna, — s melyet valóban minden szerencsésebb születésű polgárjától méltán megkívánhat.

Imhol vannak tehát most Ányosnak mind azon munkái, a melyekre eddigelé szert tehettem. Azok, a melyek itt (ezen nyomtatott kötetben) nem találhatók: vagy nincsenek kezemenél, vagy pedig nem nyomtatni valók. Ha idővel előkerülnek, és nyomtatásra alkalmasak lesznek: akkor, jó barátjainak leveleikkel együtt, vagy én tölem, vagy más akármelyik magyar poétától (mert Ányos kiadójának poétának — legalább versszerzőnek — kell lenni magának is) *második kötet* vagy *toldalek* gyanánt ki fognak adattathatni.

Olvasván Ányosnak kiadása iránt a Magyar Múzeumban közönségessé tett jelentésemet,* azt kívánták tőlem némelek: hogy, minekelőtte munkáit kinyomtattatnám, jobbítsam meg poétai fogyatkozásait, s leveleikben kijegyzett versbéli *hibáit*; és, hogy annál könnyebben s bizonyosabban elérhetnék céljokat, példákat is küldöttek a vélt jobbításra. Jóvá hagytam szándékjokat; de tanácsokat, a közlött példák szerint, nem követhettem, mert — szentségtörésnek tartot-

* Magyar Múzeum. Pesten, 1778. eszt. I. Kötet. I. Negyed. 62. l.

tam volna, a Magyar Apolló egyik főpapjának írásait úgy megrongálni! Mások ellenben azt akarták volna, hogy minden verseit úgy, a mint kezemhez jöttek, minden hibákkal együtt (ki nem vévén még a leíraskor történeteket is) *betű szerént* nyomtattassam ki. Ezeknek sem teheték eleget: jól tudván több másokkal én is, *hol és mit* kívánhasson a *diplomatica fides*; mit kívánjon meg, ellenben, az ilyfélekben egy okos kiadónak kötelessége, és magának is egy nem régen (sőt mi velünk) élt poétának dicsősége.

A közép úton jártam tehát; az az: helyre hoztam a valóságos és tetemesebb fogyatkozásokat; megegyengettem a hibás verseket; és azt, a mi azokban nyelvünknek kényes természetét vagy a poézisnak megszeghetetlen reguláit sértette, — a mennyire az *értelemnek csonkítása vagy egész rendeknek felbontása nélkül* lehetséges vala, — szabadon s könnyű kézzel megváltoztattam.

Mert valóban *kényes* a magyar nyelv! Olyan, mint ama szabadon született, jól nevelt, s minden viszontagságai között is ártatlanságban maradott szűz leány, kinek tiszta erkölce, s ennek érzéséből származó nemes büszkesége, semmiféle erőszakot meg nem szenved. Megnyerheted idővel és tetszésedre hajthatod nagyra termett s minden szépnek és jónak elfogadására alkalmas szívét, — ha illendő módját tudod, és oly boldog csillag alatt születettél, hogy ezt *tudhasd*; de (akárki légy különben!) e nélkül ne járulj hozzája, ne alkalmatlanodjál rajta: mert — szégyennel tele kosarat kapsz!

Nem ártana talán, az ily szerencsétlen kérőknek (nyelvünk alkalmatlan pallérozóinak) valamivel nyilvánban szólnunk. De nem akarom tartóztatni beszédemmel az olvasót; és magát is ezt az új életre támadott s hosszas halála után titkos fészkéből kirepülni vágyakodó ritka madárt. — Indulj, kedves Múzsza! a tavasznak vidám szellőivel; térj vissza tetszésed szerént annak az édes hazának boldog vidékire, mely-

nek kebeléből már több esztendőök előtt (velem együtt) kiköltöttél; eredj egész bátorsággal, és kovályogj könnyen lebegő szárnyaidon a magyar ég alatt! Tiszteld és gyönyörködtesd, mennyei lantodnak majd víg öröme gerjesztő, majd édes bánattal elegy andalgásba szenderítő zengedezésével, ama két országra szakadt dicső nemzetet, mely a világnak e táján még nyelvedet érti; és ha kedvére fogsz (reménységünk szerént) találkozni; ha látni fogod, hogy emlékezvén Ányosáról, nem feledkezett el még teljességgel arról is, a ki most tégedet hozzája bocsát: tiszteld egyszersmind és gyönyörködtesd helyettem is!... De, elérkezvén határra, mondd ezt legelőbb is mind azoknak, a kik szavadat hallani akarják:

«Ismérjeteek reám szavamról, hazámnak fiai! Fogadjatok fel hív kebeleitekbe; és, hallván magyar énekemnek néhol talán érzékenyebb, s azért talán nem éppen mindenek füleinek egyaránt tetszhető, szokatlan hangzását, főképp pedig a balvélekedésre hajlandóknak kíméletlen ítéleteket, jusson eszetekbe: hogy a mely szépen illatozó gyönyörű virágnak édes kelyhéből mézet gyűjt az ártatlan kis méh, ugyanabból mérget szíhat a rosszra indult pók... Kövessétek ti azt a szorgalmatos kedves kis állatot; és, nem hajtván azoknak gyermeki gyengeségekre s nevetséges gyávaságokra, ne tulajdonítsátok a haszonra s öröme szolgálható szelid plántának, ha mi kárt okozott vagy okozni akart ez az utálatos gonosz pára.»

Ezeket mondván, kegyes Múzsá! emeld fellyebre szavadnak hangját, s imígy zengj végre:

«Azon hazafi társatok, ó magyarok! a kinek énekeit tőlem halljátok: nincs már többé közöttetek... Régen, s még virágzó korában, elköltözött ő arra a hosszú és félelmes útra, a melyen ti néktek is el kell ma-holnap indulnotok; amaz ismértlen messze országra, a honnan még soha senki vissza nem térhetett. Oly tartományban van, hol őtet sem az emberi nyelv szidalmának kártékony ereje, sem az érdemetlenek

becstelenségre szolgáló dicsérete, nem érdekelheti. De, ha énekének megbájló hatalmával jóra indíthat benneteket; ha szíveiteket arra birhatja, hogy az életnek nehezen viselhető s néha majd földig lenyomó terheit kevesebb zúgolódással hordozzátok; emberi s polgári kötelességeket nyilvánban ismervén, örömeit jobb teljességgel éljétek; édes hazátokat, törvényes fejedelmeket, még jobban szeressétek, még hívebben szolgáljátok: higgyétek el, hogy boldogító örömet éreznek, még a sírnak hideg gyomrában is, nyugovó hamvai! s megilletődve lebeg még most is körültek, mennyei áldást mosolygó szemekkel néz még most is reátok, kedves énekelőtöknek dicsőült árnyéka!»

4. Ányos élete Batsányitól.

ÁNYOS Pál (külömben István; úgy látszik, hogy a Pál nevet a szerzetben vette) született 1756 esztendő decemberében; Esztergáron, Veszprém mellett; nemes és tisztos szülektől.

Egy ideig Komáromban neveltetett a nagyanyjánál. Oskolába Győrött és Pápán járt. 1772 esztendőben (életének 16-ikában!) szerzetbe állott; első remete Sz. Pálnak Mária-Nostre nevű klastromában. 1773-ban (Októberben) szorosabb kötelekkel lekötöztette magát a mondott szerzeti rendnek; s kevés napok múlva azután a nagyszombati universzításra küldtetett tanulását folytatni. Ott (1776 esztendőben) a filozofiában doktorrá lett.

Magyar poétai pályafutását ott kezdette. Báróti Sándor és Bessenyei György urak munkáinak olvasása gerjesztette fel benne legelőször és mindenek felett az elmének szunnya-dozó tüzeit.

Próbára Ovidiusból fordított. (Ez a könnyű, elmés s

vigan játszadozó nagy poéta természet szerint leginkább szokott tetszeni az ifjaknak.) Utóbb Virgiliust, Horátziust és főképpen Lukánust kedvelte. Ha tovább élhetett volna, hihető, hogy Horátziust választotta volna mindennapi mulató társának. Úgy látszik, hogy Ossziánt nem ismerte!

Múzsájának első zsengejét Bartsai Ábrahám úrral közölte; kérvén egy kis levélben, hogy nézné által, és mondaná meg azután néki magyarán: ha méltó volna-e tovább is fáradnia, és remélhetne-e hasznos előmenetelt a magyar poézisban? — Látta ez a nagy elméjű hazafi legottan, mi válhat idővel az ifjúból, s nevelője, barátja, Quintiliussa lett. Megismértette másokkal is, és név szerint a maga lelki barátjával, B. Orczi Lőrinczczel, a magyar írók halhatatlan emlékeztű Meczénásával. Könnyű elgondolni, micsoda szívvel fogadta Ányos ezen férjfiaknak jó akaratjokat, s micsoda igyekezettel iparkodott, hogy barátságokat megérdemelhesse.

Általvitetvén az universitás Nagy-Szombatból Budára 1777-ben, ott tanulta Ányos is a theologiát, majd őt esztendőig. 1781 novemberben, a felsőelefánti klastromba (Nyitra vármegyébe) küldettetett. Ez a helység sűrű esztét erdők és magas bérczes hegyek között fekszik, s mély csendesség uralkodik az egész környéken. Az ilyen tájék jó és kellemetes lehet ugyan eleinten s egynehány napi mulatásra akárkinek és talán lakásra is a nyúgodalmat kereső korosabb embernek, de — Ányos ifjú, érzékeny és poéta volt! Annál nagyobb szüksége vala tehát a Múzsáknak társaságára s meghitt barátjaival való levelezésre.

Általvitettetett onnét csakugyan (1782 októberben) Székes-Fejérvárra, hogy ott az első Grammatikát tanítsa. Szomorú általvitel, boldogtalan csere! Ott (elefánti magánosságában) kedvét, itt egészszégét s nemsokára életét vesztette.

«Egész esztendőben nem volt legjobb egészszége; (így

írja le betegségét és halálát egyik még életben lévő szerzetes társa). Hozzájárult a fejevári nedves, ködös és egészséget rongáló rossz levegő-ég, (a váras körül lévő sár-víz t. i. nem volt még akkor kiszárítva) mely nedves test-állással bíró embernek még ártalmasabb vala; hozzájárult az úgy nevezett arany-ér is, mely, mivel nem gondolt vele, a kocsizás által úgy megdagadt s tüzesedett, hogy operálni kellett. (Ezen súlyos nyavalyájában készítette azon énekeket, a melyeket azután a fejevári püspök, Nagy Ignác, megyéjének számára kinyomtatattatott. Itt készített még több más verseket is.) — Fejevállról általvitette magát Veszprémbe (1784 esztendőben, július elején) remélvén, hogy ott egy seborvos, ki azzal biztatta vala, meg fogja gyógyítani. Azonban ugyanott szeptembernek 5-dik napján megholt, minekutánna 27 esztendőket, 9 holnapokat és egynehány napot, élt volna. Ott fekszik a Franciskánusoknál.

Termetét a mi illeti: Magas volt; külömben sem nem karcsú, sem nem kövér, hanem közepszerű testállású. Az ábrázatja hosszas, homloka magas, orra egyenes; felső ajaka valamivel dombosabb az alsónál; haja és szakálla világos barna, vagyis inkább szőkére hajló. — Erkölcsi karakterére, belső tulajdonságaira nézve: Érzékeny, vidám és örömet tár-salkodó. Heves ugyan egy kevésség, de könnyen lecsendesíthető. Egészségére nem igen vígyázó. Becsületet, dicsőséget szerető. Bátor szívű, igaz egyenes lelkű. A barátságban hív és állhatatos. Színeskedést, csalfaságot maga nem ismért, másokban útált és került . . .»

De — minek hosszas leírás? Munkái mutatják meg legjobban, ki és mi volt:

*Ille velut fidis arcana sodalibus olim
Credebat libris; neque, si male cesserat, usquam
Decurrens alio, neque si bene: quo fit, ut omnis
Votiva pateat veluti descripta tabella
Vita Juvenis.*

Megholt! — s több esztendeje már, nincsen közöttünk: de él még hazája fiainak emlékezetekben s élni fog munkáiban. Valamíg a magyar nép helyet foglalhat a nemzetek között, nem fog elfeledkezhetni e poétájáról; — mert azoknak számában volt, a kik egész életüket ő néki szentelték s nyelvét és ezáltal nemzeti lételét fenntartották.

JEGYZETEK.

I. A nyomtatott szövegek és a tervezett kiadások.

1. ÁNYOS költeményeiből eddigelé csak két kiadás jelent meg — sokkal kevesebb, mint a mennyire ÁNYOS költői érde-meivel reá szolgált. Ő maga több ízben rendezte sajtó alá verseit, magunk két ilyen teljesen kész gyűjteményt ismerünk, de nem engedte meg neki a sors, hogy munkáit együtt ki-nyomtatva lássa. Mindössze hat alkalmi verse került ki éle-tében a sajtó alól:

1. *Az «Orvosi Oktatások» szerzőjéhez, 1778.*
2. *Igaz haza-fi, 1778.*
3. *A szép tudományoknak áldozott versek, 1780.*
4. *Titkos Polyxena, 1780.*
5. *Kártigám nevezetes írójához, 1780.*
6. *Eszterházy Pálnak, 1781.**

2. BATSÁNYI, ÁNYOS nagy tisztelője, már négy évvel a költő halála után foglalkozott azzal a gondolattal, hogy összeszedi egy kötetbe ÁNYOS verseit.** Nagy buzgalommal kutatott mindenfelé, és 1790-ben meg is szerezte a költeményeknek maig is legterjedelmesebb, de nem teljes kéziratoss gyűjteményét, azután igyekezett a hiányzókat megszerezni, úgy hogy sok keresés, levelezés után 1793-ban volt már annyi

* A hat vers pontos címét l. alább az egyes költemények-hez írt jegyzetek között.

** BATSÁNYI jelentése az Ányos-kiadás ügyében, Kassai Ma-gyar Museum, 1788. I. negyed 62. l.

Ányos-költemény a kezében, hogy kitelt volna belőlük a kötet,¹ azonban BATSÁNYI ekkor belekeveredett a MARTINOVICS szötte összeesküvésbe, a következő évben pedig elfogták és börtönbe vetették, úgy hogy a kiadás jó időre abban maradt. Kiszabadulása után újra hozzálátott a munkához, s 1798-ban PÉTERI TAKÁCS József és FESTETICH György gróf áldozatkészségéből² megjelenhetett a gyűjtemény, mint a *Magyar Minerva* első kötete.³

E gyűjtemény még a maga idejében sem volt teljes. Magában foglalja ugyan egy pár prózai dolgozaton és levelen kívül ÁNYOSnak nemcsak költeményeit, hanem verses leveleit is, de maga BATSÁNYI bevallja, hogy a költőnek nem minden munkája volt kezénél, többet pedig azért mellőzött, mert nem nyomtatni való,⁴ a mivel valószínűleg nem azt akarta mondani, hogy nem érdemlik meg a kinyomtatást, hanem hogy nem kapták volna meg a censored «admittitur»-t. Ebbeli aggodalmának lehet betudni, hogy több versből rövidebb-hosszabb részleteket elhagyott vagy pótol, sőt négy teljes költői levelet egészen elmellőzött: azokat, melyekben ÁNYOS II. JÓZSEF erőszakos uralkodását ostorozza.

ÁNYOS költeményeinek ez első kiadása BATSÁNYI előszavát,

¹ BATSÁNYI Ányos-kiadásának előszava VI—VII. l.

² TAKÁCS Sándor kutatásai óta (*Péteri Takács József* 1890, V. feje.) ismeretes, hogy BATSÁNYI a kiadásnak csak szellemi részét intézte: övé a kiadás terve, a verseket ő gyűjtötte, rendezte és magyarázta, a nyomtatás költségeit azonban PÉTERI TAKÁCS József szolgáltatta, részint a magáéból, részint abból az 1000 forintból, melyet FESTETICH György gróf a *Magyar Minerva* részére TAKÁCSnak évenként adott. Sőt a *Magyar Minerva* épen a gróf kívánságára indult meg ÁNYOS költeményeivel (TAKÁCS Sándor id. műve 100—104. l.). Ugyancsak PÉTERI TAKÁCS József naplójából tudjuk (idézve u. ott), hogy BATSÁNYI ÁNYOS költeményeinek összegyűjtéséért 100 frtot kapott tiszteletdíjul.

³ Czímlapja: *Ányos Pál Munkái. Bétsben, özvegy Alberti Ignátné betűjével. 1798. XX+260 l.*

⁴ U. o. előszó VIII. l.

Anyos életét BATSÁNYITÓL, *ÁNYOS előszavát* tartalmazza a verseken és pár prózai dolgozaton s levelen kívül. Maguk a költemények négy részre vannak különítve. Az elsőnek nincs külön címe, a másodiké *Énekek*, a harmadikban vannak a költői *Levelek*, az utolsó *Toldalék* cím alatt egy pár verset és egy prózai munkát ad.

3. Az első kiadás példányai, úgy látszik, hamar elfogytak, s KAZINCZY már 1809 ben csak hosszas levelezés után tud egy kötetlen példányt keríteni.¹ Talán ennek lehet tulajdonítani, hogy BATSÁNYI egy negyed század múlva újra ki akarta adni *ÁNYOST*,² de e második kiadás csak szándéknak maradt. Milyen állapotban volt a kiadás, vajjon változatlan lenyomata lett volna-e a réginek, vagy bővebb kiadás, megtoldva az akkor mellőzött versekkel, azt már nem tudjuk eldönteni.

4. Szintúgy csak terv maradt TOLDY kiadása. A mennyire KAZINCZYVAL váltott leveleiből³ s az Akadémia kéziratárában fönmaradt tervrajzból⁴ megítélhetni, a TOLDYTÓL sajtó alá rendezett kötet, mely már a censored engedelmet is megkapta, nem annyira tartalomban, mint beosztásban különbözött volna BATSÁNYIÉTÓL. Két kötetbe csoportosította *ÁNYOS* verseit. Az első kötet három részben (*Ajánlás; Énekek, elégiák 's tanító költemények; Elegyes versek. Két könyv*) *ÁNYOS* előszaván kívül 38 verset foglalt magában, a második 37 költői levelét, prózai műveit, jegyzeteket és variánsokat. E kötet végére akart TOLDY egy *Anyos élete 's írásai* című életrajzot illeszteni.

Bár KAZINCZY erősen bízatta ifjú barátját a kiadásra és a szerkesztésnél követett elveit mindenben helyeselte, a

¹ L. SZEMERE Pálnak 1809. febr. 28-án, VITKOVICS Mihálynak márcz. 7-én, TAKÁCS Józsefnek ápr. 29-én Kazinczyhoz írott leveleit. (Kazinczy Levelezése ed. Váczy, II: 256, 277, 351. l.)

² SCHEDEL levele KAZINCZYHOZ 1824. febr. 14. (Kazinczy levelezése Kisfaludy Károlylyal és körével 26. l.)

³ U. o. 26—31. l.

⁴ Tört. 4-r. 24. 14.

kötet még sem jelent meg, mert a mint TOLDY mondja,* «sok kétségei visszatartóztatták a kiadás eszközésétől». Ismerve TOLDY kiadói elveit, nem nehéz kitalálni az okot: BATSÁNYI — s ezt ő maga nem is titkolta, sőt büszkélkedett vele — több helyen önkényesen megváltoztatta ÁNYOS szövegét, úgy hogy TOLDY, mivel eredeti kéziratok nem voltak birtokában, kénytelen lett volna a rontott szöveget adni. A 19 éves, könnyen hevülő ifjú hajlandó lett volna egy ilyen kiadással is a világ elé lépni, már csak azért is, hogy egy jobban, logikusabban elrendezett kötettel legyőzze BATSÁNYIT, de azon pár év alatt, míg a másolással, rendezéssel elkészült és megkapta a censor hozzájárulását, megkomolyodott s belátta, hogy ilyen módon nem szabad neki, épen neki, BATSÁNYI ellenfelének, ÁNYOST közrebocsátania.

Valóban TOLDY tervezett kiadása szükségét pótolta volna, de a tudományra nézve nem lett volna nyereség. Csupán a BATSÁNYI közölte versek voltak benne,** de — legalább a címük — gyakran önkényesen megrövidítve és eltorzítva (*Egy boldogtalannak panaszszai a halavány holdnál* = *A holdhoz*; *Egy terhes álomtalan éjjelemkor* = *Éjjel*). Nem tudjuk, mennyire változtatott TOLDY a versek szövegén, de ha itt is ilyen merészen járt el, akkor nem sajnálhatjuk, hogy a terve dugába dőlt.

5. E sikertelen kísérletek után még egy félszázadnak kellett elmúlnia, míg a második kiadás megjelenhetett. ABAFI LAJOS bocsátotta közre, épen TOLDY halálának évében, 1875-ben, ÁNYOS költeményeit, mint a *Magyar Könyvesház* I. 4., 5. füzetét. ABAFI gyűjteménye, a mi a verseket illeti, teljesebb

* Id. levelezés 27. l. jegyzet.

** Mindössze két olyan vers van benne, melyet BATSÁNYI nem közölt (a *Titkos Polyxena* a KAZINCZY adta *Kallirhoe* cím alatt és a *Krajnik Lászlóhoz* írt levél), azonban ezek is megjelentek már előbb folyóiratokban. A költemények látszólagos nagy számát (38) az okozza, hogy TOLDY az *Érzékeny levelek* egyes darabjait önálló költeményekké tette.

BATSÁNYIÉNÁL, hét olyan költeményt közöl, melyek az első kiadásban nincsenek meg,* de a verses leveleket egy második kötet számára tartotta fenn, a mely azonban mindeddig nem látott napvilágot. ABAFI kiadása sem kritikai, nem egyéb, mint a BATSÁNYI-félének pusztá lenyomata, megtoldva pár új költeménynyel.

6. A harmadik kiadást íme itt vette az olvasó. Gyűjteményünk közli ÁNYOSnak összes költeményeit és verses leveleit, a BATSÁNYINÁL és ABAFINÁL olvashatókon kívül azokat is, a melyeket újabban találtak, sőt egy eddig még nem közölt verses levelet is, összesen 38 verset és 49 költői levelet.**

Sajnos, én sem tudtam egészen hű kiadást nyújtani, mert több költeménynek eredeti szövegére nem sikerült rá-

* Látszólag ugyancsak négy új verset nyújt: *Kisasszony napján*, *Karátsony napján*, *A titkos Polyxena*, *Kalapos kirdly*, s ezek közül is az első kettőre vonatkozólag legalább is kétséges ÁNYOS szerzősége, de közli a XX., XXIII. és XXVIII. *Érzékeny gondolatnak* eredeti szövegét, melyet BATSÁNYI a censor kívánságára saját verseivel pótol.

** Két ÁNYOSnak tulajdonított vers azonban hiányzik e gyűjteményből, a *Kisasszony napján* és *Karátsony napján* címűek. Mindkettő a fehérvári *Énekek könyvében* olvasható, az elsőről SZVORÉNYI, a másodikról TOLDY állította, hogy ÁNYOS műve, de állításukat nem támogatták érvekkel. Az *Énekek könyvét* ugyan kétségtelenül ÁNYOS szerkesztette, s az is igaz, hogy anyaga nemcsak hangban és technikában, hanem tartalomban is újabb és változatosabb, mint a régi énekeskönyvek (Kisdi-, Szelepcsényi-féle, NÁRAY Lyrá-ja, KÁJONIÉ), sőt magam arról is meg vagyok győződve, a mint ezt más helyen megpróbálom kifejtetni és igazolni, hogy az énekek nagy részét ÁNYOS írta: de SZVORÉNYI és TOLDY módjára pusztán a stílus alapján elkülöníteni a verseket, és egyiket-másikat kihalászva a gyűjteményből ÁNYOSnak tulajdonítani, az nem philologushoz való eljárás, annál kevésbbé, mert az újabb időben elég alkalmunk volt az ilyen találgatásoknak értéktelenségéről meggyőződni.

akadnom.* Ezeknek a verseknek — szerencsére mindössze 9, többnyire rövid vers s egy költői levél — szövegét tehát úgy kell adnom, a mint már le vannak nyomtatva, csak a helyesírásukat alkalmaztam, a mennyire az alább megokolt korlátozás engedte, ÁNYOSnak sajátos írásmódjához. Az egyik ilyen költeményre két némileg eltérő nyomtatott szöveg állott rendelkezésemre s itt a régebbit vettem alapul, mert BATSÁNYI, a ki e költeményt kétszer lenyomtatta, újabb kiadásában legföljebb csak rontott az eredeti szövegen.

Azokat a verseket azonban, melyeknek vagy az eredeti kéziratát, vagy ÁNYOSTól sajtó alá adott szövegét ismerem, egészen az ő szövegezése szerint adom, mert BATSÁNYI kiadásának előszavában határozottan kijelenti, hogy «helyre hoztam a valóságos és tetemesebb fogyatkozásokat; meg-egyengettem a hibás verseket; és azt, a mi azokban nyelvünknek kényes természetét vagy a poézisnak megszeghetetlen reguláit sértette, — a mennyire az értelemnek csonkítása vagy egész rendeknek felbontása nélkül lehetséges vala, — szabadon s könnyű kézzel megváltoztattam.» Nem szándékozom a kritikai kiadás elveit és módszereit illetőleg perbe szállni BATSÁNYIVAL, a ki a fentebbi kijelentéseit még azzal is megtoldja, hogy ÁNYOS kiadójának «poétának, legalább versszerzőnek» kell lenni, hiszen ezek az elvek és módszerek a XVIII. század végén, sőt sajnos, még a XIX. században is jó messze, általánosan szentesítettek voltak. Ma már más foglmaink vannak az írói tulajdonjogról és az irodalomtörténet támasztotta követelésekről, mi már a kiadástól azt várjuk, hogy teljesen hű lenyomata legyen a költő munkáinak, s philologiai akribéiát, nem pedig költői képességet kívánunk meg a kritikai kiadás szerkesztőjétől. BATSÁNYI védelmére azonban meg kell jegyeznem, hogy ő korának fölfogásához képest még nagyon óvatosan járt el, s kortársai épen

* Nem számítom ide azt a pár verset, a melyeknek eredeti kézíratait nem ismerjük, de van kétségtelen hitelességű másolatunk róluk.

azért szolták meg, hogy nem változtatott eleget a verseken. Ha HORVÁTH Ádáma bízta volna a kiadást, még sokkal több «igazítás» rontotta volna ÁNYOS szövegét.¹

Vissza kellett tehát térnem BATSÁNYI szövegezésétől ÁNYOSÉHOZ, és ezt annál nyugodtabb lelkiismerettel tehettem, mert ismerjük azt az ÁNYOS-féle kéziratot, a melynek alapján BATSÁNYI dolgozott. Ezt a tőlem alább *akadémiai*nak nevezett codexet,² mint ÁNYOSnak eredeti kézírását s verseinek legteljesebb gyűjteményét, fogadtam el alapul, s valahányszor a kézirat és BATSÁNYI szövege között eltérés volt, az előbbihez ragaszkodtam.

Azt vethetné valaki eljárásom ellen, hogy BATSÁNYI esetleg más, későbbi eredetű szövegeket is ismert, és hogy így azok a változtatások, melyek BATSÁNYI kiadásában a kéziratokkal szemben olvashatók, vagy legalább egy részük, megvoltak az ilyen állítólag használt ÁNYOS-kéziratokban. Ezt a föltevést azonban megdönti nemcsak BATSÁNYI előszava, melyben határozottan kimondja, hogy a versek nagy részét *egy* (még pedig az említett akadémiai) kéziratból adja, s csak az ott nem találhatókat kellett máshonnan megszereznie, hanem az is, hogy BATSÁNYI-nak hagyatékában más ÁNYOS-codex nem volt. De különben is már a fentebb idézett vallomása kétségtelenné teszi, hogy a változtatások nagy részét az ő rovására kell írunk,³ azokat mindenesetre, a hol ÁNYOS vagy tényleg,

¹ Igen jellemző e tekintetben az a levél, a melyet akkor (1790. febr. 18.) írt BATSÁNYI-nak, mikor ez utóbbi arra kérte, szerezzé meg számára ÁNYOS kézirateit. (Kaz. Lev. II : 37.)

² Hogy ez az alább leírt akadémiai codex csakugyan a BATSÁNYI alapcodexe, azt kétségtelenné teszi, hogy BATSÁNYI hagyatékából került a M. T. Akadémia birtokába, azonkívül az a két kisebb fontosságú körülmény is, hogy a 3. és 4. l., a melyeken ÁNYOS előszavának kellett lennie, ki van vágva belőle, s így a BATSÁNYI közölte előszónak kéziratát ma már nem ismerjük, és hogy a kéziratban sok BATSÁNYI kezétől származó javítás látható (l. alább).

³ E változtatásoknak egy, de kis része már az eredeti co-

vagy BATSÁNYI véleménye szerint vétett a nyelvhasználat ellen*, és a melyeket politikai czélzatuk miatt kellett BATSÁNYINAK megváltoztatni. Sőt arra is van bizonyítékunk, hogy BATSÁNYI olyankor is módosította a szöveget, a mikor erre nyelv-helyesség szempontjából nem volt szükség. Így a *Gróf Zrinyi Miklósról* szóló költemény 7. sorában a régebbi museumi szövegben *kevélykedgyél*-t szedet, tíz évvel később pedig a

dexben végre van hajtva: a kézirat szövege több helyütt ki van igazítva, a helyesírási vagy nyelvtani hibák és dialektikus eltérések idegen kézzel és sokkal sötétebb tentával itt-ott hozzá vannak alkalmazva BATSÁNYI kiadásának szövegéhez. A javítások nem eredhetnek ÁNYOSTÓL, már csak az eltérő kézvonások miatt sem, de azért sem, mert az orthographiai különösségek is el vannak tüntetve, a melyekhez ÁNYOS mindvégig ragaszkodott (*i, u, ü — í, ú, ű* helyett) s alá vannak húzva vagy ki vannak igazítva ÁNYOSNAK a nyelv szabályai ellen elkövetett, de többször ismételt és soha meg nem javított hibái (pl. *látol látsz* helyett). Azt meg elképzelni is lehetetlenség, hogy valaki utólagosan javította volna bele a kéziratba BATSÁNYI változtatásait: nem marad más föltevés, mint hogy e javítások BATSÁNYI kezétől erednek. Sajnos, a javítások oly csekélyek és oly kis számmal vannak, hogy bármennyire hasonlít is az írás BATSÁNYIÉHOZ, nem merem *ennek alapján* neki tulajdonítani.

* Különösen két nagy, gyakran előforduló vétséget követ el ÁNYOS a magyar nyelv szabályai ellen. Az egyik az, hogy e szó helyett *bércze, bérczei* következetesen *bértzekét, bértzekeit* ír. Mi lehet ennek a külöködésnek oka, bizonyosan nem tudom, de azt tekintve, hogy a birtokos személyragok e helytelen használata paratlanul áll nála, azt gondolom, hogy ő a *bérczek* szóban nem érezte a többes képzőt, s egyes számú főnévnek tartotta. BATSÁNYI mindig kijavította ezeket az alakokat. A másik vétség a birtokos *-nak, -nek* ragjának jogtalan elhagyása olyankor, midőn a birtokos és birtokszó közé bele van szúrva az igei állítvány, p. o.

Éppen a zöld *pásit* néztem *kiességét*

(*Egy Nimfa dicséri Keményt* 5. sor.)

BATSÁNYI, ha lehetett, ilyenkor is segített a hibás soron.

Minervában *büszkélkedgyl*-t; a XXXIV. *Érzékeny gondolat* 4. sorában az ÁNYOS írta *rajzolphattyá*-t kiigazítja *példázhattya*-ra. Őt a kiadásban æsthetikai szempontok vezették: hogy pedig ez a szempont az æsthetikai ítélet subiectiv volta miatt milyen tág teret enged az önkényes magyarázatoknak s jelen esetben az önkényes változtatásoknak, azt nem szükséges bizonyítani.

Azokban az esetekben, a hol kétségtelen hitelességű ÁNYOS szövegek állottak szemben a Batsányi-félékkel, mindenütt ÁNYOS-ét vettem alapul. Ha több Ányos-szöveg állott valamilyen versnél rendelkezésemre (néha írott és nyomtatott vegyest) mindig a legkésőbbit választottam, ÁNYOS utolsó fogalmazását, de az esetleges toll- vagy íráshibákat a többiek alapján kiigazítottam, a többit a jegyzetek között *Változatok* rovat alatt adom. A változatok közül többnyire csak az ÁNYOS kézírataiban olvasható vagy az ő tudtával kinyomtatott szövegeket vettem tekintetbe, azonkívül BATSÁNYI kiadását, mint a melyet eddig hitelesnek tartott a köztudat.* A többi nyomtatott szöveget mellőztem, mert vagy BATSÁNYIén alapszik azoknak egyszerű lenyomata, vagy a kiadók önkéntes változtatásai — változati értékük sem így, sem úgy nincs. Szintűgy elhagytam rendszerint a nem ÁNYOS kezétől származó kézírati variánsokat.

A költemények elrendezésében nem követtem BATSÁNYI önkényes és semmiképen meg nem okolható fölosztását, a ki a tulajdonképeni költeményeket formájuk és eredetiségük szerint — de nem egészen következetesen — három részre osztja, s az egyikben (az első, cím nélküliben) tárgyük szerint csoportosítja őket. Csak két csoportra osztottam a verseket; az elsőbe soroztam a tulajdonképeni költeményeket, a másodikba a verses leveleket, azokat, melyeket külső ismertető jelek alapján missiliseknek tekinthe-

* A csupán dialektikus jelentőségű változatokat azonban mellőztem.

tünk.¹ Mindkét csoporton belül időrendben közlöm az egyes darabokat, nemcsak azért, mert véleményem szerint minden kritikai kiadásnak ezt az elvet kell megvalósítania — természetesen, ha van rá mód — hanem mert ÁNYOS maga is így rendezte sajtó alá mind a két gyűjteményben verseit.² A leveleknél nem volt semmi nehézségem, csupán a keletre kellett figyelnem. A versek egy részének ismerjük pontos kel-tét, más részére nézve eligazítottak a kéziratok, a melyek — mint a keltezett levelek sorrendjéből megállapítható — majd-nem pontosan időrendben közlik a verseket. Különösen a nagyobbik, akadémiai kézirat volt megbízható vezető. A hol semmiféle külső támaszom nem volt, ott belső okok alapján iparkodtam megállapítani a keletkezés idejét, de ezen esetek-ben az évszámot a költemény alján sarkos zárójelbe teszem, s a jegyzetek között beszámolok eljárásom indító okairól.

Közlésünk nem úgynevezett «betűhív» kiadás; le kellett mondanom arról, bármilyen nehezemre esett is, hogy ÁNYOS verseit betűhöz híven közöljem, Nyomtatott szöveg ugyanis alig állott rendelkezésemre, a kéziratokban pedig a költő helyesírása annyira következetlen és pongyola, hogyha minden helyesírási különösségét megtartjuk, nemcsak a költemé-nyek *élvezését*, hanem még *megértését* is kockáztatjuk. Sőt érdekes, hogy a nyomtatott szövegek helyesírása egy pár pontban homlokegyenest ellenkezik a kéziratával.³ Eltávolí-

¹ Így visszaiktattam a költemények közé egy pár olyan verset, melyeket BATSÁNYI, mivel megnevezett személyekhez szót-tak, a költői levelek közé osztott be, (*Az «Orvosi oktatások» szer-zőjéhez*) s viszont áttettem a levelek közé egy határozott dátumú, BATSÁNYINÁL versként szereplő költői levelet (*Egy jó barátomnak, BATSÁNYINÁL Az utolsó prusszus háborúról*).

² ÁNYOS azonban nem különítette el a verseket és költői leveleket.

³ Így ÁNYOS kézírataiban sehol, kiadásában is ritkán kü-lömbözteti meg a hosszú í-t, ú-t, ű-t, ő-t rövid párjuktól, csak-hogy míg a nyomtatott szövegekben rendszerint mind a négy hosszú hangot rövid betűvel szedeti, addig kézírataiban az

tottam tehát minden pongyolaságot, azokat a hibákat «*quos incuria fudit*» mint HORATIUS mondja: a mi pusztán toll-hiba,¹ gondatlanság,² vagy az itt-ott szereplő phonetikus írás következménye,³ de ügyeltem arra, hogy a szövegem hű tükre legyen ÁNYOS kiejtésének, hogy azt a hangértéket jelöljem, a melyet Ányos jelezni akart, ha t. i. valóságos kiejtési, s nemcsak helyesírási értéke volt (sőt akkor is, ha nem volt, csak lehetett) a szokástól eltérő jelölésnek.⁴ Ilyenkor még következtelenségeiben is követtem ÁNYOST.⁵ Megtartottam

i, *ú* mindég rövid, az *ő*, *ű* mindég hosszú. Az *ö* és *ő* megkülömböztetésében követtem a nyelvhasználatot, mely e kérdésben nem ingadozik, az *i*-t, *u*-t és *ü* betűt azonban mindég röviden szedtettem, mert a dunántúli nyelvjárás, a melylyel ÁNYOS élt, e hangokat szintén mindég röviden ejti; s hogy hosszú *ű*-t ÁNYOS valóban nem ejtett soha, azt az *ű*-nek mélyhangú párja, az *ú* bizonyítja, melyet mindég *u*-nak ír. Mindenesetre kevesebbet hibáztam így, mintha a kézirat szerint az *ö*-t és *ü*-t mindig hosszú betűvel adtam volna.

¹ P. o. *egéz* (egész), *resketni*, *szükség*, *gomra* (gyomra). Az írásjelek (pont, vessző stb.) és a nagy kezdőbetűk használatában teljesen megbízhatatlan (néha még az ígét is nagy betűvel írja), az ékezetek igen gyakran hiányoznak, az *a* helyett sokszor *o*-t ír (természetesen nem azokra az esetekre czélzok, a mikor a felső dunántúli nyelvjárás is *o*-t ejt, hanem az effélékre: szer-számokkol, szokad.

² P. o. *füg* (függ), *ragyok* (ragyog), *keszd* (kezd), s a gyakran előforduló *mely*, *oly*, *ily* a szokott *melly*, *olly*, *illy* helyett.

³ P. o. *ásztat*, *fáratt*, *etszer* (egyszer), *rebdez*, *álnak* (állnak), *igasság*, *álgyák*, *kargya* a rendszerint használt *áldgyák*, *kardgya* írásmód helyett.

⁴ *Gróff*-ot szedtettem és *nönnek*-et, mert következetesen így vannak írva, de mellőztem az itt-ott föltűnő *holl*-t és *fell*-t s az *i*-t *j* helyett (*szilai*, *maid*), a mik pusztán helyesírási jelentőségűek. Általában, a hol következetesen ragaszkodik valamilyen sajátossághoz ÁNYOS, inkább voltam conservatív, mint modernizáló.

⁵ Ilyenek, hogy az *ít* igeképző hol *it*, hol *itt*; hogy a *j* kérdésében néha jottista (főképen az *lj* kapcsolatban), hol ypszi-

tehát a dunántúli születésű költőnek nemcsak dialektikus sajátságait, hanem még a kiejtésének egyéni színezetét is. Szóval nem modernizáltam a szöveget, csak a fölösleges czafrangokat hagytam el.* Megjegyzem végül, hogy azok a betűk vagy szavak, melyek ÁNYOS szövegében sarkos zárójelbe vannak foglalva, a kéziratban hiányoznak: tollban maradtak; a rendes, gömbölyű zárójelbe foglalt szótagok pedig megvannak, de fölöslegesen.

II. A kéziratok.

ÁNYOS verseinek két nagyobb gyűjteményét ismerjük.

1. Az esztergári kézirat, alább *Esztergári codex*ként is említve. 4-r. alakú kézirat, két levelű, négy lapos, egyes ívekből összefűzve, bőrbe kötve. A kötés külső lapján az *Anyos Pál írásai* című vignette egykorú. 28 levél, elől hat számozatlan lap, azután 48 számozott, végül két számozatlan. Czímlapja: *Ányos Pálnak Első Remete Sz. Pál Rendén lévő szerzetesnek Ösze szedett Írásai. MDCCLXXVIII.* A címlap másik lapján a jelige: *Non omnis moriar. Horatius. L. 3. Car. Ode 30. Car. 6.* Az írás elejétől végig ÁNYOSÉ, még pedig a tenta különbözőségéből következtetve két, de egymáshoz közeleső időpontban másolta ÁNYOS gyűjteménybe verseit. Keletkezését nemcsak a címlap határozza meg, hanem az egyes versek is (a legkésőbbi keltezett — az 1777 helyett tollhibából 1778 decz. 15-ikének írottat nem tekintve —

lonista. De már a *ts* és *tz* helyett elvértve található *cs-t* és *cz-t*, mint teljesen esetleges jelenségeket, nem tartottam meg (kivéve természetesen a tulajdonnevekben előkerülőket).

* Ezért hagytam el, ha már úgy sem adhattam betűhív kiadást, a hiányjeleket az *a* és *e* után, az *s* előtt, s a mikor a birtokos hiányzó *nak-nek* ragját pótolta (ilyenkor maga ÁNYOS is rendszerint elhagyta).

1778 okt. 3-ikán kelt) és az előszó, a mely alá 1778 nov. 10-iki kelet van írva. A kötet magába foglalja Ányosnak 1778 októberéig írt verseinek és költői leveleinek legnagyobb részét (hét költeményt és 19 levelet), azonkívül hat Ányoshoz intézett verses levelet.*

Mivel az az egy költemény (*Alexis*) és az a kilencz verses levél (a három *Ányos János*hoz intézett, a *Barcsay*hoz 1777. jún. 12., *Hérits Vinczé*nek, *Gadó*zi *Röth Klára*nak, a *Kreskay*nak szóló első és harmadik, a *Virág Benedek*hez 1777 júl. 6-án írt), a melyeknek szövegét csak ez a gyűjtemény tartotta fenn, BATSÁNYI kiadásából egytől-egyig hiányzik: kétségtelen, hogy BATSÁNYI ezt a kötetet nem ismerte.

A kézirat sorsa teljesen ismeretlen, de könnyen megalkotható. ÁNYOS valószínűleg családjánál hagyta, miután verseit, vagy nagy részüket, lemásolta újabb gyűjteménye számára. Itt, az ÁNYOS család nagyestergári levéltárában, maradt, eltévedve a többi meg nem bolygatott irat közé, míg nem a múlt század hetvenes éveinek végén a családnak valamelyik irodalom iránt érdeklődő tagja reá bukkant, a ki viszont BEZERÉDY Miklós püspöknek, az ÁNYOS család rokonának, figyelmét fölhívta a kéziraatra. Az ő révén azután tudomást vett a kézitról a tudomány is,** négy költői levelet közöltek belőle. A kézirat megmaradt a nagy-esztergári levéltárban és jelenleg ÁNYOS István dr. tulajdona, a kinek baráti szívességéből használhattam úgy ezt a kötetet, valamint Ányosnak többi, Esztergáron lévő kéziratát. Fogadja érte e helyen is hálás köszönetemet.

2. Az akadémiai kézirat, alább *Akadémiai codex*ként is említve. 4-r. alakú kézirat, különböző terjedelmű, de több-

* VIRÁG BENEDEKTől egy latin (Nagy-Bajom, 1777. szept. 30.) és egy magyar nyelvű (Pécs, 1778. jan. 4.), BARCSAYTól három (Nagy-Szombat, 1777. szept. 23.; Buda, 1778. febr. 28.; Forsti Erdőkben, 1778. szept. 11.), KRESKAYTól egy magyar nyelvű (Pest, 1778. júl. 29.).

** L. Figyelő, II : 187—193.

nyire csak pár lapnyi levelekből összefűzve, egykorú félbőr táblába kötve. A tábla, melynek hátán *Ányos Pál írásai* olvasható, erősen meg van rongálva, de a szöveget tartalmazó papiroslapok szerencsére teljesen épek. Az előbbinél jóval testesebb, majdnem négyszer akkora, 110 levél, de a 3. és 4. ki van vágva, még pedig a mint a számozás bizonyítja, a kimetszés utólag történt. A kötet ugyanis elejétől végig, az utolsó előtti lapig, el van látva lapszámmal. Az első négy levél lapjaira nem volt ugyan kitéve a lapszám, de az ötödik levél 9-es számmal kezdődik, az utolsó előttié 211. A harmadik lapon olvasható a költő kezétől származó cím: *Ányos Pálnak Első Remete Sz. Pál rendén lévő szerzetesnek Írásai*, a negyedik lapon a jelige: *Non recito cuiquam, nisi amicis. Horatius.* A hiányzó 5—8. lapon, úgy látszik, az előszó foglalt helyet, legalább Ányos másik ismert gyűjteményét is előszóval vezette be.* A 9. lapon kezdődnek a versek és költői levelek, pontosan számozva 1-től. Az írás elejétől végig Ányosé, de természetesen nem egyfolytában s nem is egyszerre készült másolat. Hogy hány részletben készült, azt egészen pontosan megállapítani nem lehet, annyi kétségtelen, hogy több, egymástól távol eső időszakban. Az első nagyobb részletet, az 1—49 darabot, a számozás szerinti első 99 lapot egyszerre (persze nem egyfolytában) írta. Ez az egész kötetnek legnagyobb gonddal, valóban csínnal kiállított része. Az 50. és 51. darab (100—109. l.) alkotják a második részt, a kötet legpongyolábban írt lapjait. Az írás sietős, hanyag, de nem hibás, csak kissé cifrázott, látszik, hogy rossz, vastag tollal egyfolytában másolta e két darabot a költő. Az 52., 53. darabot (110—115. l.) megint jobb tollal írta, az írás az előbbinél gondosabb, de még cifrább, s ezt a tulajdonságát meg is tartja mindvégig. A 115. lapon, az 54. darabbal, még finomabban metszett betűket kezd vetni, s innen kezdve hol javulva, hol rosszabbodva — valószínűleg a toll megfaragása

* Azt hiszem, ez az előszó ugyanaz, a melyet BATSÁNYI közölt Ányos-kiadása előtt. (L. kiadásunkban a *Függelékben*.)

és kopása szerint — megy a 200. lapig, a hol a 77. darab megint majdnem ép olyan szépen és gondosan van írva, mint az első rész, de a kötet végéig újra ellankadt a költő keze. A kézirat legutolsó verse 1782. szept. 2-án kelt és ez egy-szersmind a kötetben a legkésőbbi dátum is; mivel pedig az egész codexben majdnem pontosan meg van tartva az idő-rend, határozottan állíthatjuk, hogy a másolást ÁNYOS 1782. őszén fejezte be. E kötet tehát négy évvel ifjabb az előbbi codexnél. Magában foglalja ÁNYOSnak 1777—78-ban írt köl-teményeit és verses leveleit, de nemcsak azokat, a melyek az esztergári kéziratban olvashatók, viszont az ott másoltak közül sem írja le újra mindet, azonkívül az 1779—1782-ben írt költői alkotásait, összesen 17 verset és 41 költői levelet. A kötet tartalmát azonban ezen 58 Ányos-vers nem meríti ki, van ott ÁNYOSnak egy prózai levele BÁRÓTZIHOZ, egy prózá-ban írt elmélkedése (A világi gyönyörűség), részlet BÁRÓTZI *Young fordításából* és több ÁNYOSHOZ intézett részben verses, részben prózai levél.¹

A kéziratnak több mint száz esztendő's vándor-útja tehát szerintünk a következő volt. ÁNYOS halála után, még ugyan-abbban az esztendőben, BERZSENYI Kristóf pálos szerzetes kezébe jutott a kézirat, tőle ZSOLNAI Dávid veszprémi kanonokhoz, a ki viszont 1790-ben BATSÁNYINAK engedte át.² BATSÁNYI híven megőrizte a kéziratot haláláig, tőle fiatal barátjához HAFNER Józsefhez került, a ki KANTZ József közvetítésével elküldte az Akadémiának.³ (Jelzése: Régi és újabb írók 4r. 38. sz.)

¹ Az ÁNYOSHOZ intézett levelek részletes jegyzéke a követ-kező: BARCSAY 14 levelet írt (1777. szept. 23.; 1778. febr. 24.; szept. 11.; decz. 1.: 1779. márcz. 21.; decz. 3.; decz. 29.; 1780. ápr. 25.; 1781. szept. 14.; 1782. jan. 17.; márcz. 17.; ápr. 20.; jún. 29.; aug. 21.), BÁRÓTZI egyet (1778. márcz. 24.), BESSENYEI négyet (1778. okt. 26.; 1779. márcz. 8.; ápr. 25.; ápr. 26.), ORCZY egyet (1782. aug. 23.).

² L. BATSÁNYI id. előszavát VI—VII. 1.

³ BATSÁNYI hagyatékának sorsát illetőleg l. SZINNYEI Ferencz monographiáját: *Batsányi János* (155—156. l.).

E két gyűjteményen kívül még két versének eredeti kéziratát ismerjük.

3. Az 1778-ban megjelent *Igaz haza-fi* című költeményének az esztergári és akadémiai codexben olvasható szövegén kívül van még egy harmadik másolata, ugyancsak az esztergári levéltárban, egy kései, gondosan tisztázott szöveg.

4. Az esztergári levéltár ívrét alakú, bőrbe kötött Orczy-codexe tartotta fenn számunkra a *Kalapos király* eredeti kéziratát. ÁNYOS verse a codexnél kisebb alakú (nem ívrét, hanem nagy negyedré) párosával összeragasztott, eredetileg különálló lapokra volt írva. Írása sietős és pongyola, s mint a költeménynek első fogalmazása, tele törléssel. A tulajdonképeni codex Orczynak csak egy, hosszabb versét foglalja magában, a *Futó gondolat*-ot *Az Szabadságról*, és mivel a szerzője nincs megnevezve, a codex későbbi (XIX. század második fele) eredetű kötésén pedig nagy betűkkel ez olvasható: *Ányos Pál kéziratai*, az irodalomtörténet terén tájékozatlan munkások ORCZY versét is ÁNYOSnak tulajdonították, noha a cím mellett ott van írásának éve (1772), a mikor ÁNYOS csak tizenhat éves volt, és azonkívül a *Futó gondolat* RÉVAI kiadásában is már 1789-ben megjelent ORCZY versei között.¹

ÁNYOS verseket, de már nem sajátkezűleg írottakat, nagyobb számmal KRESKAY kézíratos versgyűjteményei és az ú. n. Stasich-féle másolat tartottak fenn.²

5. A **Kreskay-féle verses könyv.** KRESKAY Imre, ÁNYOS szerzetestársa és jóbarátja, 1788-ban egy verses gyűjteményt állított össze, még pedig az előszó tanúsága szerint azzal a szándékkal, hogy nyomtatásban közrebocsássa.³ Az össze-

¹ *Két nagyságos elmének költeményes szüleményei* című kötetben.

² Az idegen kézzel írt egyes Ányos-versekről az illető költeményekhez írt jegyzetben emlékszem meg.

³ A kézirat ismertetése a Katholikus Szemle 1904. folyamában, a 869—878. lapon és a HATYUFFY kiadta *Költői Levelezések*

gyűjtött 75 vers igen tarka egyveleg. Mintegy harmad részük (27) magától a gyűjtőtől származik, a többi 48 vers nagyobb részt KRESKAY korában élt ismert vagy ismeretlen nevű költőtől való, de van közöttük egy pár régebbi eredetű vers is, a melynek szerzője nincs megnevezve. E gyűjteményben, mely jelenleg HATTYUFFY Dezső úrnak, Fehér vármegye árvaszéki elnökének, tulajdona, megvan ÁNYOSnak hét költeménye,¹ közülök azonban hat részben megváltoztatott címmel BATSÁNYI kiadásában is olvasható, a hetedik pedig egy régebbi közlésből ismeretes. A kézirat ismertetője, HATTYUFFY Dezső, természetesen nem foglalkozott azzal a kérdéssel, honnan kapta KRESKAY ÁNYOSnak ezt a hét költeményét, de az a szíves baráti viszony, mely a két pálos költőt összefűzte, valószínűvé teszi, hogy a másolás ÁNYOS eredeti kéziratából történt. Megerősíti és kétségtelen biztosságúvá teszi ezen föltevésünket, hogy még az idegen kéztől végzett másolat is majdnem minden pontban visszatükrözi ÁNYOS sajátos helyesírási különösségeit.

A két másolat (BATSÁNYIÉ és KRESKAYÉ) között több eltérés van, bár nem olyan sok és nagy, mint a hogyan az eltérő címekből következtetni lehetne. Hogy a két szöveg közül KRESKAYÉ a megbízhatóbb, sőt egyedül az a megbízható, azt igen könnyű igazolni: BATSÁNYI ÁNYOS többi költeményein is sokat változtatott, míg KRESKAY, a ki nem bírálója, hanem bámulója volt ÁNYOSnak, ragaszkodott mesterének és barátjá-

(Régi Magyar Könyvtár XXII.) bevezetésében. SZINNYEI József szerint (*Magyar Írók* VII : 277.) nyomtatásban is megjelent 1788-ban *Magyar ódák avagy énekek* cím alatt. E kiadásnak azonban nem tudtam nyomára akadni.

* *Boldogságos Szűz Máriához; Hiv barátoknak hívetől fájdalmas elválása* (BATSÁNYINÁL: *Bútsú-vétel*); *Egy hiv szívnek kedvese sirja felett való panaszai*; *A megaggott világ fiának emlékezete* (BATSÁNYINÁL: *Az ifjúság*); *Feő generál gróf Nádasdy Ferentz vezérnek, Horvát országi bánnak halálakor*; *A tsalfa szívnek* (BATSÁNYINÁL: *szeretőnek*) *megvetése*; *A vig társaságról* (BATSÁNYINÁL: *Iró-ének*). Az első kivételével a többit közli BATSÁNYI, még pedig együtt, *Énekek* közös címe alatt a többi verstől elkülönítve.

nak még helyesírási különösségeihez is; továbbá a hét vers eltérő fordulatai közül menten rá lehet ismerni KRESKAYNÁL ÁNYOSNAK egyszerűbb, természetesebb és BATSÁNYINÁL annak talán művészebb, de mindenestre mesterkéltőbb fogalmazására. Végül mivel BATSÁNYI a hét költemény közül egyet nem ismer (*Boldogságos Szüz Máriához*), egyet pedig (*Nádasdy*) saját szavai szerint *másolatból* közöl, mi föntebb KRESKAY másolata szerint közöltük őket, s BATSÁNYI szövegezését alább a variánsok között adjuk.

A Kreskay-féle szövegek azonban nemcsak kritikai szempontból fontosak, hanem igen nagy hasznukat vehetjük egy pár Ányos-vers chronológiájának megállapításánál is: abból a körülményből, hogy e hét költemény az akadémiai codexben már nincs meg, keletkezésüket az 1782. és 1784. évekre tehetjük. Megerősíti föltevésünket az is, hogy a *Gr. Nádasdy halálára* írt költemény, az egyetlen a hét között, melynek keletkezési évét határozottan tudjuk, valóban 1783-ból való.

A költemények szövegét HATTYUFFY Dezső úr volt szíves rendelkezésemre bocsátani, ezért e helyen is hálás köszönetet mondok.

6. Kreskay leveles könyve. Ugyancsak HATTYUFFY Dezső tulajdonában van KRESKAYNAK egy másik kéziratoss füzet *Barátságos mulatozások verseiben*, mely ÁNYOSNAK hét verses levelét (hatot KRESKAYHOZ, egyet BARCSAYHOZ) őrizi másolatban. E hét költői levél közül csak egy nincs meg az Ányos-codexekben, de a többi is, mint a költőtől később átdolgozott leveleknek *eredeti* fogalmazásai becsesek: megvan a változati értékük. Hitelességükhöz nem fér szó, mivel kétségtelenül ÁNYOS missilis levelei szolgáltak a másolás alapjául.

7. A Stasich-féle másolatról csak annyit tudok, a mennyit RALOVICH Lajos közölt róla az *Egyetemes Philologiai Közlöny* 1889. évfolyamának 63. lapján, mintegy kíséretül ahhoz a három «ismeretlen» Ányos-féle verses levélhez, melyet ugyanott lenyomtatott. Ez a bevezető leírás olyan szerencsétlen rövidséggel van fogalmazva, hogy nemcsak az nem tűnik ki belőle, hol van jelenleg a STASICH Elektől, Ányos

szerzetestársától, 1785-ben másolt kézirat, hanem az sem, mi a tartalma. A közlő szavai azt gyaníttatják, hogy a nagyobb terjedelmű codexben csak e három levél való Ányostól, de a másolat címe: «*Ányos Pálnak Első Remete Sz: Pál rendén lévő Szerzetesnek Munkái. Mellyeket Maga és a jövőendő bélieknek vigasztalására össze irt*» s a három költemény mellé írt megjegyzések (Negyven-hetedik, Ötven-harmadik, Ötven-hatodik darab) véleményem szerint kétségtelenné teszik, hogy a szóban forgó másolat csak Ányosnak verseit tartalmazta, még pedig aránylag elég sokat.*

Jegyzetek az egyes versekhez.

Penelope Ulisszesnek. Először BATSÁNYI kiadásában jelent meg, másodszor ABAFIÉBAN.

Mint a cím alatt lévő utalás mutatja, e darab fordítás OVIDIUSBÓL, még pedig az első heroidának hű, itt-ott körülírással fordítása (az eredeti 58 distichon = 116 sor, a fordítás 146 páros rímű sor).

BATSÁNYI Ányos-életrajzában azt írja, hogy ÁNYOS «*Próbára Ovidiusból fordított*» s így költői munkásságát Ovidius-fordításával nyitja meg. Bár a fordítás jelen alakjában kétségtelenül későbbi átdolgozás — erre vall a páros rím, a mit ÁNYOS csak BARCSAYVAL való megismerkedése után használt — s így a technikája is fejlettebb, mint a legkorábbi verseié, mégis azt hiszszük, joggal állíthattuk e fordítást a gyűjtemény élére, mint legrégebbi zsengéjének átdolgozását. Az átdolgozás ideje ismeretlen.

OVIDIUSNAK ez a heroidje kedves költeménye volt a följú-

* A cím alapján még azt sem tartom lehetetlennek, noha egyéb bizonyságom természetesen nincs reá, hogy a másolat magától Ányostól származik.

lás több költőjének. DAYKA is lefordította,* megtartva az eredeti versmértéket, distichonokban s közölte az 1787. *Magyar Musdiban* (783. l.), később átdolgozta s e módosított alakja látott napvilágot a *Kassai Magyar Museumban* (I : 385). Mindkét fordítása tartalomban is jobban ragaszkodik OVIDIUSHOZ, s mint az eredeti, a fordítás is 58 distichonból áll.

A címhez BATSÁNYI a következő jegyzetet csatolta : «Fordította-e Ányos Ovidiusnak más efféle leveleit, nem-e, nem tudom bizonyosan; én ennél az egynél többet nem láttam. Egy érdeemes barátja azt írja, hogy Á. *nyolczat* fordított, de a melyeket ő sem látott.»

BATSÁNYI kiadásában a fordítást jegyzetek kísérik, de a kiadó szokása ellenére nem mondja meg, tőle vagy magától ÁNYOSTól erednek-e? Olyan általánosak, mindenkitől ismert nevekre és eseményekre vonatkoznak, hogy most már nem lehet a szerzőség kérdését eldönteni, ezért minden megjegyzés nélkül közöljük.

3. sor. Trója, kisebbik Ázsiának várassa volt.

4. sor. A görögök Danausoknak neveztetnek egy néhai *Danaus* királyuktól.

9. sor. Páris, a ki Helenát, Menelaus feleségét, Laczedémonból elragadta. Ez volt oka ama vérengező háborúnak, melyet számos versszerzők előadnak és a többek között Katullus *ad Manl.* :

*Nam tum Helenae raptu primores Argivorum
Ceperat ad sese Troia ciere viros;
Troia nefas, commune sepulcrum Europae Asiaeque,
Troia, virum et virtutum omnium acerba cinis.*

21. sor. Hektor, a trójaiak részéről legerősebb vitéz, Priamusnak, Trója királyának, fia.

27. sor. Patroklos, Menétzius fia, Akhilles fegyverébe öltözvén (hogy a trójaiaknak félelmesebb lehessen), Hektortól megöletett.

* Első magyar fordítója NAGY Sándor szerint (*Egyetemes Philologiai Közlöny* XI : 31 s köv. lap) GYÖNGYÖSI volt. A fordítás megjelent *EPH.K.* 1890. II. Pótkötetében (45—51. l.) és másodszor, az eredeti helyesírással a debreczeni ev. ref. főgimn. 1901/02. évi értesítőjében, a hol a közlő, Csűrös Ferencz újabb érvekkel támogatja GYÖNGYÖSI szerzőségét.

30. sor. Mivel Ulisszes főkép csalárd volt, a mint bizonyítja Propertius *L. III. Eleg. 6.*:

*Paulatim socium iacturam flevit Vlysses,
In mare cui soli non valere doli.*

31. sor. Tlepolemus Herkulesnek fia; Szárpédontól, Liczia királyától, vett halálos csapást.

51. sor. Pergama Trójának más neve.

53. sor. Szimoisz, Trója mezején folyó patak, melyről emlékezik Virgilius. *L. I. Aeneid*:

*Tunc illé Aeneas, quem Dardanio Anchisae
Alma Venus Phrygií genuit Simoentis ad undam?*

55. sor. *Akhilles*, Peleusnak fia, görögök czimeres vitézze, kiről imígy énekel VIRGIL. *L. II. Aeneid*:

..... Hic saevus tendebat Achilles.

58. sor. *Telemakusnak*, Ulisszes és Penelopé fiának, beszéltette ezeket Nesztor, midőn az atyjának, Ulisszesnek, felkeresésében bujdosnék. — Ezen bujdosásának szerét (ama halhatatlan nevű *Fenelonnak* költeményes, noha folyó beszédben írt munkáját) francia nyelvből magyarra fordította néhai gróf Haller László (*Kassán*, 1758. eszt.),* melyért örök emlékezetet érdemlett a magyar nemzettől.

59. sor. Rézust aluvásában ölte meg éjjel, Trója bástyája alatt, Dolont pedig kémleléséért végezte ki a világból Diomédes.

79. sor. Azaz: a trójaiak vérével; mert Trója várassa Frygiában feküdt.

109. sor. *Ikarus*, Penelope atyja.

115. sor. Pelopponézus körül fekvő szigetek.

125. sor. Ithakai koldus, kit, idővel, Ulisszes öklével agyonütött. Írusról emlékezik Homérus *Odyss. XVIII.*, Propertzius *L. III. Eleg. 5.*

★

Gyöngyösi árnyékához. Megjelent először BATSÁNYINÁL, másodsor ABAFINÁL, harmadszor az akadémiai kéziratból a jelen

* 1758-ban már a második kiadása jelent meg; az első 1755-ben ugyanott látott napvilágot.

gyűjteményben. Az eddig közölt szövegek — egy pár apró eltérést nem számítva, mint *repdes* röpdőz helyett, *tömjén* temény helyett — hívek a kézírathoz.

A főbb eltérések BATSÁNYINÁL:

21. sor. Mí pedig *elmegyünk*.

22. sor. Hol egy *borostyánnak*.

Egyike ÁNYOS legkorábban írt verseinek, a mint BATSÁNYINAK a költemény végéhez csatolt jegyzete bizonyítja: «Gyöngyösi István, kétség kívül nagy poéta, és a magyar poézisnek valóságos atyja volt. Azonban, érdemeinek s méltó dicsőségének legkevesebb kisebbitése nélkül is, azt mondhatjuk róla *Horátzius* szavaival (*Serm. Lib. I. Sat. X. v. 68. seqq.*), hogy:

*Si foret hoc nostrum fato dilatus in aevum,
Detereret sibi multa: recideret omne, quod ultra
Perfectum traheretur: et in versu faciendo
Saepe caput scaberet, vivos et roderet ungues.*

Ugyanezt mondhatni magáról Ányosról is. Mely nagy, mely helyrehozhatatlan kár, hogy tovább nem élhetett! Mit nem írt volna későbbben (férjfiúi korában), a ki már ifjantan és a magyar poézisnek akkori állapotjában *ilyeket* írhatott.»

★

Egy Nimfa ditséri Keményt, Ekho felel reája. Megjelent BATSÁNYINÁL és utána ABAFINÁL *Kemény dicsérete* (*Egy nimfa és az ekhó*) címmel. Megvan mind a két Ányos-codexben (az esztergáriiban címe: *Egy zöld ággal béfont tornáztzon mulatozó Nimfának énekére Ekhónak felelete*); szövegünk az akadémiai alapul, a változatokat itt adjuk:

5. sor. B. Éppen zöld pázsitnak . . .

8. sor. E. . . nyögésit.

10. sor. E. . . szelek gyorsassággal.

11. sor. B. . . lakni szép lantodban.

17., 18. sor. E.:

*Igy, kit nem is láttam, már is bálványoztam,
S ditséret tüzhelyén borostyánt áldoztam.*

Ez az első fogalmazás szebb, költőibb a másodiknál.

22. sor. E. *Aztatták ortzámat . . .*

24. sor. E. *Engemet idézvén . . .*

25. sor. E. *Hallván beszédemet . . .*

26. sor. E. . . *heves* kiáltásit.

27. sor. E. . . *isméd* zokogásit.

31—34. sor. E. :

*De már által látom, hogy nimfával szóllok,
Nimfával vers-szerűt verseket koholok,
Zöldellő tornáztzon látlak sétálgatni
S Gróff Kemény nevével eget hasogatni.*

39. sor. B. *Nyúgodgyál* most, Nimfa, Pindus' tetejébe',

41. sor. B. . . *tengerébe.*

A címhez BATSÁNYI a következő jegyzetet vetette: «*Kemény János*, erdélyi fejedelem, az én ítéletem szerint, legjobb munkája Gyöngyösinek, és kétség kívül az adott alkalmatosságot Ányosnak e *dicséretre*; Ányos ellenben igen fiatal s a versszerzésben gyakorlatlan lehetett, a mikor ezt írta.»

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy BATSÁNYI téved: ÁNYOS nem KEMÉNY JÁNOST, az erdélyi fejedelmet, dicsőíti e versében, hanem KEMÉNY SIMONT, a ki magát HUNYADIÉRT fölládozta (v. ö. a 38. sorral), s a kire ÁNYOS verseiben többször is hivatkozik.

★

Alexis. Megjelent először egy-két apró hibával az esztergári codexből a Figyelő III. köt. 187. l-on, másodszor szintén a kéziratból itt. A 61. sor az eredetiben is csonka, a 62. egészen hiányzik.

★

Három királyok napján. Először KOLTAI i. m. ben, másodszor az esztergári codexből itt. A keletkezés éve a kéziratban nincs kitüntetve, de a vers elhelyezéséből következtetve csak 1778 lehet.

A címhez a következő jegyzetet csatolta ÁNYOS: «Noha tudgya a poeta, hogy ama három jós nem volt király, a köz ítélethez szabván magát, poesissa szabadságot ád nekie annak költésére.»

A 20. sorhoz pedig a következőt: «Szent azon okból nevezi

ezt a poeta istállónak, noha ez nem istálló, inkább valamely alább való fogadó volt.»

★

Az Orvosi Oktatások szerzőjéhez (1778). Megjelent először, mint maga ÁNYOS a vers címéhez adott jegyzetben mondja: «Ezen versek azon könyvnek elején vannak benyomtatva, melyet Rátz Sámuel, a budai királyi universitáson nyilván való tanítottó, *Orvosi Oktatások* neve alatt másodszor kiadott 1778-dik esztendőben Landerer Mihály betőivel.» Másodszor ki nyomtatta ugyancsak RÁTZ SÁMUEL 1794-ben ilyen című könyvében: *A' borbélyi oktatásoknak első darabja*. Harmadszor BATSÁNYI, negyedszer az akadémiai kéziratból mi. Meg van az esztergári kéziratban is.

Rátz Sámuel, a budapesti egyetemen az orvostudományok tanára, Ányosnak igen jó barátja és pártfogója volt.

Változatok.

9. sor. A. E. ... *mezején*. (Bár az akadémiai s esztergári kéziratok későbbiek, mint az 1778-ban nyomtatott Ányos-szöveg, mégis ebben az egy pontban ÁNYOS régebbi szövegét fogadjuk el, mert helyesebb, s ez is ÁNYOS kezétől van. Az akadémiai kéziratban különben is csak tollhiba.)

10. sor. E. *kezején*

11. sor. B. *Mosolyogva nézi zöldellő földgyeit.*

16. sor. E. R₁. és R₂. *Hogy olly könnyen foszszsá édes vagyonától.*

22. sor. E. R₁. és R₂. *Evvel is akarta ...*

32. sor. E. R₁. R₂. Mások *Tyberisnek part várát* tsudálták.

36. sor. B. *Azokkal, könnyen ...*

37. sor. R₁. és R₂. *De szükség, hogy ...*

40. sor. B. ... *kívánnny nagy Házának.*

41. sor. B. ... *építvén szívedben.*

42. sor. B. E' verseket rajzold *reá* örömedben.

43. sor. B. Míg magyarnak tsak egy *tsepp-vér rug* erében.

49. sor. E. R₁. és R₂. Hazád *dladásiban*.

ÁNYOS jegyzete a 47. sorhoz: «A borostyán az orvosoknak is tzimere.»

★

Igaz haza-fi. Megjelent először, a mint maga ÁNYOS is említi az akadémiai codex egy jegyzetében («ezen darab már kinyomtatott 1778-dik esztendőben Pesten»), 1778-ban önállóan, kis 8-adrét alakban a következő czímmel: *Igaz haza-fi, az az nagy méltóságú 's nagyságú Nagy károly gróff Károly Antal Urnak eö excellentiájának, Károly, Erdőd, Béltek, Csongrád, Megyer, és Surány Várai örökös urának. Nevezetes Theresiai Hadi Rend Keresztes Vitézének, Nemes Szatmár Vármegye Fő-Ispánnyának, Felséges Császárunk és Apostoli Királjunk belső Titkos Tanácsossának, Fő-Hadi Vezér Hely-Tartójának, egy gyalog Sereg ezeres Kapitányának, Országunkban hét Személyekből álló Törvényes Széknek egyik érdemes Tagjának, 's közös Birájának, Országunk Asztalnokjának, 's az Ungvári, és Nagy-Várad Megyékben a' jozan Tudományok' Fő-Igazgatójának, Jeles példával megmutatott, hazája szerelme. Versbe foglalta Ányos Pál, Első Remete Sz. Pál Rendén lévő Szerzetes. Pesten, MDCCLXXVIII.*

Az első lapon egy kis rézmetszet látható, a melyet GINDL Ágost pálos szerzetes rajza nyomán BINDER Fülöp metszett rézbe Budán: az a jelenet, mikor AENEAS vállán atyjával és kis fiát kezénél fogva elmenekül az égő Trójából. A verset másodszor BATSÁNYI közölte, harmadszor ABAFI. Kézirata meg van mind az esztergári, mind az akadémiai codexben. Van azonkívül egy harmadik, szintén ÁNYOS kezétől eredő kézirat ugyancsak az esztergári levéltárban, egy ízlésesen kiállított másolat. Kiadásunkban az utoljára említett kéziratot szöveget veszszük alapul, mint a mely szemmel láthatólag a leggondosabb, valószínűleg legutolsó redactio, s majdnem tökéletesen megegyezik az önállóan megjelent kiadás szintén igen gondos szövegével, de a kéziratnak egy pár tollhibáját a nyomtatott szövegből megigazítottuk.

A többiek eltérését a következőkben adjuk (a helyesírási apró eltérésekre nem tekintünk):

9. sor. Ak. *távol* ...

18. sor. Ak. E. B. ... *Cynthia* zászlóját.

20. sor. Ak. *Ki feldüinknek* ...

B. *Melly földüinknek* ...

23. sor. Ak. B. *Mellyek most bástyádnak* ...

43. sor. Ö(nállóan megjelent kiadás) ... *kaprazza* szememet!

Ak. E. B. ... *kaprozza* szememet!

51. sor. Ak. ... jobb *felyéről* (így volt a különálló másolatban is, de az *y*-t maga Ányos törölte).

58. sor. Ak. E. ... *számat* tart ágjára (utólagos javítás a másolatban is).

60. sor. Ak. E. Ö. Hogy *pillánt* ...

69. sor. Ö. Hogy vette *Enéás* ...

74. sor. B. Sokan *ellenségnek* ...

75. sor. B. Mintha *emelkednék* most Zrínyi sírjából,

79. sor. B. Mintha *lelkessednék* ...

81. sor. Ak. ... *árnyékában*.

82. sor. Ak. ... *hamvában*.

85. és 98. sor. Szövegünkben *unokáját* és *Unokáinknál* volt olvasható, de Ányos később hozzá alkalmazta a nyomtatott szöveghez.

109. sor. Ak. ... *kebelünkbe*.

110. sor. Ak. ... *nemzetünkbe*.

A 32—36. sorokban arra az ünnepélyes mozzanatra céloz a költő, mikor MÁRIA TERÉZIA SZENT ISTVÁNNAK a raguzaiaktól visszakapott jobbját a budai várpalota templomában kitétette (1771). Ugyanerre az alkalomra írta FALUDI is két költeményét, a *Szent István királyhoz* és *Mária Theresia királyné asszonyhoz* címűt.

A 70. sorhoz a következő jegyzet olvasható ÁNYOS kezétől az akadémiai kéziratban: «Ezekkel a versekkel arra a rajzolásra tzelez a poéta, melly a versek elein volt; tudniillik rézen ki volt metszve Eneás, hogy vitte attyát, s hogy vezette kis Juliusát, ezen fellyül irással: mihi parvus Julus sit comes. Virg.»

A 82. sorhoz a következő jegyzetet tette BATSÁNYI: «A mohácsi szörnyű veszedelemnek több okai voltak, melyeket, az akkori időnek körülállásaival együtt, nyilván s bőven előadnak a történetírók (név szerént az újabbak között PÁLMA Károly is, hazánknak még eddig legjobb historikussa). Ezen okok közül egy és első volt az *egyenetlenség* és különösen az, hogy szerencsétlen eleink (bocsássanak meg szent árnyékjaik!) inkább akarták egy-két vakmerő embernek, mintsem jót javalló törvényes királyoknak tanácsát követni!

Azonban: az az ellenség, a ki Mohács mezején úgy megrontotta nemzetünket, nehezen fogja többé az ott *elhúllott* ma-

gyaroknak *fiaikat* (hogy Ányos szavaival éljek) *rabságra juttatni*; mert hihető, hogy magának előbb fog ütni a vég óra, mint mi nekünk. — Fordítsuk hasznunkra mindazonáltal a tőle vett *nagy leczkét*! Egyezzünk meg magunk között; értsünk egyet jó fejedelmünkkel, kinek haszna, dicsőssége, s boldogsága elválhatatlanul össze van nemzetünkével kapcsolva; és, hogy ezt cselekedhessük, ne feledkezzünk meg soha (de kivált a mostani változó s ezer meg ezer veszedelmekkel terhes időkben!) számtalanszor szenvedett nagy kárainkról; főképpen pedig zúgjon füleinkben szünetlenül *Mohácsnak* rettenetes neve!...

Haj, iszonyú térség! gyászos temetője hazámnak!
 Jártam hantjaidon; láttam sírhalmait én is
 Ősinknek, kik hajdan az ellenségre kikelvén
 Honnyunkért, s érette vitéz vérekkel adózván,
 Istenek íme! s világ füle halottára kiáltják:
 «Nézz e térre! s tanulj már egygességre, magyar nép!»

★

Egy elenyészendő rósához. BATSÁNYINÁL és ABAFINÁL.

Kiadásunk az akadémiai codexen alapul, de a vers megvan az esztergári codexben is *Gondolat az elhervadó rósáról* czímmel, és a következővel együtt *Erköltői gondolatok* közös czíme alá foglalva. Az akadémiai kéziratban BATSÁNYI több betűt átírt vagy kivakart.

Változatok:

5. B. sor. olly gyorsan *elmúlyly*

6. B. sor. vizébe *lehúlyly*

Az akadémiai codex szövegében későbbi írással (BATSÁNYI) szintén így van javítva e két sor.

6. E. sor. *Életed sengéjén*

8. B. sor. *Pírúlva tekéntesz*

8. E. sor. *Elpirulva nézöl*

10. B. sor. *Ezüst-harmat ragyog*

11. B. sor. *vészsz-fel* szépségednek

20. E. sor. tsörgéssel

23. B. sor. *Egy* szóval, nints *olly* szív Nimfák' seregében

24. E. sor. *mosologsz*

29. B. sor. Klórisok! *vegyetek példát e' rózsáról.*

★

A lenyugovó naphoz. Először BATSÁNYINÁL, másodszor TOLDY *Handbuch*-jában, harmadszor és negyedszer TOLDYTÓL a *Költészet kézikönyvének* 1. és 2. kiadásában, ötödször ABAFINÁL, hatodszor itt, az akadémiai codexből. Megvan az esztergári codexben is, a hol czíme: *Gondolat az elenyészendő naphról.*

B. az akadémiai kéziratban több betűt átírt vagy kivakart, de nagyobb változtatást csak egyet tett, a 23. sort javította meg így:

Ebből végy, oh Ember! példát életedről.

Változtatva az E.-ben:

5. sor. A távul leendő

13. sor. furuglájával

15. sor. tarsolát

A 8. sorhoz ÁNYOS jegyzete:

In medio ramos, annosaque brachia tendit
Ulmus opaca, ingens; quam sedem somnia vulgo
Vana tenere ferunt, folisque sub omnibus hærent.

Virg. Aened. L. VI. v. 283.

A 19. sorhoz ugyancsak ÁNYOS idézi:

Inmortalia ne speres, monet annus, et alium
Quæ rapit hora diem.

Horatius L. 4 ode 7 Carm. 7.

Az utolsó sorhoz BATSÁNYI a következő jegyzetet csatolta:

«A léleknek halhatatlanságáról itt nincsen szó; erről Ányos nem kételkedett. Értetődik itt a földi életnek mulandósága.»

★

Titkos Polyxena. Megjelent először önállóan 1780-ban (az évszám megjelölése nélkül) ily czímmel: *Titkos Polyxena még koporsójában-is hív Theseussához.* Másodszor, de úgylátszik erről a kiadásról semmit sem tudva, KAZINCZY adta ki *Calliroe* czímmel az *Orpheus* II. kötetében (266—267. l.). Szövege azonban nem teljes. KAZINCZY, mint RÁDAY Gedeonhoz 1791. decz. 15.-én írt levele (Kazinczy levelezése, kiadta VÁCZY II: 231.) bizonyítja, föl akarta venni a *Heliconi Virágok* II. kötetébe is, de a kötet megjelenése tudvalevőleg elmaradt. Az első kiadásról eddig senkinek sem volt tudomása, s a harmadik és negyedik közlés

(*Figyelő*, 1871. 47. szám és ABAFI) a kéziratos eredetiből történt még pedig igen pontatlanul s önkényes, vagy a kézirat helytelen olvasásából származott változtatásokkal.

Eredeti kézirata az esztergári Ányos-codexben. A két eredeti szöveg, a korábbi kézirati s a későbbi nyomtatott, az apró, helyesírási eltéréseket nem számítva, majdnem egészen megegyezik. Szövegünk a nyomtatott kiadását adja, a kézirati szöveg variánsai itt következnek:

37. sor. *De kérlek, rólam is néha emlékezzél!*

38. sor. *Szent imádságid közt*

41. sor. *Már eltelt az órád*

A költemény hősnője, *Polyxena*, PRIAMUS leánya, a kit anyja szemeláttára NÉOPTOLEMOS öletett meg, hogy kiengesztelje vele atyjának, ACHILLESnek, maneseit. A trójai háborúnak ez az epizódja OVIDIUSnál olvasható (*Metamorphoses*, XIII: 447—504. sor). A költemény tárgyát nem innen vette ÁNYOS, de a leány nevét s talán a gondolatot igen.

★

Generalis gróff Vurmser vitézsége Habelschvert-nél. BATSÁNYINÁL és ABAFINÁL, harmadszor az akadémiai kéziratból itt. (A cím ÁNYOS kéziratában tollhibából *Vumser*-nek van írva.) Az esemény, a mint BATSÁNYI is megjegyzi kiadásában, 1779-ben történt. Hogy a költemény egykorú, azt a codexben elfoglalt helye is bizonyítja.

Változatok B.-nál:

6. sor. Majd ott *Órjásoknak*

8., 36., 79., 92. sor. *prusszus*

46. sor. Lakják, *mellynek* örök ...

50. sor. a *völgyek* mélységét

93. sor. Így a' hajós, *jövén*

A címhez BATSÁNYI a következő megjegyzést tette:

„Megholt, mint fő-hadvezér, Bécsben, 1797. eszt., Augustus 21dik napján; életének 73dik esztend., vízi betegségben.»

A 6. sorhoz ÁNYOS jegyzete: «Azokat a hegyeket *Riesen-*

gebirg-nek nevezik a németek, mellyek Cseh országot Lusáziától elkülönözik.»

A 16. sorhoz szintén ÁNYOS tett jegyzetet: «Lásd *Hunyadi János életét s viselt dolgait* Bessenyei Gy. által, a 12. és 13. levelén.»

A 27., 39., 61., 72., 81. sorok látszólag egy szótaggal rövidebbek: ÁNYOS ugyanis a *Wurmser* nevet, az akkori kiejtésnek megfelelően (*Wurumser*) három szótagúnak vette és skandálta. (V. ö. *Magyar Nyelv* 1905: 465—466.)

A 88. sorhoz ÁNYOS jegyzete: «A foglok számában találkoztak: Generális herczeg *Hessen-Filippsthal*; kapitányok *Butler*, *Schelenbeck*, *Vedel*, ezek obesterek, *Hochstädter*, *Hohlvetter*, *Heidenwolf*, *Stutterheim* kapitányok, úgy, hogy mindenestől 22 tiszt és 762 közember fogattatott meg; azon kívül 10 zászló és 3 ágyu. Lásd a Bétsi Deák ujságoknak a 10-dik számát 1779-dik esztendőre.»

A költemény végéhez még a következő «jegyzés»-t tette ÁNYOS: «Lesznek, kik ezen versekbe keresni fogják Rakovszki igazán bajnoki halálát, de mivel az nem Habelschvertnél, hanem egy más városkánál történt, itt elől nem hozom, hanem ki tovább olvasni fogja verseimet, fel találja annak is méltó ditséretet egy barátomnak írt levelemben.*» Későbbi jegyzés: «89 levelen.»

★

Érzékeny gondolatok. I—XLV. Közölte BATSÁNYI és ABAFI. BATSÁNYI közlése szerint 1779-ben írta őket ÁNYOS.

A BATSÁNYI közölte versek közül három nem ÁNYOSÉ, három pedig meg van változtatva. Erre vonatkozólag a következő jegyzetet olvashatjuk ABAFINÁL (119. l.): «A Nemzeti Muzeum könyvtárában őriztetik Ányos munkáiból egy fölötte érdekes példány; t. i. Bacsányi János kézi példánya, melyben az 'Érzékeny gondolatok' XIX., XX., XXI., XXIII. és XXXVIII. számához következő sajátkezű jegyzete olvasható a 220. lapon: 'A Bétsi Censor kívánságára meg kellett változtatnom, és a' magam verseiből kipótolnom; négy levelet (8 lapot) újra nyomtattatván.' E 8 lap közül azon hat, melyen változás történt, a censor kívánságára történt változá-

* L. *Barcsayhoz* 1779. nov. 21-én írt levelét.

sokkal és törlésekkel, eredetiben a példányhoz hozzá vannak kötve.» ABAFI jegyzetéhez, melynek igazságáról az illető példány alapján magam is meggyőződtem, hozzá kell tennem, hogy BATSÁNYI a XXXVII. gondolaton is tett lényeges változtatást, továbbá, hogy a XIX. és XXI. gondolatra vonatkozólag BATSÁNYI többet mond a kelletténél: e két versen ő csak *változtatott* — nem is nagyon sokat — de semmi esetre sem tekinthetjük az ő alkotásainak. (L. alább.) Az akadémiai Batsányi-iratok között található kis jegyzet arra is világot vet, mért nem akarta a censor megengedni BATSÁNYINAK e versek kinyomatását: «mint-hogy a kérdésben lévő versek szerzője pap vala» s jön a bővebb indokolás: «nehogy a gyengébb elméjű vagy igen kényes olvasók megütközhessenek rajta». BATSÁNYI változtatásaiból kitetszik, hogy nem pusztán a versek szerelmes volta, mint inkább érzékiességtől tartalmuk sértette a censor érzékeny lelkét. BATSÁNYI eljárásáról igen jó bírálatot mondott KAZINCZY 1824. febr. 27-én TOLDY Ferenczhez intézett levelében*: «Úgy tetszik, a mocskosságot akarta elfedezni B. — Nem vádlok, sőt jól tette ezt. De még jobb lett volna, ezeket egészen kihagyni, mint a magáéból pótlani.»

Külömben ugyane levélben maga KAZINCZY is közli az eredeti Ányos-«gondolatok»-at (a XIX. kivételével, de e helyett idézi a XXXIV. és XXXVII. eredeti szövegét). A kétféle közlés nagyrészt megegyezik, ha van — kisebb — eltérés, alább KAZINCZYét követjük, de utalunk BATSÁNYIÉRA is.

Közljük az öt költeményt, úgy, a mint BATSÁNYINÁL, illetőleg TOLDYNÁL, olvashatók.

XIX.

Keszkenőddel puha szellők játszadoztak,
Midőn pillantásim képeden futkoztak.
Ah! kék szemeidre tsak egygyet vetettem
Már-is Kupidónak *nyíllait* érzettem.

XX.

Egygy Ifjú, szomorúan mutat egy kídőltt gyümöltsfára.
Nézd ama' nevendék alma-fát: — ledőle!
Most, mikor gyümöltsöt várhatsz vala tőle.
Eddig tsak virágozott! tsak azt mutatta még,
Mi lenne belőle, ha engedné az Ég!

* Kazinczy levelezése Kisfaludy Károlylyal és körével 28—29. l.

XXI.

Egek! milyen szépség enyeleg artzáján!
 Melly piros patakok tsergedeznek száján!
 Nem hasonlíthatott soha ő-hozzája
 Érzékeny Názónak híres Korinnája!

XXIII.

Egygy ágyában fekvő Ifjú, haldlát érkezni látván, sohajt:
 Mennem kell; de vallyon! leszsz-e ki szívében
 Fenn-tartson engemet emlékezetében?
 Leszsz-e, ki egy könnyvet ejtsen sírhalmomra,
 'S egy szent áldást mondgyon eltűnt árnyékomra?

XXXVIII.

Dámon, ledölve látván a' kertben egy fiatal fát, melyet Klóris maga
 nevelt, sohajtva mondgya:

Szerentsétlen kis fa! ... időnek előtte
 Íme, gyökeréből a' szél kidöntötte!
 De boldog! mert, a' ki elébb ápolgatta,
 Kedves nevelője mostan megsiratia!

A XX., XXIII., XXXVIII. versek BATSÁNYINAK *Búsongás*
 című költeményéből valók, a III. rész 9—12, 23—26, 15—16,
 19—20. sorai.

A XXXIV. gondolat negyedik sorában is változtatott BATSÁNYI. Az ő kiadásában e sor így hangzott:

Enyimet Etnának lángja példázhattya.

(V. ö. Kaz. lev. Kisfaludy Károlylyal és körével 29. l.)

Ép így megváltoztatta a XXXVII. gondolat második két sorát:

Jer te, oh szelíd Hold! együnk' tanyájdra,
 Hallgass e' Szenvedő jajos panaszszára!

A XXXVIII.-ban a harmadik sor utolsó szava BATSÁNYI
 említett példánya és ABAFI kiadása szerint: *eszemet*. Mi itt is
 KAZINCZYT követtük.

Az *Érzékeny gondolatok* eredetiségéhez nézetem szerint általában sok szó fér, egyike-másika pedig határozottan annyira független Ányos gondolatvilágától, hogy nem habozunk őket idegen, valószínűleg német versek átültetésének nyilvánítani.

Határozott bizonyítékom kevés van erre, de a XXV. gondolat érzéltása GOETHÉRE azt hiszem meggyőző, mert a legnagyobb német költőnek nemcsak művei, hanem még neve is jóformán ismeretlen volt a költemény keletkezésének idejében (1779). Ányos pedig semmiesetre sem ismerte annyira műveit, hogy a lerajzolt jelenethez rögtön hozzá kapcsolódott volna GOETHE neve. Talán nem tulságosan merész az a föltevés, hogy még a költemények eredetijeit sem önálló termékei a költői képzeletnek, hanem képekhez, esetleg képek sorozatához készült szövegek — a mi-lyenek p. o. GOETHÉTől az apró *Gedichte zu Bildern* (a 36 kötetes Cotta-kiadás XV. kötetében) — erre vall megkötött egyenlő terjedelmük, s a hosszú címek leíró jelleme. GOETHE említett versei hasonlóan leíró címűek: *Adler mit einer Lyra nach oben strebend*, *Beschildeter Arm gegen ein vorüberziehendes Wetter Bücher beschützend*, *Pinsel und Feder vom Lorbeer umwunden und von einem Sonnenblick beleuchtet*.

★

Egy boldogtalannak panaszszai a halavány holdnál. ÁNYOSNAK legelterjedtebb verse, mely majd minden chrestomathiában olvasható. Megjelent először a *Kassai Magyar Museumban* (I: 71—72.), másodszor a *Helikoni Virágokban*, harmadszor BATSÁNYINÁL, negyedszer és ötödször CSELKÓ, *Válogatott darabjainak* első és második kiadásában, hatodszor TOLTY *Handbuchjában*, hetedszer és nyolczadszor TOLDY *Költ. kézikönyveiben*, kilenczedszer ABAFINÁL, tizedszer az akadémiai kéziratból a jelen gyűjteményben. A XIX. század elejéről való másolata megvan Pósfalvai TULLOK Mihály kéziratgyűjteményében is,* melynek azonban változati értéke nincs.

A nyomtatott szövegek, a helyesírási eltéréseket nem számítva, mind egyenlők és hívek a kézirati szöveghez. Az utóbbi 5. sorában eredetileg *homállyádnál* volt olvasható, csak később javította, valószínűleg maga a költő, a rím kedvéért így: *homállyában*.

★

* A gyűjtemény ismertetését és tartalmát l. Egyetemes Philologiai Közlöny, 1901: 287—297, 382—385.

Az isteni gondviselés. Először közölte a fehérvári egyházmegyének 1785-ben kiadott *Énekes könyve*, másodszor a *Kassai Magyar Museum* (I: 65—69.), harmadszor BATSÁNYI, negyedszer TOLDY *Handbuchja*, ötödször ABAFI, hatodszor mi. BATSÁNYI szerint (l. alább a jegyzetet) nem eredeti, hanem szabad átdolgozás németből.

Szövegünk az *Énekes könyvén* alapul, mely sokkal gondosabb, mint a pongyola helyesírású kézirat, de a sajtóhibákat megigazítottuk a kéziratból. A codex és az *Énekes könyv* szövege, pár apró dialektikus eltérésekét és azt nem számítva, hogy a kéziratot füzetből az utolsó két sor hiányzik,* megegyezik, csak négy olyan eltérő szövegezés van köztük, melyet érdemes idézni, bár a második kivételével a többi kétségtől sajtóhiba:

Énekes könyv 36. sor. *Ki karján...* (11 szótagú sor).

A. 42. sor. *Elhíhetd, hogy* tsudát....

47. és 53. sor. Az akadémiai codexben mind a két esetben *váll* meg olvasható, de a 47. sor *á*-jának ékezeze ki van törölve.

Én. könyv 66. sor. *Hogy Istennek él gondviseléséből* (11 szótag).

Én. könyv. 116. sor. *Te nőttetsz életekre* (13 szótagú sor).

Változatok B.-nál:

17. sor. *tömjényünkkel*

21. sor. *Hát talán*....

Az akadémiai codexben is határozottan *talám* volt eredetileg, de később az *m* utolsó szárát kivakarta valaki (valószínűleg BATSÁNYI).

27. sor. *annak tartásáról*

28. sor. *A' kit* elevenné tett....

35. sor. *ilyen méltóságnak.*

67. sor. *Látsz amott egy terhes*....

71. sor. *Kárpát' vad bértzeit*....

119. sor. *Én! kire r'ám tetted*....

122. sor. *Ki észszel 's szabadon*....

* Az utolsó két sor BATSÁNYINál is hiányzik, sőt TOLDYNál is, pedig ő állítólag az *Énekes könyvből* vette a szöveget.

149. sor. Mindent *Te intézsze*l....

A 151. és 152. sorok B.-nál is, s így a többi kiadásokban is, hiányoznak.

Az utolsó sorhoz BATSÁNYI a következő jegyzetet tette: «Úgy látszik, hogy ez a darab más idegen nyelvből (és, ha nem csalatkozom, németből) van szabadon fordítva. — Kinyomtatott már ezelőtt kétszer, úgymint a Székes-Fejérvári püspöki megyének *Énekes könyvében*, melyet nagyobb részint Ányosnak tulajdonítanak és a Kassai Magyar Múzeumban.»

★

A szép tudományoknak áldozott versek. Megjelent először önállóan Budán 1780-ban a következő címmel: *A' szép tudományoknak áldozott versek A' Budai Királyi Universitásnak fel szentelése alkalmatosságával.* Ányós Pál Első Remete Sz. Pál rendén lévő szerzetes által. Budán, MDCCLXXX. Másodszor BATSÁNYI közölte, harmadszor ABAFI; az egyetem száz éves jubileuma alkalmából 1880-ban negyedszer is megjelent külön, s ugyanekkor mint ötödik kiadás a *Hon* 119. számában. Hatodszor az akadémiai kéziratból, mely későbbi, mint a nyomtatott szöveg, itt.

Különben a két szöveg, nem számítva az apró helyesírási eltéréseket — a nyomtatott szöveg is pongyola — szintén egyforma, csak három eltérés van. A legfontosabb, hogy a 114. sor a nyomtatott szövegben így hangzik:

Ültetvén Budának jásminnal sántzait.

azonkívül a 98.-ban Hipasis helyett *Hidáspis* olvasható; s

az 56. Ányos megszokott szórendi hibájával volt először megszerkesztve: Hol most *a ditsősség* ...

Változatok BATSÁNYINÁL:

14. sor. ... *tömjényt* oltárira.

18. sor. 'S egygy igaz *Istennek* ...

78. sor. *Mellyet* érdemivel ...

99. sor. *Tömjénnyel* áldozott ...

109. sor. Tanítsd-meg *e'* ...

113. sor. Ide lakni *jöttek* ...

116. sor. Ne ijesszék *a'* múltt ...

A költemény végére a következő jegyzetet tette ÁNYOS: «Ezek a versek annak a pompának alkalmatosságában benyomattattak Budán 1780-dik esztendőben 25. juniusban. Nem tartóztathatom magamat, hogy örök emlékezetért ide ne irjam annak a napnak gyönyörüségét. Az igaz magyar buzgóság egész elolvasásig érdekelte sziveinket, midőn az egész vár mintegy forrott a sokaságtól. Országunknak minden részeiről a nemesség ottan volt. Gróff Pálfi Károlyt, ki ő fölsége személyét viselte, több mint 60 hat lovas hintó késérte, és 14 Pest vármegyei nemes ifjúból állott a *gárdája*, kiknek vezérjek volt Gróff Klobusiczki; mindegyiknek világos kék öltözte, arannyal gazdagon felruházva és veres bársony tsákó süvege arany passzománttal s drága forgókkal, azt vélte volna az ember, hogy Mátyás királyt hozzák Cseh országból, olly pompás volt ez az innep. Az ágyuk szünet nélkül orditottak; a tárogató sip a sziveket keresztül járta; emlékezet pénzek szerte szélyel osztogattattak; királyi ebéd készítettett, melly után a magyar nemesség tántz palotában lépett. — O! hány magyart láttam vélem együtt könyvezni, midőn Báró Patasics Ádám, kalotsai érsek, az universitás fő palotájában kimondhatatlan ékességgel, buzgósággal, hálaadó beszédet mondott felséges asszonyunk s anyánk Mária Teresiának. Gyertek barátaim ennek a boldog fejedelemnek sirjához, tsókoljuk hideg hamvait, az égek fizetése meg néki édes nemzetünhez mutatott s megbizonyított szeretetét...

96. sor. Két *Switten*: Két SWIETEN báró játszott nagy szerepet MÁRIA TERÉZIA alatt, az apa *Gerhard* (1700—1772) és a fia *Gottfried*. Az előbbi egyetemi tanár, a királyné udvari orvosa volt, majd mint államférfiú is szerepelt, a fia (1734—1803) diplomatiiai pályán kezdte meg működését, azután a bécsi császári könyvtár igazgatója, végül mint a tanulmányi bizottság elnöke a birodalom közoktatásának élén állott. Mindkettőről, de különösen a fiúról, megemlékezik KAZINCZY a *Pályám emlékezetében*.

96. sor. *Kolbert*: Jean Baptiste COLBERT (1619—1683), XIV. LAJOSnak híres, de a nép előtt nagy adó-reformjai miatt gyűlöletes pénzügyminisztere.

★

Kártigám nevezetes írójához. Megjelent először 1780-ban, másodsor 1795-ben MÉSZÁROS Ignác *Kártigám történeti*

czimű könyvének második, illetőleg harmadik* kiadásában mint üdvözlő vers, *Dobokai Sárközi István* néven. Harmadszor BATSÁNYINÁL, negyedszer a Kártigám Olcsó könyvtár-i kiadásában (1880), ötödször itt. Kézirata az akadémiai codexben.

Hogy a vers csakugyan Ányosé, bizonyítja az a jegyzet, melylyel ÁNYOS a verset kéziratában kíséri: «Ezek a versek be vannak nyomtatva azon könyvnek elein a második kiadásban, és ámbár azok alá ez a név vagyon írva: *Dobokai Sárközi István*, annak más titkos oka volt, hogy nevemet megváltoztattam, mindazonáltal én tsináltam azokat a verseket.»

Hogy miért változtatta nevét épen Dobokai SÁRKÖZY Istvánra, annak megvan a magyarázata. A költő egyik ösanyja, a XVI. század elején élt Ányos Agata, I. Ferencz leánya, fusított és nőül ment Dobokai SÁRKÖZY Pálhoz, s ő lett az ÁNYOS-családnak újra alapítója.** Így ÁNYOST majdnem jogszerint megillette a SÁRKÖZY név, az István nevet pedig a keresztségben kapta, melyet csak a pálos rendbe léptekor cserélt föl a Pállal.

Az akadémiai codex szövege, a melyet kiadásunk követ, későbbi eredetű: 1782-ből való átdolgozás. HEINRICH az Olcsó Könyvtárban az eredeti szöveget nyomtatta le, azt, a mely a *Kártigám* előtt áll. Teljes joggal: azt a szöveget adja, a melynek van — mondhatni — történeti hitele. Mi azonban BATSÁNYIVAL természetesen a legkésőbbi, tehát javított szöveget közöljük.

A régebbi szöveg eltérései (Kártigámban):

15. sor. Meg nem tserélt volna *Venus szigetjével*.

16. sor. *Midőn* az angyalnak

18. sor. ... rózsákat *ölében*.

19. sor. *S megferesztvén előbb*

23. sor. ... *volt szerencséjéről*.

28. sor. Elfelejtéd *karján*

46. sor. Vagy *scytha őseink*

47. sor. Miként *örülhetnek*

* E kiadás csak hivatalosan második és harmadik nyomtatás, valójában, az 1778-iki kolozsvári kiadást is számítva, harmadik és negyedik.

** NAGY Iván, Magyarország családai. Pótlék kötet 28. l.

1—4. sor. *A török kis asszony és Sándor hertzeg a regény főalakjai.*

A 34. sorhoz a következő jegyzetet tette BATSÁNYI: «Ányosnak ezen egy versében két hiba van. Egy az: hogy a szók helyheztetése a nyelvnek belső tulajdonságát sérti, mely szerint így kellene lennie: *Oly szépen írtál Kártigám esetéről.* A szók ily rendinek felbontására a poézis sem adhat szabadságot; — noha különböz, s kell is különböznie (pedig nem csak a mértékre nézve!) a folyó, vagy kötetlen beszédttől. Más hiba az: hogy e névben *Kártigám* kihagyatott a birtokot jelentő ragaszték, *nak*, melynek az ilyféle esetekben (midőn t. i. az ige közbe vetődik, mint az *írtál*) szükségképpen meg kell maradnia.

Ez a hibás szó-helyheztetés gyakran előkerül Ányos verseiben, de nem segíthettem rajta mindenkor, mert nagy változtatást tenni nem akartam. — Szükségesnek ítéltém azért, ezt itt egyszer kijegyezmem, nehogy a többszöri példa valakinek több ilyenekre kaput nyisson. *Decipit exemplar vitis imitabile.*»

A 40. sorhoz Ányos jegyzete: «Barátom, kinek e verseket írtam, noha mostanság Budán lakik is, mindazonáltal Tsalóköz-ből származott, és ott birja most is nemes jószágát; már pedig Tsalóközt a régi magyarok *Arany kertnek* nevezték.»

A 41.-hez szintén ÁNYOS jegyzi meg: «Azzal tsak azt jelentem, hogy ez a könyv már Erdélyben is bényomtatott Kolosvárott 1778-dik esztendőben.»

★

Érzékenységeim egy kedves atyámfiának időnek előtte történt halálán. Az akadémiái codexben, a honnan közöljük, az *időnek* ragját (*nek*) utólag áthúzták, s az *előtte* szóból az *e* ragot kivakarták s most ezíme úgy hangzik, mint a melyet BATSÁNYI adott neki *Érzékenységeim egy kedves atyámfiának idő előtt történt halálán.* ABAFI szintén így adja.

Változatok B.-nál:

3. sor. Kit a' *Végzéseknék* mostoha rendgyei (Ányos szövegében a sor, ha a beletoldott kis jegyet *a*-nak olvassuk, 13 szótagú volna: *Kit a végezéseknék ...*).

5. sor. *Élte' tavasszédnak ...*

sor. ... *zártak ...*

Az akadémiai codex zártok-ját későbbi kéz szintén kijavította zártak-ra.

29. sor. Oda, hol *eltűnnek* ...

★

Gróff Eszterházi Pálnak pétsi püspökségre lett felemeltetését inneplő versek. A kézirat címében ÁNYOS megadja a püspöknek teljes címét: *Nagyméltóságu Galanthai gróff* ... Megjelent először 1781-ben, önállóan, közölték azután BATSÁNYI és ABAFI, végre mi az akadémiai codexből, mely későbbi az önállóan megjelent szövegnél. A nyomtatott szöveget nem tudtam megszerezni, egyik fővárosi közkönyvtárunkban sem található. PETRIK (Magyarorsz. Bibl. 1712—1860. I: 94.) szerint ugyan a Múzeum könyvtárában megvan, de az a vers, a melyet ő idéz, nem ÁNYOS munkája, hanem más pálos szerzetesé.

Változatok B.-nál:

25. sor. Ott *leve egyszersmind* ...

32. sor. Szorítván *polgárit még egyszer* ölébe.

37. sor. *Midőn* ...

41. sor. De még itt *meg nem szűnt a Végzés'* ereje.

86. sor. Mint villám *tsapdostak* ...

99. sor. *Illyen*, Leonidást ...

111. sor. Nézz arra, hol *a' Nap'*.

ÁNYOS jegyzete a címhez: «Ezek a versek benyomtatattak Pesten, 1781-ben. Értésekre pedig szükséges tudni, hogy Eszterházi Pál, minek előtte ezekre a méltóságokra lépett, Első Remete Szent Pál rendének generálissa volt; másodszor, hogy a Patatsi hegyen voltak elsőben is e szerzetbéli férfiak; harmadszor, hogy már ez előtt sokkal ugyan ebből a szerzetből volt pétsi püspök Gróff Szécsényi Pál.»

43. sor. *Klímó*: KLIMÓ György, pécsi püspök (1751-től 1777-ig), Esterházy Pál előde a püspöki széken.

★

Az ifjúságnak hivataljáról. Közölték *Az ifjúságról* cím alatt BATSÁNYI, TOLDY, id. kiad.-ban, háromszor, és ABAFI, hatodszor az akadémiai kéziratból mi.

A 71. sor a kéziratban :

A szem ez között kétségesen választ-

nak hangzik, de az ez kétségtelenül tollhiba a szövegben közölt ezek helyett.

Változatok B.-nál:

43. sor. *Most dühösködik még inkább szerelmében.*

48. sor. *'S hanyatlások ebben keres kedvességet.*

53. sor. *Az ifjú Klórinda ...*

89. sor. *Ha nem választatok ...*

92. sor. *Kiknek hív szerelem ...*

94. sor. *... az özvegy', árvának.*

106. sor. *Negédes ...*

★

Egy terhes álomtalan éjjelemkor. Először BATSÁNYI-nál *Tünődés egy terhes stb.* címmel, utána háromszor TOLDY kiadványaiban, ötödször ABAFINÁL, hatodszor az akadémiai kéziratból itt.

A 89. sorban nem tette ki ÁNYOS a vesszőket, így lehetne másképen is elemezni az írásjeleket (a *megbánnnyátok* és *vélem-et* nem választani el vesszővel), de azt hiszem, helyes a szövegben közölt olvasás, a melyet BATSÁNYI tekintélye is támogat.

Változatok B.-nál:

4. sor. *Szerentsésb ...*

18. sor B.-nál és így ABAFINÁL is hiányzik, helye ki van pontozva.

35. sor. *A' sírás — ártatlan*

★

A régi magyar viseletről. A kiadást illetőleg l. az előbbi jegyzetet, de a *Handbuch*ban nincs meg.

ÁNYOS még az 1782. év elején írta e verset, még pedig öcsének, Jánosnak, fölszólítására. Márczius 2.-án megküldi neki, de arra kéri, el ne árulja, hogy tőle származik. Várja a hírt arról is, mint fogadta a közönség, különösen a józanabb része, a verset.*

* Levele öccséhez 1782. márcz. 2.

A jelige BARCSAYNAK BESSENYEIHEZ intézett egyik költői leveléből (1772. márcz. 24.) van véve (*Bessenyei György társasága* 22. l.)

Változatok B.-nál:

8. sor. *Tömjényt...*

18. sor. *Megútván idegen...*

25. sor. *Akkor feloldozván...*

59. sor. Ne hidgyétek, hogy *a'* mit *mondnak*, buzgóság.

61. sor. *Tsak azt kívánnák űk...*

71-73. sor B.-nál, így ABAFINÁL is hiányzik.

A 73. sor a kéziratban is csonka.

A prózai szöveget BATSÁNYI sok önkényes változtatással (még toldással is) közli, de mert prózáról van szó, változtatásait nem közöljük.

A 3. sorhoz ÁNYOS jegyzete: «Jegyzés. A 160-dik levelen egy (a) jelt tettem, és majd elfelejtkeztem volna magyarázásáról: ott tsak azt akarom jelteni, hogy az Universitas elmenvén Nagy Szombatból Budára, pusztán hagyta a tudományok isten asszonyának lakó palotáit.»

A 29. sörhoz ugyancsak ÁNYOS jegyezte meg, hogy «Likurgus 6-dik törvénnye arról szól, hogy még az idegen ruházatot készítő mester emberek is tiltassanak el Spártától. Melly hasznos törvény!» (Az utolsó mondatot BATSÁNYI elhagyta: úgy látszik, nem értett egyet ÁNYOSSAL.)

A prózai szöveg végére a következő jegyzést tette BATSÁNYI: «Ily hazafiúi mély érzékenységgel panaszolkodik *Zrínyi* is, az úgynevezett *Ne bánts*d munkájában, a maga idejébéli erkölcsökről. Örömmel tapasztalhatja azonban a magyar olvasó, hogy ezek a panaszok a mi jobbra-változott ideinket már nem igen illetetik.»

★

Egy sohajtás. Először BATSÁNYINÁL *Sohajtás* címmel, másodszor ABAFINÁL, harmadszor az akadémiai kéziratból itt.

Változatok B.-nál:

B. 2. sor. ... karjain *nyúgodtunk*.

Abafi 9. sor. Csak mikor a *tenger közepén* evezünk. ABAFI

kiadásának 117. lapján azt mondja, hogy bár BATSÁNYI kiadásában e sor így hangzik: a *közép tengeren* evezünk, mégis az előbbi változatot fogadta el, mert BATSÁNYI sajátkezűleg javította a maga példányában (Nemzeti Múzeum könyvtárában) *tenger közepén*-re. E megokolást, noha magának a ténynek (a későbbi javításnak) igazságáról szintén meggyőződünk, természetesen nem fogadjuk el, ragaszkodunk az eredeti kéziratához.

★

Egy fohászkodás. Közölte BATSÁNYI és ABAFI *Fohászkodás* címmel. Szövegünk az akadémiai kéziraton alapszik.

Változás B.-nál:

2. sor. ... pintyőke 's *párjával*.

★

Battyáni Károly halálán. Először közölte, a címet megrovidítve, BATSÁNYI, másodszor ABAFI, harmadszor itt jelenik meg az akadémiai kéziratból.

Változat B.-nál:

65. sor. Hasztalan' *esdeklesz* ...

BATSÁNYI a költemény címe alá azt jegyezte: *Németből*. Maga ANYOS is czéloz reá a címbe s az 5. sorban, ezen általános megjegyzésekből azonban nem dönthetjük el, hogy kell értenünk BATSÁNYI kijelentését: fordítás-e a vers, vagy szabad átdolgozás. Ismerve ANYOSnak meg a többi XVIII. század végi költőnek dolgozó módját, az utóbbit tartjuk valószínűnek.

A vers végéhez a következő jegyzetet csatolta maga a költő: «Azt a Battyáni Károly hertzeget kesergi itt a poeta, ki Battyáni Lajosnak, országunk nádor ispánnjának, testvére volt, és kire József tsásár neveltetése bizattatott. Mint az országglásban, mind a háborukban különösen kijegyezte magát hazájáért. — Meghalt* 74 dik esztendejében, 15. napján Sz. György-havának 1772-ben. Ettől tanuljanak a hazafiak hazájokat szeretni, azután őket is annyi sohajtással fogjuk követni.»

★

* Itt ez a szó *életének* valószínűleg ANYOS tollában maradt.

Érzékeny levelek. Közölte BATSÁNYI és ABAFI. Kéziratát nem ismerjük.

A költemény végéhez a következőket jegyezte meg BATSÁNYI: «Több ilyen leveleket is írt Ányos; de azokat nem vehettem kezemhez. Hol s kinél legyenek, nem tudom.» Nekünk sincs tudomásunk róluk. Mivel e költemény s a következő kettő ÁNYOSNAK legkésőbbi gyűjteményéből is hiányzik, de KRESKAY másolatában még nincs meg, azt gyanítjuk, hogy élete utolsó éveiből, de nem a legvégéről valók. Valószínűnek tartom, hogy később keletkeztek, mintsem Ányos az akadémiai codexet lezárta (1782. szept. 2.), de a *Kalapos királynál* korábban, mert a *IV. Érzékeny levél* bevezető (eredeti) részét, a XVIII. század dicséretét, a Kalapos király hangulata idején már nem írta volna le. Ezért írtam a versek alá az 1782. évszámot, bár az sem lehetetlen, hogy még korábban, 1779 körül keletkeztek, s csak véletlenül maradtak ki Ányos nagyobbik gyűjteményéből.

A címül használt *Érzékeny levelek* ÁNYOS korában rendszerint az akkor divatos heroidát jelenti. Így *Érzékeny leveleknek* nevezi a testőr CZIRIÉK Mihály is francziából fordított könyvét (1785.), mely valóban heroidákat tartalmaz, köztük COLLARDEAUNAK irodalmunkban többször (p. o. DAYKÁNÁL) szereplő páros heroidáját, *Heloiz Abelardhoz* és *Abelard Heloizhez*.

Az egész cycilus, a melyben vegyesen van prózai és verses szöveg, emlékeztet, de csak e külső mozzanat által, WIELANDNAK *Die Grazien* című 1769-ben írt művére, s egyes részeinek eredetiségéhez sok kétség fér. Az I. levél mindenesetre fordítás. Eredetijét eddig nem sikerült megtalálnom, azt hiszem WIELAND valamelyik munkájából fordította ÁNYOS. A II., III. és V. levél lehet egészen eredeti vagy legfőlebb szabad utánzás, fordítás semmi esetre, a VI—VIII. azonban szintén fordítás vagy utánzás. A IV. levélnek idéző jel közé foglalt prózai és verses része — az idéző jel magától ÁNYOSTÓL való — WIELAND említett munkájából van szószerint fordítva. Ennek az unalmas, affektált, ma már tökéletesen élvezhetetlen műnek, melyben tudákosság és léhaság, gratiák és istenek, görög tudósok és művészek szerepelnek vegyes érzelgős pásztorokkal és pásztorleányokkal — az egész formája szerint párbeszéd a költő és a szép Danae között — I. könyvében olvasható a megfelelő részlet (WIELAND összes műveinek

1795-ből való Göschen-féle kiadása van elöttem, itt a X. kötet 11—12 l.).

«Die Menschen, womit Deukalion und Pyrrha des alte Gräciën bevölkerten, waren anfänglich ein sehr rohes Völkchen; so, wie man es von Leuten erwarten mag, die aus Steinen Menschen geworden waren.

Sie irrten, mit Fellen bedeckt, in dunkeln Eichenhainen
Der Mann mit der Keule bewehrt, das Weib mit ihren Kleinen
Nach Affenweise behangen; und sank die Sonne, so blieb
Ein jedes liegen, wohin der Zufall es trieb.

★

Der Baum der ihnen Schatten gab,
Warf ihre Mahlzeit auch in ihren Schooss herab;
Und war er hohl, so wurde bey Nacht
Aus seinem Laub ihr Bett in seine Höhle gemacht.

Ich weiß nicht, Danae, wie geneigt Sie sich fühlen, es dem Verfasser der Neuen Heloise zu glauben, dass dieses der selige Stand sey, den uns die Natur zugedacht habe. Aber, wenn wir alle die Übel zusammen rechnen, wovon diese Kinder der rohen Natur keinen Begriff hatten, so ist es unmöglich, ihnen wenigstens eine Art von negativer Glückseligkeit abzusprechen.»

V. levél 1. sor. *Sans-souci okos munkája*: NAGY FRIGYES valamelyik munkájára czéloz a költő, a melyek 1752-ben ilyen czím alatt jelentek meg: *Oeuvres du Philosophe de Sans-souci*.

★

Esdeklés. Közölték BATSÁNYI, TOLDY a *Handbuch*ban, ABAFI. Kéziratát nem ismerjük.

★

Gróf Zrinyi Miklósról. Megjelent először, mint BATSÁNYI-nak a költemény címéhez tett jegyzete is mutatja, a *Kassai Magyar Museum*ban («ez a darab kinyomtatódott már egyszer a Magyar Muzéum I. köt. utols. negy. 351. old.»), másodszor BATSÁNYINÁL, harmadszor ABAFINÁL, negyedszer a jelen gyűjteményben. Kézirata ennek sem ismeretes.

★

(**Kalapos király.**) Ányosnak ezen legemlegettebb, de töredékes költeménye az esztergári levéltárban maradt ránk egy hat ives (tizenkét lapos) negyedréti alakú kéziratban, hozzá kötve ORCZY Lőrincznek *A szabadságról* szóló verséhez. Címe nincs, a *Kalapos király* czímet onnan kapta, hogy e néven emlegették. (E kifejezés megvan magában a költeményben is, a 144-dik sorban.) A kézirat Ányos írása és ha egyes részeit talán már előbb is vetette papírra, a maga *egészségében* kétségtelenül *első fogalmazvány*, így kétszeresen becses irodalomtörténeti ereklye. Hogy első fogalmazvány, azt nemcsak a siető, sok helyen csak igen nehezen kibetűzhető írás igazolja, hanem még inkább a nagyszámú törlés és igazítás. Olyan javítások is vannak köztük, a melyek kétségtelenül még a fogalmazás közben történtek, a szövegben vannak s nem fölötte vagy a lap szélén; kitörült próbálgatások, melyek sehogy sem illenek a következő sorokhoz: vagyis mikor ezeket a törölt részeket írta a költő, még nem tudta, hogyan fogja folytatni.

Mikor írta Ányos a *Kalapos királyt*, pontosan nem tudjuk megállapítani — TOLDY valószínűleg téved, mikor e költeményt Ányos hattyyudalának tartván, keletkezését élete végére teszi* — de közelítőleg igen. Ányos említi a zaborhegyi kamaldoli kolostor bezárását, a mi 1782 ápr. 15-én történt, de nem szól a szent korona Bécsbe viteléről (1784. ápr. 13.) és a híres germanizáló rendeletről (1784. ápr. 26.), két olyan nagyfontosságú eseményről, a melyet, ha költeménye később keletkezett volna, semmi esetre el nem mellőzött volna. E két határpont közé, 1782 ápr.—1784 ápr., kell helyeznünk a keletkezés időpontját.** De megkísérhetjük még szűkebb területre korlátozni a költemény keletkezését. Ha a 247—252. sorokban tényleg az 1782. szept. 23-iki rendeletre czéloz a költő, a mint azt e sorhoz írt jegyzetben valószínűnek tartjuk, akkor a *Kalapos király* legkorábban az 1782. év második felében született meg; az a nagy elkeseredés és szenvedély pedig, a melylyel Ányos a szerzetes rendek eltörlése miatt

* A magyar költ. kézikönyve II. 104. l.

** Körülbelül ily módon, de nem ilyen határozottan, állapítja meg SULYOK Károly is az időpontot (*Katholikus Szemle*, 1901 : 396—397. l.).

a császárra ront, valószínűvé teszi, hogy friss harag szól a költőből: és így az egész költeménynek nem sokkal a rendelet után, legkésőbb az 1783. év első felében, kellett keletkeznie. Azt hiszem, helyesen járok el, ha 1782/83. (mondhatnám iskolai) esztendőt tartom a *Kalapos király* írása évének, de megjegyzem, hogy valóbbszínűnek tartom a korábbi határidőt, 1782. őszét, az elefánti tartózkodásának utolsó idejét.

Miért maradt a költemény töredék, erre a kérdésre csak avval a föltevessel felelhetünk, hogy ÁNYOS, a kinek a lelke Székesfehérvárott mind inkább megnyugodott és egészen a vallás igéiben keresett vigaszt — mind a kettő tény — ekkor már nem tartotta hitvallásához illőnek folytatni ezt a szenvedélyes támadást. Arra természetesen kezdetben sem gondolhatott, hogy munkáját kinyomtassa: bármilyen szabadelvű volt is a császár, nem találkozott volna a két birodalomban censor, a ki ráírta volna a Kalapos királyra az *imprimaturt*. Kéziratban azonban el lehetett terjedve — bár ma egy másolatról sincs tudomásunk — legalább Dunántúl ismerték a költeményt. KISFALUDY Sándor is említi a *Regeköltőnek hattýudalában*:

Jött egy király, — nem koronás,
Ányosként csak kalapos.*

A *Kalapos király* először a *Győri Közlöny* 1868. évfolyamában (81. sz.) jelent meg PAP Dénestől közölve, de nem az egész költemény, csak az első fele (kiadásunk 1—168. sora), a második felét, mely a császár vallásügyi intézkedései ellen fordul, elhagyta a közlő. A költemény teljesen a *Hazánk és Külföld* 1869. évfolyamában jelent meg (19. és 20. szám), ENDRÖDI Sándor másolata alapján MIHÁLY Tivadartól közölve,** másodszor, mint

* Első ének 17. versszak.

** A közlő hihetetlenül naiv megjegyzésekkel vezette be a költeményt. Közülük a legnaivabbat, hogy ÁNYOS azért nem fejezte be a költeményt, mert az időközben meghalt fejedelmet nem akarta bántani (II. JÓZSEF 1790-ben, ÁNYOS 1784-ben halt meg!) már a *Vasárnapi Ujság* 1869. 28. sz.-ban helyreigazítja egy T. jegyű irodalom-barát, de közben maga is súlyos botlásokat követ el. A költemény keletkezését 1781-re teszi, s a XVIII. század irodalmi és censurái viszonyait nem ismerve, azt állítja, hogy ÁNYOS e költeményét ki akarta nyomtattatni!

az előbbi lenyomata, ABAFINÁL. E közlés kétségtelenül arról a példányról történt, a melynek alapján a mi szövegünk készült, csakhogy ENDRŐDI igen sokszor nem tudta helyesen olvasni a kéziratot és így tömérdek hiba csuszott a kiadásba.* Harmadszor itt jelenik meg.

A költemény kézírata, a mint említettük, fogalmazvány. ÁNYOS sokat változtatott és törölt rajta még munka közben, vagy nem sokkal utána. A régi szöveget tollal húzta ki, de azért mindenütt olvasható. A régebbi szövegeket alább adjuk.

11. sor. . . . *sirol* nemzetünkre.

14. sor. *Végső* védelmedre esküvést mondtak.

A 15. és 16. sorral sok vesződsége volt a költőnek. Háromszor is hozzá kezdett, míg megalkothatta. Első fogalmazásban így hangzott:

*Végső tsepp vérekkal tettek áldozatot
S a mit akkor az ég ereken meghagyott.*

A szövegezéssel nem volt megelégedve, kitörülte a két sort és a következő kettőt írta helyébe:

*Meg is tevék érted a nagy áldozatot,
S a mi kis vér akkor még benne szunnyadt.*

Ez sem tetszett, újra kihúzta és így született meg a szövegben közölt változat.

17. sor. Ó! szegény atyáink *bezzeg* nem tudták.

18. sor. Hogy ezzel *veszett* el

26. sor. Hogy már *menderegni* kezdtek menykövei.

27. sor. . . . *levelével*

* A sok közül a legérdekesebb kettő az 50. és a 263. sorban olvasható:

Tsak olyanok voltak, mint *hazudozások*

álmodozások helyett, és

Nem is lábtyűjökben vala reménységek,
Ezzel jött dicsőség, ezzel nyereségek.

Vitéz erkölcsökben helyett! Az első, csonka közlés is megbízhatatlan.

28. sor. Hol aztat ígérte királyi nevével
 36. sor. Miként vérezhetne ...
 55. sor. Még nem láttuk őtet posonyi dombunkon.
 57. sor. Isszonyu hatalom, még nem történt nálunk.
 Az 58. és 59. sor között először a későbbi 63. volt.
 65. sor. Azt véli, hogy ezek ...

A 67., 68. sorokat, úgy látszik, meg akarta változtatni, legalább e két sor olvasható a kézirat szélén:

*Melly Istennél veszi azt az igazságot,
 Hogy megtiporhassa ember szabadságát*

de a szövegünkben olvasható két sort nem törölte ki. Az eddigi kiadások mind a két változatot lenyomtatták a szövegben, így a közlésük a mienknél két sorral hosszabb.

70. sor után volt még, később kitörült, két sor:

70. a) *Melly örömet lelhet az oly hatalmában,*

70. b) *Kit titkon átkoznak minden szugoldában.*

73. sor. A királynak azért ...

74. sor után volt még egy, de rögtön kitörült sor:

74. a) *Hogy ő boldogokká tegye jobbágyait.*

83. sor. E megvesztegetés józan erkölcsökben.

90. sor. Bántotok oly szörnyen ama szigetekkel.

91. sor (rögtön kijavítva). Kiket tengereknek isszonyu ...

105. sor. ... az ilyen vétektől.

119. sor. Így hordoz az anglus London révpartyába.

130. sor után volt még, később kitörült, két sor:

130. a) *E két fortély és még gyakor házossága*

130. b) *Eddig országának volt gyarapodása.*

141. sor. Mért nem tett.

A 143—150. sorokat később toldotta be a költő.

A 149. és 150. sort megpróbálta javítani, de abba hagyta ily módon:

... a rét pityerjével

... vadász-ködmennyével.

Az előbbi sor olvasása a törlés miatt nem egészen kétségtelen.

A 158. sor is több változáson ment át, míg jelenlegi alakját megkapta. Eleinte így indult:

Illyen alku alatt országolt,

majd mielőtt a gondolatokat befejezte volna, az elejét a szövegben közölt módon alakította a költő, s így folytatta:

... *eddig neved*

193. sor. *Illyenek a mai...*

A 197. sor eleinte így indult:

Igy szándékokról és,

de rögtön kitörülte az és-t.

199. sor szintén nehezen született. A sor első fele így hangzott:

Tsak nézz *Oznabrugi s münsteri várban.*

majd *Oznabrugnak-ra* javította.

200. sor. *Esett* békességnek (rögtön javítva és folytatólagoosan írta tovább).

201. sor ... *nyert az eretnekség.*

217. sor. ... *királyink* tetemeit. A sor, mely a régi fogalmazásban egy szótaggal hosszabb volt, látszólag 13 szótagú az új szövegezésben is, de csak látszólag: az *őseink* kétszótagúnak veendő.

219. sor. ... *mondjuk meg* sebünket

267. sor. E *bűnnek* küszöbén ...

268. sor. *Mert* kegyetlenségednek nyult úgy is eressze (a rossz rhythmusú sort — 13 szótagot — rögtön kijavította).

275. sor. *Boldog* remeteség, ájtatos lakások.

276. sor. ... *együgyű szállások.*

9—10. sor. Hogy MÁRIA TERÉZIA 1741 szept. 11-én a kis Józseffel karján jelent meg a pozsonyi várban, az ma már meg van czáfolva. Alapot e monda keletkezésére az szolgáltatott, hogy a gyűlést követő napon valóban megmutatták a féléves trónörököst a rendeknek.

A 23. sorban említett *három száz ezer fegyveres rabra* vonatkozólag DUGONICSNAK *Etelka kulcsa* című műve ad fölvilágosítást. Az Olcsó Könyvtárban megjelent kiadás 28. lapja szerint: «Midőn József császárt sokan rágalmaznák a magyarok ama cselekedeteiért, melyekkel az országot elkedvetlenítette, és azt is hallatták véle, hogy sokan fel akarnának ellene zendülni, csak azt kérdezte a magyaroktól, hogy: ha nekik háromezrezer ka-

tonáik volnának-é, kikkel véle szembe szállani mernének». ÁNYOS természetesen nem ismerhette ezeket a sorokat (DUGONICS ÁNYOS halála után csak hat évvel írta az *Etelka kulcsát*), s így az ő célzása annál kétségtelenebb bizonyítéka, hogy a magyar közönség tényleg hitelt adott ezen állítólagos kérdésnek. Érdekes, hogyan felel DUGONICS a kérdésre (u. ott): «Ezen kérdésre hogy feleljenek a magyarok, őket oktatni kívántam Etelkámban. Tudni-illik: hogy azon száz ezer, avagy ha mindjárt háromszáz-ezer katonákban is volnának igaz magyarok, kik a hazával fogának a király ellen tartani, ha a szükség úgy hozná magával. Bolondság is volna az a császártúl, hogy az atyákat erővel katonának szedett fiakkal fenyegetné.* Ezek meg vannak írva Etelkámnak imide-amoda, de főképpen az első könyvben, negyedik szakaszban, hetedik részben.»

24. sor. Lehet, hogy ÁNYOS az 1785-ben közzétett, de már 1783-ban szélteben ismertetett császári pátensre czéloz, a mely a jobbág্যokat eddigi elnyomott helyzetéből kiemelte — ebben az esetben természetesen a költemény csak 1783-ban keletkezhetett — de valóbbszínűnek tartjuk, hogy e sorok nem JÓZSEF-nek tényleges intézkedéseire vonatkoznak, hanem csak általában fölfogására, arra a humanismusra, a melylyel a jobbág্যokról gondoskodott, és a melyet mindjárt uralkodása elején kimutatótt avval, hogy első föladatának tartotta az 1767-ben kiadott, de végre nem hajthatott urbéri rendeletet keresztül vinni és a robotnak véget vetni.** Erre vall az a körülmény is, hogy ÁNYOS csak futólag érinti a dolgot, egy általános szólamban végez vele, nem részletezi és nem ír olyan indulatosan, mint versének további folyamán, mikor a császárnak tényleges intézkedéseit bírálja.

A 27. sorban említett *első levél* az a leirat, a melyet JÓZSEF a m. kir. udv. kancelláriának 1780 nov. 30-diki fölterjesztésére adott válaszul, s a melyben biztosítja a rendeket, hogy őket jogaikban és kiváltságaikban megtartja.

* Az *Etelka* megfelelő helye: I: 272. l. (Az első könyv negyedik szakaszának harmadik részében. DUGONICS tehát tévesen idézi a maga munkáját.)

** Ismeretes dolog, hogy ez a vállalkozása a nemesség ellenzése miatt nem sikerült, és mint anyja életében, ő alatta is írott malaszt maradt az urbéri rendelet. De a mit megtehetett, azt meg is tette: elrendelte, hogy a koronajavakon pénzen váltsák meg a robotot.

Az 50. sorban, a mint fentebb említettük, az eddigi kiadások helytelen olvasás következtében *álmodozások* helyett *hazudozások*-at szedettek. Helyes interpretatori érzékre vall, hogy ZLINSZKY Aladár, a ki e költeményt némi kihagyással közölte és széleskörű ismeretekkel magyarázta*, bár rossz szöveg állott előtte, fölismerte, hogy a «hazudozás: itt álmokkép, csalkép jelentésben» áll.**

A 142. sorban említett *hét ellenség* a porosz, francia, bajor, szász, spanyol, nápolyi, szárd.

179. sor. Czélzás az 1781 okt. 25-én kelt türelmi rendelethez.

A 200. sorhoz oda is teszi ANYOS a lap szélén az évszámot 1648. (A westphaliai békekötés éve.)

245. sor. *Mohilow*, helyesen *Mohilev*, oroszországi város, a hol II. JÓZSEF még MÁRIA TERÉZIA életében találkozott II. KATALIN császárnővel és előkészítette a későbbi szövetséget. ANYOS úgy lát-szik arra czéloz, hogy József e szövetség fejében megígérte a görög keletieknek a szabad vallásgyakorlatot; ezt az ígérte-t a türelmi rendelettel be is váltotta.

A 247—252. sorokban a zsidók ellen nyilatkozó haragnak forrása talán az az 1782 szept. 23-diki császári rendelet, mely ugyan még messze van attól, hogy a zsidóknak szabad vallás-gyakorlatot engedjen, de sorsukon azért mégis nagyon javított.

A 263. sor első szavának olvasása kétes.

275. sor. Czélzás az 1782 jan. 2-iki rendelethez, melylyel JÓZSEF eltörölte a kamaldoli és remete szerzetesrendet, valamint a clarissa apácák rendjét.

285., 286. sor. A Zobor-hegyi kamaldoli rendházat 1782 ápr. 9-én, a majkit ápr. 15-én zárták be.

302. sor. A pozsonyi szt. Klára kolostort 1782 márcz. 2-án zárták be.

★

Gróff Nádasdy Ferentz halálakor. Megjelent BATSÁNYI és ABAFI kiadásaiban. Eredeti kéziratát nem ismerjük, de másolata megvan KRESKAY Imrének 1788-ban összeírt kéziratosa vers-gyűj-

* *Szemelvények a magyar nemzeti lyra köréből*, Budapest, 1893. 69—77. l. Egy-két magyarázatát e jegyzetek készítésében én is fölhasználtam.

** U. ott 75. l.

teményében. Mivel e másolat, a mint a jegyzetek élén kifejtettük, egészen hű és megbízható, e harmadik közlés a Kreskay-féle másolatot követi. A költemény teljes czíme Ányosnál: *Feő Generál Gróff Nádasdy Ferentz vezérnek, horvátországi bánnak, halálakor.* BATSÁNYI nemcsak megrövidítette, hanem meg is változtatta: *Gr. Nádasdi Ferentz fő-hadvezér' halálára.*

BATSÁNYI alább idézett jegyzetében nem meri határozottan ÁNYOSNAK tulajdonítani e verset. A kétségre azonban nincs semmi ok: a sok külső bizonyítékon kívül, (a melyek közül nem a legkisebb bizonyító erejű a birtokos ragnak helytelen, de ÁNYOSNÁL gyakori kihagyása a 14. sorban,) KRESKAY tanuskodása eldönti a kérdést. Gr. NÁDASDY Ferencz 1783 márcz. 22-én halt meg, így a költemény az 1783. év előtt nem keletkezhetett. A benne nyilatkozó érzés ereje, a mely BATSÁNYI helyes megfigyelése szerint (l. alább) heves túlzásokra ragadta a költőt, valószínűvé teszi, hogy nem sokkal a haláleset után, talán még az 1783. év első felében, írta ÁNYOS. NÁDASDY halálának gondolata FALUDT is megihlette, elbúcsúztatta a hadvezért még életében és versét elküldte neki «koporsó-versül». A véletlen játékaként azonban az elparentált hős túlélte az őt elsírató költőt.

Változatok B.-nál:

2. sor. Hát nem tud *egyéb* ...

9. sor. *millyen keménység nem lágy?*

BATSÁNYI a következő jegyzettel kísérte a költeményt: «Hogy Gr. Nádasdi jeles vitéz, böles hadvezér, halhatatlan emlékezetű királynéjának nagy-tehetségű híve s hazájának egyik oszlopa volt, nincs kétség benne. Ijedhetetlen nagy szíve, igaz magyar lelke, hadi szép tettei s ezek által érdemlett fényes dicsősége, isméretesek egész Európában. — Azonban: nem *hanyatlik*, nem *vonaglik* mindjárt egy egész *virágzó haza* (egy nagyra-termett békességben élő, s törvényes fejedelmével egyet-értő szabad nemzet), egy-két előkelő, bármely hatalmas polgárnak halálával; avagy, ha *vonaglik*, — már azelőtt régen veszni indult; s ugyan-azért, egy-két ember nem segít rajta!

Hibázott tehát Ányos (ha csakugyan ő tőle származott ez ének, mert a maga keze írására nem tehettem szert) oly igen sokat tulajdonítván halottjának. Hibázott, mondom; mert ember

még pedig *ifjú ember* volt! Ha mindazonáltal, netalán valamely új *Satrius Secundus*, vagy *Pinarius Natta*, még nagyobb váddal kívánná terhelni a poétát: * gondolja meg, hogy a gyarlóságból történt *hiba*, nem megbocsáthatatlan *vétek*; — tanulja meg egyszerűs mind, hogy az érzékeny, s hazafiúi mély tiszteletének bálványozott tárgyát sirató bánatos szív, a helyett, hogy illendő mértéket ismérne vagy tartani tudna fájdalmában, eget, földet kesergésre kíszt és fűnek-fának panaszolkodván, néha magát a természetet is kényszeríteni akarná, hogy az ő gyászos veszteségének képzelt nagyságán megindúljon; de ne felejtse el végre, s mindenek felett azt, hogy a magyarok (hálá az egeknek! tisztelet, köszönet emberi s keresztény fejedelmeinknek!) nem *Tiberius* idejében élnek. — Ti pedig, oh ifjak,

— — — — — quibus arte benignā
Et meliore lutō finxit præcordia Titan (JUVENAL).

kik valaha verseitekkel, vagy más írásaitokkal szándékoztok kedveskedni, s szolgálni hazátoknak; vegyétek észre csak e példából is: hogy nem *mind* jó, nem *mind* követni való, a mit olvashattok, még azon jelesebb íróknak munkájikban is, a kiket különben s általjában tekintve, valóban *jóknak és követésre méltóknak* ítélnak.

BATSÁNYI alaptalanul támadja meg ÁNYOST (ha ugyan nem a censura félrevezetésére volt szánva ez a nagyhangú leczkésztetés). ÁNYOS nem azért mondja, hogy «vonaglik a hazánk», mert NÁDASDY meghalt, hanem mert sorra kidőlnek a nagy férfiak, s nincs, a ki helyükbe lépne. Azonkívül, és ezt BATSÁNYI, JÓZSEF császár egykori híve, nem érezte ki a költeményből, NÁDASDY halála csak ürügy a költőnek, hogy a JÓZSEF császár önkényes uralkodása miatt szerencsétlen hazát meg-sirassa. ÁNYOS ugyancsak tiltakozott volna, hogy az ő költeménye alján *emberi és keresztény* fejedelemnek nevezzék II. JÓZSEFET, a kit ő TIBERIUSNÁL is nagyobb zsarnoknak tartott.

* Cremutius Cordus postulatur, novo ac tunc primum audito crimine, quod editis annalibus, laudatoque M. Bruto, C. Cassium Romanorum ultimum dixisset. Accusabant Satrius Secundus et Pinarius Natta, Sciani clientes. Id perniciosum reo. — TACITUS, Annal. Lib. IV.

A 14. verssor nyelvtanilag helytelen: ÁNYOS itt is, mint többször verseiben, nem teszi ki a birtokos *-nak*, *-nek* ragját, bár egy másik szóval elválasztja a birtokától. BATSÁNYI ilyenkor rendszerint megjavítja a sort, itt azonban, mivel erőszakosabb és mélyebbre ható változtatás nélkül nem tudott volna segíteni, meghagyta Ányos szövegét, de zárójelben kitette a hiányzó ragot: Kiket ellenség(*nek*) féltek ezrei.

★

B. Sz. Máriához az édes hazáért. KRESKAYnak említett kéziratoss gyűjteményéből megjelent először ABAFI *Figyelő*-jének III. évf.-ban (236. l.), másodszor ugyanonnan a *Katholikus Szemle* 1904. évf.-ban (376—877. l.) pontosabb interpunctióval, de egy hibával (7. sor: magyar vérünket). Ez után közöljük mi is.

Ez a költemény, valamint a következő öt, Ányosnak egyik előttünk ismeretes kéziratoss gyűjteményében sem található, még a későbbiben sem, mely az 1782 őszéig írt verseit foglalja magában, csak KRESKAY említett gyűjteménye őrzi kéziratukat. Mivel a kéziratoss gyűjteménynek az az egyetlen verse is, a melynek keltét megállapíthatjuk (*Nádasdy*) szintén Ányos utolsó éveiben keletkezett, azt hisszük, joggal teszszük föl a többiről is, hogy 1782—1784-ben írta őket a költő.

★

A vig társaságról. Kiadta *Ivó-ének* címmel először BATSÁNYI, másodszor utána ABAFI. Meg van KRESKAY Imrének 1788-ban összeírt kéziratoss gyűjteményében is. Ebből adjuk mi harmadszor, de a helyes címmel és szöveggel először.

Változatok B.-nál:

3. sor. Nem bántódik *így meg* ...

4. sor. ... *nem* ember

12. sor. 'S tréfát tréfával *felváltván*, nevettyük

15. sor. Takarodgyál-*el* azoknak közébe

20. sor. Leszsz *idő még* ...

BATSÁNYI a *Politzia*, *pallérozás* szóhoz jegyzetül a következő megjegyzést tette: «Ányosnak eddigelé olvasott költeményjei

nem hagyhattak senkiben semmi kétséget, a poétának emberi, érzékeny és tiszta magyar szívéről, valamint szinte világosan s józanul gondolkodó, szép, és (a mennyire ifjúsága, s nagyobb részint *klastromi* magános élete engedhette) elég messze látó mély elméjéről is. Nem lehet tehát, igazságtalanság s vakmerőség nélkül, azt mondani róla, hogy ő itt a valóságos politiát (*politesse*) és pallérozást akarta legyen gyűlöletessé vagy nevetéssé tenni; vagy pedig (a mi valóban még nagyobb s károsabb gyengeség volt volna benne) más valamely nemzetnek jó és dicséretes szokását érdeklenni, becsmérlni. Külömben is: a ki az emberi szívet, és annak indulatjait isméri (annak pedig, a ki poéta-nevet viselni akar, szükségképpen arra kell törekednie, hogy ezeket *ismérhesse*) tudja: hogy, mennél igazabb, mennél tisztább az öröm, annál távúlabb van minden sértésre czélzó szándék a *vígadó* társaságtól. — Innen van, hogy egy német nagy poéta, az örömről énekelvén, még az ördögöknek is üdvözlést kíván:

Groll und Rache sey vergessen;
 Unserm Todfeind sey verziehn,
 Keine Thräne soll ihn pressen
 Keine Reue nage ihn. —
 Auch die Todten sollen leben!
 Brüder, trinkt und stimmet ein:
 Allen Sündern soll vergeben,
 Und die Hölle nicht mehr seyn!

A ki poéta-nevet viselni akar, mondám. Mert tudva vagyom, hogy nem mind poéta (*ingenium cui sit, cui meus divinius, atque os magna sonaturum*), a ki magát ily névvel nevezi, vagy nevezeti, — ha bár némely igen értelmes, igen tudós emberektől Homérushoz hasonlítottassék és verseit (*mirabile visu, caelatumque novem Musis opus!*) tómusonként nyomtattassa is ... Azért kiáltotta a költésnek ama fő mestere:

— — — — — Hoc tibi dictum
 Tolle memor: Certis medium et tolerabile rebus
 Recte concedi: — mediocribus esse poetis,
 Non homines, non Di, non concessere columnæ!*

* A BATSÁNYI idézte sorok HORATIUS *Ars poeticájában* (Epist. lib. II. Ep. 3. vers. 367—369. és 372—373.) olvashatók.

A költemény egyik-másik sora (főképen a 3., 4. és 19., 20.) pattogó ütemeivel, tömörségével, zeneiségével VÖRÖSMARTY *Fóti dalára* emlékeztet, a miben természetesen nagy része van az egyező rhythmusnak (4+4+3). Az teszi e találkozást különösen érdekessé, hogy VÖRÖSMARTY költeménye is bordal. (Ez a formája PETŐFI dithyrambjának, a *Rég veri már*-nak is!)

★

Hiv barátának hivatól fájdalmas elválása. BATSÁNYI-nál és ABAFINÁL *Bútsú-vétel* czímmel s avval a megjegyzéssel: *Németből*. A czímen kívül azonban teljesen megegyezik a szövegünk a KRESKAY gyűjteményében olvashatóval. A XIX. század elejéről való másolata megvan Pósfalvai TULLOK Mihály kézirat-gyűjteményében.

★

A tsalfa szivnek megvetése. Közölték BATSÁNYI, TOLDY három ízben (*Handbuch, A költészet kézikönyve* 1. és 2. kiadás), ABAFI *A tsalfa szeretőnek megvetése* czímmel. Ötödször, KRESKAY gyűjteményéből, itt jelenik meg.

Változat B.-nál és követőinél:

22. sor. Melly változó vagy szívedbe'.

★

Egy hiv szivnek kedvesse sirja felett való panaszi. Először, a mint BATSÁNYI maga is mondja a címhez tett jegyzetben, a *Kassai Magyar Museum* II. kötet 12. lapján, másodszor BATSÁNYINál — a két közlés között lényegtelen eltérések — harmadszor, negyedszer és ötödször TOLDYNál id. kiadványaiban, hatodszor ABAFINÁL. Mind e közlések a címet így változtatják: *Egy hiv szivnek keserve kedvesse' sírjándl*. Hetedszer MÁTRAY Lajos közölte, de mint FAZEKAS Mihály ismeretlen versét (cím nélkül) a *Fazekas Mihály élete és művei* című munkájában (1888.). E közlés alapja egy régi, nagyrészt BATSÁNYI szövegével egyező, de még romlottabb másolat. Nyolczadszor itt, de KRESKAY másolata alapján. Megvan TULLOK kéziratgyűjteményében is.

Változatok BATSÁNYINál, s így az összes kiadásoknál, TOLDY-nál is:

12. sor. *Tsak* tegnapi hajnalban *nyíltt* virágszálakon

19. sor. Oh, pedig *melly* jól . . .

E költemény, mely kétségtelenül egyike ÁNYOS legkiválóbb alkotásainak, igen mély hatást tett nemcsak ÁNYOS kortársaira, hanem még a következő költői nemzedékre is. Ennek a hatásnak jellemző bizonyossága a két vers, melyet SZÉCHY Károly közölt az *Irodalomtörténeti Közlemények* III. évfolyamában (*Adalékok az újabb magyar irodalomhoz* című értekezésében. Irod. Közl. III: 414—448.). Az ő kutatásai derítették ki, hogy ZSOLNAI PÉTER, ÁNYOS szerzetestársa, a következő verses választ írta reá még a költő életében:

1.

Ma koporsóm ajtajánál olvadsz könyvekre?
Béhatnak e zápor tsöppök azon helyekre,
Hol tisztulnak sok hív lelkek, elégtételek
Miknek nem volt. Én is vagyok ilyen egy lélek.
 Óh irgalmas egek!
 Szörnyű lángban égek!
Hol vagynak? Jőjenek hűves fellegek.

2.

Egy nap tölt el e világból lelkem hogy kimúlt,
Már is azt vélem, századok, nyelvem hogy némúlt,
Illyen a tisztító tűznek rettent' ereje!
Pediglen ez könnyainak még tsak eleje.
 Oh melly sok esztendő!
 Mулnak, és nagy üdők:
Talán kiváltóim még tsak szülendők.

3.

Nagy-Szombat, Pest, Buda vára kies városok,
Bennetek tölt vig napjaim oh melly károsok! *
Most a Músák, kilencz Nimfák jajt, s bút zengenek,
Légyen örök hálaadás a nagy Istennek,
 Hogy pokol kinnyára,
 Nem ítelt lángjára,
Nézvén bűneimnek vég bánattyára.

* E két sor határozottan, de az egész vers is bizonyítja, hogy ZSOLNAI félreértette ÁNYOS versét: azt hitte, hogy a leány jelenik meg a költő koporsójánál. ÁNYOS költeménye szerint azonban ő keresi fel elhált kedvese sírját.

4.

Már most segíts, s halálomon ne sírj én hívem!
 Sirasd bünöd, azt óhajtja neked hív szívem;
 Jobbúlj intlek, járulj kérlek, lelki atyához,
 Valld vétkeidet, s a báránynak menny asztalához.

Áldozat e bárány,

Kinek vére árán

Által törzs bűneid rabsága zárán.

ZSOLNAI válaszát olvasta ÁNYOS, valószínűleg magától a szerzőtől, és nem lévén megelégedve a gyarló versezettel, átdolgozta. A versnek ez az átdolgozott alakja is ránk maradt, ugyanaz a volt pálos-szerzetes őrizte meg és adta át HORVÁT Istvánnak, aki ZSOLNAY levelét följegyezte, POTYONDY Rafael.* Az átdolgozás, a mint már SZÉCHY i. helyen kimondta, szintén nem valami sikerült munka, magyarosabb és hatásosabb mint ZSOLNAIÉ, több benne a költőiség, de az eredetihez való ragaszkodás nem engedi tehetségét érvényre emelkedni. Maga az átdolgozott szöveg így hangzik:**

1.

Koporsóm küszöbén olvadsz sűrű könyvekre?
 Béhatottak e hév tsöppök azon helyekre,
 Hol a lélek tisztul, míg nints elégtétele,
 Engem is ezeknek rekeszt kinos födele.

Óh irgalmas egek,

Szörnyü lángban égek.

Essetek enyhítő tsöppöt föllegek!

2.

Tsak egy napja, hogy világtól butsumat vettem,
 Már is ugy tetszik, századok, hogy ide jöttem.
 Illyen e tisztító tűznek rettent' ereje!
 Pediglen ez kinaimnak még tsak eleje.

Jaj melly sok esztendők

Lesznek még türendők!

Talán kiváltóim még tsak szülendők.

* Mind ZSOLNAI fogalmazása, mind ÁNYOS átdolgozása a Nemzeti Múzeum kéziratárában van HORVÁT István és P. HORVÁT Endre levelezésében. (Quart. Hung. 1425. XII. 1805. márcz. 26.) ÁNYOS átdolgozása KRESKAY gyűjteményében is megvan, de tévesen ZSOLNAMAK tulajdonítva.

** ÁNYOS rendes helyesírási sajátosságaival.

3.

Pest, Buda, Szombat hibámit óh ti tudjátok!
 Mert ifjuságom hivságit ápolgattátok.
 Elmultak! de most nagy árát füzetem ennek.
 Légyen örök hálaadás a nagy Istennek,
 Hogy pokol kinnyára,
 Nem ítelt lángjára,
 Nézzvén bűneimnek nagy bánattyára.

4.

Ne sirj már hivem, de segits imádságiddal,
 Oldj föl minden barátságot rég hivságiddal,
 Jobbulj intlek, járulj kérlek, lelki atyához,
 Valld vétkeidet, s a báránynak mennyi asztalához.
 Áldozat e bárány,
 Azért vére árán
 Által törzs bűneid rabsága zárán.

A két versről igen helyes ítéletet mondott még a XIX. század elején P. HORVÁT Endre, a mely megérdemli, hogy SZÉCHVY után itt is lenyomtatassék.

«Ányos Pál énekére kiírt feleletet minden részrehajlás nélkül ítélvén, nem csak helyben nem hagyhatom, de igen is hibásnak látom. Még Ányosnak jobbítása sem sokat segített rajta. Azt kivévén, hogy magyarsága jó, egyébként egész végig barát czellába való. Oly szép, oly elragadó, s a vért majdnem megállító énekre — egy kétségbeesettnak imádságával felelni, ki látta valaha? Tudhatod, *mint* kedvellette Ányos a szentes reménykedéseket. De minek is akadnak a vers csinálásba oly fűzfa poéták, ha hozzá nem tudnak? bojtorján kóro az ilyeneknek fejekre, nem borostyán. Falusi mesterek szoktak ilyen búcsúztatókat egy-egy garasért faragni, s azok is úgy, mikor a garatra jól felöntvén előbb, a holtaknak lelkét pokolból akarják kiszabadítani. Mit csinál a szelíd, biztató, vigasztaló ódában a purgatorium? Ha pedig az elkeseredett leányt vigasztalni nem akarta, adott volna néki kezébe egy tört, és kérte volna, hogy magát által szúrván, ő ne a purgatoriumba, hanem a pokolba bukjon le. Ha a jámbor maga nem érzékeny, vette volna ki a szomorúság és búslakodás ellen való recipét Horatiustól: *Aequam memento rebus in arduis servare mentem*. Barátom! azért mégis meg ne haragudjál, hogy Pater Zsolnainak énekét vargásan kirámáztam.»*

* Levele Horvát Istvánhoz u. ott 1805. ápr. 3.

A méltatlankodó HORVÁT Endre nem elégedett meg a szigorú ítélettel, hanem meg akarta mutatni, hogy a Választ jobban is meg lehetett volna csinálni: ő is írt feleletet ÁNYOS versére. A HORVÁT Istvánhoz 1804. nov. 7-én küldött levélben olvasható e költemény,* de beleírta maga HORVÁT Endre ÁNYOS költeményeinek abba a példányába, mely jelenleg a M. T. Akadémia birtokában van,** a könyvkötőtől a munkához kötött fehér lapra. Innen idézzük egész terjedelmében:

1.

Te állsz sirom' hantya felett, kedves szeretőm,
S ékes szemeid csöppjei mossák temetőm?
Kebelembe immár többé nem fogadhatlak,
A' szerelem' karjaival nem szoríthatlak:
A' kegyetlen Párkák
Testem' ide zárták,
Szívedet,
Hívedet
Földbe takarták.

2.

Az halál bús panaszidat el nem fogadja,
Eltűnt örömidet soha vissza nem adja.
Ne keseregj esetenem, mert haszontalan,
Az örök végzésnek szava változhatatlan;
Mind, kik éltet vesznek
Testtől, porrá lesznek,
Szépségből,
Felségből
Mind kivetkeznek.

3.

Hallom bánatos keservét vérző szívednek,
E' mélységbe aláható hangját nyelvednek,
Ó ismérem zokogását eskütt hivemnek,
Annak, ki lett áldozattya szent szerelemnek,
Kitől a' sors' mérge,
Márvány keménysége
Irigylett;
És így lett
Életem' vége.

* U. o.

** Magyar Minerva I. (MIrodO. 1113. 1.)

4.

Én itt várom fölkeltemet újabb életre,
 Hová eljössz te is, tudom, az ítéletre,
 Nyugodj tehát, áldott lélek, 's ne sirj érettem,
 Ez halottas fátyolodat tedd le fölöttem,

Élj vidám lélekkel,

Múlass az élőkkel;

Ne vesződj,

Ne gyötrődj

Megholt képekkel!

Utóbb változtatásokat tett maga a szerző versén:

1. vszak 4. sor. A' szerelem' oltárához nem juttathatlak

2. vszak 3—9. sor.

Mit használ hát keseregned? fel vagy áldozva,

Sír szerelmünk arany lántza elszakadozva.

Jutalma szívünknek

Édes reményünknek

Porrá lett;

Elszélledt (később: homályt vett)

Fénye kedvünknek (később: delünknek).

3. vszak 2. sor:

Hol minden test fölserkenik szebb derületre.

A megaggott világ-fiának emlékezete. Először a Kassai Magyar Museumban I. kötet (194—195. l.), másodszor a Helikoni Virágokban, harmadszor BATSÁNYINÁL, negyedszer, ötödször és hatodszor TOLDY id. kiadásáiban, hetedszer ABAFINÁL, mindenütt *Az ifjúságról* címmel. Nyolczadszor itt jelenik meg KRESKAY gyűjteményéből. (A 2b. versszakra vonatkozólag l. alább.) Megvan Pósfalvai TULLOK Mihály említett kéziratgyűjteményében is.

Változatok B.-nál:

3. sor. Szomorú, *bús szívem* ...

19. sor. 'S áldozatot *vivén* ...

20. sor. *Felmetszettük szerelmünket* ...

24. sor. 'S hány ezer *titkos* ...

A 2b. versszak KRESKAY másolatából — valószínűleg tévedés folytán — hiányzik; BATSÁNYI kiadásából pótoltuk, de hogy kétes voltát jelezzük, sarkos zárójelek közé foglaltuk.

Az első versszakhoz a következő megjegyzést fűzte BATSÁNYI: «Ez az első strófa (sőt talán a második és harmadik is), nem ÁNYOS munkája.» Az első versszakra nézve, a mint az idéző jel is mutatja, igaza van BATSÁNYINAK, a másik két versszak azonban a tartalomról következtetve, úgy látszik, ÁNYOSÉ. Az egész költeményen félreismerhetetlen BESSENYEI *Az ifjúságnak hanyatlása* című versének hatása (*Holmi*, 378—388 [sh.: 378.] l.). A mint az alább idézett sorok bizonyítják, a két költemény egyes gondolatai és képei között is van egyezés, de még inkább egyezik az az érzés, a melyben fogantak, s az alaphangulatuk. Mindkettő az ifjúság elmúltát s vele a szerelem eltűntét siratja, s a közeli halál sejtelme kísért bennük.

Azok a sorok, melyeknek visszhangja megérzik ÁNYOS költeményén, a következők:

1—10. sor:

Ifjúság, gyermekség, édes nyájasságok,
Hová tűntök töllem, mint a futó habok!
Mennyire hajtatok régi örömtől, —
Ne bútsúzzatok még illy hamar szíveimtől:
Ez előtt a' kedvnek gyenge karjaira
Botsátkozván, néztem Venus óltáira.
Nyájasság, Ifjúság, szerelem, vezettek,
Körültem mosolygás, kedv, öröm lebegtek.
A vérnek hévsége szökdöshetet bennem.
Minden kis tréfára, lehetet nevetnem.

37—40. sor:

Midőn sok szép estvén köztünk nyájaskodtunk,
S barátok, barátnék együtt sétálgattunk,
Mennyi édes nézés, ... mennyi mosolyodás,
Mennyi kézszorítás, ... mennyi titkos mondás ...

45—47. sor:

Játék, Bál, mulattság, kártya, tréfa, járás
Sok gyermeki beszéd, esdeklés, zavarás
Hordozták életünk ...

49—51. sor:

Az, a kit szerettem viszontag szeretet
S boldogabb e földön nállam nem lehetet
Ki világgal birt is ...

106—114. sor:

El múltak az idők, meg kel tsendesednem.
 Nohát Ifuság, 's ti gyönyörűségek,
 Régi ártatlan, vig, édes gyermekségek,
 Tárgyam, ki szívemet kezedből étetted
 S életem olly gyakran gyönyörködtetted
 Ah bús kegyetlen sórs! bútsúzzom ezektül! — — —
 El bádjad a testem, 's benne szívem meghül!
 Érzem, hogy életem már bennem hanyatlik
 S a hidegség felé közeleb vonatik! — —

★

A végső óra. Közölte BATSÁNYI és ABAFI. Kéziratát nem ismerjük, de a rövid pár sor annyira magán viseli ÁNYOS gyötrelmének bélyegét, tartalma, hangulata annyira hozzáillik a halálos betegségben sínylődő költőhöz, hogy nem haboztunk a verset ÁNYOS legutolsó alkotásai, az 1784-ben született versek közé helyezni. Elhatározásomban megerősített BATSÁNYINAK az az értesítése, hogy ÁNYOS súlyos betegségében több verset írt. Nincs okunk kétségbe vonni a följegyzés megbízhatóságát, annál kevésbbé, mert VIRÁG Benedek is hasonlóképen tanuskodik (l. a köv. vershez írt jegyzetet), úgy hogy teljes joggal tehattük *A végső órát* utolsó költeményei közé.

★

Ajtatos ének. Teljes címe: *Sz. Ferentz kaputzinus szerzetének néhai generálissáról, boldog brunduziai Lörintzről, mely a boldogok közé számláltatása alkalmatosságával tiszteletére készített egy első Remete Sz. Pál rendén levő szerzetes által. 1784.* Eredeti kéziratát nem ismerjük, de régi, KAZINCZY birtokában volt másolata az akadémia kéziratтарыban van (M. irod. level. 4-ed r. 31. sz.), innen adta ki először KOLTAI Virgil *Ányos Pál* című művének függelékében. Hogy az ének ÁNYOSTÓL származik, azt kétségtelenné teszi az a * alatti jegyzet; «Az eredetin Virág Benedek' jegyzete áll: „Ezt maga kezével irta Ányos Pál utolsó betegségében.“ A kéziratban látható javítások KAZINCZY Gábor-tól valók.

★

(**Horváth Ádámnak.**) E hat soros kis költeményt HORVÁTH ÁDÁM őrizte meg számunkra, beleszötte ÁNYOSRÓL ÍRT *Igaz*

barát című hosszabb versébe (*Holmi* I: 11—32.). A mint HORVÁTH mondja, ÁNYOS utolsó betegségében írta neki emlékül.* A vers hitelességéhez véleményünk szerint nem férhet szó. Ezen első kiadás alapján másodszor KELEMEN Bélának a jegyzetben említett *Ányosában* jelent meg, harmadszor KELEMEN munkájának bírálatában (*Egyetemes Philologiai Közlöny*, 1905: 866), negyedszer itt.

★

(**Pyrkernek.**) ÁNYOSnak ezt az utolsó, cím nélküli versét először KAZINCZY közölte abban az előszóban, a melylyel PYRKER László *Szent hajdan gyöngyeinek* magyar fordítását (1830) bevezette. Másodszor MADARÁSZ Flóris a *Magyar Szemle* 1901. folyamában a 3. lapon, harmadszor én nyomtattam le az *Egyetemes Philologiai Közlöny* 1905. évf.-ban (897. l.).

KAZINCZY idézett előszavából tudjuk azt is, hogy a verset mint ajánlást írta ÁNYOS egy imádságos könyvbe, az *Officium Rákócziánumba*, a melyet már «haldokolva» adott át PYRKERnek. Már KAZINCZY ezen adata kétségtelenné teszi, hogy ez volt utolsó verse ÁNYOSnak, de MADARÁSZ Flóris közléséből (id. h.) még a napot is meg tudjuk állapítani, a melyen az esemény történt: halála előtt két nappal adta át a könyvet PYRKERnek, 1784. év szept. 3-án.

★

Barcsay kapitánynak (1777 jun. 12.). Itt jelenik meg nyomtatásban először az esztergári Ányos-codexből.

2. sor. Célzás arra, hogy MÁRIA TERÉZIA az egyetemet Nagyszombatból 1777-ben Budára helyezte át.

★

Virág Benedeknek (1777 jul. 6.). Az esztergári Ányos-codexből először megjelent ABAFI Figyelőjében a III. k. 67—68. l., egy-két rontással. Másodszor ugyanonnan most.

1. sor. A levél felelet VIRÁGnak elkallódott levelére.

21. sor. Valószínűleg arra czéloz ÁNYOS, hogy VIRÁG emlí-

* Részletesen foglalkozik e kérdéssel KELEMEN Béla ÁNYOS-ról írt kis munkájában (*Ányos Pál*, 1905.) a 28—29. lapon.

tett levelét latinul írta. Az a levél ugyanis, a melyet VIRÁG e versre feleletül írt, latinul van írva.

★

Róth Klárának (1777 aug. 4.). Az esztergári codexből először megjelent a Figyelőben, II:188—190. l., de egy pár helytelen szövegolvasással. Másodszor ugyanonnan itt.

48—49. sor. *pálma, holló, czipó* valószínűleg ezélszások a pálos czímer alkotó részeire.

★

Hérits Vintzének Rómában (1777 aug. 14.). Megjelent először az esztergári Ányos-codexből KOLTAI Virgil Ányos Pál című művében a Pótlék-ok közt, másodszor itt.

HÉRITS Vincze abban az időben pálos-theologus volt Rómában. A verses levél prózai folytatása, melyre az utolsó sorok utalnak, nincs meg az eddig ismert kéziratokban.

★

Barcsay kapitánynak (1777 szept. 8.). Először BATSÁNYI-nál, másodszor TOLDY *Handbuch*-jában, harmadszor és negyedszer TOLDY *Költ. kézikönyveiben*, ötödször itt. Eredeti kézírata meg van mind a két nagyobb Ányos-kéziratban, az esztergáriban és az akadémiaiban. Szövegünk az utóbbit követi.

Változatok:

Az esztergári kéziratban a 2. és 3. sor között még a következő két sor olvasható, mely az akadémiaiban és BATSÁNYI kiadásában hiányzik;

2a. *Melly már adujának megunván rabságát,*

2b. *A levegő égben érzi szabadságát.*

Úgy látszik, a költő szánt-szándékkal hagyta ki, mivel olyan költői ékesség, a mely nem felel meg az igazságnak.

3. sor. E. Bakony erdejének éltem kebelében.

4. sor. E. Hol kedvemet bírom...

8. sor. B. S érzem látásokban szívem könnyülését.

9. sor. E. Nem rontya izlelést a festett édesség.

11. sor. E. Mint más nagy városok...

13. sor. B. Ott a' szív távozik...

14. sor. E. *Kormos a természet vétkeinek szénnyétől.*

16. sor. E. [S] Mellyekben . . .

20. sor. B. Kinek sok szív vérzik furtsa tegezzétől.

22. E. Együgyü [s] ártatlan . . .

25. sor. B. . . . *kerek* Világunkon.

Az A.-ban *kerék* volt eleinte, csak később törülte a már említett kéz az ékezetet.

29. sor. B. *Én addig magamnak Parnassust építtek.*

32. sor. B. Béköszönt Morfeus az álom-osztással.

A 35. sort az esztergári kézirat szerint adom, mert az A.-ban *Ányos a sötétségéből* helyett *tévedésből* a következő sor utolsó szavát, a *rendeléséből*-t másolta, s ezt utóbb, de ugyanavval a tentával, áthúzta, a helyes szót azonban elfelejtette föléje írni. B.-nál a sor így hangzik:

'S hol a' semmiségnek szomorú kebléből.

38. sor. E. *Idézzük tzelünkét . . .*

A címhez a következő jegyzetet csatolta BATSÁNYI: «Ez a nagynevű hazafi utóbb a M. királyi Nemes Testőrzőknek *Obersterjek* volt. Él még (1798) Erdélyben; és éljen sokáig! Ő vezette *Ányost* a Magyar Helikonnak magas tetejére.»

1—3. sor. Célzás arra, hogy 1777 őszén, a bölcészeti doktorátus letétele után, Nagyszombatból a szünidőre hazament szüleihez Esztergárra.

★

Barcsay kapitánynak (1777 okt. 8.). Nyomtatásban csak BATSÁNYINÁL; a kéziratokat illetőleg l. az előbbi verset.

Változatok:

4. sor. E. Engem újra teremt az Ur *pennájával*.

B. Engem' újra teremt *Múzsád* szép tollával.

A levélnek prózai része az E. szerint kissé hosszabb volt, de érthetőbb is.

Az eltérő rész itt következik: Tehát még nem olly üres Nagy Szombat, mint a millyennek itéli a világ, és egyedül a Tekéntetes Urnak köszönheti tellyességét. — De ha ugyan ettől a vagyontól is megfosztatik, úgy minden ditsőségétől elbutszuzhat. — Talám nem hibázok, ha akkor Trójának elfonnyadott méltósá-

gát fogom ebben magamnak képzelni, melyre tsak a mezőkön füstölgő szarvazatok emlékeztetik az utazókat:

Egek, melly sikos ut vagyon a mélységre,
Mért sietünk tehát ugy a felsőségre?»

A többi változtatás jelentéktelen, s prózáról lévén szó, elmelőzhetjük.

A 2. sorhoz megjegyzi Batsányi: pásztor korában t. i., a 3. sorhoz pedig a következő jegyzetet esatolja: «Második *Friderik*, Prussziai király. Itt Ányostól (s másutt másoktól) *Éjszaki Sándornak* neveztetik, hadi cselekedeteiért. Voltaire *Éjszaki Salomonnak* nevezte bölcseségeért.»

★

Virág Benedeknek (1777 nov. 15.). Nyomtatásban először BATSÁNYINÁL, másodsor itt. Kézirata meg van az esztergári és akadémiai codexben, az utóbbit követjük.

Változatok:

2. sor. B. Irsz, és uj frigyet kötsz ... Így javította ki az A.-ban is későbbi kéz (BATSÁNYI).

3. sor. E. Kiktől a mult idén ...

5. sor. E. Im melly változandó ...

6. sor. E. Mert minden ál jónak tsal hízelkedése.

7. sor. E. A mit ma Argirus almdjának véltünk.

8. sor. B. Mire ma Tantalus ...

9. sor. E. Holnap már felfordul gyomrunk látásain.

10. sor. E. Ugy mint Cydippének vers olvasására.

B. Mint szegény Czidippe jegyessé versére.

12. sor. B. Mert látom, Parnaszszus készül ünnepedre.

18. sor. E. Mint szintén Trójának ...

21. sor. E. Így füstben enyészik ...

25. sor. B. Ki mivel már ...

26. sor. B. Elly! — és küldgy ...

A 14. sort a következő jegyzettel kísérte BATSÁNYI: «Hogy Ányosnak e jövőndölése nem hiú beszéd vagy csupa barátság-béli szívességből eredett dicséret volt, azaz, hogy V. úr valóság-

gal egyik fő poétája hazájának: tudja a máii magyar világ; de még nyilvánban fogja ezt látni nem sokára kiadandó számosabb s nevezetesebb munkájából. Méltán örülhet és büszkélkedhetik Első Remete Sz. Pál néhai (magyar) szerzete, hogy ilyen emberek, ilyen hazafiakat nevelhetett kebelében!»

★

Faiszi Ányos Jánosnak (1777 decz. 15.). Nyomtatásban megjelent a *Figyelő* II: 191—192. l., de három helyen kipoztova, kétségtelenül, mivel a kéziratot nem tudták elolvasni. Másodszor az esztergári kéziratból itt.

A kelet a közlött szövegben, de a kéziratban is 1778 decz. 15., a mi azonban kétségtelenül tollhiba 1777 helyett. Már azért is, mert a levél, a mint tartalma mutatja, üdvözlő vers bátyjához, arra az örömhírré, hogy ÁNYOS János szerelme viszonzásra talált, s a következő, 1778 jan. és febr.-ban keltezett — tehát majd egy évvel ezen állítólagos datum előtti — levelek e szerelmi viszonyoknak már későbbi mozzanatairól tudósítanak. Másfelől az esztergári meglehetősen időrendbe szedett kéziratban a levél az 1777 nov.-ben és 1778 januárban keltek között a kötet kellős közepén talált helyet, s magát a gyűjteményt 1778 nov.-ben lezárta a költő.

5. sor. *Fonros* = *A havasi juhászné* című elbeszélésnek (MARMONTEL-BÁRÓTZI) hőse. Az elbeszélés, valamint az egész gyűjtemény, a melyben megjelent (*Erkölcsei mesék*), Ányosnak kedves olvasmánya volt.

14. sorban a *szót sot*-nak van írva, de kétségtelenül így olvasandó.

★

Faiszi Ányos Jánosnak (1778 jan. 19.). Először közölte WEISZBACH Károly a *Figyelő*ben II. k. 190—191. l., a ki a kézirati másolatot BEZERÉDY Miklós püspök révén az Ányos-családtól kapta, de a másolatból két sor (szövegünkben 10. és 15.) hiányzott; mivel azonban ezenkívül egy szó is hiányzott, és több helyen megromlott szöveget adott, azt hiszszük, a másoló nem tudta az illető helyeket olvasni. Másodszor az esztergári kéziratból, a teljes és hű szöveggel, jelen gyűjteményben.

19. sor. A mint e sor mutatja, ÁNYOS e levele üdvözlő

vers volt arra az alkalomra, hogy bátyja eljegyezte Vigyázó Magdolnát Pápáról.

★

Faiszi Ányos Jánosnak (1778 febr. 12.). Kiadást és kéziratot illetőleg l. az előbbi verset. Üdvözlő vers bátyjának lakodalmára.

★

Kreskay Imrének (1778 jul. 5.). Először KOLTAI közölte, másodszor KRESKAY gyűjteményéből kiadta HATTYUFFY Dezső (*Költői levelezések*, Régi Magyar Könyvtár 22.), harmadszor mi az esztergári codexből, mely későbbi, a költőtől javított szöveget ad. A 29., 30. sorokat azonban, melyek az esztergári codexből véletlenül kimaradtak, KRESKAY másolatából pótoltuk.

KRESKAY (és nem KRESKAI, mint ÁNYOS rendszerint írja) ÁNYOS rendtársa és jó barátja (1748—1811 körül), sokat utazott, rendkívül művelt pap volt. Abban az időben a pálos-rend könyvtárosa volt Pesten.*

Változatok HATTYUFFYNÁL:

8. sor. *S* hallok panaszaít *egy fa* rejtekéből.

21. sor. *E megbetsült ember*...

15. sor. *Erfortumnak nyájás poetája* = WIELAND.

A 20. sorhoz jegyzetképen közli ÁNYOS azokat a német verssorokat, melyeknek fordítása az idézőjelbe tett részlet.

«Der Ehrmann bereits im morgen seyner Jugend
In dieser Brust, um in der hohen Tugend
Im finstern — nichts zu sehen, und weilen er gar nichts thut,
Nichts böses zu thun — sich ungestört zu üben.

Neuer Amadiss 10. Ges. 8. Sei.

E sorok WIELANDnak *Der neue Amadis* című eposzából valók (X. ének 6. versszak), de nem egészen pontosan: hiányzik a megelőző sorba tartozó *entfloh*, a mely a mondatnak meg-

* KRESKAY életére és működésére vonatkozólag olv. LAUSCHMANN Gyula dr. értekezését (Kreskay Imre, pálos költő, Katholikus Szemle 1905. VIII. füzet; megj. önállóan is), valamint HATTYUFFY id. kiadványának tanulságos bevezetését. E kiadványban olvashatók KRESKAY azon költői levelei, a melyeket ÁNYOSnak e füzetben közölt leveleire válaszul küldött.

adja az értelmet, s a második sorban az *In dieser Brust* helyett *In dieser Gruft* kell.

★

Megyesi Somogyi Jánosnak (1778 jul. 10.). Először KOLTAINÁL, másodszor az akadémiai codexből itt. Megvan az esztergári kéziratban is, azonkívül egy harmadik kéziratát, de már nem ÁNYOS kezétől, az Akadémia levéltára őrzi (M. irod. level. 4-ed r. 31.). Kis János birtokából került ide, a KAZINCZY iratok közé, ez a levél, tíz más, ÁNYOSHOZ intézett költői levéllel együtt. E levél végére a másoló, Kis János, a következő jegyzetet tette: «Ezen egynehány darabokat, melyek tudtommal még eddig nyomtatásban nem jelentek meg, magának Ányosnak kézírásából szedtem ki, melyet egy más hasonlóképen megholt jó barátjától kinyerni szerencsém volt.» E szövegnek, mint másolatnak, az eredetivel szemben változati értéke nincs.

SOMOGYI János a derghi és karcsai Somogyi családból származott, s János atyja, Ferencz, a ki 1752-ben a Beleznay lovas-ezredben ezredes, később tábornok volt,¹ meg nagybátyja, Miklós írták először magukat «de Medgyes».² E Ferencznek és nejének fia volt Ányos barátja, SOMOGYI János, a ki a levél írása idején Györszentmártonban bátyjánál, a bencés-rend főapátjánál, látogatóban volt. A család Veszprém, Vas és Somogy vármegyében nagy szerepet játszott. Tagjai előkelő megyei hivatalokat viseltek, az Ányos Pálnál valamint idősebb János 1787-ben Veszprém megye alispánja volt. Utóbb államszolgálatba lépett, hol az alkanczellárságig emelkedett s 1809-ben grófi címet kapott.³

A 9. sorhoz megjegyezte Kis János az id. másolaton: «Isákfa, Vas vármegyében, a Marczal mellett a Somogyi familiának ősi öröke.»

A 37. sorhoz a következő jegyzetet fűzi ÁNYOS: «Barátom attya Generális volt, s azért jelentem azon versembe katona öltözetét, melly ugyan már nints annyira szokásba a magyaroknál, de ki tilthattya meg a poétának, hogy a régi időkre ne emlékezzen.»

★

¹ L. ÁNYOSNAK a költemény 37. sorához írt jegyzetét.

² NAGY Iván *Magyarországi családai* X: 284—287.

³ NAGY Iván u. o. 287. l.

Kreskay Imrének (1778 jul. 12.). Először BATSÁNYINÁL, másodszor HATTYUFFYNÁL id. kiadványában, harmadszor az akadémiai kéziratból itt. Megvan az esztergári kéziratban is. A vers, a mint a címhez írt jegyzet mutatja (l. alább), köszönőlevél volt a KRESKAYTÓL küldött *Bessenyei György Társasága*ért.

Változatok:

2. sor. H. *Dagályos habokat képzelek eszemmel.*

2. sor. E. *Dagályos habokat képzelek kedvemmel.*

11. sor. E. S ha alább ereszti lebegő szárnyait.

12. sor. H. *Szabadon szaggattya . . .*

14. sor. B. *Hogy vegye Akhillest . . .*

15. sor. H. *Bár szép munkáit is . . .*

20—22. sor. E. *Élő szemem vádot ad indulatiról*

Elég, hogy éltetnek legdiszesebb kintse,

Hogy szívünket köti barátság bilintse.

21. sor. H. *Oh látom melyében Minerva lakását,*

22. sor. H. . . . *találta szállását.*

28. sor. E. *Ki élet törvényt szab e nagy természetben.*

A 34. és 35. sor között E.-ben még a következő sorok olvashatók:

34a. *Hallgass most régiség Plátó elméjével,*

34b. *Ne imádd, Athénás, Solont törvénnnyével,*

34c. *Szégylheted, hidd el, fenhéjazásadat,*

34d. *Sauer Josefára vetvén látásodat.*

A 36. sorban a *vonnyam* helyett először az előbbi sorban olvasható *függeszszem*-et írta ÁNYOS, de még ebben a kéziratban kijavította.

ÁNYOS jegyzete a címhez: «E levél irattatott azzal az alkalmatossággal, midőn Kreskai küldötte Bessenyei György Társaságá-t, melly könyv olvasásától függ a levél értelme.»

13. sor. *Tarna* = Tarnaörs, ORCZY Lőrincz birtoka és állandó tartózkodó helye.

27. sorhoz ÁNYOS jegyzete: «Itt Sauer Josefa könyvetskéje értetődik, melyet németből fordított Erdélybe.» A SAUER Josefától németből fordított: *A böcsületes embernek kézikönyve, avagy mindenütt és mindenkoron szükséges regulák* című könyvre czéloz ÁNYOS.

Egy jó barátomnak az utolsó burkus háboruról (1778 jul. 13.). Először BATSÁNYINÁL, de a versek között *Az utolsó prusszus háboruról. Egy jó barátomhoz 1778* címmel. Mivel BATSÁNYI nem a levelek közé sorozta, ABAFI is kiadta. Harmadszor az akadémiai kéziratból itt, még pedig a levelek között, a hova nemcsak a címzése szerint tartozik, hanem azért is, mert határozott napról van keltezve, mint a többi levél, s tartalma, hangja, előadása is levélére vall. (Már TOLDY is említett kiadás-tervezetében, igen helyesen, a levelek közé osztotta be.)

Változatok B.-nál:

25. sor. E' nélkül-is róla bátran *elmondhattuk*.

36. sor. *Prusszus* vérrel festvén...

★

Kreskay Imrének (1778 jul. 14.). Először KOLTAINÁL, másodszor HATTYUFFYNÁL, harmadszor az esztergári codex javított szövegéből itt.

Változatok HATTYUFFYNÁL:

2. sor. ... *játék néző helyt* nyitottál.

6. sor. Mint *Metasztazio* kedvelt Rómájának

7. sor. *Vagy* mint *Eurippus* ... (?)

12. sor. *Admetus* szolgája *Apolló* mezein

14. sor. *Musák* kebelében...

8. sor. *Zechenter* szorgalmas drámaíró, illetőleg fordító a XVIII. század végén, a francziás iskola tagja, sőt egyik drámáját maga BESSENYEI javította és adta ki (BAYER, A magyar dráma-irodalom története I. k. 106. l.). ÁNYOS itt ZECHENTER *Fedra és Hyppolitusára* gondol, a mely azonban nem EURIPIDES drámájának fordítása, mint ÁNYOS véli, hanem RACINEÉÉ.

★

Kreskay Imrének (1778 jul. 28.). Először BATSÁNYINÁL, másodszor HATTYUFFYNÁL, harmadszor az akadémiai kéziratból itt. Megvan az esztergári kéziratban is.

Változatok:

4. sor. H. Melly mint Nilus önti . . .

18. sor. H. . . . *Pelion* vidékjén

19—20. sor. H. és B.:

Márziás-is látta vetélkedésének

Kárád, sokat bizván kürtye' zengésének.

25. sor. E. Üljünk fel Gellértnek *bértzes* tetejére.

★

Barcsay kapitánynak (1778 aug. 13.). Először BATSÁNYI-nál, másodszer HATTYUFFYNál, harmadszor az akadémiai kéziratból itt. Megvan az esztergári Ányos-codexben is.

Változatok:

3. sor. B. Ki Márs' trombitája' *serkentő* hangjától.

Az A.-ban idegen kéz (BATSÁNYIÉ) szintén kiigazította *serkentőre*.

12. sor. E. H. *Éppen nem bizhatok szemem világában.*

19. sor. H. *Közötte . . .*

34. sor. H. . . . *pisztol tartójából.*

37. sor. H. . . . *hullámlik z'ebjében.*

A 40. sor B.-nál ki van pontozva.

54. sor. B. 'S pillants egygyet vissza *Budának bértzére!*

5. sor. *Orestán*: szintén *A havasi juhászné* egyik (de csak emlegetett) szereplője.

A 47. sorban említett görög művész: APELLES. Leghíresebb festményéhez, az *Aphrodite Anadyomené*hez, PHRYNE, Athén híres hetairája, szolgáltatta a motívumot, a ki Eleusisben a Poseidon ünnepére összesereglett nép szemeláttára fürdött meg a tengerben (ATHENAIOS, XIII. p. 590. F.).

★

Barcsay kapitánynak (1778 okt. 3.). Megjelent először, a mint BATSÁNYI-nak a címhez tett jegyzete mutatja, a *Kassai Magyar Museumban* (II. köt. 40. s. köv. 1.), másodszer BATSÁNYI-nál, harmadszor az akadémiai kéziratból a jelen gyűjteményben. Megvan az esztergári codexben is.

Változatok:

24. sor. B. . . . Népek' rontásába!

27. sor. B. . . . ágyúk' dörgésére.

A levél prózai részében, a vége felé olvasható *gyengébbeknek* eleinte így hangzott: *gyengébb elméknek*, de mint az egykorú közlés bizonyítja, a három betűt maga Ányos törölte.

Az 5. sorhoz a következő jegyzetet fűzte BATSÁNYI: «Az akkori prusszus háborúból Ányoshoz írt levelet im e szókkal rekeszti vala bé B. úr: „Ilyen az emberi állapotnak viszálkodása! A békességért hadakozni kell, a halálért születni kell, és a fel-támadásért megint halni kell! — Én mindenre kész vagyok; miért? mert tudom, hogy valaki teremtet, és nem magamtól lettem; az gondot fog viselni reám‘ s a t.»

9. sor. *Hobé*, helyesen HOBES, angol philosophus. Azt jegyzi meg róla Ányos az esztergári kézirat jegyzetében: «Hobé azt állítja, hogy természetünktől szüntelen hadakozásra vagyunk alkotva, nem pedig békességre».

A levél prózai részében említett *nyomtatott verseken*, a mint BATSÁNYI is megjegyzi, az *Igaz haza-fit* kell érteni.

★

Bessenyei Györgynek. (1778. nov. 4.) Először BATSÁNYI-nál, másodsor az akadémiai kéziratból itt.

Változat:

12. sor. B. . . . nyájas tegezével.

A címhez azt jegyezte meg BATSÁNYI: «Ennek a nagynevű hazafinak érdemei isméretesek az egész országban. Lásd a Magyar Múzeum I. kötet 106. s követk. lev.»

★

Egy barátomnak, midőn véle megbékültem. (1778. nov. 11.) Nyomtatásban csak BATSÁNYINál, kézírata az Akadémiában. BATSÁNYI kiadásában *Megbékülés* címet visel a levél, valószínűleg a kiadó változtatása révén,

Változatok BATSÁNYI kiadásában:

9. sor. Tedd *el-bár a'* mágnest...

10. sor. Ne *mutass nékie* (az akadémiai szövegben tulajdonképen szintén *mutass* olvasható, de kétségtelenül látszik, hogy az *ál* csak ki van vakarva, valamint már előbb is működött BATSÁNYI kése, t. i. a 4. sorban a fell második l-jét vakarta ki).

21—24. sor állítmányai mult időben: *vitettettél, könyvezhetnél, késértettél, nevettél.*

26. sor. Ne *ígérjünk soha* többet *erejinkről.*

29. sor. *Mindenik óránknak.*

22. sor. WEISSE *Romeo und Julie*-jére czéloz.

★

Bessenyei Györgynek. (1778. nov. 23.) Először BATSÁNYI-nál, másodszor az akadémiai kéziratból itt.

Változatok BATSÁNYINál:

21. sor. Hát hol *kifejtődött*...

22. sor. *És* már *észt-is* loptunk...

26. sor. *Szabadságától* ez...

29. sor. Irigylem *sorsotok'*...

41. sor. Erre *oktattatnak*...

★

Barcsay kapitánynak. (1778. decz. 25.) Csak BATSÁNYI-nál. Kézirata az Akadémiában.

Változatok BATSÁNYINál:

6. sor. *Melly sok viszontagság hányhat egygy. országot.*

12. sor. BATSÁNYINál egészen hiányzik. (Valószínűleg a cenzor törölte ki antidynastikus vonatkozást látván benne.)

16. sor. *Annyi káronn önnön az Ég* szánakodott.

28. sor. A kéziratban először *spárták*-at írt ÁNYOS, de később, az egykorú tentából következtetve, ő maga törölte a *k-t*.

A 43. és 44. sor eredetileg föl volt cserélve, ÁNYOS számokkal (1, 2) állította őket a jelenlegi sorrendbe.

59. sor. *Hallanók* tsak szólni...

★

Bessenyeinek. (1779. márcz. 30.) A kiadásokat és kéziratokat l. az előbbi levélnél.

Változatok:

2. sor. B. Bádgyadtt világ festi az *égi kékséget*.

41. sor. B. Bölts 's vitéz *Athénnek*...

A 42. sorhoz ÁNYOS jegyzete: «Præcepit interim (Themistocles) omnes servi atque liberi opus facerent, neque ulli loco parcerent, sive sacer esset, sive profanus, sive privatus, sive publicus, et undique, quod idoneum ad muniendum putarent, congererent. Quo factum est, ut Atheniensium muri ex sacellis sepulchrisque constarent.» *Corn. Nepos, in Themistocle Cap. 6. n. 5.*

★

Bessenyeinek. (1779. ápr. 25.) Először BATSÁNYINÁL, másodszor TOLDY *Handbuchjában*, harmadszor és negyedszer TOLDY *Költ. kézikönyveiben*, ötödször az akadémiai kéziratból, itt.

Változatok BATSÁNYI és TOLDY kiadásában:

2. sor. Midőn *magát tavasz*....

7. sor. A *bétsi sziget kert*: az akkor oly kedvelt «Augarten» (TOLDY jegyzete).

★

Bessenyeinek. (1779. ápr. 30.) Először BATSÁNYINÁL, másodszor az akadémiai kéziratból itt.

Változatok:

1. sor. B. ... természet' *úttjáról*.

11. sor. Az akadémiai kéziratban *Onnén* van, B.-nál *onnan*. Kétségtelen, hogy ÁNYOS *onnét*-ot akart írni, de az *onnan*-ra gondolva torzult *onnén*-ra a szó.

13. sor. B. Mindent *öszve-futván*...

20. sor. B. *Ott jajgatsz*...

22. sor. B. *Repdes* ablakodnál...

A prózai szöveg végső soraiban olvasható *Turvezban* B.-nál rövidítve *T**ban*.

★

Bessenyeinek Pestre. (1779. jún. 9.) A kiadásokat és kéziratokat l. az előbbi verset.

Változatok:

3. sor. B. Nagy szíved' ságára *felhatván bértzemre.*

5. sor. B. *Vezess, o*

BATSÁNYI a következő jegyzetet írta az utolsó sorhoz: «Lásd: *Moralische Briefe zur Bildung des Herzens*. Ezen isméretes német munkának egy részét magyarra fordította ama nagy érdemű Báróti Úr, kinek neve halhatatlan fog lenni a magyaroknál, mind addig, míg anyai nyelveket kedvelteni fogják. Lásd: *Erköltői Levelek. Bétsben, 1775. és Pesten, 1785. esztendőben.*»

★

Mészáros Ignázt urnak. (1779. szept. 1.) Először BATSÁNYINÁL, de hibás dátummal (nov. 1.), másodszor az akadémiai kéziratból itt.

Változat:

1. sor. B. . . . *Budának bérttéről.*

A 9. sorban szereplő *arany kert*, a mint tudva van, Csallóköz régi neve.

★

Könyinak. (1779. szept. 11.) Először BATSÁNYINÁL, másodszor az akadémiai kéziratból itt.

Változat:

5. sor B. Itt *dőlök* Múzsáim

20. sor. B. *Kikkel* . . .

A 4. sorhoz ÁNYOS a következő jegyzetet fűzi: «Az által jelentetik az a szüz, melly a komáromi várnak bástyája fokán áll s Török ország felé fűgét mutat; másik kezében pedig egy koszorut tart, mellyet arra magyarázunk, hogy még soha sem volt török birodalma alatt.»

★

Könyinak. (1779. okt. 26.) Nyomtatásban csak BATSÁNYI közölte. Az eredeti missilis levelet nem ismerjük, de magától KÓNYITÓL készített másolata a pannonhalmi rendi levéltárban van *Actorum Abbatiae Tihaniensis fasc. 20. num. 46.* jelzéssel. ÁNYOS a levelet később átdolgozva jegyezte le az akadémiai codexbe, innen közöljük. A régebbi fogalmazás eltéréseit alább adjuk.

Változatok:

1. sor. L(évél). *Már a tél elsiet jeges tengeréről,*
2. sor. L. *S reszketve pillant ránk Kárpát tetejéről,*
5. sor. B. Vissza-hoz Budának már tudós bérttézere.
11. sor. L. ... fészket melegével
12. sor. B. *Repdes, a' szép tavaszt...*
18. sor. L. *Az hol barátimnak...*
18. sor. B. *Gyakran barátimnak szökdösvén* szívében.

A 24. sorban az ügyünkre szót az L. szerint adom, mert az A.-ban tollhibából *ügyünkre* olvasható.

A L.-ben volt egy hetedik versszak is:

*Emlékezz tovább is barátod szívéről,
Ki gyakran emleget Duna mellyékéről,
Légy bizonyos addig hiv tiszteletéről,
Mig holt hírért hallod sirjának széléről.*

A 4. sorhoz ÁNYOS jegyzete: «Értsd Tsallóközet, melyet régenten a magyarok arany kertnek neveztek.»

★

Bessenyeinek. (1779. nov. 13.) Először BATSÁNYINÁL, másodsor az akadémiai kéziratból a jelen gyűjteményben.

ÁNYOS jegyzete a 16. sorhoz: «Ezen levelet irtam barátomnak, minekutánna kálvinistából pápistává lett Bétsbe.»

★

Két jó barátomnak a Bakonyba. (1779. nov. 18.) A kiadásokat és kéziratot illetőleg l. az előbbi verset.

Változatok BATSÁNYINÁL:

3. sor. bádgyadott versemet.
4. sor. 'S lássátok belőle...
5. sor. Tí, kies erdőknek...

A 12. sorhoz a következő jegyzetet írta ÁNYOS: «Azért nevezem epres hegyeknek, mert midőn október közepén ott voltam barátaimnál, még akkor is bokrétát kötöztünk eprekből.»

A 18. sorhoz pedig: «Azon mese *Mármontel* könyvéből való (BATSÁNYI toldása: Contes moreaux), melyet Bárótzai barátom már magyarra fordított (BATSÁNYI toldása: Erköltsi mesék).^{*} Ó! láttam azon levelet, melyet az a frantzia író nékie küldött Párisból, és a mellybe különösen köszöni, hogy könyvét fordította, és azt írja, hogy reménli, hogy nem sokára a crimiai dámák is fogják olvasni munkáját, mivel hogy azt állittják a történet írók, hogy a crimiai Tatár országban is magyaról szólnak az emberek. Éppen midőn ezt írom, hallom, hogy a török tsászáár járma alól, kinek eddig zsoldossai voltak, ki akarják magokat szabadittani, és hogy már nagy előmenetelt tettek igyekezetekben».

29. és 31. sor. *Adelhaid* és a már többször említett *Fonros*: szerelmes pár *A havasi juhászné*-ban.

A 37. sorhoz ÁNYOS jegyzete: «Nem poésis költeménnyre azon a helyen az a borostyán kut; mert úgy neveznek egy kutat azon a helyen, hol barátaim laknak, mellynél magam is voltam és barátimmal mulatoztam. Azt mondanám, hogy a Musák adták néki azt a nevet, hatsak igen messze nem volna Parnassus hegyétől».

*

Barcsay kapitánynak. (1779. nov. 21.) Nyomtatásban BATSÁNYINÁL, kézírata az akadémiai codexben.

Változatok BATSÁNYINÁL:

34. sor. *Prusszus'* pallossában.

A 40. sorban ÁNYOS helytelenül hagyja el a birtokos *nek* ragját. BATSÁNYI, mivel nagy változtatás nélkül nem tudott segíteni a versen, zárójelben kiteszi így: süllyedő *ellenség(nek)*.

43. sor. Hogy már az *Élizi*

A 14. sorhoz a következő jegyzetet fűzi ÁNYOS: «Itt a békességet akarom jelenteni, melly félybe szakasztotta az utolsó burkus háborut».

^{*} A történet czíme, a melyben NELSON szerepel: *A próbára vetett barátság*.

33. sor. *Rakovszki*: a sziléziai háború oberschordelidorfi ütközetében (1779. okt. 18.) két RAKOVSZKY testvér esett el, Imre és Pál. ÁNYOS valószínűleg Pálra céloz, a ki, mint huszonnégyszáz éves ifjú, huszárcapitány volt az osztrák seregben. A sírkő föliratából, melyet MERCY gróf állíttatott neki Oberschordelidorfban,* megtudjuk, hogy szétverte a poroszok négyesegét, azután egy lövés és tizenhárom szúrás következtében meghalt.

36. sor. TELÓ és GYÁREUS epizódjára céloz a költő, mint a sorhoz csatolt jegyzet mutatja:

«Telaque multorum letho casura suorum
Emerita jam morte tenet. Tum vulnere multo
Effugientem animam lassos collegit in artus;
Membraque contendit toto, quicumque manebat,
Sanguine, et hostilem, defectis robore membris,
Insiluit, solo nociturus pondere, puppim.»

LUCANUS Phars. L. III. v. 622.

★

Krajnik Lászlónak. (1779.) Először a *Szépliteraturai Ajándék* 1821. évfolyamában (86—87. l.), másodszor ugyanonnan közölve itt. KAZINCZY is ki akarta adni a *Helikoni Virágok* II. kötetében, a mint RÁDAY Gedeonhoz 1791. decz. 15-én írt levele (Kaz. Lev. II: 231.) bizonyítja, de a kiadás tudvalevőleg elmaradt és így a közlés is.

A *Szépliteraturai Ajándék*ban nincs megmondva, mikor írta ÁNYOS e levelet, s mivel eredeti kéziratát sem ismerjük, csak közelítő pontossággal lehet megállapítani keltét. Az első két sora kétségtelenné teszi, hogy a tescheni béke (1779. máj. 13.) után keletkezett. A *Neustadt hamvainál nyert borostyán* egyrészt a Mária Terézia uralkodásának utolsó éveiben viselt porosz háborúra céloz — az egyetlen porosz hadakozás, melyet ÁNYOS, mint költő megért — de mutatja azt is, hogy már a háború diadallal befejeződött. Azért állítottuk e levelet ide, közvetlenül a vele célzásában megegyező Barcsay-féle levél után.

KRAJNIK KAZINCZY sógorának testvére volt.

★

* Közli NAGY Iván (*Magyarország családai* IX: 619—620. l.).

Könyinak. (1779. decz. 5.) Nyomtatásban csak BATSÁNYINÁL. Az elküldött levél másolata (KÓNYI kezétől) a pannonhalmi rendi levéltárban, a főntebb idézett jelzéssel (l. a *Könyinak* 1779. okt. 26-án írt levél jegyzetét), vele majdnem teljesen egyező, de későbbi másolata az akadémiai codexben (a 16. sorban KÓNYI másolatában *dobogott* helyett *döbögött* olvasható).

Változatok BATSÁNYINÁL:

23. sor. . . . győző tegezzére.

★

Barcsay kapitánynak. (1779. decz. 21.) Nyomtatásban BATSÁNYINÁL, kézírata az Akadémiában.

Változatok BATSÁNYINÁL:

11. sor. Oh! ha *gyermekinknek láthatnók* korába'

18. sor. *Lám, Tudományoknak*

40. sor. *Pallérozván népünk'*

56. sor. *Melly emberekké tesz*

A 20. sorhoz ÁNYOS a következő jegyzetet csatolta: 'Tudva vagyon a nagy világnál, hogy Voltér igen jó barátja volt Friderik burgus királynak'.

A 21.-hez pedig a következőt: 'Lásd erről a történetről: ,Geheimnisse zur Erläuterung der Geschichte unserer Zeit'. Cap. 3. Seite 48. — és ,Leben des Pabstens Clemens XIV. (Ganganelli)' Seite 43.'

Bernis: XVIII. századi francia költő, VOLTAIRE és POMPADOUR asszony barátja. Korában divatos költő volt, gondolatainak üres-ségét ügyesen leplezte conventionalis képekkel és mythologikus cziczomával. POMPADOUR asszonyhoz írt verseit l. műveinek londoni (1776) kiadásában I: 128—131. l.

A 33—34. sor egyike azon ÁNYOSNÁL igen ritka gondolatoknak, a melyek párhuzamba állíthatók valamilyen klasszikus költő gondolatával. Az illető hely, melyre emlékeztet, Horatiusnál található (Carm. III: 24. 9—11. sor):

Campestres melius Scythæ,
Quorum plaustra vagas rite trahunt domos,
Vivunt

A 49. sor mellé ÁNYOS a következő jegyzetet csatolta: «Veisse azon tragediáját olly szerentsével irta (t. i. Romeo und Julie), hogy az egész világtól ditséretet kapott; gyászosabb szomoru játékot annál én sem olvastam. Noha pedig ezt Veise ama híres Szakspeár anglusnak írásaiból fordította, innen kiteszik, hogy az anglus nemzet igen szomoru természettel bir, a mellybe sokat hasonlitt a magyarokhoz, kiknek még tántzoik is szomoru nótákból állanak».

★

(Kreskay Imrének. 1779.) Először HATTYUFFY főntebb idézett munkájában (*Költői Levelezések*), másodszor mint ennek lenyomata itt. Eredeti kéziratát nem ismerjük, de megvan hű másolata, melyet KRESKAY még ugyanabban az esztendőben (1779.) készített.

★

Barcsay kapitánynak. (1780. jan. 5.) Megvan BATSÁNYINÁL is és az akadémiai kéziratban.

Változatok BATSÁNYINÁL:

15. sor. *Láthatsz-e Nimfákat...*

24. sor. ...eszik *táskájából* (az akadémiai kéziratban olvasható *tarsolyából* mellé idegen kéz, BATSÁNYIÉ, odajegyezte a nyomtatott szövegben olvasható szót: *táskájából*).

31. sor. Nem *ismernők...*

35. sor. Hogy *megismerkednék...*

★

Könyinak. (1780. febr. 25.) A szövegeket ill. l. az előbbi levelet.

Változatok BATSÁNYINÁL:

4. sor. *Műzsádnak* öleről.

20. sor. *Repdesnek*, s' sirattyák...

★

Kapitány Bartsaynak. (1780. márcz. 13.) Először BATSÁNYINÁL, másodszor TOLDY *Handbuchjában*, harmadszor az akadémiai kéziratból itt.

Változat BATSÁNYINÁL:

A 47. sorban a *boglyák* mögött zárójelben a helyes értelem követelte *asztagok* olvasható.

A 36—56. sorok szintén kapcsolatba hozhatók esetleg a római költészettel. Az ÁNYOS rajzolta arany kornak van egy pár közös vonása avval a képpel, a melyet OVIDIUS fest róla (*Metamorphoses*, I: 89—112.).

★

Egy jó barátomnak. (1781. jún. 25.) Megjelent először 1789-ben a *Kassai Magyar Museumban* (I. k. 349. l.), másodszor BATSÁNYINÁL. Ez utóbbi kiadásból azonban a 27—36. sor hiányzik, valószínűleg a censura akadályozta meg közlésüket, a mint BATSÁNYINAK alább közölt második jegyzete is bizonyítani látszik. Kézirata az Akadémiában.

Változatok:

- 6. sor. K. M. M. és B. . . . elpusztúlt sírjokat.
- 11. sor. K. M. M. és B. *Midőn azt a' hazát . . .*
- 14. sor. K. M. M. *Királya'* vérével . . .
- 15. sor. K. M. M. és B. *Hah! az is tsak . . .*
- 17. sor. K. M. M. és B. Czézár, *dítsőségének ült már templo-*
mában.
- 19. sor. K. M. M. *pártütő szívével,*
B. A' midőn egyszersmind . . .
- 20. sor. K. M. M. Rubiconhoz *repült eskütt seregével.*
- 28. sor. K. M. M. Kik *ellened merik szegezni karjokat.*

A 14. sor mellett BATSÁNYI következő jegyzete olvasható:
«A nagyra-vágyóknak csalfa politikájok gyakorta visszaélt a vallásbéli *buzgósággal*; tudván, hogy az ég nevének, természet szerént, legnagyobb hatalma van a sokaságon. —

Ilyen ámitó volt Kromvell, Mohamed, s mások. Ilyen volt a minapi új Kromvell is, — szerentsétlen királyának s nemzetének amaz útálatos, iszonyú gyilkossa; ki, hogy a szabadság nevében elkövetett dühös vérengzései után végre valahára ébredni s gyalázatos kelepczéjét érezni kezdő sokaságot kéntelen ne legyen kibocsátani lánczaiból, *religiót* hirdetni kezdett; s

szemtelen kevélységében, az egész elbámúlt Európának láttára, mintegy dicsekedni látszott, hogy ő — magának az *Istenségnek lélett* adott!»

A 26. sorhoz pedig szintén teldott BATSÁNYI egy jegyzetet: «Meggondolván a mostani zűrzavar időnek gyanúval s veszedelemmel tellyes folyásokat, látom, hogy jó, sőt talán szükséges is volna, Ányos munkáinak ily formálag hangzó némely részeire magyarázó s a poétának igaz értelmét nyilvánban kifejező jegyzéseket tennem; és az által, a gáncs-kereső vad elméknek, a mások kárán magok szerencséjeket építeni akaró s ugyan azért minden alkalmatosságon kapva kapó patvarkodóknak felemelt kezeikből az öldöklő kést kitekernem. — Azonban: légyen elég, itt kinek-kinek, száz helyett egyszer, eszébe juttatnom: hogy az az érzékeny magyar költő, a ki ezeket a verseket még 1781-ben írta, már *tizennégy* esztendőök előtt megholt; hogy attól az időtől fogva, a mennyi *esztendőt*, majd ugyan-annyi *századot* éltünk; és hogy, következésképpen, ő-neki a most kérdésben forgó, országokat s népeket lázzasztó, királyokat s királyi méltóságot sértegető, s minden eddig ismért polgári rendet felbontó dolgokkal semmi köze nintsen.»

Ányosnak a levél végén olvasható megjegyzése helyett a *Kassai Museumban* közölt szöveg alatt a következő sorok olvashatók, mindenestre BATSÁNYITól, a ki Ányosnak könnyen megérthető gondolatát jónak látta ilyen ártatlan tanácsokkal pótolni, hogy összeütközésbe ne kerüljön a censurával.

«— — — Verseidet hozzám küldött leveledben jól írtad; csak azon légy, kedves barátom, hogy mentől érzékenyebben írj és a versben meg ne elégedj a közönséges szólásnak módjával, hanem mennél fellyebb lehet, emeld gondolataidat. Az ragadja el azután az olvasót, és csudálni kényszeríti tüzedet sat.»

★

Barcsaynak. (1781. júl. 27.) Megjelent nyomtatásban először KOLTAI id. művében az akadémiai codexből, másodszor az *Egyetemes Philologiai Közlönyben* XIII. k. 63. l. a Stasich-féle másolatból.

Kiadásunk az akadémiai codex szövegén alapul, mely majdnem teljesen megegyezik a Stasich-féle másolat szövegével. Kö-

zöljük az utóbbi eltéréseit, de megjegyezzük, hogy nem tartjuk e helyeket *varians lectióknak*, hanem a másolónak vagy a közlőnek tudjuk be.

2. sor. ... *Hornus* virágiból.

15. sor. Óh boldog *eleink*

19. sor. ... ily *öregségünkben* (a közlő, RALOVICH Lajos, szerint is tollhiba *örökségünkben* helyett).

A 7-ik sorban MÁRIA TERÉZIA halálára czéloz a költő. A költő jegyzete a levél végén: «Mind ezeknek a verseknek, mind sok következőknek értelme többnyire a mostani birodalom sorsa tudásától függ.»

★

Barcsaynak. (1781. decz. 30.) Először KOLTAI-nál az akadémiai kéziratból, másodszor az *Egyetemes Philologiai Közlönyben* XIII. k. 64. l. a Stasich-féle kéziratból, harmadszor itt. KOLTAI az első tíz sort nem közli s kiadása nem egészen pontos. A két kézirat szöveg teljesen megegyezik. Harmadik kézírata az Akadémia levéltárában van, Kis János kezétől (l. a *Megyesi Somogyi Jánosnak* írt levél jegyzetét). Változati értéke nincs.

★

Barcsaynak. (1782. febr. 4.) A kiadásokat és kéziratokat illetőleg l. az előbbi verset. KOLTAI a latin idézetet pontatlanul közli.

Közöljük itt is a Stasich-féle másolat eltérő olvasatait, de ezeknek sem tulajdonítunk változati értéket.

A 11. és 12. sor helytelenül föl van cserélve.

19. sor. Mátyás *nem* te erre ...

21. sor. Elzárattatik ez *mastani fiaktól*.

24. sor. Szomorú *áldozás*.

A 25—38. sor a Stasich-féle másolatban hiányzik.

43. sor. Más *bötsülete* van ...

46. sor. Vándorló *atyánknak* ...

★

Mészáros Ignátnak. (1782. febr. 10.) Először a *Kassai Magyar Museumban* I: 70. l. (de csak az első 21 sor), másodszor BATSÁNYINÁL, harmadszor az akadémiai kéziratból itt.

BAYSÁNYINAK a 8. sorhoz fűzött jegyzete közli öt sornak régebbi fogalmazását. Lenyomtatjuk mi is a jegyzetet s benne az illető öt sort, mint a költőtől származó változatokat.

«Ezt a két verset — hasonlóképpen a 11., 12. és 14-diket is — nem így írta vala Ányos azon első eredeti levelében, melyet M. úrnak küldött; ezen változtatásokat későbbben tette. Megérdemlik azonban az előbbiek is, hogy itt előhozattassanak, úgymint:

7. *Egygyik, dühösségnek vezet templomához,*
8. *Szegény Priamusnak volt palotájához; sat.*
11. *Másik, szabadságnak bús temetőjére*
12. *Hív, Theszszaliának gyászos mezejére.*
14. *Szánakodást gerjeszt bennem fájdalmával!»*

BATSÁNYI kiadásában a levél alján ez a két sor olvasható: «Sokat, kedves Barátom! kivált olyannak, ki a' nagy Világból illy remeteségre küldtetett. — 's a' t.» Ez a pár sor úgy tűnik föl, mintha a költői levélhez csatlakozó, de elveszett prózai levélnek első mondata volna. A kéziratban azonban semmi nyoma — lehet, hogy BATSÁNYI csinálmányá.

★

Barcsaynak. (1782. ápr. 2.) BATSÁNYINÁL először, itt az akadémiai kéziratból másodszor.

Változatok BATSÁNYI kiadásában:

19. sor. Világunknak látván *Hatalmasságait.*
35. sor. *Amott, a' Föld' meszszebb 's vadabb osztályában.*
36. sor. Gyönyörködnek szegény *társok' halálában.*

A 20. sorhoz Ányos jegyzete:

«Kétség kívül tsudálkozni fog az egész jövődő, midőn halani fogja, hogy a 18-dik százba annyit látogatták egymást a fejedelmek. Nem is olvasunk illy titkot a régiségben. Mi, kik ezek között a fényes esetek között élünk,* nem birunk annyi

* E szó után a következő sorok voltak beiktatva, de később magától a költőtől kihuzva: «a sugaraktól elborittatunk, s nem nézhetünk egenessen ezen titkokban; a jövődő, melly ezen titkoktól távolabb fog esni és fénnyeektől nem fog annyira terhelteni, jobban rájuk szegezheti szemeit».

erővel, hogy ezeket magyarázhassuk. A jövőendő ítéletére bizzuk, melly tapasztalni fogja következéseit.»

A 23. sorhoz ugyancsak ő jegyezte meg: «Második Jósef római tsászárr az orosz tsászárné, második Katalin, látogatására ment 1780-dik esztendőben, tavaszkor, gróff Falkenstein neve alatt. *Falk* magyar nyelven *sójomot* téssen, ilyen nevű vár vagyion Helvetiában a solothurni cantonban. Az orosz tsászárnét astrakáni juhásznak nevezem, mivel hogy ez a része is a Tatár országnak Ásiában az ő birodalma alatt van, miolta Iván Wasi-lievits 1554-ben azt a tatároktól elfoglalta: már pedig ez a tartomány a juhok s egyéb barmok nevelésében igen szerentsés».

A 25. sor jegyzete Ányostól: «Az orosz birodalomnak örökös hertzege és jövőendő tsászárrja, Petrovics Pál, viszont hertzegnéjével együtt, ki a vittembergi hertzegek véréből származott, második Jósef római tsászárr látogatására jött 1781-ben november holnapban gróf Nord neve alatt, melly szó a régi német nyelv szerint *éjszakot* jelent. Azt is mondom pedig verseimben, hogy a pultavai bajnoknak onokája: az tsak annyit téssen, hogy annak a Nagy-Péternek véréből származik, ki 1709-ben 12. Károly svétizai királyt Pultavánál, a Kiss Orosz országban lévő Kioviai tartománynak egyik váránál szörnyüképpen megverte, táborát felkontzolta s magát a királyt is majd megölte».

A 31. sor mellett a következő, Ányostól eredő jegyzet olvasható: «A szentséges római pápa, 6-dik Pius, 1782-ben 22-dik Martiusban Bétsbe jött: ott a husvétet nagy pompával innepelte, és 22-dik Aprilisbe ismét elindult Lintz felé Romába».

Generalis báró Orczinak. (1782. ápr. 15.) A kiadásokat illetőleg l. az előbbi levél jegyzetét. Az eredeti levélnek a Nemzeti Múzeum kéziratárában kell lenni, legalább MARCZALI Henrik a Mill. Tört. VIII: 443. lapján közli Ányos névalírását s a tartalomjegyzékben (622. l.) azt mondja, hogy az aláírás Ányosnak 1782. ápr. 15-ről keltezett s a múzeumi kéziratárban lévő leveléből való. Ez a levél nem lehet más, mint az Orczynak írt, de, bár többször kerestettem a Múzeumban, sem ezt, sem Ányosnak más levelét nem találták.

Változatok BATSÁNYINÁL:

6. sor. *víg tsemetével.*

9. sor. *pislogó baglyait.*

11. sor. *Midőn Júliusnak ...*

22. sor. *Vagy Nagy Lajosunknak ...*

39. sor. *a' Népek' sorsára.*

A levél prózai részéhez, a mely a kéziratban nincs meg,* BATSÁNYI a következő jegyzetet fűzte: «*B. Orczi Lőrincz* megholt Pesten 1789 esztendőben, Július 28-dik napj.; de élni fog mindég a magyarok emlékezetében. (Lásd a Magyar Múzeum II. kötet 402. lapj.) — Az itt megnevezett egyik munkát (a Szabadságról) kiadta *Révai Miklós* érdemes hazánkfia; a másik (a Tatárok országáról) eltévelyedett valahová, Ányos halála után; — a mint ezt magától hallottam a nagylelkű szerzőtől (ki, a míg élt nékem is jóltévőm, ösztönözőm, s édes atyám helyett édes atyám volt!)*.

★

Barcsaynak. (1782. máj. 4.) Először BATSÁNYINÁL, de a 45—56. és 65—72. sorok híjával, melyeket BATSÁNYI vagy a censortól való félelmében hagyott el, vagy épen eltiltatott közlésüktől. Második, egyszersmind első teljes kiadása az akadémiai kéziratból itt.

Változatok BATSÁNYINÁL:

8. sor. *vetsz rabi lánttzára!*

23. sor. *Vagy büszke Lajdának*

32. sor. *Vesszszetek örökre, rút kegyetlenségek!*

38. sor. *kevely szolgálidnak.*

A 39. sorban ÁNYOS a *nyíl ajáról* (crena sagitta, Kerbe des Pfeils) beszél, de BATSÁNYI, úgy látszik, nem ismerte ezt a régies szót, s ezért a *nyíl aljára* rontotta (*Rázd-ki zöldült allyát mérges nyílaidnak*).

★

* BATSÁNYI azonban, mint az ORCZYAK bizalmas embere, könnyen megszerezhetette vagy még magától az öreg bárótól, vagy valamelyik fiától.

Baresay kapitánynak. (1782. júl. 17.) Először BATSÁNYI-nál, másodsor az akadémiai kéziratból itt.

Változatok BATSÁNYINÁL:

28. sor. Majd völgyben *tetszenék* . . .

29. sor. Végre a' *Szerelem elrejtett tselével* . . .

50. sor. Majd *ötet* . . .

A prózai szövegben is elköveti BATSÁNYI az előbbi fontos változtatást: a 3. mondat elején *szerelmet* ír, míg ÁNYOS kéziratában *szeretetet* olvasható.

47—48. sor. *Filemon*: ORCZY Lőrincz, *Baucis*: ORCZY felesége, *Klorison* pedig BARCSAYNÉT érti a költő.

★

Barcsaynak. (1782. szept. 2.) Először BATSÁNYI közölte, de a 43. sorból az utolsó két szót (*s buzgóságod*), valamint a 44—46. sorokat egészen elhagyta. Másodsor, teljesen, itt az akadémiai kéziratból.

Változatok BATSÁNYINÁL:

13. sor. Ez már nagy *fortélyok*

14. sor. Kik *így* rendelték el . . .

35. sor. Úgy *látnók*-meg . . .

41. sor. *Feltalálnók*

Az első sort BARCSAYnak 1782. aug. 21-én ÁNYOSHOZ írt levele érteti meg, a hol többek között ezt mondja BARCSAY: «Itt mindjárt Soprony mellett lakik hat vagy hét társad ugyanazon Sz. Pál tanítványi, valyon nem tehetnének-é tégedet egy vagy két esztendőre ide, töss szomszédom lennél — erről tudósíts, bezzeg» Az említett pálos kolostor Bánfalván volt.

★

I. Ányos latin verse. Megbízható másolata fönymaradt KRESKAY Imre *Arcadia Poeticis Exercitationibus Illustrata* című kéziratának *Liber tertius* jelzésű részében a 116. sz. alatt. Körülbelül 1777. táján keletkezett. A kézirat jelenleg HATTYUFFY Dezső úrnak tulajdona, a ki számomra lemásolni s a közlésre

az engedelmet megadni szíveskedett. A vers teljes czíme: *Pauli Ányos ad S. Paulum P. (Primi) E. (Eremitæ) Suspirium, Filii ad Patrem.*

★

II. Ányos prózai levelei. Az első kettő megjelent BATSÁNYINÁL; megvannak az akadémiai codexben, innen közöljük őket.

A harmadikat és negyediket közölte SULYOK Károly a *Katholikus Szemle* 1901. évfolyamában (323—326. l.). Eredetijük — a valóban elküldött levél — az esztergári levéltárban. Innen közöljük. SULYOK közlése elég jó, csak a febr. 11-én kelt levél utóíratában olvas *Barcsay* helyett *Baranyi*-t.

SZINNYEI Ferencz *Bacsányi János*ában, 1904. (210. l.) ÁNYOS-nak egy ötödik, Nagy-Győrben 1784. aug. 9-én írt leveléről van említés. Mivel ÁNYOS ebben az időben halálos betegen Veszprém-ben feküdt, kétségtelen, hogy félreértésnek kell lenni a dologban: az idézett levelet nem ÁNYOS írta, hanem RÁJNIS József.

★

III. Ányos két prózai munkája. Mindkettőt közölte BATSÁNYI. Az 1. számú megvan az akadémiai codexben, a melyet BATSÁNYI nem igen változtatott meg (csak az *uralkodóról* szóló részt alakította át úgy, hogy a *hatalmasokra* vonatkozzék), de egy pár mondatát elhagyta s a végéről számított 3. bekezdést törölte egészen.

Prózai szövegről lévén szó, a változatokat nem közlöm.

A jelige Antonio de GUEVARA nevű spanyol írónak (szül. 1490 körül, † 1545-ben) abból a munkájából van merítve, melynek eredeti spanyol czíme *Relox de principes ó Marco Aurelio*. Ez a munka a *Kyroupaideia* mintájára írt allegorikus történeti regény, a melynek hőse nem annyira MARCUS AURELIUS, mint inkább az ő képében V. KÁROLY. A regényt lefordították már korán francziára (GALLIOT DU PRÉ 1540-ben *L'orloge des princes* címmel) és latinra (*Horologium principum*); ez utóbbi fordítást használta ÁNYOS.

A 2. számú kéziratát nem ismerem, de hogy valóban ÁNYOS a szerzője, azt a célzásokon, hivatkozásokon és a költeményeiből vett idézeteken kívül kétségtelenné teszi BATSÁNYI következő jegyzete: «Ez a levél kinyomtatott már egyszer, *Pesten*, 1785. eszt. imily név alatt: *Bárá Carberi Anna kisasszony*»

nak kedvesséhez írt levele, melyben s a t. A nálam levő eredeti kézírásban ellenben e név helyett az itt kitett két betű, u. m. B. és I. vagyon. Íratott e levél 1783. esztendőben».

Az értekezésben említett munka (*Megmutatás, hogy az asszonyi személyek nem emberek stb.*), egy 8-r. alakú, 16 lapos kis könyv, valóban megjelent a magyar könyvpiaczon, 1783-ban, a nyomtatás helyének s a szerzőnek megnevezése nélkül.

★

IV. A közölt négy előszó keletkezéséről és arról a helyről, a hol olvashatók, fölvilágosítást ad már a címük.

Ányosnak még egy harmadik előszaváról tud a história, arról a prózai *Előljáró beszédről*, a melyet *Ányos Pál ismeretlen politikai töredéke* cím alatt Dr. O. M. E. (OMPOLYI MÁTRAY Ernő) közölt a *Hon* 1880. évf. 279. számában. Eredeti kézírata, mely az Ányos-család esztergári levéltárában volt,* csak keltezve van, de nincs aláírva, a közlő azonban mégis, gondolkodás nélkül, Ányos Pálnak tulajdonítja. A kézirat azonban nem Ányos Páltól való, s MÁTRAYT a chronologiai adatokra való nem ügyelés abba a végzetes tévedésbe sodorta, a melybe az Ányossal foglalkozók többször beleestek:** a kelet ugyanis 1788 Mindszent napja, vagyis az illető «politikai töredék» több mint négy évvel Ányos Pál halála után készült. Szerzője mindenesetre a költőnek nagy műveltségű, tudományosan képzett öcsese, Ignác.

* Jelenleg azonban már nincs ott, én legalább hiába kerestem.

** Lásd e munka 242. és 272. lapjait.

TARTALOM.*

	Lap
Előszó	3
Bevezetés	5
Ányos Pál versei	27
Költemények	29
Alexis (Pásztori-Beszéd)	36 249
A lenyugovó naphoz	47 254
A megaggott világ-fiának emlékezete [Az ifjúság]** ..	115 287
A régi magyar viseletről	85 266
A szép tudományoknak áldozott versek	69 261
A tsalfa szívnek megvetése [A' tsalfa szeretőnek meg- vetése]	113 282
A végső óra	117 289
A vig társaságról [Ivó-ének]	110 280
Az ifjúságnak hivataljáról [Az ifjúságról]	80 265
Az isteni gondviselés	64 260
Az «Orvosi Oktatások» szerzőjéhez	41 250
Ájtatos Ének	117 289
Battyáni Károly Eő hertzezsége halálán	90 268
Boldogságos Szüz Máriához az édes hazáért	110 280
Egy boldogtalannak panaszszai a halavány holdnál	63 259
Egy elenyészendő rósához	46 253
Egy fohászkodás	89 268

* A második helyen álló számok az illető vershez tartozó jegyzet lapszámát jelentik.

** A sarkos zárójelbe tett cím BATSÁNYITÓL való. E címek alatt voltak eddig ismeretesek a költemények.

	Lap
Egy hív szívnek kedvesse sirja felett való panaszi [Egy hív szívnek keserve kedvesse sírjánál].....	114 282
Egy Nimfa ditséri Keményt, Ekho felel reája [Kemény ditsérete]	35 248
Egy sohajtás	89 267
Egy terhes álmotlan éjjelemkor [Tünődés ...]	83 266
Esdeklés	99 270
Érzékeny gondolatok I—XLV.	53 256
Érzékeny levelek I—VIII.	92 269
Első levél	92
II. levél	93
III. levél	94
IV. levél	95
V. levél	96
VI. levél. Dámon panaszszaí	97
VII. levél. Nerinne érzékenysége	98
VIII. levél. Kloe álmotlansága	99
Érzékenységeim egy kedves atyámfának időnek előtte történt halálán	74 264
Feő Generál Gróff Nádasdy Ferentz halálakor	109 277
Generalis gróff Vurmser vitézsége Habelschwertnél	49 255
Gróff Eszterházi Pálnak	76 265
Gróff Zrinyi Miklósról	99 270
Gyöngyösi árnyékához	34 247
Három királyok napján (Kiss Boldizsár tiszteletére)	39 249
Hív barátnak hívétől fájdalmas elválása [Bútsú-vétel]	111 282
Horváth Ádámnak	120 289
Igaz haza-fi	42 251
(Kalapos király)	100 271
Kártigám nevezetes írójához	72 262
Penelope Uliissesnek	29 245
(Pyrkernek)	120 290
Titkos Polyxena	48 254
 Költői levelek	 121
Barcsay Kapitánynak (1777 jun. 12.)	121 290
Ugyanannak (1777 szept. 8.)	126 291
Ugyanannak (1777 okt. 8.)	127 292

	Lap
Ugyanannak (1778 aug. 13.)	137 299
Ugyanannak (1778 okt. 3.)	139 299
Ugyanannak (1778 decz. 25.)	146 301
Ugyanannak (1779 nov. 21.)	159 305
Ugyanannak (1779 decz. 21.)	162 307
Ugyanannak (1780 jan. 5.)	165 308
Ugyanannak (1780 márcz. 13.)	167 308
Ugyanannak (1781 jul. 27.)	171 310
Ugyanannak (1781. decz. 30.)	172 311
Ugyanannak (1782 febr. 4.)	173 311
Ugyanannak (1782 Sz. György hav. 2.)	175 312
Ugyanannak (1782 Pünkösöd hav. 4.)	179 314
Ugyanannak (1782 Sz. Jakab hav. 17.)	183 315
Ugyanannak (1782 Sz. Mihály hav. 2.)	185 315
Bessenyei Györgynek (1778 nov. 4.)	141 300
Ugyanannak (1778 nov. 23.)	144 301
Ugyanannak (1779 márcz. 30.)	148 302
Ugyanannak (1779 Sz. György hav. 25.)	150 302
Ugyanannak (1779 Sz. György hav. 30.)	152 302
Ugyanannak (1779 jun. 9.)	153 303
Ugyanannak (1779 nov. 13.)	157 304
Egy barátomnak, midőn véle megbékültem (1778 nov. 11.) [Megbékülés]	142 300
Egy jó barátomnak (1781 jun. 25.)	169 309
Egy jó barátomnak az utolsó burkus háborúról (1778 jul. 13.)	135 298
Faiszi Ányos Jánosnak (1777 decz. 15.)	129 294
Ugyanannak (1778 jan. 19.)	129 294
Ugyanannak (1778 febr. 12.)	131 295
Gadótzi Róth Klárának (1777 aug. 4.)	122 291
Generális báró Orczinak (1782 Sz. György hav. 15.)	177 313
Hérits Vintzének Rómában (1777 aug. 14.)	124 291
Két jó barátomnak a Bakonyba (1779 nov. 18.)	159 304
Kónyinak (1779 szept. 11.)	155 303
Ugyanannak (1779 okt. 26.)	156 304
Ugyanannak (1779 decz. 5.)	161 307
Ugyanannak (1780 febr. 25.)	166 308
Krajnik Lászlónak (1779)	160 306

	Lap
Kreskay Imrének (1778 jul. 5.)	131 295
Ugyanannak (1778 jul. 12.)	133 297
Ugyanannak (1778 jul. 14.)	136 298
Ugyanannak (1778 jul. 28.)	136 298
Ugyanannak (1779)	164 308
Megyesi Somogyi Jánosnak (1778 jul. 10.)	132 296
Mészáros Ignátnak (1779 szept. 1.)	154 303
Ugyanannak (1782 febr. 10.)	174 311
Virág Benedeknek (1777 jul. 6.)	121 290
Ugyanannak (1777 nov. 15.)	128 293
Függelék	187
I. Ányos latin verse	189 315
II. Ányos prózai levelei	191 316
1. Barcsay kapitánynak (1778 febr. 28.)	191
2. (Báróti Sándornak. 1778 márcz. 29.)	193
3. (Ányos Ignácznak. 1782 febr. 11.)	194
4. (Ugyanannak. 1782 márcz. 2.)	195
III. Ányos két prózai munkája	197 316
1. A világi gyönyörűségeknek haszontalansága	197
2. Egy kis-asszonynak levele a kedvességéhez	202
IV. Ányos gyűjteményeinek bevezetései	214 317
1. Az esztergári codex előszava	214
2. Ányosnak Batsányi kiadásában olvasható előszava	215
3. Batsányi előszava	217
4. Ányos élete Batsányitól	221
Jegyzetek	225
I. A nyomtatott szövegek és a tervezett kiadások	227
1. A költő életében megjelent versek	227
2. Batsányi kiadása	227
3. Batsányi kiadás-tervezete	229
4. Toldy kiadás-tervezete	229
5. Abafi kiadása	230
6. Jelen kiadás	231
II. A kéziratok	238
1. Az esztergári kézirat	238

	Lap
2. Az akadémiai kézirat	239
3. Az Igaz haza-fi kézirata	242
4. A Kalapos király kézirata	242
5. A Kreskay-féle verses könyv	242
6. Kreskay leveles könyve	244
7. A Stasich-féle másolat	244

* * *

Az egyes versekhez írt megjegyzések	245
-------------------------------------	-----

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten megjelent:

EGYETEMES IRODALOM-TÖRTÉNET.

Alexics György, Angyal Dávid, Asbóth Oszkár, Balogh Ármin, Becker F. Ágost, Csengeri János, Erdélyi Károly, Fiók Károly, Goldziher Ignác, Gombocz Zoltán, Haraszi Gyula, Hegedüs István, Hernádi M., Huszár Vilmos, Kégl Sándor, Kühnert Mihály, Latkóczy Mihály, Mahler Ede, Munkácsi Bernát, Nagy Zsigmond, Neumann Ede, Patrubby Lukács, Péterfy Jenő†, Pecz Vilmos, Petz Gedeon, Radó Antal és Széchy Károly közreműködésével szerkeszti.

HEINRICH GUSZTÁV,

egyetemi tanár; a M. Tud. Akadémia r. tagja és főtítkára.

A Vallás- és Közoktatásügyi M. K. Minister támogatásával kiadja a
FRANKLIN-TÁRSULAT.

Öt kötet, nagylexikon alakban, minden egyes kötet 720 lapnyi terjedelemben
választékosan és gazdagon illusztrálva.

Egy-egy kötet ára fűzve **16 K.**, díszes félbőrötésben **20 K.**

Az egész ötkötetes mű ára fűzve **80 K.**, díszes félbőrötésben **100 K.**

Az első és második kötet megjelent és minden könyvkereskedésben
kapható. Minden évben egy további kötet jelenik meg.

Az öt kötet tartalma a következő:

I. Bevezetésül (Heinrich Gusztáv).
India (Fiók Károly). — China és
Japán (Kühnert M. és Fiók
K.) — Egyiptom, Babylonia,
Assyria (Mahler Ede). — Hébe-
rek (Neumann Ede). — Arabok
(Goldziher I.). — Perzsák (Kégl
Sándor). — Örmények Patru-
bány Lukács).	Francziák (Haraszi Gyula).
Olaszok (Radó Antal).
Spanyolok (Becker F. Á.).
Portugálok (Huszár Vilmos).
Rumének (Alexics Gy.).
Rhæto-rumének (Gombocz Zol-
tán).
Hellének (Péterfy Jenő, Hegedüs
István, Latkóczy Mihály). Uj-
görögök (Pecz Vilmos).	III. Bevezetés, germánok és kelták
(Heinrich Gusztáv).
Angolok és amerikaiak (Her-
nádi M. és Petz Gedeon).
Németek (Heinrich G.).
Németalföldiek (Nagy Zsigmond.)
Skandinávok (Petz Gedeon és
Erdélyi Károly).
II. Római irodalom (Csengeri János),
Bevezetés a románokhoz (Becker
F. Ág.).
Keresztény-latin irodalom (Ba-
logh A.).
Provenceiak s catalanok (Her-
nádi M.).	IV. Szlávok, szerk. Asbóth Oszkár.
Ural-altaiak, szerk. Munkácsi B.
V. Magyar irodalom (Széchy Ká-
roly).

A munka bármely könyvkereskedés útján havi részletfizetésre is beszerezhető.

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV.

Ez új vállalat célja, nemzeti irodalmunknak régi, ritka vagy eddig nyomtatásban meg nem jelent termékeit hű szövegekben, a szükséges tájékoztató bevezetésekkel és jegyzetekkel a tudományos kutatás és tanulmány számára hozzáférhetővé tenni.

1. **SZÉKELY SÁNDOR, A székelyek Erdélyben.** 1822. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV, 123 lap, ára 1 kor. 20 fill.
2. **Pálos iskola-drámák a XVIII. évszázadból.** A M. T. Akadémia kéziratából kiadta BAYER JÓZSEF, 80 lap, ára 80 fill.
3. **Csiksomlyói nagypénteki misztériumok.** A XVIII. századi kéziratból kiadta FÜLÖP ÁRPÁD, 244 lap, ára 2 kor.
4. **Heltai Gáspár esopusi meséi,** Colosvarot, 1566. Kiadta IMRE LAJOS, 304 lap, ára 2 kor. 40 fill.
5. **Poncianus históriája.** Bécs 1573. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV, 231 lap, 2 kor.
6. **Gyöngyösi István. A csalárd Cupidonak kegyetlenségét megismerő és annak mérges nyilait kerülő tiszta életnek geniusa.** A költő kéziratából kiadta dr. RUPP KORNÉL, 194 lap, ára 2 kor.
7. **Bessenyei György. A természet világa v. a józan okosság.** Kiadta BOKOR JÁNOS 407 lap, ára 3 kor. 60 fill.
8. **Dugonics András. Az arany pereczek.** III. kiad. Kiadta BELLAAGH ALADÁR. 368 lap ára 3 kor. 20 fill.
9. **Balogh István. Ludas Matyi.** Bohózat 3 felvonásban. Kiadta BAYER JÓZSEF. 96 lap, ára 1 kor.
10. **Mondolat.** Dicshalom 1813. Kiadta BALASSA JÓZSEF. Két hasonmással. 109 lap, ára 1 kor.
11. **Felelet a mondolatra.** Pesten 1815. Kiadta BALASSA JÓZSEF. Függelék: A mondolat és a felelet egykorú bírálatai és Somogyi Gedeon válasza a feleletre. 114 lap, ára 1 kor.
12. **Telegdi Miklós felelete Bornemissza Péter fejtegetés** ezimű könyvére. 1580. Közrebocsátotta Dr. RUPP KORNÉL. 172 lap. 1 kor. 60 fill.
13. **Bessenyei György. Agis tragédiája.** Bécs 1772. Kiadta Dr. LÁZÁR BÉLA. Egy hasonmással. 171 lap. ára 1 kor. 20 fill.
14. **Bolyai Farkas. II. Mohamed.** Szomorujáték három felvonás. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV. 112 lap, ára 1 kor.
15. **Vásárhelyi daloskönyv.** XVI—XVII. századi szerelmi és tréfás énekek. Kiadta FERENCZI ZOLTÁN. 247 lap, ára 2 kor.
16. **Bessenyei György. Lais vagy az erkölcsi makacs.** Vigjáték öt felv. Kiadta Dr. LÁZÁR BÉLA. 102 lap, ára 1 kor.
17. **Fazekas Mihály versei.** Bevezette és kiadta TÓTH REZSŐ. 206 lap, ára 2 kor.
18. **Gesta Romanorum.** Fordította HALLER JÁNOS. Kolozsvár. 1695. Kiadta KATONA LAJOS. 516 lap, ára 4 korona.
19. **Faludi Ferentz Téli éjtszakák,** Kiadta dr. RUPP KORNÉL. 183 lap. 1 kor. 60 fill.
20. **Kazinczy Ferencz. Tővisék és virágok.** Széphalom 1811. Kiadta BALASSA JÓZSEF. 100 lap. 1 kor.
21. **Protestáns iskoladrámák.** Összegyűjtötte és kiadta BERNÁTH LAJOS. 410 lap. 4 kor.
22. **Költői elbeszélések** KRESKAY IMRE hátrahagyott irataiból, életrajzi adatokkal s jegyzetekkel közli Dr. HATTYUFFY DEZSŐ. 124 lap. 1 K 50 f.